

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

REVIEW
OF COUNSELLING AND GUIDANCE

Ειδικό τεύχος:

Πρακτικά της 7ης επιστημονικής ημερίδας
με θέμα:

«Ο Λειτουργός Συμβουλευτικής - Προσανατολισμού στην Ελλάδα»

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

**ΤΡΙΜΗΝΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ - ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**

**Επίσημη Επιστημονική Περιοδική Έκδοση
της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
(ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.)
QUARTERLY
REVIEW OF COUNSELLING AND GUIDANCE**

Official journal of the
HELLENIC SOCIETY OF COUNSELLING AND GUIDANCE
Address: P.O. Box 60077, 15301, AGIA PARASKEVI, HELLAS

Τεύχος 30-31 Οκτώβριος & Δεκέμβριος 1994
Volume 30-31, October & December 1994

Συντακτική Επιτροπή

- Αρχάγγελος Γαβριήλ (Διευθυντής Πειραματικού Σχολείου Πανεπιστημίου Αθηνών), Πόντου 52, 11527, Αθήνα, τηλ. 01/7779122
- Ευστάθιος Δημητρόπουλος (Καθηγητής ΤΕΙ Αθηνών και Παιδαγωγικής Σχολής της ΣΕΛΕΤΕ), (Βλ. παρακάτω)
- Παν. Σαμοΐλης (Υπεύθυνος ΣΕΠ Νομαρχίας Αθήνας), Κ. Φλώρη 3, 11363, Άνω Κυψέλη, τηλ. 01/8828095

Υπεύθυνος Συντονιστής: Δρ. Ευστ. Γ. Δημητρόπουλος, Τ.Θ. 60077, 15301, Αγία Παρασκευή Αττικής, τηλ. 01/6390497, fax 6011253. Αυτή είναι και η επίσημη διεύθυνση της Εταιρείας. Σ' αυτήν στέλνονται οι εργασίες για δημοσίευση στο περιοδικό. Οι συνδρομές των μελών στέλνονται στη διεύθυνση του Ταμεία.

Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.

- Πρόεδρος: Ευστάθιος Δημητρόπουλος
- Αντιπρόεδρος: Μιχ. Ι. Κασσωτάκης
- Γραμματέας: Αρχάγγελος Γαβριήλ
- Ταμίας: Παναγιώτης Σαμοΐλης
- Μέλος: Μαντώ Μήλιου

Κεντρική Διάθεση:
Βιβλιοπωλείο ΚΕΔΡΟΣ - Εκδόσεις «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ»
Ακαδημίας 88, 10678 Αθήνα,
τηλ. 01/3817826 - 3806661 - fax 01/3836658

Τα ανυπόγραφα κείμενα εκφράζουν τις θέσεις της Εταιρείας. Τα ενυπόγραφα τις θέσεις των αρθρογράφων (βλ. οδηγίες στο τέλος του τεύχους 2 και 3 για τη σύνταξη εργασιών).

Ποιοι και πώς γίνονται μέλη της Εταιρείας: βλ. καταστατικό στο τ. 1 του περιοδικού.

Διάθεση του περιοδικού:

1. Στα μέλη της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π. διατίθεται δωρεάν.

2. Στο εμπόριο και σε συνδρομές διατίθεται από τις εκδόσεις «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ» (από τεύχη 28-29 και εξής). Από τις εκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΗ διατίθενται τα τεύχη έως και 26-27.

Λιανική πώληση (για το 1995): τιμή απλού τεύχους δρχ. 500, διπλού τεύχους δρχ. 1000

3. Συνδρομές (απευθείας από τις εκδόσεις «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ»): Ετήσια (1995) εσωτερικού: φυσικά πρόσωπα, βιβλιοθήκες, σχολεία κ.λπ. δρχ. 2000. Κύπρου: Λίρες 8. Εξωτερικού: 20\$.

Αποστέλλεται και ταχυδρομικά

Copyright 1994: «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ» - ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή ή η μετάδοση όλου ή μέρους του περιοδικού χωρίς την έγγραφη άδεια του εκδότη.

ISSN 1105-2449

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**

(ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.)

Ειδικό Τεύχος

**ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΤΗΣ 7ης ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΗΜΕΡΙΔΑΣ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ-ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**

Με θέμα

**Ο Λειτουργός Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού
στη Χώρα μας**

Αθήνα

**Πολιτιστικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων
Σάββατο 27 Νοεμβρίου 1993**

Οργάνωση

Το ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.

**Επιστημονική Επιμέλεια: Δρ. Ευστ. Γ. Δημητρόπουλος
Επιμέλεια Έκδοσης: Συντακτική Επιτροπή του Περιοδικού**

HELLENIC SOCIETY OF COUNSELLING & GUIDANCE
(HE.S.CO.G)

Proceedings
OF SEVENTH COLLOQUIUM ON COUNSELLING & GUIDANCE

General Theme
**The Counselling and Guidance Worker
in Hellas**

ORGANIZING COMMITTEE
The Governing Board of the HE.S.CO.G.

Address: HELLENIC SOCIETY OF COUNSELLING & GUIDANCE
P.O. Box. 60077, 15301 AGIA PARASKEVI-HELLAS
tel. 01/6390497, fax. 6011253

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ & ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
(ΕΛ.Ε.Σ.Υ.Π.)**

Τ.Θ. 60077, 15301 ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΑΤΤΙΚΗΣ
Τηλ. 01 6390497 fax 6011253

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: Δρ. Ευστ. Γ. Δημητρόπουλος
Αντιπρόεδρος: Μιχ. Κασσωτάκης
Γραμματέας: Αρχάγγ. Γαβριήλ
Ταμίας: Παναγ. Σαμούλης
Μέλος: Μαντώ Μήλιου

Η Ελληνική Εταιρεία Συμβουλευτικής & Προσανατολισμού (ΕΛ.Ε.Σ.Υ.Π.) είναι μη κερδοσκοπική επιστημονική Εταιρεία που ιδρύθηκε το 1985 και απέκτησε νομική προσωπικότητα με την απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών υπ' αριθμ. 1425/1986*.

Μεταξύ των σκοπών της Εταιρείας είναι η προώθηση και στήριξη του θεσμού «Συμβουλευτική-Προσανατολισμός», σ' όλες τις διαστάσεις, όπως την Ψυχολογική, την Κοινωνική, την Επαγγελματική, την Εκπαιδευτική κ.λπ. σε όλους τους τομείς που υλοποιείται ο θεσμός στον ελληνικό χώρο, όπως στην Απασχόληση, στην Εκπαίδευση (όλες τις βαθμίδες), στον ιδιωτικό χώρο, στον ιδρυματικό χώρο, στα ειδικά Κέντρα Ψυχικής Υγείας, στους Συμβουλευτικούς Σταθμούς, στην ιδιωτική ψυχολογική πρακτική, στους οργανισμούς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, κοκ.

Η ΕΛ.Ε.Σ.Υ.Π. διοικείται από πενταμελές Διοικητικό Συμβούλιο με διετή θητεία. Αυτό που σήμερα διοικεί την Εταιρεία εκλέχτηκε στη Γενική Συνέλευση του 1982.

Μέλη της Εταιρείας, τακτικά και έκτακτα, μπορούν να γίνουν όσοι ενδιαφέρονται γι' αυτόν το θεσμό, με διαδικασίες που προβλέπονται από το καταστατικό της*.

* Το καταστατικό της Εταιρείας, όπως έχει εγκριθεί από το πρωτοδικείο, είναι δημοσιευμένο στο τ. 1 της Επιθεώρησης.

Χαιρετισμός του Προέδρου της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.

Κυρίες και Κύριοι,

1. Το Διοικητικό Συμβούλιο της Εταιρείας μας οργάνωσε άλλη μια Επιστημονική Ημερίδα σήμερα, αυτή είναι νομίζω η 7η τέτοια ημερίδα μας. Το θέμα που επιλέχτηκε ως κεντρικό θέμα της σημερινής μας προσπάθειας, δηλαδή **ο Λειτουργός του Θεσμού «Συμβουλευτική-Προσανατολισμός» στη χώρα μας**, σηματοδοτεί το έντονο ενδιαφέρον της ΕΛ.Ε.Σ.Υ.Π. για τον υπό διαμόρφωση Σύμβουλο - Λειτουργό του θεσμού στη χώρα μας και τη σημασία που αποδίδει στο ρόλο του.

Αναμένουμε ότι με τις εισηγήσεις τους οι εκλεκτοί ομιλητές μας θα παρουσιάσουν γνώσεις και ερεθίσματα που θα συμβάλουν στη διαμόρφωση ενός ικανοποιητικού διαλόγου τόσο για την εξέλιξη του θεσμού του ίδιου όσο και για τα χαρακτηριστικά του Λειτουργού του θεσμού αυτού, του λειτουργού που έχει ανάγκη η δική μας πραγματικότητα.

2. Από μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου της Ελληνικής Εταιρείας Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού, το οποίο και διοργάνωσε αυτή την Επιστημονική Ημερίδα, ήθελα σ' αυτό το σημείο να ευχαριστήσω:

α. Το Δήμο Αθηναίων που μας διέθεσε την αίθουσα αυτή του Πολιτιστικού Κέντρου Ευελπίδων για την πραγματοποίηση των εργασιών της Ημερίδας.

β. Τους εκλεκτούς εισηγητές μας που προσφέρθηκαν να καταθέσουν το επιστημονικό τους κύρος, τις γνώσεις και εμπειρίες τους για τους σκοπούς αυτής της Ημερίδας.

γ. Όλους όσους άμεσα ή έμμεσα και πάντα αφιλοκερδώς συνέβαλαν στην προετοιμασία και οργάνωση της προσπάθειας αυτής.

δ. Όλους εσάς που, εκφράζοντας έτσι το ενδιαφέρον σας αλλά και την αγωνία σας για το θεσμό «Συμβουλευτική - Προσανατολισμός» παραμερίσατε τις άλλες ανάγκες σας και βρίσκαστε σήμερα Σάββατο μαζί μας στο πλαίσιο της εκδήλωσης αυτής, προκειμένου να μοιραστείτε μαζί μας την αγωνία σας αυτή.

Η δική σας παρουσία εδώ, και στις άλλες εκδηλώσεις της ΕΛ.Ε.Σ.Υ.Π., είναι ίσως η πιο μεγάλη ενθάρρυνση για μας, αλλά και η πιο θετική ίσως ένδειξη των τελευταίων ετών σε σχέση με το μέλλον αυτού του τόσο σημαντικού θεσμού.

Κυρίες και Κύριοι,

Σας καλωσορίζω και σ' αυτή την Επιστημονική Ημερίδα της Εταιρείας μας, και σας εύχομαι γόνιμη και δημιουργική εργασία.

Ευστ. Γ. Δημητρόπουλος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
CONTENTS

(Papers in Part B with abstract in English, French or German)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Το Πρόγραμμα Εργασιών της Ημερίδας	10
Ε.Γ. Δημητρόπουλος: Ο Λειτουργός του Θεσμού «Συμβουλευτική - Προσανατολισμός» στη χώρα μας. Μια Εισαγωγική Θεώρηση	11

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Κρίβας, Σπ. Ο Λειτουργός Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού και η Διεθνής Εμπειρία	18
Κασσωτάκης, Μ. Κοινωνικοοικονομικές και Εκπαιδευτικές Εξελίξεις και οι Επιπτώσεις τους στο Θεσμό του Σχολικού και Επαγγελματικού Προσανατολισμού και στην Κατάρτιση των Στελεχών του	40

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

Βαλταδώρος, Π. Το Τετραήμερο Εκπαιδευτικής και Επαγγελματικής Ενημέρωσης Από το Κέντρο ΣΕΠ Θεσσαλονίκης	54
Ζαννή-Τελιοπούλου, Κ. και Σταθακοπούλου, Π. Το Επαγγελματικό Προφίλ των Λειτουργών του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην Ελλάδα.	58
Θωμαΐδου, Α. Αναπτυξιακή Παιδιατρική. Διεπιστημονική Αντιμετώπιση Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες.	87 <i>A. 8449</i>
Κοτσώνης, Π. Ο Σχολικός Σύμβουλος ως Φορέας της Συμβουλευτικής Επιστήμης.	92
Μακρή, Στ. Απόψεις Μαθητών 13-18 Ετών Σχετικά με το Επαγγελματικό και Κοινωνικό τους Μέλλον.	97
Μαλικιώση-Λοΐζου Μ. Ο Λειτουργός Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού στο Πλαίσιο της Προσχολικής Εκπαίδευσης: Ρόλος-Στόχοι -Προσωπικότητα-Δεξιότητες	101
Μίχος, Θ. Επαγγελματική Κατάρτιση, Επιμόρφωση και Συμβουλευτική για Αναπροσανατολισμό.	108
Μοράβα, Ειρ. Τα Προγράμματα Επαγγελματικού Προσανατολισμού στο Γραφείο «ΡΟΗ» και στο Κέντρο Πληροφόρησης του Δήμου Ρόδου.	112
Τέττερη, Ι. Δύο Μελέτες Πάνω στον Σχολικό Εκπαιδευτικό και Επαγγελματικό Προσανατολισμό.	114
Τσουνκίδας, Δ. Η Συμβουλευτική στην Πολεμική Αεροπορία.	116

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Ημερίδα 27-11-1993

ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

- 09.00-09.30 Προσέλευση
- 09.30-09.45 Υποδοχή - Προσφωνήσεις
- 09.45-10.00 Ε.Γ. Δημητρώπουλος: *Ο Θεσμός Συμβουλευτική - Προσανατολισμός στη Χώρα μας. Μια εισαγωγική θεώρηση*
- 10.00-10.45 Σπ. Κρίβας: *Ο Λειτουργός Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού. Διεθνής Εμπειρία.*
- 10.45-11.30 Μιχ. Κασσωτάκης: *Ο Λειτουργός Συμβουλευτικής - Προσανατολισμού στο Πλαίσιο της Ελληνικής Κοινωνικής Οικονομικής και Εκπαιδευτικής Πραγματικότητας.*
- 11.30-12.00 Συζήτηση με Συμμετοχή του Ακροατηρίου
- 12.00-12.20 Διάλειμμα - Καφές - Αναψυκτικά
- 12.20-14.00 Εργασία σε Ομάδες - Παρεμβάσεις
- Α. Θέμα Ομάδας Α: *Ο Λειτουργός Συμβουλευτικής - Προσανατολισμού στο Πλαίσιο της Εκπαίδευσης*
- Β. Θέμα Ομάδας Β: *Ο Λειτουργός Συμβουλευτικής - Προσανατολισμού σε Άλλους Χώρους.*
- 14.00-14.30 Σύνθεση - Συμπεράσματα
Πέρασ Εργασιών Ημερίδας

Ευστάθιος Γ. Δημητρόπουλος*

Ο ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ «ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ - ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ» ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ: ΜΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ

Στην εργασία αυτή γίνεται μια σύντομη εκτίμηση της κατάστασης που επικρατεί σήμερα στη χώρα μας σε σχέση με τους Λειτουργούς του θεσμού «Συμβουλευτική - Προσανατολισμός».

Πρώτα επιχειρείται μια αναδρομή στις εφαρμογές του θεσμού στη χώρα μας. Ύστερα αναζητούνται και περιγράφονται οι διάφορες κατηγορίες λειτουργών που υλοποιούν τις διάφορες λειτουργίες του θεσμού και εντοπίζονται τα προβλήματα και οι ανάγκες που σχετίζονταν μ' αυτές. Τέλος, διατυπώνονται προτάσεις σε σχέση με τους λειτουργούς για την υλοποίηση του θεσμού στο μέλλον και δη στο διευρυμένο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

*Dr. E.G.Demetropoulos**

THE GUIDANCE AND COUNSELLING WORKER IN HELLAS: AN INTRODUCTORY DISCUSSION.

The situation in regard with the Guidance Counsellor in Hellas is discussed in this short paper. A brief reference is first made to the settings where functions of Counselling and Guidance are being implemented. Then the workers charged with such responsibilities are described and grouped in terms of level of special training on Counselling and Guidance.

Propositions are finally made as to the future training of such counsellors, particularly to function in the context of the European Union.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Είναι ελπίζω καθολικά αποδεκτό ότι ο λειτουργός του θεσμού «Συμβουλευτική - Προσανατολισμός» αποτελεί το σημαντικότερο παράγοντα στην επιτυχία ή στην αποτυχία της εφαρμογής του θεσμού.

Γι' αυτό, εξάλλου, και στις χώρες με παράδοση στο θεσμό έχει από μακρού δοθεί η ανάλογη έμφαση στην επιλογή

και εκπαίδευση των λειτουργών. Αυτό αντανακλά και την πεποίθηση ως προς τη σημαντικότητα του ρόλου του λειτουργού στην υλοποίηση του θεσμού.

Στη δική μας κοινωνική και διοικητική πραγματικότητα η ΕΛ.Ε.Σ.Υ.Π. έχει μέχρι τώρα δείξει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το λειτουργό του θεσμού. Μάλιστα, μέρος της θεματικής του Β' Πανελληνίου Συνεδρίου της ήταν αφιερωμένο στο θέμα του λειτουργού. Ως

* Ο Ε.Γ.Δ. είναι καθηγητής της Ψυχοπαιδαγωγικής στη ΣΕΛΕΤΕ. *Επικοινωνία:* Τ.Θ. 60077, 15301 Αγία Παρασκευή. Τηλ. 6390497, fax 6011253.

συμπέρασμα, μάλιστα, εκείνου του συνεδρίου σε σχέση με το θέμα αυτό είχε διατυπωθεί ακριβώς το εξής*:

«Πορίσματα

Β. Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ «ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ - ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ»

1. Διαπιστώσεις

α. Διαπιστώθηκε ότι στη χώρα μας υπάρχει μεγάλη ανάγκη για ειδικά στελέχη «Συμβουλευτικής - Προσανατολισμού», που θα εφαρμόσουν το θεσμό σε κάθε χώρο εφαρμογής του (ενδεικτικά: σε όλες τις βαθμίδες της Εκπαίδευσης, στις Υπηρεσίες Απασχόλησης, στα Ιδρύματα Κοινωνικών Υπηρεσιών, στα Κέντρα Ψυχικής Υγιεινής, στους Συμβουλευτικούς Σταθμούς των Δήμων, στις Ένοπλες Δυνάμεις, στους εργασιακούς χώρους κ.λπ.).

β. Παράλληλα, υπάρχει δραματική έλλειψη επαρκώς εκπαιδευμένου δυναμικού, που θα εφαρμόσει το θεσμό σε υπηρεσίες όπως οι παραπάνω.

γ. Σήμερα για την κάλυψη των παραπάνω αναγκών χρησιμοποιείται δυναμικό που είναι εντελώς ανειδίκευτο ή πλημμελώς καταρτισμένο (ιδίως στην Εκπαίδευση) με αποτέλεσμα ο θεσμός να μην λειτουργεί ή, όπου λειτουργεί, να μην αποδίδει τα αναμενόμενα και πολλές φορές να βλάπτει αντί να ωφελεί το άτομο.

δ. Ιδιαίτερα στο χώρο της Εκπαίδευσης λείπει η ευαισθητοποίηση τόσο του συνόλου των ιδίων των Εκπαιδευτικών όσο και των μαθητών, αλλά και των γονέων τους πάνω στις δυνατότητες και τη

χρησιμότητα της Συμβουλευτικής και του Προσανατολισμού.

ε. Όποιες προσπάθειες κατάρτισης Συμβούλων έγιναν μέχρι τώρα, χωρίς να παραγνωρίζεται η συμβολή τους, ήταν άσχετες μεταξύ τους και χαρακτηρίζονται για πολυτεμαχισμό κατά τομέα εποπτείας και έλλειψη ενιαίας προσέγγισης. Ταυτόχρονα ουδέποτε αντιμετωπίστηκε ενιαία σε επίπεδο πολιτείας η κατάρτιση των Λειτουργών Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού, ενώ παράλληλα ουδέποτε αξιοποιήθηκαν στο σύνολό τους για τους σκοπούς του θεσμού αυτοί που με δαπάνες της πολιτείας εκπαιδεύτηκαν γι' αυτό το σκοπό.

2. Προτάσεις

α. Η εκπαίδευση των Λειτουργών Συμβουλευτικής-Προσανατολισμού πρέπει να εξεταστεί και ν' αντιμετωπιστεί από την Πολιτεία σε ενιαία βάση, και η λύση που θα επιλεγεί να καλύπτει όλους τους χώρους εφαρμογής του θεσμού.

β. Είναι ανάγκη να εξασφαλιστεί το συντομότερο δυνατό επαρκής και αποτελεσματική εκπαίδευση των Λειτουργών αυτών, θεωρητική και πρακτική, που θα οδηγεί στη δημιουργία ειδικών στελεχών. Δηλαδή, να δημιουργηθεί ειδικότητα σε επιστημονικό επίπεδο.

γ. Η παραπάνω εκπαίδευση κρίνεται ότι εξασφαλίζεται με σοβαρότητα αν στεγαστεί στο Πανεπιστημιακό επίπεδο, είτε πτυχιακό (ως Σχολή, Τμήμα ή Τομέας), είτε μεταπτυχιακό. Η δεύτερη περίπτωση εξασφαλίζει τη δυνατότητα εισόδου στην ειδικότητα αυτή πτυχιούχων από διάφορες σχολές και διάφορες επιστημονικές ενασχολήσεις μετά από σωστή ειδική επιλογή.

* Βλ. πρακτικά Β' Πανελληνίου Συνεδρίου Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού με γενικό θέμα: *Ο Θεσμός Συμβουλευτικής-Προσανατολισμός και η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση - Η Ανωτάτη Εκπαίδευση των Λειτουργών του Θεσμού* (βλ. ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π., 1989, σσ. 90-91).

δ. Παράλληλα, και για ικανοποίηση άμεσων αναγκών, είναι δυνατή και απαραίτητη η αξιοποίηση στελεχών που έχουν ήδη καταρτιστεί ή θα καταρτιστούν σε προγράμματα ταχύρρυθμης εκπαίδευσης.

ε. Ιδιαίτερα σε σχέση με την Εκπαίδευση, κρίνεται σκόπιμο γνώσεις Συμβουλευτικής - Προσανατολισμού (μέσα από κάποια αντίστοιχα μαθήματα) να παίρνουν όλοι οι μέλλοντες ή υπηρετούντες εκπαιδευτικοί (στη βασική τους δηλαδή εκπαίδευση αλλά και στις Σχολές Επιμόρφωσης).

Είναι ευνόητο ότι όλα τα παραπάνω είναι δυνατά μόνον αν η Πολιτεία συνειδητοποιήσει την ανάγκη οργάνωσης, με συστηματικό τρόπο, του θεσμού «Συμβουλευτική - Προσανατολισμός» στη χώρα μας και πάρει τα ανάλογα μέτρα.

Η Ελληνική Εταιρεία Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού, ως η μόνη επιστημονική Εταιρεία στο αντικείμενο αυτό στη χώρα μας, έχει τη δυνατότητα και τη θέληση να βοηθήσει, συμβουλευτικά ή πρακτικά, την πολιτεία ή κάθε φορέα που ενδιαφέρεται ν' ασχοληθεί με το θέμα αυτό. Μπορεί, δηλαδή, να βοηθήσει τόσο στην οργάνωση υπηρεσιών Συμβουλευτικής - Προσανατολισμού, ή να οργανώσει προγράμματα κατάρτισης Λειτουργών Συμβουλευτικής - Προσανατολισμού».

Σήμερα ο θεσμός αυτός στη χώρα μας βρίσκεται σε μια σημαντική φάση διαμόρφωσης και εξέλιξής του, τόσο στο πλαίσιο του ιδιωτικού τομέα όσο και στο πλαίσιο του δημόσιου. Ίσως θα μπορούσε μάλιστα να υποστηριχτεί ότι βρίσκεται σε κρίσιμη καμπή, λόγω των σημαντικών αναδιαμορφώσεων που συμβαίνουν στο χώρο αυτό, ως αποτέλεσμα της επενέργειας διαφόρων παραγόντων.

Από τους παράγοντες αυτούς μερικοί σχετίζονται με τη δική μας πραγματικότητα ενώ μερικοί με διεθνείς συγκυρίες, ιδίως στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

1. Στη *δική μας πραγματικότητα* η εικόνα που εμφανίζει ο θεσμός συνοψίζεται, κατά την εκτίμηση του γράφοντος, στα παρακάτω:

α. Στο δημόσιο τομέα, και δη στο πλαίσιο των δύο κύριων φορέων που έχουν την ευθύνη εφαρμογής του θεσμού, δηλαδή, Υπουργείου Παιδείας και Υπουργείου Εργασίας, ο θεσμός βρίσκεται σε κατάσταση σχετικής παρακμής, εξαιτίας κυρίως της έλλειψης σοβαρότητας ως προς το θέμα αυτό από μέρους της πολιτείας. Η έλλειψη, δε, αυτή αντανάκλαται κατά κύριο λόγο στη μη λήψη των αναγκαίων μέτρων για εξασφάλιση ειδικευμένων Λειτουργών του θεσμού.

β. Σε άλλες χώρες του δημόσιου τομέα, στο πλαίσιο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και στον ιδιωτικό τομέα τα πράγματα εμφανίζονται κάπως πιο ενθαρρυντικά, ιδίως μέσω της αξιοποίησης κονδυλίων από Κοινοτικά προγράμματα.

γ. Ειδικά στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση υπάρχει μια ενδιαφέρουσα κινητικότητα ιδίως προς την κατεύθυνση της (1) καθιέρωσης μαθήματος Συμβουλευτικής ή/και Προσανατολισμού στις σχολές εκπαίδευσης εκπαιδευτικών και (2) ίδρυσης Κέντρων Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού.

2. Στο *διεθνή χώρο* (εδώ μας ενδιαφέρει κυρίως ο Κοινοτικός) το αντικείμενο «Συμβουλευτική - Προσανατολισμός» παρουσιάζει ενδιαφέρουσες εξελίξεις, οι οποίες είναι αποτέλεσμα από τη μια μεριά μέτρων και αποφάσεων στην κάθε χώρα, ενώ από την άλλη μέτρων και αποφάσεων των υπεύθυνων κοινοτικών οργάνων. Μια καλή περιγραφή της κατάστασης στις χώρες της Ε.Ε. δίνεται από

τους Τέττερη 1984 για την Ελλάδα και Watts κ.α. (1984) για όλες μαζί τις χώρες της Ε.Ε. (νέα αναμορφωμένη έκδοση της μελέτης ετοιμάζεται για το 1995).

Σημαντική εξέλιξη θεωρεί ο γράφων (1) την προσπάθεια σύνδεσης των χωρών μελών μέσω των Εθνικών Κέντρων Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού για άμεση ανταλλαγή πληροφοριών και ενημέρωση, (2) την κοινή προσπάθεια εκπαίδευσης των Συμβούλων στις ευρωδιαστάσεις του θεσμού κ.λπ.

2. ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ ΜΕΧΡΙ ΤΩΡΑ Ο ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ

1. Στο Δημητρόπουλος και Αλιάνης (1993) και στο Δημητρόπουλος 1993α και 1993β γίνεται μια εμπειριστατωμένη περιγραφή της κατάστασης του θεσμού σήμερα στη χώρα μας. Παρουσιάζονται όλοι οι χώροι στους οποίους υλοποιείται ο θεσμός «Συμβουλευτική - Προσανατολισμός» στη χώρα μας, είτε ολόκληρος είτε, όπερ και συνηθέστερο, με κάποιες μόνο λειτουργίες του ανάλογα με το χώρο εφαρμογής.

Αντοί οι χώροι είναι πολλοί και ποικίλοι, και καλύπτουν ένα ευρύτατο διοικητικό-επαγγελματικό φάσμα του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Σε απλή αναφορά και μόνο, για τους σκοπούς αυτής της εργασίας, έχουμε εφαρμογές λειτουργιών Συμβουλευτικής ή/και Προσανατολισμού (1) στην Εκπαίδευση (σ' όλες τις βαθμίδες, είτε στη μορφή ξεχωριστού μαθήματος και γενικά οργανωμένης προσπάθειας, είτε στη μορφή στοιχείων διάχυτων στο αναλυτικό πρόγραμμα, είτε στη μορφή Κέντρων Προσανατολισμού ή Συμβουλευτικής) είτε στη μορφή μαθημάτων στην εκπαίδευση/επιμόρφωση των εκπαιδευτικών κ.λπ. (2) στις Υπηρεσίες Απασχόλησης (όπως αυτές υλοποιούνται κατά κύριο λόγο στο πλαί-

σιο της λειτουργίας του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού και των αποκεντρωμένων Κέντρων Πληροφόρησης και λοιπών υπηρεσιών του), (3) στη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς (είτε μέσω προγραμμάτων που υλοποιεί, είτε μέσω των Κέντρων Πληροφόρησης Νεότητας που λειτουργεί σε συνεργασία με τους Δήμους Αθηνών και Θεσσαλονίκης), (4) σε φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (συνήθως μέσω ειδικών προγραμμάτων στα Πνευματικά Κέντρα και στα Συμβουλευτικά Κέντρα, (5) στις Ένοπλες Δυνάμεις και στα Σώματα Ασφαλείας, (6) στους χώρους του εκκλησιαστικού περιβάλλοντος και της ενοριακής προνοιακής δραστηριότητας, (7) στις υπηρεσίες και στους χώρους ευθύνης Υγείας και Πρόνοιας (μέσω μιας μεγάλης ποικιλίας υπηρεσιών όπως Κέντρα Ψυχικής Υγείας, Ιατροπαιδαγωγικά Κέντρα, Νοσοκομεία και Κλινικές, προγράμματα πρόληψης, προγράμματα οικογενειακού προγραμματισμού κ.ο.κ., (8) στα ιδιωτικά γραφεία, που τον τελευταίο καιρό πληθαίνουν και καταλαμβάνουν ένα σημαντικό μερίδιο εφαρμογής του θεσμού, (9) στο πλαίσιο του Σωφρονιστικού Συστήματος κτλ.

Από τις παραπάνω εφαρμογές των λειτουργιών Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού στη χώρα μας, είναι εύκολο να οδηγηθεί κάποιος στους **λειτουργούς** που εφαρμόζουν κατά περίπτωση το θεσμό ή μεμονωμένες λειτουργίες του. Ενδεικτικά και μόνο καταχωρίζονται εδώ *μερικές ειδικότητες επιστημόνων* και επαγγελματιών που υλοποιούν τέτοιες λειτουργίες: είναι εκπαιδευτικοί ή ειδικευμένοι σύμβουλοι (Εκπαίδευση, σ' όλες τις βαθμίδες, δημόσια και ιδιωτική), Σύμβουλοι Επαγγελματικού Προσανατολισμού (κυρίως στις Υπηρεσίες Απασχόλησης, αλλά και κάποτε αλλού), ψυχολόγοι και ψυχίατροι σε διάφορες υπη-

ρεσίες του δημόσιου τομέα ιδίως υγείας και πρόνοιας ή ιδιωτικός χώρος), Κοινωνικοί Λειτουργοί (πολλές υπηρεσίες του δημόσιου και ιδιωτικού χώρου υγείας και πρόνοιας κ.λπ.), και πληθώρα άλλων κατά περίπτωση επαγγελματιών (π.χ. μαίες, νοσηλεύτριες/νοσοκόμες, κτλ.).

Με κριτήριο το *επίπεδο κατάρτισης και ειδίκευσης* ειδικά στο γνωστικό αντικείμενο «Συμβουλευτική - Προσανατολισμός» (όλο ή διασπάσεις του), οι λειτουργοί στους οποίους έγινε αναφορά παραπάνω είναι δυνατό να ενταχθούν, εν πολλοίς αυθαίρετα, σε τρεις κατηγορίες, τις εξής:

α. Στους *ειδικευμένους στο θεσμό* σε αποδεκτό επίπεδο. Η ειδίκευση αυτή έχει γίνει συνήθως στο εξωτερικό, αλλά κάποτε μερικώς και στη χώρα μας μέσω ειδικών προγραμμάτων.

β. Στους *σχετικά ενημερωμένους* μέσω είτε ειδικών βραχύχρονων ενημερωτικών προγραμμάτων είτε μέσω σπουδών στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό σε συναφείς και συγγενείς ειδικότητες, και

γ. Στους *ανειδίκευτους*, οι οποίοι ασχολούνται με το θεσμό ή κάποιες λειτουργίες του περιστασιακά, είτε από προσωπικό ενδιαφέρον είτε από υπηρεσιακή υποχρέωση για κάλυψη ωραρίου εργασίας.

2. Γίνεται σαφές από την παραπάνω περιγραφή ότι η κατάσταση στη χώρα μας, σ' ό,τι αφορά τους Λειτουργούς Συμβουλευτικής - Προσανατολισμού, είναι τουλάχιστον απογοητευτική. Ακόμα χειρότερα, δεν υπάρχουν ορατές ενθαρρυντικές προοπτικές. Κι αυτό, τη στιγμή που στις άλλες χώρες της Κοινότητας ή υπάρχουν εδώ και δεκαετίες σοβαρές σπουδές εκπαίδευσης Συμβούλων (π.χ. Αγγλία, Δανία, Γαλλία, Γερμανία κ.λπ.) ή ήδη γίνονται γοργά βήματα προς την κατεύθυνση της εκπαίδευσης λειτουργών (π.χ. Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία κ.λπ.).

3. Ο ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Οι παρατηρήσεις που προηγήθηκαν σχετικά με τους τύπους των επαγγελματιών που εφαρμόζουν κάποια ή κάποιες από τις λειτουργίες του θεσμού μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι, ως προς τους λειτουργούς του, ο θεσμός βρίσκεται ακόμη σε νηπιακή κατάσταση και, ακόμη χειρότερα, δεν υπάρχει άμεση προοπτική (με εξαίρεση ίσως το μεταπτυχιακό πρόγραμμα που σύντομα θ' αρχίσει στον τομέα Παιδαγωγικής της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και τη σοβαρή προσπάθεια που εδώ και δεκαετίες γίνεται σιωπηρά στη ΣΕΛΕΤΕ).

Όμως, επιμένουμε στην άποψη ότι για να γίνει λόγος με σοβαρότητα για αναβάθμιση του θεσμού ώστε να είναι σε θέση να ανταποκρίνεται στις σημερινές, και περισσότερο στις μελλοντικές, προσδοκίες της κοινωνίας μας απ' αυτόν, θα πρέπει να προωθήσουμε τέσσερις τουλάχιστον θέσεις και πρωτοβουλίες αναφορικά με την προετοιμασία και υπόσταση του λειτουργού αυτού του θεσμού:

1. Ο λειτουργός αποκλειστικής υλοποίησης του θεσμού, ο Σύμβουλος, ανεξάρτητα χώρου εφαρμογής του θεσμού, πρέπει να είναι άτομο με την ανάλογη θεωρητική και πρακτική κατάρτιση. Σοβαρός θεσμός χωρίς σοβαρό λειτουργό δεν νοείται. Ποια ακριβώς πρέπει να είναι αυτή η κατάρτιση; Η θέση του γράφοντος, και της ΕΛΕΣΥΠ, είναι ότι χρειάζεται άμεσα δημιουργία ειδίκευσης σε επίπεδο πανεπιστημίου και ΣΕΛΕΤΕ.

2. Επειδή πολλές λειτουργίες του θεσμού θα συνεχίσουν να υλοποιούνται από διάφορους επιστήμονες - επαγγελματίες, οι οποίοι ενδεχομένως δεν συνειδητοποιούν καν την υπόσταση και τη

σημασία του συμβουλευτικού τους ρόλου (π.χ. Γιατροί, Δικηγόροι, Κοινωνικοί Λειτουργοί, Εκπαιδευτικοί, Δικαστές, Επιμελητές Ανηλίκων, Νοσηλευτές, Μαίες κ.λπ. είναι ανάγκη το αντικείμενο της Συμβουλευτικής να συμπεριληφθεί στα προγράμματα εκπαίδευσης και αυτών των επαγγελματιών-λειτουργών.

3. Επειδή οι Σύμβουλοι στο εξής θα πρέπει να είναι σε θέση να ανταποκρίνονται στις ανάγκες του ατόμου στο πλαίσιο της ευρύτερης κοινωνίας και της ευρύτερης αγοράς, της Ευρωπαϊκής, είναι ανάγκη η εκπαίδευσή τους να περιλαμβάνει γνώσεις και δεξιότητες που θα τους επιτρέπουν να λειτουργούν στο ανάλογο επίπεδο. Τέτοιες γνώσεις και δεξιότητες μπορούν να αφορούν, ενδεικτικά, τα δίκτυα πληροφόρησης, συστήματα ανταλλαγής πληροφοριών με Η/Υ, αναμορφούμενους ρόλους του θεσμού

στο επίπεδο της Ε.Ε., διαφοροποιούμενες ανάγκες και προσδοκίες των νέων, ευκαιρίες για σπουδές, κατάρτιση και απασχόληση σε επίπεδο Ε.Ε., ενημέρωση στις κοινωνικές, πολιτιστικές, εκπαιδευτικές κ.λπ. όψεις τόσο της Ε.Ε. όσο και κάθε χώρας, κ.ο.κ.

4. Απαραίτητη προϋπόθεση, όμως, να υλοποιηθούν τα παραπάνω είναι η ανάπτυξη μιας *Εθνικής Πολιτικής* πάνω στον τομέα «Συμβουλευτική - Προσανατολισμός», η οποία Εθνική πολιτική είναι δυνατή μόνον εφόσον υπάρχει ένας ενιαίος *Εθνικός Φορέας* υπεύθυνος για τη διαμόρφωση και υλοποίηση των στρατηγικών μέσω των οποίων θα γίνει πράξη ένας αναβαθμισμένος, σε επίπεδο Ε.Ε., θεσμός «Συμβουλευτική Προσανατολισμός». Μέρος, δε, αυτών των στρατηγικών θα είναι και η εκπαίδευση/κατάρτιση των απαραίτητων Λειτουργών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Δημητρόπουλος, Ε. *Σχολικός Εκπαιδευτικός ή Επαγγελματικός Προσανατολισμός και Συμβουλευτική* (Ε' Εκδ.) Αθήνα: Εκδ. ΓΡΗΓΟΡΗ, 1993α.
- Δημητρόπουλος, Ε. *Συμβουλευτική και Συμβουλευτική Ψυχολογία. Η Θεωρία της, η Πράξη της, οι Εφαρμογές της* (Β' έκδ.), Αθήνα: Εκδ. ΓΡΗΓΟΡΗ, 1993β.
- Δημητρόπουλος, Ε. & Αλιάνης, Π. «Η Συμβουλευτική ως Λειτουργία Συνδετικής των Θεσμών και Υπηρεσιών Επικοινωνίας του Ανθρώπου» *Κοινωνική Εργασία*, τ. 27, 1992, 198-207.
- ΕΛ.Ε.Σ.Υ.Π. «Ο Θεσμός Συμβουλευτική - Προσανατολισμός και η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση - Η Ανώτατη Εκπαίδευση των Στελεχών του Θεσμού. Πρακτικά του Β' Πανελληνίου Συνεδρίου, Αθήνα 1989 (Επιθεώρηση Συμβουλευτικής & Προσανατολισμού, τ. 10-11, 1989).
- Ertelt, J. *Continuing Training Modules on a European Dimension - Educational and Didactic Recommendations for Trainers of Vocational Counsellors*. Berlin: CEDEFOP, 1992.
- Τέττερη, Ι. *Έκθεση για τον Εκπαιδευτικό και Επαγγελματικό Προσανατολισμό στην Ελλάδα*. Αθήνα, 1984 (βλ. Watts παρακάτω) (Είναι έτοιμη επανάληψη της του 1993).
- Watts, A.G., Dartois, C. & Plant, P. *Educational and Vocational Guidance Services for the 14-25 Age Group in the European Community*. Report to the E.E.C., 1985 (Επαναλαμβάνεται το 1993 - ετοιμάζεται έκδοση).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ *

* Τοποθετούνται με τη σειρά πραγματοποίησής τους.

Σπύρος Κρίβας *

Ο ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ-ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ. ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

Οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές αλλαγές, ιδιαίτερα στον ευρωπαϊκό χώρο, τα τελευταία χρόνια κατέστησαν σαφή την ανάγκη διαφοροποιήσεων στη φιλοσοφία και πρακτική του θεσμού «Προσανατολισμός-Συμβουλευτική» και των υπηρεσιών του. Εκκινώντας από τη θέση αυτή η εισήγηση που ακολουθεί προσπαθεί συνοπτικά αλλά και κατά το δυνατόν περιεκτικά - κυρίως σε ευρωπαϊκό και μερικώς σε διεθνές επίπεδο - να περιγράψει τις λειτουργίες των λειτουργών του θεσμού, που αναγκαιούν μπροστά στην πολυπλοκότητα της Συμβουλευτικής αλλά και του κόσμου της εργασίας. Πέρα από αυτά αναφέρεται η εισήγηση αυτή στις αναφαινόμενες τάσεις στην αντίληψη και πρακτική του θεσμού ως και στην αντίληψη που έχουν οι λειτουργοί του θεσμού για το ρόλο τους με βάση εμπειρικά δεδομένα.

*Spyros Kriwas**

DER FACHBERATER IN BERATUNGSSITUATIONEN: INTERNATIONALE ERFAHRUNGEN

Die sozioökonomischen und politischen Umwälzungen, besonders in Europa haben eindeutig auf die notwendigen Veränderungen in der Philosophie und der Praxis im Rahmen der Institution «Beratung» hingewiesen. Daven ausgehend wird in diesem Beitrag auf europäischen und teilweise auf internationalen Ebene versucht, die Funktionen des Beratungspersonals angesichts der Komplexität des Lebens und der angefangenen Mobilität von Personen, Kapital und Produkten zu beschreiben. Darüberhinaus werden die Tendenzen der Beratungspraxis erwähnt sowie das Rollenverständnis des Beratungspersonals auf Grund empirischer Daten dargestellt.

1. Εισαγωγή

Η εξέταση της παρουσίας και δράσης του λειτουργού Προσανατολισμού - Συμβουλευτικής στην εργασία αυτή θα γίνει υπό το πρίσμα των κοινωνικοοικονομικών διαφοροποιήσεων στο διεθνή χώρο, ιδιαίτερα όμως στην Ευρώπη.

Ευθύς εξ αρχής θα ήθελα ν' αναφερθώ σε κάποιες παραδοχές, που αποτελούν συγχρόνως τις κατευθυντήριες και καθοριστικές γραμμές της εισήγησης αυτής.

Είναι σαφές ότι ο Προσανατολισμός και η Συμβουλευτική, θεωρούμενα ως συνθετικά στοιχεία ενός όλου, ενός κοινωνικού θεσμού, είναι άρρηκτα

* Ο Σ. Κ. είναι Επίκουρος Καθηγητής στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Πατρών, και μέλος της ΕΛΕΣΥΠ. *Επικοινωνία:* Αγίας Κυριακής 24, 26443 Πάτρα. Τηλ. 061/426-728.

συνδεδεμένα με τις περιορρέουσες αυ-
τόν οικονομικές, κοινωνικές και πολι-
κές συνθήκες, τις καταγραφόμενες δια-
φοροποιήσεις των συνθηκών αυτών και
τις συνέπειες των διαφοροποιήσεων.

Με βάση αυτή την οπτική γωνία και
υπό το φως της εξέλιξης των παραπάνω
συνθηκών, θα επιχειρήσω παρακάτω
μια εξέταση των συνεπειών αυτών των
ελεξίσεων: 1) στο θεσμό Προσανατολι-
σμός - Συμβουλευτική και τις υπηρεσίες
του, 2) στις νέες λειτουργίες του θε-
σμού που αναγκαιούν και τους νέους
χώρους παρέμβασής του, 3) στην πολι-
τική που ακολουθείται - κυρίως σε Ευ-
ρωπαϊκό επίπεδο - όσον αφορά τη δια-
μόρφωση των υπηρεσιών του θεσμού,
4) στην αντίληψη που έχουν οι λειτουρ-
γοί του θεσμού για το ρόλο τους και 5)
στις λειτουργίες των λειτουργιών Προ-
σανατολισμού - Συμβουλευτικής στα
πλαίσια των αντιστοιχών υπηρεσιών.

Παρότι στην εισήγηση γίνονται ανα-
φορές σχετικά με το θέμα σε διεθνές
επίπεδο, η εισήγηση επικεντρώνει την
προβληματική της στον Ευρωπαϊκό χώ-
ρο, όχι μόνο γιατί είναι ένας σημαντικός
και ενδιαφέρων χώρος για έναν Έλλη-
να, αλλά και γιατί στο γεωγραφικό αυτό
χώρο την τελευταία 10ετία καταγράφο-
νται αξιοσημείωτες δυναμικές και ριζι-
κές ανακατατάξεις σε οικονομικό, πολι-
τικό και κοινωνικό επίπεδο που διαμορ-
φώνουν μια νέα ευρωπαϊκή πραγματι-
κότητα, που είναι άγνωστο βέβαια αυτή
τη στιγμή σε ποιο τελικά αποτέλεσμα θα
οδηγήσουν. Είναι όμως παρούσες και
οπωσδήποτε έχουν επιδράσεις στο θε-
σμό Προσανατολισμός-Συμβουλευτική
και ως εκ τούτου και στους λειτουργούς
του (Banks/Raban/Watts, 1990).

Υπό την έννοια «λειτουργός Προσα-
νατολισμού - Συμβουλευτικής» εννοεί-
ται στην εισήγηση αυτή το προσωπικό
εκείνο που ασκεί σε διάφορα πλαίσια

συμβουλευτική - προσανατολισμό, τα
οποία αλληλοσυμπληρούνται τόσο σε
επίπεδο σπουδών και θεωρητικής κα-
τάρτισης, όσο και σε επίπεδο καθημερι-
νής πρακτικής. Στην εισήγησή μου αυτή
θα επικεντρωθώ κυρίως στον εκπαιδευ-
τικό και επαγγελματικό προσανατολι-
σμό. Θα αναφερθώ στον προσωπικό και
κοινωνικό προσανατολισμό και στην
αντίστοιχη συμβουλευτική, μόνο εφό-
σον συνδέονται με τους παραπάνω χώ-
ρους. Ως κύριο κριτήριο επιλογής για
την ενασχόληση με τους δύο πρώτους
χώρους θεώρησα το γεγονός ότι αφο-
ρούν ευρύτερα στρώματα πληθυσμού,
χωρίς να σημαίνει ότι οι άλλοι χώροι δε
θα πρέπει να τύχουν προσοχής. Άλλω-
στε, ο προσωπικός και κοινωνικός προ-
σανατολισμός και η συμβουλευτική δεν
μπορούν να ειδικωθούν αποκομμένα από
τους δύο προηγούμενους χώρους, στα
πλαίσια μάλιστα της διαφαινόμενης
μελλοντικής ευρωπαϊκής αρχιτεκτονι-
κής, βασικά στοιχεία της οποίας - μετα-
ξύ των άλλων - είναι η πολιτική ένωση
και η εμβάθυνση των συνδεδεισμένων σχέ-
σεων με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώ-
ρες στη βάση των αρχών της «διαφορο-
ποίησης» και της «democratic condi-
tionality» (Ιωακείμης, 1992 σ. 15).

2. Οι Διαφοροποιήσεις στην Ευρώπη

Παρότι το 1992 ως όριο ολοκλήρω-
σης της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς
πέρασε, υπάρχουν σαφείς ενδείξεις
και ελπίδες, συνοδευόμενες από προ-
σπάθειες, ότι στη 10ετία του '90 η Ευ-
ρώπη θα είναι μια περιοχή της Γης χω-
ρίς εσωτερικά σύνορα, στην οποία θα
εξασφαλίζεται η ελεύθερη διακίνηση
αγαθών, απόμων, υπηρεσιών και κεφα-
λαίων. Άλλωστε αρκετά βήματα γι' αυ-
τήν την ολοκλήρωση έχουν γίνει πριν

από το 1992 και άλλα βρίσκονται υπό προγραμματισμό και εξέλιξη για μετά το 1992, έτσι ώστε από τη μια μεριά να μην πιστεύει κανείς ότι στα 1992 θα μπορούσαν σε μια νύχτα να γίνουν κοσμογονικές ανακατατάξεις ενώ από την άλλη οι αναφορές στο 1992 ως όριο της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης κατέγραψαν στην κοινή γνώμη και συνείδηση το εύρος και τη σπουδαιότητα των αλλαγών που έλαβαν, που λαμβάνουν και θα λάβουν χώρα.

Ας δούμε πώς παρουσιάζεται διαχρονικά σήμερα ο χάρτης της Κοινότητας. Το 1957, με τη συνθήκη της Ρώμης, καταγράφεται η ληξιαρχική πράξη γέννησης της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, με πρώτους εταίρους το Βέλγιο, την Ιταλία, το Λουξεμβούργο και την Ολλανδία. Το 1973 συνδέονται με την κοινότητα η Δανία, η Ιρλανδία και η Μεγάλη Βρετανία, ενώ το 1981 γίνεται μέλος η Ελλάδα και το 1986 διευρύνεται η κοινότητα με την είσοδο της Πορτογαλίας και της Ισπανίας. Η Ανατολική Γερμανία συνδέεται αυτόματα λόγω της επανένωσής της με τη Δυτική Γερμανία, ενώ ειδικές μορφές σύνεργασίας διέπουν μέχρι τώρα τις σχέσεις της κοινότητας με χώρες του πρώην ανατολικού συνασπισμού, όπως η Πολωνία, η Ουγγαρία, με προσπάθεια επέκτασης προς τη Ρουμανία, Τσεχία και Σλοβακία, την πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Βουλγαρία. Νέες βαθύτερες μορφές σύνδεσης επιδιώκονται και με τις δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Οι υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες προσβλέπουν στην είσοδό τους ή ήδη έχουν σχέσεις συνεργασίας με την Κοινότητα.

Ευθύς εξαρχής υπήρξαν διαφοροποιήσεις όσον αφορά τους σκοπούς που έθετε η κοινότητα, και συγκεκριμένα, αν θα ήταν απόλυτα μια οικονομική

κοινότητα ή υπήρχαν στους σκοπούς αυτούς ενδείξεις ότι πρόκειται για μια ευρύτερη κοινωνική και πολιτική ένωση. Η συνθήκη της Ρώμης επικεντρωνόταν κυρίως στην οικονομική διάσταση, διάσταση την οποία ενισχύει και η Ενιαία Αγορά. Ορισμένα κράτη-μέλη, ιδιαίτερα η Μεγάλη Βρετανία, ήταν αντίθετα με την κοινωνική και πολιτική ενοποίηση, πιστεύοντας ότι κατ' αυτόν τον τρόπο επέρχεται εισβολή στην εθνική τους επικυριαρχία. Συγχρόνως όμως πολλοί Ευρωπαίοι συνεχίζουν να πιστεύουν σε μια ευρύτερη κοινωνική και πολιτική ένωση (Banks et al., 1990).

Το 1988 φάνηκε μια διέξοδος στο πολιτικό μέτωπο. Επήλθε μια συμφωνία μεταξύ των εταίρων που αφορούσε τη βαθμιαία μείωση της αναλογίας του διατιθέμενου για τη γεωργία χρηματικού ποσού, πράγμα που έδωσε με τη σειρά του τις δυνατότητες στις κυβερνήσεις των κρατών-μελών να αυξήσουν το ποσό αυτό ανάλογα με τις ιδιαιτερότητές της. Συγχρόνως η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1986, μεταξύ άλλων, συνέβαλε στην ταχύτερη και ευκολότερη λήψη αποφάσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η Επιτροπή της Κοινότητας, ενδυναμωμένη πολιτικά από αυτές τις εξελίξεις, διαμόρφωσε δύο βασικές στρατηγικές: Πρώτον, συγκεκριμένο χρόνο (timing) για την ολοκλήρωση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς, δίνοντας ώθηση στα οικονομικά και εμπορικά μεγέθη και δεύτερον νέες προτεραιότητες για τη χρήση του βασικού προϋπολογισμού της κοινότητας, διπλασιάζοντας την οικονομική βοήθεια σε περιοχές με οικονομική καθυστέρηση και εγκαινιάζοντας μια πολιτική με τις παρακάτω προτεραιότητες: δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, προοδευτική προσαρμογή της οικονομίας των ασθενέστερων

κρατών-μελών, βοήθεια σε νεαρά άτομα για εξεύρεση εργασίας, προσπάθεια μείωσης της μακροχρόνιας ανεργίας.

Ο νομοθετικός και στρατηγικός ρόλος της κοινότητας επανακαθορίστηκε με νέους όρους, όπως συμπληρωματικότητα (complementarity) και βοήθεια (subsidiary).

Τα αποτελέσματα αυτής της πορείας, (οι νέες προτεραιότητες, ο καθορισμός συγκεκριμένου χρόνου (time-tabling) για την ολοκλήρωση συγκεκριμένων ενεργειών), παρότι δεν πραγματοποιήθηκαν απολύτως ή διαφαίνεται ότι υπάρχουν δυσκολίες στη πραγμάτωσή τους, όπως το 1992 για την ολοκλήρωση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς και το 1994 για την έναρξη του δεύτερου σταδίου για την οικονομική και νομισματική ένωση, σηματοδότησαν διαφοροποιήσεις στην Κοινότητα. Παρά τις οποιεσδήποτε διαφορές που καταγράφονται σε συνεδριάσεις της Επιτροπής από εκπροσώπους των κρατών-μελών, η Κοινότητα, για πρώτη φορά, έχει γίνει ήδη μια πραγματικότητα για πολλούς ανθρώπους, ιδιαίτερα όσον αφορά τη βιομηχανία και το εμπόριο. Η προσδοκία της ελεύθερης διακίνησης αγαθών, ατόμων, υπηρεσιών και κεφαλαίων διαφαίνεται πλέον ως πραγματική. Ίσως ακόμη δεν είναι απεριορίστη, βασικά όμως πολλοί πολίτες της Ευρώπης, τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, αισθάνονται ότι τώρα πλέον πρέπει να πάρουν στα σοβαρά αυτή την υπόθεση (Ιωακείμης, 1992).

Το πρόγραμμα των αλλαγών είναι ευρύ. Εκτείνεται από τη μείωση όλων των ελέγχων διακίνησης κεφαλαίων εντός της κοινότητας μέχρι την άρση των προστατευτικών μέτρων σε τομείς όπως οικονομικές υπηρεσίες, μεταφορές και τον ελεύθερο ανταγωνισμό σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Οι συνοριακοί

έλεγχοι θα υποχωρήσουν για τη διευκόλυνση της ροής των αγαθών και θα σταματήσουν οι διοικητικοί έλεγχοι. Θα επιδιωχθεί μια εναρμόνιση του επιπέδου τεχνολογίας μεταξύ των κρατών μελών, ώστε να αρθούν πιθανά εμπόδια στις συναλλαγές.

Όλα αυτά υποδηλώνουν την εγκαθίδρυση λειτουργιών παραγωγής, αγοραπωλησίας και κατανομής σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Συγχρόνως επιδιώκεται η χρήση κοινού νομίσματος μέσα από ένα κοινό νομισματικό σύστημα. Εκτιμάται όμως ότι η επιδίωξη αυτή, μαζί με προβλήματα που προέρχονται από τις διαφορές στη γλώσσα, στην κουλτούρα και την παράδοση, θα παραμείνουν για καιρό τα μόνα άθικτα εμπόδια.

Καταβάλλεται προσπάθεια να διαμορφωθεί μια ευρύτερη «εσωτερική» ευρωπαϊκή αγορά, η οποία θα δώσει τη δυνατότητα στις ευρωπαϊκές εταιρείες να ανταγωνισθούν αποτελεσματικά την εμπορική και οικονομική επέλαση της Ιαπωνίας και των Ηνωμένων Πολιτειών. Στην έκθεση Cecchini το 1998 επιχειρείται μια πρώτη εκτίμηση των οικονομικών πλεονεκτημάτων της ενιαίας οικονομικής αγοράς. Κατά την έκθεση τα πλεονεκτήματα όσον αφορά την οικονομική αύξηση, την παραγωγικότητα και την απασχόληση μπορούν να διαμορφωθούν, αν παρακαμφθούν τα διάφορα εμπόδια.

Σχετικά με την απασχόληση, η έκθεση προβλέπει 1.800.000 νέες θέσεις εργασίας στον ευρωπαϊκό χώρο, οι οποίες, με μια διευρυντική οικονομική πολιτική - άλλωστε αρκετές χώρες ζητούν σήμερα να ενταχθούν στην κοινότητα - μπορούν να φθάσουν μέχρι τα 5.000.000 θέσεις, ενώ από την άλλη μεριά αναμένεται οικονομική αύξηση 5-7%. Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά σημαίνει μια κοινή αγορά των 320.000.000

περίπου ανθρώπων, εκ των οποίων στις αρχές της 10ετίας του '90 128.000.000 ήταν οι εργαζόμενοι και 17.000.000 μη εργαζόμενοι, πράγμα που σημαίνει ένα ποσοστό ανεργίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο γύρω στα 12-13% (Jenschke, 1990).

Μερικοί μελετητές και σχολιαστές των Ευρωπαϊκών πραγμάτων βλέπουν με περισσότερο σκεπτικισμό την ενιαία αγορά, θεωρώντας ότι αυτή θα παράγει μεγάλες ανισότητες κατά περιοχές, ότι θα αυξήσει τη συγκέντρωση οικονομικής δύναμης σε ευρωπαϊκές χώρες με διεθνή ενδιαφέροντα και συμφέροντα, θα επιτείνει την οικολογική κρίση και θα μειώσει τις δυνατότητες δημοκρατικού ελέγχου και επιδράσεων στην οικονομία της κοινότητας (Robins, 1989). Χωρίς να προβάλλει έναν πεσσιμισμό, η Έκθεση Cecchini συμπεραίνει ότι θα πρέπει να ληφθούν μέτρα, ώστε η Ενιαία Αγορά να μην είναι απλά και μόνο ένας οικονομικός συνασπισμός, αλλά να συμπεριλάβει και κοινωνικές παραμέτρους, εγγυόμενες τις νέες μορφές ανάπτυξης και απασχόλησης.

Το να παρουσιάσω έναν προβληματισμό σχετικά με το βαθμό και το ρυθμό υλοποίησης των παραπάνω προσδοκιών και προοπτικών, που προϋποθέτουν σαφώς μια ανάλυση εφ' όλης της ύλης, θα υπερέβαινε τα όρια της εισήγησης αυτής. Προσωπικά διέπομαι από έντονο σκεπτικισμό σχετικά με το κατά πόσον, αν υλοποιηθούν τα παραπάνω ουσιαστικά, θα μειωθεί το χάσμα Βορρά-Νότου, θα διαμορφωθεί ένα πολιτικό και θεσμικό σύστημα, που θα διασφαλίζει το να μην οδηγηθεί η Ένωση σε αυτοπαράλυση, από την άλλη μεριά να μη μετατραπεί η Ευρώπη φρούριο στη μάχη του παγκόσμιου ανταγωνισμού για οικονομική κυριαρχία. Δεν είμαι βέβαιος κατά πόσον θα εγκαθιδρυθεί η περίφημη κοινοτική αλληλεγγύη.

Οι τελευταίες εκφάνσεις της βαλκανικής πολιτικής των εταίρων μας δε βοηθούν στην εγκαθίδρυση αυτής της αλληλεγγύης. Στην Ενωμένη Ευρώπη ιδέες όπως «Ευρώπη των λαών», ισότητα, πρόοδος, αλληλεγγύη, μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού κυρίως λόγω της ανεργίας, δεν μπορούν να καρποφορήσουν αυτόνομα, αλλά σ' ένα έδαφος, που είναι προετοιμασμένο να τις δεχθεί.

Όσον αφορά τον Προσανατολισμό και τη Συμβουλευτική και ιδιαίτερα τον εκπαιδευτικό και επαγγελματικό προσανατολισμό, ένα πρώτο σημαντικό αποτέλεσμα, προερχόμενο από την ενιαία αγορά, είναι εκείνο της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής κινητικότητας, που άρχισε με την πρόσληψη ανειδίκευτων ή ημειδίκευμένων εργατών και τείνει προς την αναζήτηση εξειδικευμένων εργατών και επαγγελματιών στελεχών.

Ένας μεγάλος αριθμός εργοδοτών ήδη αντιλαμβάνεται ότι στο μέλλον θα χρειάζονται ένα εργατικό δυναμικό που θα μπορεί να λειτουργεί αποτελεσματικά σε ένα περιβάλλον με διαφορετικές μορφές εργασίας, πολιτισμών και γλώσσας, το οποίο θα αναζητείται εντός των πλαισίων της κοινότητας και το οποίο θα μπορεί να μετακινείται στις διάφορες ευρωπαϊκές περιοχές.

Πέρα από αυτά, με την κατάργηση των εμποδίων στον εργατικό χώρο, όλο και περισσότεροι οργανισμοί και επιχειρήσεις σχεδιάζουν τις ενέργειές τους πλέον σε ευρωπαϊκή κλίμακα, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους τα εθνικά σύνορα, μια τάση που γίνεται σαφής σήμερα, ιδιαίτερα με την εγκατάσταση μονάδων βιομηχανικής παραγωγής, οι οποίες δεν υποχρεούνται πλέον να εγκατασταθούν εντός των εθνικών ορίων για να εξυπηρετήσουν κατ' αυτόν τον τρόπο την εθνική εσωτερική αγορά. Κατά τον ίδιο τρόπο οι οργανι-

σμοί και οι επιχειρήσεις αγωνιούν για να εξασφαλισθεί ο σχεδιασμός του απαιτούμενου ανθρώπινου δυναμικού σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η παλιά πρακτική αναζήτησης και ανεύρεσης ανθρώπινου εργατικού δυναμικού από το διατιθέμενο τοπικό δυναμικό πιθανώς πλέον να μην μπορεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες των επιχειρήσεων σε εξειδικευμένο προσωπικό με εμπειρία στο ευρωπαϊκό επίπεδο. Η κατάσταση αυτή οδηγεί στην ανάγκη συντονισμού της πολιτικής για τη στρατολόγηση εργατικού δυναμικού αναζητώντας υποψήφιους ανεξάρτητα από την εθνική προέλευση ή καταγωγή.

Δεύτερον, πέρα από αυτά διακρίνεται μια τάση αλλαγής στην παραδοσιακή πρακτική πολλών πολυεθνικών οργανισμών να εκπαιδεύουν το προσωπικό τους για να είναι αποτελεσματικό σε διαφορετικά πολιτιστικά και γλωσσικά περιβάλλοντα. Στο παρελθόν το στρατολογημένο προσωπικό έπαιρνε την αρχική του εκπαίδευση εντός των εθνικών ορίων. Η απόκτηση διεθνούς εμπειρίας αφηνόταν για ένα αργότερο στάδιο. Σήμερα όμως αρκετές επιχειρήσεις κατά το σχεδιασμό εκπαίδευσης του προσωπικού, ευθύς από την αρχή της σταδιοδρομίας, λαμβάνουν υπόψη τους τη διεθνή εμπειρία. Το είδος αυτό του προσωπικού που καλείται να ικανοποιήσει αυτές τις ανάγκες οπωσδήποτε θα πρέπει να έχει εκπαιδευτεί σε περισσότερες από μια χώρες, έτσι ώστε να έχει αντίληψη τόσο των πολιτιστικών στοιχείων, όσο και τη γλωσσική επάρκεια για να μπορεί να λειτουργήσει σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Τα προγράμματα Erasmus και Comett παίζουν ένα σημαντικό ρόλο προς την κατεύθυνση αυτή. Συνακόλουθα η εκπαιδευτική κινητικότητα ενθαρρύνει και την επαγγελματική κινητικότητα.

Ο αριθμός των φοιτητών που έχουν εκπαιδευτικές και πρακτικές εμπειρίες από περισσότερες από μια χώρες είναι δύσκολο να εξακριβωθεί, γιατί ποικίλει ο τρόπος απόκτησης των εμπειριών αυτών. Πέρα από αυτά, η ροή των φοιτητών, ιδιαίτερα σε μεταπτυχιακό επίπεδο, μεταξύ των κρατών-μελών δεν ακολουθεί μια συγκεκριμένη πορεία, π.χ. μέσω προγραμμάτων όπως Erasmus και το Comett. Επίσης, η ροή από την εκπαίδευση στην απασχόληση εντός αλλά κυρίως εκτός των εθνικών ορίων, είναι δύσκολο προς το παρόν να καθοριστεί. Επιπλέον η τάση για εποχιακή κατά τη διάρκεια των διακοπών άτυπη εκπαίδευση σε μια άλλη χώρα, κάτι που είναι πολύ δημοφιλές και πολύ χρήσιμο για τη μετέπειτα σταδιοδρομία, δεν καταγράφεται σε όλα τα κράτη-μέλη.

Πάντως, λίγο ή πολύ, παρά την αδυναμία να παρουσιασθούν ακριβείς αριθμοί, είναι φανερό ότι βαθμιαία όλο και περισσότεροι φοιτητές αποκτούν με διάφορες ευκαιρίες διεθνείς εμπειρίες όσον αφορά την εκπαίδευση και την πρακτική εξάσκηση.

Γενικά η ενίσχυση της κινητικότητας φοιτητών, εκπαιδευόμενων σε διάφορες μορφές εκπαίδευσης και εξάσκησης και εργαζόμενων, είναι μια βασική επιδίωξη της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Μεγάλη θεωρείται η συνεισφορά στην επίτευξη αυτής της επιδίωξης των υπηρεσιών Προσανατολισμού - Συμβουλευτικής.

3. Επιπτώσεις των Τάσεων και των Διαφοροποιήσεων στον Εκπαιδευτικό και Επαγγελματικό Προσανατολισμό και τις Σχετικές Υπηρεσίες

Θα μπορούσαμε να διακρίνουμε κυρίως τρεις βασικές επιπτώσεις των πα-

ραπάνω αναφερόμενων τάσεων, διαφοροποιήσεων και επιδιώξεων στον Εκπαιδευτικό και Επαγγελματικό Προσανατολισμό (Banks et al. 1990, Jentske, 1990).

Η πρώτη *επίπτωση* αναφέρεται στην ανάγκη για τη διεύρυνση των πληροφοριών όσον αφορά εκπαιδευτικές και επαγγελματικές ευκαιρίες σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί είτε με δημοσιευόμενες πληροφορίες και χρήση τράπεζας δεδομένων, είτε με απόκτηση εμπειρίας σε διάφορες μορφές βραχυπρόθεσμης εργασίας. Ας δούμε κάθε μια περίπτωση αναλυτικότερα.

Κάθε προσπάθεια διεύρυνσης της κινητικότητας, είτε για εκπαίδευση είτε για εργασία εντός της κοινότητας, εξαρτάται ουσιαστικά από το εύρος των πληροφοριών που διατίθενται σχετικά με τις προσφερόμενες ευκαιρίες.

Και πρώτα στο χώρο της εκπαίδευσης. Έχει γίνει ήδη σημαντική εργασία. Εκδόσεις από πλευρά της επιτροπής της κοινότητας, όπως π.χ. το Student Handbook, το Directory of Higher Education Institutes, το Guide to Higher Education Qualifications, παρέχουν σημαντικές πληροφορίες για τις εκπαιδευτικές διεξόδους μετά την υποχρεωτική εκπαίδευση, σηματοδοτώντας συγχρόνως και τις δυνατότητες συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών. Οι πληροφορίες αυτές παρέχονται και μέσω Η/Υ, έτσι ώστε να καθιστούν δυνατή την πρόσβαση σ' αυτές.

Ιδιαίτερα σημαντικό στο χώρο της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης είναι το πρόγραμμα Petra, το οποίο εισήχθη το 1987 για να διευρύνει τη συνεργασία μεταξύ των μελών-κρατών όσον αφορά την αρχική επαγγελματική εκπαίδευση των νέων.

Το πρόγραμμα επεξετάθη το 1992, περιλαμβάνοντας ένα νέο στοιχείο, τον

προσανατολισμό, που αφορά την εισαγωγή της Ευρωπαϊκής διάστασης στα συστήματα και τις διαδικασίες του προσανατολισμού - Συμβουλευτικής (Watts, 1992). Το πρόγραμμα προβλέπει συγκεκριμένη διαδικασία και έναν μηχανισμό χρηματοδότησης για την παραπέρα συνεργασία στο χώρο του προσανατολισμού, συνδεδεμένο πιθανόν με άλλα ευρωπαϊκά προγράμματα, όπως το πρόγραμμα FORCE για την εκπαίδευση των ενηλίκων.

Ένα άλλο επίπεδο διακρατικής συνεργασίας αφορά τις βάσεις δεδομένων στην εκπαίδευση, στην πρακτική κατάρτιση και τις ευκαιρίες απασχόλησης. Ένα υπό εξέλιξη πρόγραμμα, το Romeo II, περιλαμβάνει βάσεις δεδομένων για τρεις ειδικούς χώρους της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης από οκτώ διαφορετικά κράτη-μέλη. Ένας σύνδεσμος σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ο γνωστός ως EUDAT, ασχολείται συστηματικά με την ανάπτυξη και σύνδεση βάσεων δεδομένων. Στο σημείο αυτό βέβαια δε θα πρέπει να παραλείψουμε οργανισμούς και εταιρείες σε ευρωπαϊκό επίπεδο, που ιδρύθηκαν για τη διευκόλυνση των λειτουργιών του προσανατολισμού-συμβουλευτικής, όπως FEDORA, CEDEFOP, IAEVG και IRTAC, αλλά και σε άλλες περιοχές του πλανήτη, όπως π.χ. ARAVEG στην Ασία κ.λπ.

Στο χώρο των επαγγελματιών, πέρα από το PETRA υπάρχει και το πρόγραμμα SEDOC, που συνδέει τις υπηρεσίες παρακολούθησης και τοποθέτησης των υπουργείων εργασίας των κρατών-μελών.

Πληροφόρηση σχετικά με τις ευκαιρίες που παρέχει άλλη χώρα μπορούν να πάρουν οι ενδιαφερόμενοι όχι μόνο από τις δημοσιευμένες πληροφορίες και τις βάσεις δεδομένων, αλλά και με απόκτηση εμπειριών σε διάφορες μορφές βραχυπρόθεσμης εργασίας, όπως π.χ. η ερ-

γασία κατά τη διάρκεια των διακοπών. Οι υπηρεσίες προσανατολισμού συνακόλουθα πρέπει να αναζητήσουν, να οργανώσουν και να διαθέσουν πληροφορίες σχετικά με αυτές τις δυνατότητες.

Η *δεύτερη περίπτωση* της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς στο θεσμό Προσανατολισμός - Συμβουλευτική και τις υπηρεσίες του αναφέρεται στη βοήθεια και υποστήριξη των μετακινούμενων μαθητών, φοιτητών, αλλά και άλλων εργαζομένων. Όσοι έχουν εμπλακεί στο πρόγραμμα Erasmus γνωρίζουν ότι ένα τέτοιο πρόγραμμα δεν απαιτεί μόνο πληροφόρηση των μετακινούμενων φοιτητών, αλλά και υποστήριξη, τόσο για την πριν την αναχώρηση περίοδο (προετοιμασία), όσο και κατά την άφιξη στη χώρα υποδοχής (ενσωμάτωση).

Όποιος περνά ένα χρονικό διάστημα σε μια άλλη χώρα χρειάζεται όχι μόνο γλωσσικές γνώσεις, αλλά και διευκόλυνση για τη σωστή αντίληψη της κουλτούρας και του εκπαιδευτικού συστήματος, ώστε να μη συναντήσει σημαντικές δυσκολίες. Η παροχή αυτών των δυνατοτήτων δεν είναι αναγκαία μόνο για τη μείωση αγχогόνων καταστάσεων για τους μετακινούμενους για λίγο χρόνο φοιτητές, αλλά και για τη διεύρυνση των εμπειριών των φοιτητών από τα κράτη υποδοχής. Εργαζόμενοι οι οποίοι μετακινούνται σε άλλες χώρες χρειάζονται επίσης υποστήριξη.

Ως εκ τούτου, θα χρειασθεί ίσως να συνεργασθούν οι υπηρεσίες προσανατολισμού - συμβουλευτικής με άλλες κοινωνικές υπηρεσίες, εκτός από εκείνες των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, τόσο σε κρατικό όσο και σε διακρατικό επίπεδο. Ιδιαίτερα όσον αφορά τη διακρατική κινητικότητα (transnational mobility), σε σχέση με την εκπαίδευση και την απασχόληση αναπτύσσεται η έννοια του διακρατικού Επαγγελματικού Προσανατο-

λισμού και της Συμβουλευτικής (transnational vocational guidance). Με τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι υπηρεσίες Προσανατολισμού - Συμβουλευτικής θα έχουν ν' αντιμετωπίσουν τις ραγδαίες εξελίξεις στην αγορά εργασίας, στη δημογραφική και τεχνολογική ανάπτυξη, με όλα τα συνακόλουθα, όχι μόνο σε κρατικό επίπεδο, αλλά και σε διακρατικό επίπεδο, συμπεριλαμβανομένων ακόμη των αναγκών για πληροφόρηση σχετικά με τις δυνατότητες εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης στα άλλα κράτη (Plant, 1992).

Η *τρίτη περίπτωση* των κοινωνικοοικονομικών διαφοροποιήσεων αναφέρεται στο εύρος και την ποικιλία των πληροφοριών που πρέπει να παρέχουν οι Υπηρεσίες Προσανατολισμού - Συμβουλευτικής, όχι μόνο στους μαθητές και φοιτητές της ίδιας της χώρας, αλλά και στους μετακινούμενους από άλλες χώρες μαθητές και φοιτητές. Στην περίπτωση αυτή δημιουργούνται προβλήματα, όχι μόνο λόγω έλλειψης σε διακρατικό επίπεδο επαρκούς τεχνολογικού εξοπλισμού όσον αφορά την πρόσβαση στις πληροφορίες, μεταξύ των υπηρεσιών των διαφόρων κρατών, αλλά και λόγω ανομοιογένειας των παρεχομένων πληροφοριών και υπηρεσιών, έτσι ώστε ιδιαίτερα οι μετακινούμενοι μαθητές και φοιτητές να μην μπορούν να εντοπίσουν τη συγκεκριμένη πηγή πληροφοριών και υπηρεσιών που χρειάζονται.

4. Εξελίξεις στη Λειτουργία και Εκπαίδευση των Λειτουργών του Θεσμού «Προσανατολισμός - Συμβουλευτική»

Οι παραπάνω αναφερόμενες εξελίξεις σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο επηρέασαν οπωσδήποτε κατά

πρώτον τη δομή, φύση και οργάνωση των αντίστοιχων υπηρεσιών στα διάφορα κράτη. Η μορφή της λειτουργίας και των δραστηριοτήτων των υπηρεσιών αυτών βεβαίως παρουσιάζει διαφορές από κράτος σε κράτος, οφειλόμενες κυρίως στις διαφορετικές κοινωνικές, διοικητικές και οργανωτικές δομές· θα υπερέβαινε τη σκοποθεσία αυτής της εισήγησης η αναφορά¹ λεπτομερούς περιγραφής των κατά κράτος υπηρεσιών.

Δεύτερον, επηρέασαν οι εξελίξεις αυτές συνακόλουθα την εκπαίδευση, τη λειτουργία, ως και την αντίληψη του ρόλου των λειτουργών του θεσμού, όπου παρατηρούμε και στην περίπτωση αυτή διαφορές μεταξύ των κρατών. Οι διαφορές αυτές οφείλονται από τη μια μεριά στις διαφορετικές δομές στην ανώτερη βαθμίδα εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών συστημάτων· από την άλλη μεριά οφείλονται στο διαφορετικό τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται και καθορίζουν το ρόλο τους οι λειτουργοί του θεσμού «Προσανατολισμός - Συμβουλευτική». Π.χ. ο ρόλος του καθηγητή Σ.Ε.Π. στην Ελλάδα πολύ λίγα κοινά στοιχεία μπορεί να έχει με το ρόλο ενός ψυχολόγου στο Psycho-Medico-Social Centre στο Βέλγιο (Watts et al., 1988).

Οι παρακάτω αναφορές και πίνακες παρουσιάζουν τις λειτουργίες των λειτουργών «Προσανατολισμού - Συμβουλευτικής», σε συνδυασμό με τις δομές και δραστηριότητες των αντίστοιχων υπηρεσιών σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Χάριν μιας σφαιρικότερης αντίληψης και δυνατότητας συγκρίσεων, θα ανα-

φερθώ ακόμη στις τρέχουσες εξελίξεις στο θεσμό και τους λειτουργούς του στις Η.Π.Α., που αποτελεί πρότυπο για τον Καναδά και την Αυστραλία, και στην Ιαπωνία (Watts et al., 1986, Lothar 1981, Herr 1981, Watanabe 1990).

α. Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής

Μια συστηματική και περιεκτική παρουσίαση του θεσμού «Προσανατολισμός - Συμβουλευτική» στις Η.Π.Α. δεν είναι εύκολο να παρουσιασθεί στα πλαίσια μιας εργασίας ως η προκειμένη.

Αφ' εαυτής και μόνο η παρουσίαση αυτή θα μπορούσε να είναι μια πολυσέλιδη εργασία. Τη δυσκολία αυτή στοιχειοθετούν κατά τη γνώμη μου τα εξής στοιχεία: 1. Η μακρόχρονη παράδοση στο θέμα Προσανατολισμός - Συμβουλευτική (κατ' αρχή ήδη από το 1900 με τον Parsons) στις Η.Π.Α. και οι κατά πολιτείες διαφορετική υλοποίηση του θεσμού - λόγω διαφορετικής αντίληψης, εξάρτησης, χρηματοδότησης κ.λπ. 2. Η πολυπλοκότητα - χρόνο με το χρόνο - του πλουραλιστικού-δημοκρατικού αμερικανικού κοινωνικού συστήματος. 3. Η συνακόλουθη και ανάλογη προς το κοινωνικό σύστημα πολύπλευρη και πολυεπίπεδη ανάπτυξη του σχολικού συστήματος στις Η.Π.Α., ένα από τα δομικά στοιχεία του ήταν και είναι η δυνατότητα του νέου ανθρώπου να επιλέξει ο ίδιος την εκπαιδευτική και επαγγελματική του πορεία.

Ιδιαίτερα το στοιχείο 2, σε συνδυασμό με το 3, που καταγράφουν μια εξαιρετική πολυπλοκότητα, απαιτούν για την αντιμετώπιση των συνεπειών

1. Βλ. Watts, A. et al: Social Europe, Supplement 4/87, Comis. of the Eur. Communities, 1986, σ. 13-38.

της πολυπλοκότητας αυτής στο κοινωνικό υποσύστημα σχολείο και τους εμπλεκόμενους με τις σχολικές διαδικασίες (μαθητές, γονείς, δασκάλους), την ύπαρξη μεγάλου αριθμού συμβούλων. Οι σύμβουλοι αυτοί έχουν να αντιμετωπίσουν ένα μεγάλο εύρος αναγκών και προβλημάτων, που δεν κωδικοποιούνται εύκολα ούτε επαναλαμβάνονται κατά τον ίδιο τρόπο, καθ' όσον η πολυπλοκότητα από πλευράς συστηματικής θεωρίας - και μάλιστα κατά Luhmann - καθορίζεται ως ο χαρακτηρισμός δομών και διαδικασιών, στα πλαίσια των οποίων υπάρχουν περισσότερες δυνατότητες βιωμάτων και ενεργειών, από όσες πραγματώνονται (Tyler 1969, Luhmann 1974).

Παρά τις διαφορές στη δομή του εκπαιδευτικού συστήματος στις διάφορες πολιτείες της Αμερικής και το διαφορετικό τρόπο ανάπτυξης του συστήματος, θεωρείται το Comprehensive High School ως μια τυπική μορφή του αμερικανικού εκπαιδευτικού συστήματος (Conant 1967). Στο σχολείο αυτό, ως βασικός σύμβουλος - πέρα από τα άλλα άτομα που συμμετέχουν στη σχολική συμβουλευτική υπηρεσία, όπως σχολικός ψυχολόγος, κοινωνικός λειτουργός, πολλές φορές νοσοκόμα κ.λπ. - θεωρείται ο σχολικός σύμβουλος (school counselor), ο οποίος έχει τις εξής λειτουργίες: εκπαιδευτική συμβουλευτική, προσωπική συμβουλευτική, συμβουλευτική για το διδακτικό προσωπικό, συμβουλευτική για την εκπαίδευση σταδιοδρομίας, κ.α.

Η αμερικανική κοινωνία, όπως αυτή εκφράζεται με θεσμοθετημένα όργανα, όπως το Κογκρέσο και άλλοι φορείς που διαμορφώνουν την εθνική πολιτική, δίνει μεγάλη σημασία στο θεσμό «Προσανατολισμό - Συμβουλευτική», που δεν περιορίζεται μόνο στο χώ-

ρο της εκπαίδευσης, του επαγγέλματος και της απασχόλησης αλλά και σε άλλα θέματα, όπως ειδικοί πληθυσμοί, Προσανατολισμός - Συμβουλευτική για τους ενήλικες, διαπολιτισμική συμβουλευτική κ.λπ. Αυτό καταφαίνεται από αντίστοιχα θέματα με τα οποία ασχολήθηκε στις αρχές της 10ετίας του '80 έρευνα με επικεφαλής τον καθηγητή E. Heit του Πανεπιστημίου της Πενσυλβανίας, αλλά και από τα άτομα και τους φορείς που συνεργάστηκαν, όπως: φιλόσοφοι, μελλοντολόγοι, κοινωνιολόγοι, ψυχολόγοι, πολιτικοί επιστήμονες, σύμβουλοι προσανατολισμού, οικονομολόγοι, κυβερνητικοί αξιωματούχοι, τοπική αυτοδιοίκηση και πανεπιστήμια.

β. Ιαπωνία

Εξετάζοντας κανείς την ιστορία του σχολικού συστήματος στην Ιαπωνία, θα διαπιστώσει ότι ο όρος «Προσανατολισμός - Συμβουλευτική» είναι μιν γνωστός ήδη από το 1930, όμως κατά πρώτον μετά το τέλος του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου και υπό την επίδραση της αμερικανικής αντίληψης για το θεσμό, εισάγεται στο ιαπωνικό σχολικό σύστημα.

Ο επαγγελματικός προσανατολισμός εισήχθη στο ιαπωνικό σχολικό σύστημα μεταξύ 1910-1915 και αποτελεί μια ξεχωριστή συμβουλευτική λειτουργία. Έτσι ο σχολικός νόμος του 1953 προβλέπει μέχρι σήμερα για κάθε σχολείο της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ένα δάσκαλο-σύμβουλο, που ασχολείται με εκπαιδευτικό και επαγγελματικό προσανατολισμό και συμβουλευτική. Οι δάσκαλοι αυτοί επιλέγονται ετησίως από το διευθυντή του σχολείου.

Στοιχεία για τον θεσμό σε δέκα ακόμη χώρες παρουσιάζονται παρακάτω με τη μορφή απλού πίνακα για λόγους ομοιομορφίας και πρακτικότητας.

γ. Βέλγιο

Τίτλος Υπηρεσίας	Φορέας	Κατηγορία Συμβουλευόμενων	Βασικές Παρεχόμενες Υπηρεσίες-Μέσα	Τίτλος Λειτουργών	Εκπαίδευση των Λειτουργών
Psycho-Mediko Social Centre	Υπουργείο Παιδείας	Ηλικία 4-21: Μαθητές καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής φροντίδας	Συνεντεύξεις, ψυχομετρικά tests, ομαδική εργασία.	Ψυχολόγοι Προνοιακοί Λειτουργοί Νοσηλευτές	Ειδική εκπαίδευση συνδυαζόμενη με 5 χρόνια - το λιγότερο - σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.
Πανεπιστημιακό Κέντρο Προσανατολισμού - Συμβουλευτικής	Πανεπιστήμιο	Ηλικία 18-26: Μαθητές που προτίθενται να ακολουθήσουν πανεπιστημιακή σταδιοδρομία.	Συνεντεύξεις, πλήροφόρηση σχετικά με εκπαιδευτικές και επαγγελματικές ευκαιρίες και δυνατότητες.	Σύμβουλοι	Ειδική εκπαίδευση συνδυαζόμενη με τρία χρόνια σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση
Υπηρεσία Παρατηρήσεων και Προσανατολισμού	Υπουργείο Απασχόλησης και Εργασίας	Άνεργοι νέοι κάτω των 25 ετών.	Μαθήματα προσανατολισμού, συνεντεύξεις και ψυχομετρικά tests, σύνδεση με την υπηρεσία επαγγελματικής τοποθέτησης.	Σύμβουλοι	Ποικίλλει

Τίτλος Υπηρεσίας	Φορέας	Κατηγορία Συμβουλευόμενων	Βασικές Παρεχόμενες Υπηρεσίες-Μέσα	Τίτλος Λειτουργιών	Εκπαίδευση των Λειτουργιών
Υπηρεσία Συμβουλευτικής Δασκάλων	Τοπική Αυτοδιοίκηση	Ηλικία 14-17 ετών: Μαθητές του δημοτικού σχολείου.	Υποστήριξη στους δασκάλους, συνεντεύξεις, προγράμματα αναφερόμενα στο αναλυτικό πρόγραμμα.	Σύμβουλοι δασκάλων για δημοτικό, εκπαιδευτικοί σύμβουλοι για άλλους εκπαιδευτικούς χώρους.	Μερική επιμόρφωση επιπλέον από τη βασική εκπαίδευση των δασκάλων.
Υπηρεσία Προσανατολισμού - Συμβουλευτικής της νεότητας.	Τοπική Αυτοδιοίκηση	Ηλικία 16-18: Άτομα που δεν καλύπτονται από άλλες υπηρεσίες προσανατολισμού.	Συνεντεύξεις, συνεργασία με άλλες υπηρεσίες προσανατολισμού.	Επαγγελματικοί σύμβουλοι.	Τρεις εβδομάδες επιμόρφωσης, 9 εβδομάδες εκπαίδευσης της υπηρεσίας απασχόλησης.
Υπηρεσία Εκπαιδευτικού Προσανατολισμού - Συμβουλευτικής.	Τοπική Αυτοδιοίκηση - Κράτος	Ηλικία 16-23: Καθώς άτομα που ενδιαφέρονται για το γυμνάσιο, επαγγελματικές σχολές, πανεπιστήμια κ.λπ.	Τεχνικές μελέτες, πληροφορίες για παραπέρα εκπαίδευση.	Σύμβουλοι δασκάλων.	Όμοια με την εκπαίδευση των άλλων συμβούλων δασκάλων.
Δημόσια Υπηρεσία Επαγγελματικού Προσανατολισμού - Συμβουλευτικής.	Κράτος	Άτομα όλων των ηλικιών, απασχολούμενα ή άνεργα.	Συνεντεύξεις, εργασία σε ομάδες, κέντρα πληροφόρησης, συνεργασία με υπηρεσία απασχόλησης, συντονισμός των άλλων υπηρεσιών προσανατολισμού - Συμβουλευτικής.	Επαγγελματικοί Σύμβουλοι.	Όμοια με των άλλων επαγγελματιών συμβούλων.

ε. Γαλλία

Τίτλος Υπηρεσίας	Φορέας	Κατηγορία Συμβουλευόμενων	Βασικές Παρεχόμενες Υπηρεσίες-Μέσα	Τίτλος Λειτουργών	Εκπαίδευση των Λειτουργών
Κέντρα Πληροφόρησης και Προσανατολισμού.	Υπουργείο Παιδείας.	Όλες οι ηλικίες, κυρίως όμως άτομα 11-18 ετών που επιθυμούν να παρακολουθήσουν ή τελώσουν τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση - άτομα που επιθυμούν κάποια επαγγελματική κατάρτιση.	Παράσχιση των μεθόδων και προετοιμασία για απόφαση προσανατολισμού, συνεντεύξεις, συμβουλευτική σε περιπτώσεις εκπαιδευτικής επιλογής στο σχολείο, πληροφορίες για σταδιοδρομίες.	Σύμβουλοι Προσανατολισμού.	Δύο χρόνια εκπαίδευση.
Πανεπιστημιακή Υπηρεσία Πληροφόρησης και Προσανατολισμού.	Υπουργείο Παιδείας.	Ηλικία κυρίως 19-24 ετών, Κοινότητες Πανεπιστημίου.	Συνεντεύξεις, πληροφόρηση, σύνδεση με υπηρεσία επαγγελματικής τοποθέτησης.	Σύμβουλοι Προσανατολισμού.	Όμοια με την προηγούμενη.
Εθνικό Γραφείο Απασχόλησης.	Υπουργείο Κοινωνικών Θεμάτων και Απασχόλησης.	Ηλικία άνω των 16 ετών, κυρίως άνεργοι.	Συνεντεύξεις, ομαδική εργασία, πληροφόρηση για απασχόληση και εκπαίδευση, επαγγ. τοποθέτηση, διοίκηση υπηρεσιών ανέργων.	Σύμβουλοι σταδιοδρομίας.	Εισαγωγική εκπαίδευση 75 ημερών.
Νέα κέντρα προσανατολισμού - συμβουλευτικής (ΡΑΙΟ) - Τοπικές επιτροπές	Μιστός	Ηλικία 16-18 (ΡΑΙΟ). 16-25 (ΜΛ): Απασχολητοί του σχολείου και άνεργοι νέοι.	Συνεντεύξεις, πληροφορίες για εκπαίδευση, κατάρτιση, απασχόληση και καθημερινά προβλήματα, σύνδεση με άλλες υπηρεσίες.	Προσωπικό κέντρων Προσανατολισμού - Συμβουλευτικής. Προσωπικό τοπικών επιτροπών.	Πρόγραμμα εκπαίδευσης μερικών ημερών.

Τίτλος Υπηρεσίας	Φορέας	Κατηγορία Συμβουλευόμενων	Βασικές Παρεχόμενες Υπηρεσίες - Μέσα	Τίτλος Λειτουργών	Εκπαίδευση των Λειτουργών
Υπηρεσία Εκπαιδευτικού Προσανατολισμού - Συμβουλευτικής.	Ομοσπονδιακή κράτη - Τοπική αυτοδιοίκηση - Πανεπιστήμια.	Κυρίως ηλικία 6-25 ετών, μαθητές των σχολείων και φοιτητές πανεπιστημίων.	Συνεντεύξεις, ψυχομετρικά tests, πληροφορίες σχετικά με εκπαιδευτικές ευκαιρίες και δυνατότητες.	Σχολικοί ψυχολόγοι. Δάσκαλοι Προσανατολισμού - Συμβουλευτικής.	Δίπλωμα ψυχολογίας. Δύο χρόνια επιμέρους εκπαίδευση επίπλέον της εκπαίδευσης για διδασκαλία.
Επαγγελματικός Προσανατολισμός - Συμβουλευτική στα πλαίσια του σχολικού προγράμματος (arbeitslehre).	Ομοσπονδιακή κράτη.	Ηλικία 13-15 ετών: Κυρίως μαθητές του βασικού σχολείου (Hamtshule).	Προγράμματα εντός του σχολικού αναλυτικού προγράμματος.	Δάσκαλοι για τη θεωρία και πράξη της εργασίας.	Μερικά ειδικά σεμινάρια ενσωματωμένα στη βασική εκπαίδευση του δασκάλου.
Υπηρεσία Επαγγελματικού Προσανατολισμού - Συμβουλευτικής	Ομοσπονδιακό Ινστιτούτο Απασχόλησης.	Ηλικίες κυρίως 13-25: Μαθητές της δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.	Ομιλίες στο σχολείο, ομαδικές εργασίες, πληροφορίες για εκπαίδευση και απασχόληση, τοποθέτηση σε σχολές μαθητείας.	Επαγγελματικοί σύμβουλοι.	Τρία χρόνια στην γ/βάθμια εκπαίδευση όταν εργάζονται σε χώρους κάτω από τη β/βάθμια εκπαίδευση, ένα χρόνο στην γ/βάθμια εκπαίδευση για χώρους πάνω από τη β/βάθμια εκπαίδευση και το πανεπιστήμιο.

ξ. Ελλάδα

Τίτλος Υπηρεσίας	Φορέας	Κατηγορία Συμβουλευόμενων	Βασικές Παρεχόμενες Υπηρεσίες-Μέσα	Τίτλος Λειτουργιών	Εκπαίδευση των Λειτουργιών
Εκπαίδευση.	Υπουργείο Παιδείας.	Ηλικία 12-17 ετών: Μαθητές που παρακολουθούν Γυμνάσιο και Λύκειο.	Πληροφόρηση. Πρόγραμμα εκπαιδευτικού και επαγγελματικού προσανατολισμού στα πλαίσια του σχολικού αναλυτικού προγράμματος.	Σύμβουλοι Επαγγελματικού Προσανατολισμού.	Σεμινάρια 1-2 εβδομάδων (η πλειονότητα), 5 μήνες (μερικοί), 1 χρόνο (στο εξωτερικό, λίγοι).
Υπηρεσία Επαγγελματικού Προσανατολισμού - Συμβουλευτικής.	Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού	Ηλικία 13 ετών και άνω	Συνεντεύξεις, πληροφόρηση, επιλογή για σχολές μαθητείας, προγράμματα επαγ/σμού προσ/σμού στα σχολεία. Συνεργασία με καθηγητές ΣΕΠ. Καθηγητής Σ.Ε.Π.		Ειδικό πρόγραμμα 6-9 μηνών

η. Ιρλανδία

Τίτλος Υπηρεσίας	Φορέας	Κατηγορία Συμβουλευόμενων	Βασικές Παρεχόμενες Υπηρεσίες-Μέσα	Τίτλος Λειτουργιών	Εκπαίδευση των Λειτουργών
Υπηρεσία Προσανατολισμού-Συμβουλευτικής εντός του σχολείου.	Υπουργείο Παιδείας.	Ηλικία 12-18 ετών: Μαθητές που θέλουν να παρακολουθήσουν τη βιβλία εκπαίδευση.	Συνεντεύξεις, προγράμματα εντός του σχολικού προγράμματος, πληροφόρηση.	Σύμβουλοι Προσανατολισμού - Συμβουλευτικής.	Ένα χρόνο εκπαίδευση στον Προσανατολισμό - Συμβουλευτική.
Υπηρεσία προσανατολισμού στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.	Πανεπιστήμια και νοσοκομεία.	Ηλικία κυρίως 18-21 ετών. Φοιτητές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.	Συνεντεύξεις, ομάδες εργασίας, πληροφόρηση, επαγγελματική τοποθέτηση.	Προσωπικό προσ/σμού - συμβ/κής.	Σχετικές σπουδές στο εξωτερικό. Βραχεία επιμόρφωση.
Υπηρεσία επαγγελματικού Προσανατολισμού-Συμβουλευτικής	Εθνική υπηρεσία ανθεωπίνου δυναμικού του Υπουργείου Εργασίας.	Ηλικία 15 ετών και άνω.	Συνεντεύξεις, ομάδα εργασία, σύνδεση με υπηρεσίες τοποθέτησης.	Προσωπικό Προσανατολισμού-Συμβουλευτικής.	Σχετικές σπουδές στο εξωτερικό. Βραχεία επιμόρφωση.

θ. Ιταλία

Τίτλος Υπηρεσίας	Φορέας	Κατηγορία Συμβουλευόμενων	Βασικές Παρεχόμενες Υπηρεσίες-Μέσα	Τίτλος Λειτουργών	Εκπαίδευση των Λειτουργών
Υπηρεσία Προγραμματίων Προσ/σμού - Συμ/κής στη β/βάθμια εκπαίδευση.	Υπουργείο Παιδείας.	Ηλικία 12-14 ετών.	Παρατήρηση των μαθητών, συμβουλευτική για εκπαιδευτικές επιλογές.	Δάσκαλοι.	1-2 εβδομάδες επιμορφωτικό πρόγραμμα.
Ιδιωτικοί οργανισμοί εκπαιδευτικού προσανατολισμού - συμβουλευτικής.	Ιδιώτες.	Ηλικία κυρίως 11-19 ετών.	Συνεντεύξεις, ομαδική εργασία.	Σύμβουλοι προσανατολισμού.	2 χρόνια εκπαίδευση σε μεταπτυχιακό επίπεδο.
Πανεπιστημιακή Υπηρεσία Προσανατολισμού - Συμβουλευτικής.	Τοπική Αυτοδιοίκηση.	Ηλικία κυρίως 18 ετών και άνω. Μαθητές των τελευταίων τάξεων της β/βάθμιας εκπαίδευσης και φοιτητές.	Συνεντεύξεις, ομαδική εργασία, πληροφόρηση.	Σύμβουλοι προσανατολισμού.	2 χρόνια εκπαίδευση σε μεταπτυχιακό επίπεδο.

ι. Δουξεμβούργο

Τίτλος Υπηρεσίας	Φορέας	Κατηγορία Συμβουλευόμενων	Βασικές Παρεχόμενες Υπηρεσίες-Μέσα	Τίτλος Λειτουργών	Εκπαίδευση των Λειτουργών
Τμήμα εκπαιδευτικού προσωπικού - Συμβ/κής και κοινωνικών υπηρεσιών.	Υπουργείο Παιδείας και Νεότητας.	Ηλικία 12 ετών και άνω. Τελειόφοιτοι Α/βάθμιας εκπαίδευσης, μαθητές προσριζόμενοι για την τρίτοβάθμια εκπαίδευση.	Ψυχομετρικά tests για εκπαιδευτικές επιλογές, πληροφορόρηση για τριτοβάθμια εκπαίδευση, υποτροφίες.	Ψυχολόγοι.	Ειδική εκπαίδευση ενσωματωμένη σε 4ετείς τουλάχιστον ψυχολογικές σπουδές.
Υπηρεσία Ψυχολογικού και Εκπαιδευτικού Προσ/σμού - Συμβ/κής (στο σχολείο).	Υπουργείο Παιδείας και Νεότητας.	Ηλικία 12-21 ετών. Μαθητές προσριζόμενοι για τη γενική και τεχνική β/βάθμια εκπαίδευση.	Συνεντεύξεις, συμβ/κή σε περιπτώσεις εκπαιδευτικής επιλογής στο σχολείο, προετοιμασία για λήψη επαγ/κής απόφασης.	Σύμβουλοι προσανατολισμού.	Επί 2 χρόνια μερική επιμόρφωση.
Υπηρεσία επαγγελματικού προσανατολισμού - συμβουλευτικής.	Υπουργείο Εργασίας.	Ηλικία 14-16 ετών. Ιδιαίτερα νέα άτομα που επιθυμούν να παρακολουθήσουν σχολές μαθητείας. Ενηλίκες.	Πληροφόρηση για απασχόληση και εκπαίδευση, ψυχομετρικά tests, τοποθέτηση σε σχολές μαθητείας.	Σύμβουλοι προσανατολισμού.	Μερική επιμόρφωση.

ια. Ολλανδία

Τίτλος Υπηρεσίας	Φορέας	Κατηγορία Συμβουλευόμενων	Βασικές Παρεχόμενες Υπηρεσίες-Μέσα	Τίτλος Λειτουργών	Εκπαίδευση των Λειτουργών
Υπηρεσία Προσ/σμού - Συμβ/κής στο σχολείο.	Τοπική Αυτοδιοίκηση.	Ηλικία 13-14 ετών.	Συνεντεύξεις, πλήροφρηση για επαγγελματικές και εκπαιδευτικές ευκαιρίες.	Δάσκαλοι σταδιοδρομίας.	Ειδική εκπαίδευση 45 ημερών κάθε δυο χρόνια.
Ιδιωτικά γραφεία Προσανατολισμού - Συμβουλευτικής.	Ιδιώτες.	Ηλικία 12-16 ετών.	Ψυχομετρικά tests, συνεντεύξεις.	Υπάλληλοι Σταδιοδρομίας.	4 χρόνια προπτυχιακές σπουδές.
Υπηρεσία προσανατολισμού - συμβουλευτικής στην τριτοβάθμια επαγγελματική εκπαίδευση και στο πανεπιστήμιο.	Ινστιτούτα και Πανεπιστήμια.	Ηλικία κυρίως 12-25 ετών. Φοιτητές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.	Συνεντεύξεις, πλήροφρηση για εκπαιδευτικές και επαγγελματικές ευκαιρίες.	Υπάλληλοι Σταδιοδρομίας.	4 χρόνια προπτυχιακές σπουδές.
Γραφεία απασχόλησης.	Υπουργείο Κοινωνικών Θεμάτων.	Ηλικία 15 ετών και άνω, κυρίως άνεργοι.	Πληροφόρηση, θεραπευτική εργασία για άτομα με ειδικές ανάγκες, επαγγελματική τοποθέτηση.	Υπάλληλοι Σταδιοδρομίας.	4 χρόνια προπτυχιακές σπουδές.

ιβ. Ηνωμένο Βασίλειο

Τίτλος Υπηρεσίας	Φορέας	Κατηγορία Συμβουλευόμενων	Βασικές Παρεχόμενες Υπηρεσίες-Μέσα	Τίτλος Λειτουργιών	Εκπαίδευση των Λειτουργιών
Υπηρεσία Σταδιοδρομίας.	Εκπαιδευτική υπηρεσία τοπικής αυτοδιοίκησης.	Ηλικία 14-18 ετών. Νέα άτομα που παροκολουθούν ή τελείωσαν από εκπαιδευτικά ιδρύματα εκτός Πανεπιστημίου.	Συνεντεύξεις, ομαδική εργασία, πληροφορήση, σύνδεση με το χώρο της εργασίας, επαγγελματική τοποθέτηση.	Δάσκαλοι σταδιοδρομίας.	Ειδική εκπαίδευση λίγων ημερών ή καμία εκπαίδευση.
Υπηρεσία εκπαίδευσης για την επαγγελματική σταδιοδρομία στο σχολείο και στο κολέγιο.	Σχολείο, Κολέγιο, Τοπική Αυτοδιοίκηση.	Ηλικία κυρίως 14-18 ετών. Μαθητές προσριζόμενοι για σχολείο και κολέγιο.	Προγράμματα εντός του σχολικού προγράμματος, πληροφορήση.	Υπάλληλοι σταδιοδρομίας.	Ένα έτος εκπαίδευση.
Υπηρεσία συμβλής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.	Κολέγιο, Polytechnics, Τοπική Αυτοδιοίκηση, Πανεπιστήμια.	Ηλικία 18-21, μαθητές προσριζόμενοι για κολέγια, Polytechnics, της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.	Συνεντεύξεις, ομαδική εργασία, πληροφορήση, σύνδεση με το χώρο της εργασίας, επαγγελματική τοποθέτηση.	Σύμβουλοι σταδιοδρομίας.	1 ή περισσότερα χρόνια ειδικής εκπαίδευσης.
Κέντρα εργασίας.	Επιτροπή υπηρεσιών ανθρώπινου δυναμικού.	Όλες οι ηλικίες.	Συνεντεύξεις, επαγγελματική τοποθέτηση.	Ποικίλλει	Ποικίλλει
Υπηρεσία εκπαιδευτικού προσωπικού - συμβουλευτικής για ενήλικες.	Διάφοροι.	Όλες οι ηλικίες.	Συνέντευξη, πληροφορήση.	Ποικίλλει	Ποικίλλει

Εξετάζοντας κανείς την ανάπτυξη του θεσμού «Προσανατολισμός - Συμβουλευτική», διαπιστώνει διαφορές ως προς την παράδοση, την οργάνωση και τη λειτουργία του θεσμού. Παρόλα αυτά όμως, μπορούμε να καταγράψουμε, εξετάζοντας την πρακτική, τη σχετική βιβλιογραφία αλλά και κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές εξελίξεις, τόσο σε ευρωπαϊκό επίπεδο όσο και σε διεθνές επίπεδο, *τρεις κοινές τάσεις* που γίνονται διεθνώς αποδεκτές, οι οποίες επηρεάζουν και θα επηρεάσουν στο μέλλον περισσότερο τις δραστηριότητες, αλλά και την εκπαίδευση των λειτουργών του θεσμού.

1. Ο εκπαιδευτικός θεσμός και επαγγελματικός Προσανατολισμός και Συμβουλευτική, θα πρέπει να θεωρείται ως μια συνεχής διαδικασία. Αυτό σημαίνει:

α. Ότι πρέπει να αρχίζει από τις πρώτες βαθμίδες του σχολικού συστήματος.

β. Θα πρέπει να συνεχίζεται κατά τη μετάβαση στον κόσμο της εργασίας και στην ενήλικη ζωή.

2. Διαγράφεται μια μετακίνηση προς ένα περισσότερο ανοικτό επαγγελματικό μοντέλο, όπου η αντίληψη του μοναδικού ειδικού του Προσανατολισμού - Συμβουλευτικής που εργάζεται με έναν ή περισσότερους συμβουλευόμενους, διευρύνεται και συμπληρώνεται από μια περιπλοκότερη διαδικασία που περιλαμβάνει:

α. Μεγαλύτερο εύρος παρεμβάσεων. Αυτό με τη σειρά του περιλαμβάνει:

i. Στοιχεία Προσανατολισμού - Συμβουλευτικής στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

ii. Χρήση Η/Υ και άλλων μέσων νέας τεχνολογίας.

β. Δίδεται συνεχώς μεγαλύτερη έμ-

φαση στη συνεργασία με άλλα άτομα και υπηρεσίες ή δίκτυα ατόμων και υπηρεσιών.

3. Τέλος, διαγράφεται μια τάση σύμφωνα με την οποία δίδεται μεγαλύτερη έμφαση στο άτομο ως ενεργητικό μάλλον παράγοντα παρά παθητικό αποδέκτη των διαδικασιών Προσανατολισμού - Συμβουλευτικής.

Τελειώνοντας την εργασία αυτή, αξιόμαστε *ποια είναι η αντίληψη* που έχουν οι Λειτουργοί Προσανατολισμού - Συμβουλευτικής για το θεσμό και το ρόλο τους. Γι' αυτό θα στηριχθούμε στα πρακτικά του 12ου συνεδρίου της AIOSP στο Annecy της Γαλλίας.

α. Η έννοια «Προσανατολισμός - Συμβουλευτική» διαφοροποιείται ανάλογα με τον τόπο καταγωγής των συμβούλων. Στην κεντρική Ευρώπη, ιδιαίτερα στη Γαλλία, ο θεσμός θεωρείται κυρίως ως μια διαδικασία προσαρμογής, ενώ στις Η.Π.Α. και τον Καναδά σημαίνει κυρίως βοήθεια για αυτοβοήθεια. Από την άλλη μεριά, οι Ιάπωνες ρίχνουν βάρος στην ενίσχυση του ατόμου, ώστε να αποβάλλει τα άγχη και να ζήσει ευτυχισμένο.

β. Όσον αφορά τα βασικά προβλήματα κατά τη συμβουλευτική διαδικασία, τονίστηκε από τη μια μεριά το θέμα της πρόγνωσης των εξελίξεων στην αγορά εργασίας· από την άλλη μεριά, ο ελλιπής επαγγελματισμός των συμβούλων, τόσο ως προς την επεξεργασία και ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους, όσο ως προς το γνωστικό της εφοδιασμό.

γ. Όσον αφορά την αντίληψη των συμβούλων για την εξέλιξη του θεσμού, αλλά και το ρόλο του, τονίστηκε ιδιαίτερα η ανάγκη βελτίωσης της εκπαίδευσης των συμβούλων, ανύψωσης του status του συμβούλου, και της αύξησης της χρηματοδότησης για το θεσμό.

δ. Τελικά φάνηκε, σύμφωνα με την αντίληψη των συμβούλων, ότι κατά τα επόμενα 25 έτη θα επικρατήσει μάλλον στις άλλες χώρες το «ασιατικό μοντέλο», σύμφωνα με το οποίο ο σύμβουλος, απαλλαγμένος από πολλές εργασίες μέ-

σω της χρήσης Η/Υ, θα μπορεί να επικεντρωθεί περισσότερο στην ανθρώπινη πλευρά του θεσμού «προσανατολισμός - συμβουλευτική» (Henrysson, 1989). Ίσως εκεί βρουν την ουσιαστική τους διακαίωση ο θεσμός και οι λειτουργοί του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Banks, J. et al. «The single European Market and its implications for Educational and Vocational Guidance Services». *International Journal for the Adv. of Counselling*, vol. 13, 1990, σσ. 275-294.
- Conant, B. *The Comprehensive High School* N. York, 1975.
- Jenschke, B. «Aspekte und Probleme der Zusammenarbeit in Europa im Bereich der Berufsberatung». *Educational and Vocational Guidance*, vol. 50, 1990, σσ. 27-32.
- Ιωακείμης, Π. *Η Ευρώπη σε Αναζήτηση Νέας Αρχιτεκτονικής*. Αθήνα: 1992.
- Henrysson, L., Idman, P. «Counsellor's Opinion of Counselling». *Educational and Vocational Guidance*, vol. 49, 1989, σ.σ. 49-56.
- Herr, E. «Policy in Guidance and Counselling». *Bulletin AIOSP*, vol. 37, 1981, σσ. 67-83.
- Martin, L. *Schulberatung*, Stuttgart: 1981.
- Plant, P. «Transnational Vocational Guidance in the European Community». *Intern. Journal for the Advac. of Counselling*, vol. 15, 1992, σσ. 69-77.
- Luhmann, N. «Moderne Systemtheorien als Form Gesamtgesellschaftlicher Analyse», στο: Habermas, J./Luhmann, N.: *Theorie der Gesellschaft oder Sozialtechnologie*. Frankfurt/M, 1974.
- Tyler, E. *The work of the Counselor*, N. York: 1979.
- Watanabe, A. «Berufsberatung im Japanischen Schulsystem», στο: *Educational and Vocational Guidance*, vol. 50, 1990, σσ.10-12.
- Watts, A. et al. «Educational and Vocational Guidance Services for the 14-25 Age-group in the European Community». *Social Europe Supplement*, 4/87, Commission of the European Communities, Brussels 1987, σσ. 13- 94.
- Watts, A. «Careers Guidance Services in a Changing Europe». *Intern. Journal for the Advanc. of Counselling*, vol. 15, 1992, σσ. 201-208.

Μιχάλης Ι. Κασσωτάκης *

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΘΕΣΜΟ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΤΩΝ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΤΟΥ

1. Εισαγωγή

Σκοπός της εισήγησης αυτής είναι ο προσδιορισμός των σημαντικότερων επιπτώσεων που θα έχουν στην οργάνωση του Σχολικού και Επαγγελματικού Προσανατολισμού, στη μεθοδολογία του και στην κατάρτιση των στελεχών του οι πιθανές εκπαιδευτικές, κοινωνικές, οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις που αναμένεται να σημειωθούν στον ελληνικό χώρο κατά το εγγύς μέλλον.

Οι προβλέψεις βέβαια στον κοινωνικοοικονομικό χώρο είναι αρκετά επισφαλείς, γεγονός που επηρεάζει και τις πιθανές εξελίξεις στα διάφορα υποσυστήματα της κοινωνίας. Ποικίλες απρόβλεπτες μεταβολές διαψεύδουν πολλές φορές τις προβλέψεις αυτές. Για το λόγο αυτό αισθανόμαστε την υποχρέωση να τονίσουμε ότι όσα αναφέρονται στην εισήγηση αυτή λέγονται με επιφύλαξη. Για τον ίδιο λόγο δε θα ασχοληθούμε ιδιαίτερα με λεπτομερείς στατιστικές προβλέψεις σχετικές με την απασχόληση, τη ζήτηση των διαφόρων επαγγελμάτων και τις ροές του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού, παρά την προφανή χρησιμότητά τους στο σχολικό και επαγγελματικό προσανατολισμό. Ο κίνδυνος της διάψευσης στην περίπτωση αυτή είναι ακόμη μεγαλύτερος. Θα επιχει-

ρήσουμε να σκιαγραφήσουμε τις γενικές τάσεις που πιθανόν θα εμφανιστούν στον κοινωνικοοικονομικό χώρο κατά τα προσεχή χρόνια, τις επιπτώσεις που αυτές θα έχουν στο εκπαιδευτικό σύστημα και τις μεταβολές που αναπόφευκτα θα προκαλέσουν στο Σχολικό και Επαγγελματικό Προσανατολισμό.

Οι προβλέψεις αυτές στηρίζονται στις παρακάτω υποθέσεις:

α) Η χώρα θα συνεχίσει να ακολουθεί και κατά τα προσεχή χρόνια το μέχρι σήμερα ακολουθούμενο μοντέλο καπιταλιστικής ανάπτυξης, με τις στρεβλώσεις ασφαλώς που εμφανίζονται στην καπιταλιστική περιφέρεια. Αυτό σημαίνει ότι ορισμένες κοινωνικοοικονομικές τάσεις που έχουν ήδη εμφανιστεί στις προηγμένες καπιταλιστικές χώρες θα εμφανιστούν πιθανόν σε κάποιο βαθμό και στη χώρα μας κατά τα επόμενα χρόνια.

Στηριζόμενοι σ' αυτή την υπόθεση, βασιζόμενοι σημαντικό μέρος των προβλέψεων που ακολουθούν στη μελέτη των κοινωνικοοικονομικών τάσεων που εμφανίζονται στις αναπτυγμένες χώρες του Δυτικού κυρίως Κόσμου και προπαντός στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δεν αγνοούνται ωστόσο οι ιδιαιτερότητες (κοινωνικές, οικονομικές, πολιτιστικές, κτλ) της χώρας, που τη διαφοροποιούν σε πολλά σημεία

* Ο Μ. Κ. είναι καθηγητής της Παιδαγωγικής στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και Αντιπρόεδρος της ΕΛΕΣΥΠ. *Επικοινωνία*: Πανεπιστήμιο Αθηνών, τηλ. 7291490

απ' αυτές, οι οποίες συνενκτιμούνται στη διαμόρφωση των θέσεων που ακολουθούν.

β) Η πιθανότητα εμφάνισης και στη χώρα μας φαινομένων που χαρακτηρίζουν ήδη τις πιο προοδευμένες καπιταλιστικές χώρες της Δύσης ενισχύεται και από την προσπάθεια σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας προς την οικονομική πραγματικότητα των υπόλοιπων χωρών της Ενωμένης Ευρώπης, η οποία, μετά τις πρόσφατες πολιτικές εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση (συνθήκη του Μάαστριχτ) εντείνεται.

γ) Το εκπαιδευτικό σύστημα, ως υποσύστημα του ευρύτερου κοινωνικού συστήματος, όχι μόνο θα επηρεαστεί από τις μεταβολές που θα γίνουν στον κοινωνικοοικονομικό χώρο, αλλά στα πλαίσια της γενικότερης σύγκλισης προς τα ευρωπαϊκά πρότυπα, θα υποστεί και άλλες διορθωτικές τροποποιήσεις και αλλαγές.

δ) Οι μεταβολές στην οικονομία και την εκπαίδευση θα καταστήσουν αναπόφευκτη την αναθεώρηση όλης της οργάνωσης του θεσμού του Σχολικού και Επαγγελματικού Προσανατολισμού, την ενδυνάμωση του ρόλου του και την αλλαγή του τρόπου, με τον οποίο αυτός εφαρμόζεται τόσο στο σχολείο όσο και εκτός αυτού. Κατ' επέκταση θα επηρεάσουν καθοριστικά και τον τρόπο κατάρτισης των λειτουργών του θεσμού αυτού σε όλα τα επίπεδα.

Τέλος, πριν παρουσιάσουμε τις πιθανές αυτές αλλαγές, οφείλουμε να διευκρινίσουμε ότι όσα αναφέρουμε στη συνέχεια, δεν εκφράζουν αναγκαστικά τις δικές μας ιδεολογικοπολιτικές απόψεις για τη διαμόρφωση και τη λειτουργία της κοινωνίας. Δεν επιχειρούμε, με άλλα λόγια, να παρουσιάσουμε την κοινωνική πραγματικότητα έτσι, όπως θα τη θέλαμε εμείς να είναι, αλλά έτσι, όπως, κατά την εκτίμησή μας, αναγκαστικά θα διαμορφωθεί. Την πραγματικότητα αυτή θα κληθούμε να αντιμετωπί-

σουμε όχι μόνο μέσα από τη διαμόρφωση κριτικής στάσης απέναντί της, αλλά και με τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων υπέρβασης ή βελτίωσής της. Ο χώρος του Σ.Ε.Π. προσφέρεται και για τα δύο.

2. Πιθανές εξελίξεις στο χώρο της οικονομίας

Η διεθνοποίηση της οικονομίας, η αλματώδης εξέλιξη των νέων κυρίως τεχνολογιών και οι θεματικές επιπτώσεις τους στην απασχόληση και στις μεθόδους παραγωγής και διάθεσης των αγαθών, η έντονη πίεση για τη λήψη μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος και η προοδευτική αλλαγή του ρόλου του κράτους συνιστούν μερικές από τις πιο σημαντικές διεθνείς τάσεις που έχουν ήδη εμφανιστεί στον κοινωνικοοικονομικό χώρο. Οι τάσεις αυτές αναμένεται να ενισχυθούν κατά το εγγύς μέλλον και να επηρεάσουν καθοριστικά τόσο την αγορά εργασίας όσο και την εξέλιξη των διαφόρων επαγγελματικών δραστηριοτήτων, την επαγγελματική κατάρτιση και τα κοινωνικά και πολιτικά ήθη (βλ. Kanter R.M., 1989, Lipietz A., 1992, Hall S & Jacques M., Aitali Z. 1990, Βαϊτσος Κ. & Γιαννίτσας Τ., 1987).

Η ενοποίηση της εσωτερικής ευρωπαϊκής αγοράς αναμένεται να ενισχύσει στο χώρο της Ευρώπης, άρα και στην Ελλάδα τις τάσεις οικουμενοποίησης και διεθνοποίησης των διαδικασιών παραγωγής και διάθεσης των αγαθών, που, όπως προαναφέρθηκε, έχουν ήδη εμφανιστεί σε παγκόσμιο επίπεδο χάρη στη βοήθεια των νέων τεχνολογιών επικοινωνίας και επεξεργασίας των πληροφοριών (βλ. και Braudel F., 1986, Fontaine P., 1992, Καζαμίας Α. & Κασσωπάκης Μ. 1990, Ιονική Τράπεζα, 1992, Ιωαννιμίδης, Π. 1992).

Η εντεινόμενη διεθνοποίηση της οικονομίας θα έχει ως αποτέλεσμα τη σταδιακή κατάργηση της παραδοσιακής έννοιας της τοπικής αγοράς, την εξάλειψη της

εξάρτησης των επιχειρήσεων από τις τοπικές πλουτοπαραγωγικές πηγές και καταναλωτικές ανάγκες και τη θεαματική διεύρυνση του οριζοντα των δραστηριοτήτων τους. Η εξέλιξη αυτή ισχύει ακόμη και για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Αυτό σημαίνει ότι σε αντίθεση προς ό,τι συνέβαινε στο παρελθόν οι νέες συνθήκες που δημιουργούνται στο χώρο της οικονομίας ευνοούν «τη διατήρηση της θέσης και σε ορισμένες περιπτώσεις την ισχυροποίηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων» (βλ. Φακιολάς Ρ. 1990 σ. 197). Μια μικρή επιχείρηση μπορεί ήδη να πραγματοποιεί με επιτυχία επιχειρηματικές δραστηριότητες σε παγκόσμια κλίμακα, υπό τον όρο ότι είναι σε θέση να αξιοποιήσει τις σύγχρονες δυνατότητες της τεχνολογίας και να προσαρμοστεί στις εξελίξεις. Η δυνατότητα αυτή αναμένεται να αυξηθεί στο προσεχές μέλλον. Κάτι τέτοιο έχει ιδιαίτερη σημασία για την Ελλάδα, στην οποία η συντριπτική πλειονότητα των επιχειρήσεων είναι μικρομεσαίες.

Η συσχέτιση επίσης μεταξύ έρευνας και παραγωγικής δραστηριότητας μέσα από τη δυνατότητα αξιοποίησης των διαθέσιμων πληροφοριακών δεδομένων, θα καταστεί δυνατή και στα πλαίσια των μικρών επιχειρήσεων, κάτι που μέχρι πρόσφατα ήταν δυνατό μόνο στα πλαίσια μεγάλων επιχειρήσεων.

Η διεθνοποίηση της οικονομίας θα ενισχύσει και άλλα κοινωνικοοικονομικά φαινόμενα, τα οποία είναι ήδη γνωστά στον ευρωπαϊκό χώρο, στη βόρειο Αμερική και σε μερικές χώρες της Άπω Ανατολής και τα οποία θα γίνουν σε λίγο πιο αισθητά και στη χώρα μας. Ανάμεσα σ' αυτά περιλαμβάνονται η ταχύτητα στην κυκλοφορία των παραγόμενων αγαθών, η διαφοροποίηση (diversification) των ιδίων προϊόντων ως προς ορισμένα μόνο χαρακτηριστικά τους με στόχο την καλύτερη ανταπόκρισή τους προς τα διαμορ-

φούμενα καταναλωτικά πρότυπα, και η βραχύτητα ζωής των παραγόμενων βιομηχανικών ειδών.

Η έντονη επίσης πίεση για την προστασία του περιβάλλοντος από τη μόλυνση που κατά μεγάλο μέρος οφείλεται στην υπερεκμετάλλευση της γης, στη χρήση ρυπογόνων βιομηχανικών μεθόδων παραγωγής, στον αλόγιστο καταναλωτισμό και στην υπερπροσφορά ρυπογόνων αγαθών (π.χ. αυτοκίνητα, πλαστικά κτλ) έχει αρχίσει να έχει επιπτώσεις στην οικονομία. Αναζητούνται τρόποι βελτίωσης των παραγόμενων αγαθών (π.χ. ανακυκλώσιμα είδη, καταλυτικά αυτοκίνητα κτλ) και καταβάλλεται προσπάθεια να χρησιμοποιηθούν μέσα και μέθοδοι παραγωγής λιγότερο ρυπογόνες. Η μεταβολή όμως αυτή εκτός από το κόστος της, έχει ως αποτέλεσμα τη χρήση πιο πολύπλοκων μηχανημάτων και την εφαρμογή πιο σύνθετων μεθόδων και τεχνικών εργασίας που με τη σειρά τους απαιτούν όλο και καλύτερα καταρτισμένο τεχνικό προσωπικό εφαρμογών.

Οι εξελίξεις στο χώρο της οικονομίας και της παραγωγής που προαναφέρθηκαν, θα αυξήσουν ακόμη περισσότερο τη σημασία της διανοητικής εργασίας (brain work) και της δημιουργητικής ικανότητας στο χώρο της παραγωγής και θα μειώσουν συνεχώς το ρόλο της χειρωνακτικής εργασίας (muscle work) ίσως δε και το ρόλο των αρχικών κεφαλαιουχικών αγαθών (βλ. και Handy Ch., 1984). Θα δημιουργούν, παράλληλα, συνθήκες, οι οποίες θα επιβάλλουν συνεχείς επαγγελματικούς αναπροσανατολισμούς, φαινόμενο ήδη γνωστό στις πιο αναπτυγμένες χώρες. Υπολογίζεται ότι ο σημερινός Αμερικανός ηλικίας 20 ετών θα αλλάξει μέχρι τέλος της ζωής του 7 φορές κατά μέσον όρο επάγγελμα. Κάτι ανάλογο, σε μικρότερο ίσως βαθμό, αναμένεται ότι θα συμβαίνει και στην Ελλάδα του 2000.

Αλλά και η οργάνωση των ιδίων των επιχειρήσεων μεταβάλλεται σήμερα ταχύτατα, φαινόμενο που αναμένεται να ενταθεί κατά το προσεχές μέλλον. Οι αυξανόμενες εφαρμογές των νέων τεχνολογιών, η ανάπτυξη των εσωτερικών δικτύων ανταλλαγής πληροφοριών και η συνεχής πρόοδος της τηλεπικοινωνιακής τεχνολογίας έχουν καταστήσει ξεπερασμένη την παραδοσιακή ιεραρχική δομή των επιχειρήσεων και οργανισμών. Ευνοούν αντίθετα μια περισσότερο επίπεδη (flat) οργανωτική δομή, η οποία διευκολύνει τη μεταξύ των εργαζόμενων ομάδων συνεργασία και αλληλεπίδραση. Η αλλαγή αυτή κάνει ορισμένους να υποστηρίζουν ότι υπάρχει σήμερα ανάγκη διαμόρφωσης μιας καινούργιας θεωρίας για τη διοίκηση των επιχειρήσεων και την κατανόηση του τι συμβαίνει στην αγορά εργασίας ως προς τις σχέσεις εργαζομένων και εργοδοτών (βλ. και Arthur M.B. et all.).

Από τις παραπάνω πιθανές μεταβολές στο χώρο της παραγωγικής διαδικασίας προκύπτει ότι στο μέλλον θα χρειάζεται μικρός αριθμός ατόμων, τα οποία πρέπει να συνδυάζουν υψηλή εξειδίκευση σε ορισμένους τεχνολογικούς τομείς με μια γενικότερη γνώση και εποπτεία όλου του συστήματος των διαδικασιών οργάνωσης της εργασίας και της παραγωγής (βλ. και Κ. Κασιμάτη 1990). Θα απαιτηθεί δε παράλληλα ένας πολύ μεγαλύτερος αριθμός ατόμων τόσο στη βιομηχανία όσο και στον τομέα των υπηρεσιών που πρέπει να διαθέτουν ικανότητα προσαρμογής στις συνεχείς αλλαγές, πνεύμα συνεργασίας, δημιουργικότητα, κριτική ικανότητα, γενικές γνώσεις και δεξιότητες επιδεκτικές ποικίλων εξειδικεύσεων που μπορούν να πραγματοποιούνται με ταχύρρυθμα συστήματα κατάρτισης ή ακόμη και μέσα στις ίδιες τις επιχειρήσεις. Προπάντως θα απαιτηθούν άτομα ικανά να ξέρουν πως να μαθαίνουν (how to learn).

Παράλληλα βέβαια θα πρέπει να αναμένεται αύξηση του ανταγωνισμού στο χώρο της διάθεσης των παραγόμενων αγαθών, αποτέλεσμα του οποίου θα είναι η συνεχής βελτίωση της ποιότητάς τους και η προσπάθεια μείωσης του κόστους παραγωγής τους.

Η ενίσχυση των τάσεων αυτών σε συνδυασμό και προς τις μεταβολές των μεθόδων παραγωγής χάρη στις ταχύτατες εξελίξεις της τεχνολογίας απαιτούν επιχειρηματική και παραγωγική ευελιξία και υψηλό βαθμό προσαρμοστικότητας των επιχειρήσεων στις συνεχείς αλλαγές.

Στα πλαίσια μιας τέτοιας προοπτικής η καλή γνώση ξένων γλωσσών και η ικανοποιητική ενημέρωση σε θέματα πληροφορικής και επικοινωνίας αποτελούν πλέον όχι απλό βοηθητικό στοιχείο για επαγγελματική επιτυχία, αλλά ουσιαστική προϋπόθεση επαγγελματικής επιβίωσης.

Θα πρέπει ακόμη να σημειωθεί ότι η διεθνοποίηση και η φιλευθεροποίηση της οικονομίας περιορίζει τις δυνατότητες κεντρικού οικονομικού προγραμματισμού, άρα και τη δυνατότητα καθοριστικής παρέμβασης του κράτους σε ζητήματα οικονομικής ανάπτυξης. Αυξάνει αντίθετα το ρόλο του προγραμματισμού και της οργάνωσης σε επίπεδο επιχειρησιακών μονάδων και ισχυροποιεί το ρόλο των κοινωνικών εταίρων.

Η μείωση του ρόλου του κράτους όχι μόνο ως εργοδότη, αλλά και ως προστάτη οικονομικών δραστηριοτήτων που δεν αντέχουν στον ελεύθερο οικονομικό ανταγωνισμό (μέσω των κρατικών επιδοτήσεων και άλλων μέτρων κρατικής παρέμβασης) μειώνεται συνεχώς σε διεθνές επίπεδο. Η τάση αυτή αναμένεται να ενισχυθεί κατά τα προσεχή χρόνια και στην Ελλάδα. Η συρρίκνωση της κρατικής επιχειρηματικής δραστηριότητας θα αναπληρωθεί από την αύξηση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας που με τη σειρά της θα εντείνει

ακόμη περισσότερο τον ανταγωνισμό και θα αλλάξει κατεστημένες δημοσιοϋπαλληλικές συνήθειες σε πολλούς τομείς εργασίας (βλ. και Κ. Κασιμάτη 1990). Ο αριθμός των δημοσίων υπαλλήλων, ο οποίος είναι στη χώρα μας ήδη διπλάσιος του κανονικού, θα μειωθεί. Οι διαδικασίες πρόσληψης στο δημόσιο πιθανόν θα αλλάξουν. Θα καθιερωθούν διαδικασίες επιλογής, θα καταργηθεί το σύστημα των επετηρίδων και θα αμβλυνθεί ο ρόλος των τυπικών, εκπαιδευτικών προσόντων.

Αναμένεται ακόμη να αυξηθούν και στη χώρα μας κατά το άμεσο μέλλον οι μικρές επιχειρήσεις που λειτουργούν μέσα στο σπίτι (home operated bussiness), όπως ήδη συμβαίνει σε άλλες τεχνολογικά και οικονομικά πιο αναπτυγμένες χώρες της Δύσης. Εξάλλου ο όγκος της εργασίας που θα γίνεται στο σπίτι ακόμη και από άτομα που θα αναπτύσσουν κανονική επιχειρησιακή δραστηριότητα εκτός της οικίας θα μεγαλώνει συνεχώς. Η διάκριση ανάμεσα στο χρόνο εργασίας και στον ελεύθερο χρόνο θα γίνεται όλο και πιο ασαφής.

Όσον αφορά τις εξελίξεις στις βασικές δομές της ελληνικής οικονομίας, που όπως είναι γνωστό έχει ακολουθήσει στεβίλη ανάπτυξη επί πολλούς αιώνες, μπορούν να αναφερθούν τα εξής. Αναμένεται να συνεχιστεί η συρρίκνωση του πρωτογενούς τομέα, ο οποίος προβλέπεται να απασχολεί κατά τα τέλη του αιώνα μας γύρω στο 15% του εργατικού δυναμικού, ποσοστό διπλάσιο από αυτό που κατά μέσο όρο ισχύει σήμερα στις χώρες της Ε.Ο.Κ. (βλ. και Φακιολάς, 1990). Η βελτίωση όμως των μεθόδων καλλιέργειας, η προσφορά επαρκούς γης και η ποιοτική αναβάθμιση της ζωής των αγροτών θα έχουν ως αποτέλεσμα την οικειοθελή στροφή προς τον τομέα αυτό μερίδας νέων. Ο δευτερογενής τομέας θα συνεχίσει να διευρύνεται αλλά με επιβραδυνόμενο ρυθμό. Ο τριτογενής αντίθετα

τομέας, που ήδη απασχολεί στην Ελλάδα τα 2/5 περίπου του εργατικού δυναμικού (βλ. ΕΣΥΕ, 1988 σ. 72), θα συνεχίσει να αυξάνεται και ιδιαίτερα στους τομείς της εκπαίδευσης και της υγείας, στις τράπεζες και στην προσφορά υπηρεσιών τουρισμού, ψυχαγωγίας και άλλων συναφών υπηρεσιών. Η αύξηση της απασχόλησης στον τριτογενή τομέα αναμένεται να προέλθει κυρίως από τη μεταβολή στους τρόπους ζωής και εργασίας και από την περαιτέρω βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του λαού.

Ο ανταγωνισμός και οι νέες συνθήκες που θα επικρατήσουν στην αγορά εργασίας θα μειώσουν τον αριθμό των αυτοαπασχολούμενων που αντιπροσωπεύουν περίπου το 1/3 του σημερινού εργατικού δυναμικού της χώρας. Θα αυξηθεί αντίθετα ο αριθμός των μισθωτών στον ιδιωτικό κυρίως τομέα. Από 50% του εργατικού δυναμικού που είναι σήμερα αναμένεται να ξεπεράσουν ως το 2000 το 75% (βλ. και Φακιολάς, 1990).

3. Πιθανές κοινωνικές μεταβολές

Δεν πρέπει τέλος να αγνοηθούν και οι εξελίξεις στον κοινωνικό και δημογραφικό τομέα, οι οποίες θα επηρεάσουν την αγορά εργασίας και την εκπαίδευση άρα και το σχολικό και επαγγελματικό προσανατολισμό. Οι πιο σημαντικές απ' αυτές θα είναι οι ακόλουθες.

Η τεράστια ανάπτυξη των μέσων μαζικής επικοινωνίας και διάδοσης των πληροφοριών κάνει όλο και πιο πειστική την άποψη του Mc Luhan ότι ολόκληρος ο πλανήτης θα μετατραπεί σε ένα παγκόσμιο χωριό (global village), όπου θα υπάρχει ταυτόχρονη κοινή ενημέρωση στα παγκόσμια γεγονότα, διαμόρφωση κοινών πολιτιστικών προτύπων και αξιών και μαζοποίησης της κουλτούρας. Όσο κι αν η θέση αυτή θεωρείται ότι εμπεριέχει στοιχεία υπερβολής ως προς την προδιαγραφή της πολιτιστικής πορείας του κό-

σμου (βλ. Gazeneuve J. 1982), είναι γεγονός ότι τα κοινωνικά και πολιτιστικά πρότυπα, τα οποία επηρεάζουν σημαντικά την ιεράρχηση των κοινωνικών αξιών και κατ' επέκταση και τα κριτήρια επιλογής επαγγέλματος, υπόκεινται στην τεράστια επίδραση αυτής της οικουμενοποίησης της κουλτούρας (βλ. και Roberstson R. 1992, Mitchel A. 1989). Η συγκέντρωση της δύναμης αυτής σε λιγοστά κέντρα και ο συνδυασμός της με οικονομικά συμφέροντα σε παγκόσμιο, αλλά και σε εθνικό επίπεδο, εγκυμονεί κινδύνους για τους δημοκρατικούς θεσμούς και την κοινωνική ισορροπία. Η καλλιέργεια στα άτομα της ικανότητας κριτικής της πληροφορίας, η οποία μπορεί και μέσα από την επαγγελματική διαπαιδαγώγηση κάλλιστα να ενισχυθεί, φαίνεται ως το μόνο αντίδοτο που η σημερινή κοινωνία διαθέτει απέναντι σ' αυτή τη βίαια εισβολή της κουλτούρας των «media» στη ζωή μας, όπως το έχουμε αναπτύξει σε άλλη μας εργασία (βλ. Μ. Κασσωτάκη, 1981).

Η άμβλυνση των κοινωνικών διακρίσεων ως προς το ρόλο των δύο φύλων και η αυξανόμενη χειραφέτηση της γυναίκας θα οδηγήσουν στην αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό, το οποίο για το λόγο αυτό αναμένεται να αυξηθεί από το 40% του συνολικού πληθυσμού που είναι σήμερα στο 50 έως 55%, ποσοστά που είναι ισχύουν σε πιο αναπτυγμένες χώρες (βλ. Φακιολάς Ρ., 1990). Η συμμετοχή των γυναικών θα αυξηθεί ίσως και σε ορισμένους εκπαιδευτικούς κλάδους, στους οποίους η παρουσία τους σήμερα είναι μηδαμινή, όπως είναι π.χ. η τεχνική εκπαίδευση, καθώς και σε επαγγέλματα που παραδοσιακά θεωρούνταν ανδρικά. Η εξέλιξη αυτή θα μεταβάλει σημαντικά τον προσανατολισμό των γυναικών προς την τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση κατά τα τελευταία χρόνια του αιώνα μας και τα πρώτα χρόνια της επόμενης χι-

λιετηρίδας (βλ. και Μ. Κασσωτάκη & Δ. Σιδηροπούλου-Δημακάκου, 1992).

Η παρουσία ξένων εργατών στην Ελλάδα, από τις γειτονικές βαλκανικές χώρες, αλλά και από διάφορες χώρες του τρίτου κόσμου ιδιαίτερα δε της λεκάνης της Μεσογείου και χωρών της Άπω Ανατολής (Φιλιππίνες) θα αυξηθεί. Οι περισσότεροι από τους ξένους αυτούς εργάτες καλύπτουν θέσεις εργασίας, για τις οποίες υπάρχει στενότητα (π.χ. οικιακοί βοηθοί) καθώς και θέσεις ανειδίκευτων εργατών με χαμηλότερες μάλιστα αμοιβές έναντι των ντόπιων. Έτσι αποδεσμεύεται ντόπιο δυναμικό, το οποίο θα επιδιώξει να ασχοληθεί με δραστηριότητες λευκού κολλάρου. Το γεγονός αυτό θα οδηγήσει σε μεγαλύτερη ζήτηση αντίστοιχων εκπαιδευτικών κλάδων και σε πιο έντονο ανταγωνισμό για την κατάληψη τέτοιων θέσεων.

Ο αριθμός επίσης των διαζυγίων και των αγάμων μητέρων πιθανόν να αυξηθεί κατά τα προσεχή χρόνια, αν ισχύσουν και στη χώρα μας ανάλογες κοινωνικές τάσεις που παρατηρούνται σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, των οποίων το αναπτυξιακό πρότυπο ακολουθεί η Ελλάδα. Αυτό σημαίνει ότι θα έχουμε ένα αυξανόμενο αριθμό παιδιών, για τα οποία θα απαιτείται πρόσθετη κοινωνική μέριμνα συμπεριλαμβανομένης και εκείνης που αναφέρεται στην επαγγελματική τους αποκατάσταση, για την οποία στην Ελλάδα ιδιαίτερα νοιάζονταν μέχρι σήμερα έντονα οι γονείς.

Αν προσθέσουμε στα παραπάνω και την αυξανόμενη κοινωνική ευαισθησία έναντι των απόμων με ειδικές ανάγκες, για τα οποία η μέριμνα όσον αφορά την επαγγελματική τους αποκατάσταση και την κοινωνική τους ένταξη ήταν ελλιπής, τότε αντιλαμβάνεστε ότι θα υπάρξει κατά τα προσεχή χρόνια μια μεγάλη ομάδα απόμων με ιδιαίτερα προβλήματα, η οποία θα πρέπει να προσελκύσει την προσοχή και του θεσμού του Επαγγελματικού Προσανατολισμού.

4. Πιθανές εκπαιδευτικές αλλαγές

Οι οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές που προαναφέρθηκαν θα έχουν σημαντικότερες επιπτώσεις και στο χώρο της εκπαίδευσης, η οποία θα αναγκασθεί να προσαρμοστεί στη νέα πραγματικότητα. Μέσα στο γενικότερο αυτό πλαίσιο η εκπαίδευση θα υποχρεωθεί να δώσει περισσότερη έμφαση στις γενικές γνώσεις και στο να αναπτύξει στα άτομα πλούσιο και πλατύ πλέγμα δεξιοτήτων βάσης, δεκτικών ποικίλων μεταγενέστερων εξειδικεύσεων, μέσα από προγράμματα ταχύρρυθμης κατάρτισης. Η αυστηρή εξειδίκευση κατά τη διάρκεια της αρχικής εκπαίδευσης, η οποία στοχεύει στο να δώσει στο άτομο γνώσεις περιορισμένες σε ορισμένο μόνο τομέα και να καλλιεργήσει σ' αυτά συγκεκριμένες τεχνικές ή επαγγελματικές δεξιότητες, βρίσκεται σε αντίφαση προς τις διαγραφόμενες εξελίξεις. Για το λόγο αυτό και θα περιθωριοποιηθεί, αν δεν καταφέρει να μετασχηματιστεί. Αυτό σημαίνει ότι η διάκριση ανάμεσα σ' ότι σήμερα αποκαλούμε Γενική και Τεχνική Εκπαίδευση θα γίνεται όλο και πιο χαλαρή και η ασάφεια στα όρια που τις χωρίζουν θα μεγαλώνει (βλ. και Κασσωτάκης 1992, Launglo J. & Lillis K. 1988, Ηλιάδης Ν., 1994, Παλαιοκρασάς Στ. 199).

Για τους παραπάνω λόγους θεωρούμε πολύ πιθανή τη συρρίκνωση ως το 2.000 των κλάδων της σημερινής δευτεροβάθμιας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και την επικράτηση στη χώρα μας ενός ενιαίου τύπου σχολείου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που θα συνδυάζει τη γενική με την τεχνική παιδεία καθώς και με στοιχεία προεπαγγελματικής κατάρτισης. Μερικοί, άλλωστε, τομείς της σύγχρονης τεχνολογίας, όπως είναι π.χ. η πληροφορική, ανήκουν σήμερα περισσότερο στο χώρο της γενικής παιδείας που πρέπει να παρέχει το σχολείο, παρά στο χώρο της εξειδικευμένης τεχνικής

γνώσης. Η έννοια με άλλα λόγια της γενικής παιδείας δεν ταυτίζεται πια με τα φρονηματιστικά ή τα ανθρωπιστικά μαθήματα και τις κλασικές θετικές επιστήμες. Μεταβάλλεται και διευρύνεται. Νέα γνωστικά αντικείμενα, όπως η οικολογία, η πληροφορική, η βιοτεχνολογία, η κυκλοφοριακή επαγγελματική και σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, η αγωγή υγείας, οι διανθρωπίνες σχέσεις, η κριτική μελέτη των μέσων μαζικής επικοινωνίας και άλλα ανήκουν πια στη σφαίρα της γενικής παιδείας που πρέπει να παρέχει το σχολείο.

Η ταχύτητα από την άλλη πλευρά των αλλαγών στον τομέα της εργασίας και η ανάγκη να συνδυάζεται η σχολική εκπαίδευση με την κατάρτιση θα αυξήσει τη σημασία και το ρόλο της τελευταίας, η οποία λόγω της ευελιξίας της μπορεί καλύτερα να ανταποκριθεί στις μεταβολές που σημειώνονται στο χώρο της εργασίας. Η ανάγκη ανάπτυξης της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και κατάρτισης θα υποχρεώσει όλα τα ιδρύματα αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης να δημιουργήσουν τμήματα συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και να συνεργαστούν με τους αντίστοιχους κοινωνικούς εταίρους και κυρίως με τον κόσμο των επιχειρήσεων.

Όλα αυτά θα έχουν επιπτώσεις στην ελληνική εκπαίδευση και προπαντός στην τριτοβάθμια, ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της οποίας ήταν μέχρι σήμερα ο προσανατολισμός προς την παραγωγή πτυχιούχων για τη στελέχωση κυρίως του κρατικού μηχανισμού, ο οποίος απορροφούσε πάνω από το 90% των Ελλήνων αποφοίτων Α.Ε.Ι. Τα ελληνικά Α.Ε.Ι. θα υποχρεωθούν να αναμορφώσουν τα προγράμματά τους, να συνδεθούν περισσότερο με τις παραγωγικές επιχειρήσεις, να αναζητήσουν ενδεχομένως ίδιους πόρους για τη συντήρησή τους και να προωθήσουν την έρευνα, η οποία δυστυχώς βρίσκεται σε κατάσταση ατροφίας. Είναι μά-

λιστα πιθανή, παρά τις τωρινές αντιδράσεις και τις δικαιολογημένες ενστάσεις ορισμένων, που και μεις συμμεριζόμαστε σε κάποιο βαθμό, να γίνει επίσημα αποδεκτή και η λειτουργία ιδιωτικών Πανεπιστημίων. Το γεγονός αυτό θα αλλάξει άρδην το χάρτη της ελληνικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Είναι ακόμη πιθανό να καταργηθούν οι εισαγωγικές εξετάσεις για τα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα, αφού έχει ήδη αποδειχθεί ότι δεν παίζουν κανένα ρόλο ως προς την προστασία της αγοράς εργασίας από την πληθωρική παραγωγή πτυχιούχων και των ιδίων των ιδρυμάτων από τον υπερπληθυσμό.

Η ανάγκη από την άλλη πλευρά της συνεχούς επιμόρφωσης, της διαρκούς βελτίωσης των προσόντων των εργαζομένων, και οι αυξημένες ανάγκες του επαγγελματικού αναπροσανατολισμού των ατόμων θα απαιτήσουν τη συστηματοποίηση της κατάρτισης και της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, και σε άλλους τομείς εκτός αυτών που καλύπτονται από τα τριτοβάθμια ιδρύματα. Η ανάπτυξη της διδασκαλίας από απόσταση και η ενίσχυση του ρόλου των Ινστιτούτων Επαγγελματικής Κατάρτισης συμπεριλαμβάνονται ανάμεσα στις αναμενόμενες εκπαιδευτικές εξελίξεις κατά το προσεχές μέλλον.

Πιθανές επίσης αλλαγές στο χώρο της εκπαίδευσης φαίνεται να είναι η αναμόρφωση του συστήματος κατάρτισης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών και η μεταβολή του τρόπου διορισμού τους. Η ανάγκη καλύτερης αρχικής επιστημονικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών και συστηματικότερης ενημέρωσής τους σε ψυχοπαιδαγωγικά ζητήματα θα οδηγήσει στη δομική αναμόρφωση του συστήματος αρχικής τους κατάρτισης και στην αλλαγή του περιεχομένου της. Στα πλαίσια της αλλαγής αυτής θα δοθεί έμφαση στην πρακτική άσκηση και στη μεγαλύτερη σύνδεση θεωρίας και πράξης, στην οποία τα ίδια τα

σχολεία θα κληθούν να παίξουν σημαντικό ρόλο (βλ. Καζαμιάς Α. και άλλοι 1994). Από την άλλη πλευρά το αναποτελεσματικό και δαπανηρό σύστημα επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών θα αντικατασταθεί από ευέλικτες μορφές επιμόρφωσης, σύντομης διάρκειας, που θα προσφέρονται από πολλούς φορείς. Παράλληλα θα ενισχυθεί η διαδικασία της αυτοεπιμόρφωσης μέσα από την αξιοποίηση όλων των δυνατοτήτων που προσφέρει η σύγχρονη τεχνολογία. Ο διορισμός τέλος με βάση τη διαδικασία των επετηρίδων έχει ήδη οδηγηθεί σε αδιέξοδο. Η συνέχισή του κρίνεται προβληματική, και η αντικατάστασή της με ένα σύστημα δημόσιων διαγωνισμών εξετάζεται ήδη σοβαρά.

Ο συγκεντρωτισμός τέλος που εξακολουθεί να χαρακτηρίζει το εκπαιδευτικό σύστημα, παρά την προσπάθεια μερικής αποκέντρωσής του κατά τη δεκαετία του 1980, δεν μπορεί να συνεχισθεί. Η ανταπόκριση στην ευρωπαϊκή πρόκληση επιβάλλει να αποκτήσουν τα σχολεία μεγαλύτερη ευελιξία και αυτονομία στη λήψη αποφάσεων για συνεργασία με άλλα σχολικά ιδρύματα και με τοπικούς φορείς και απαιτεί μεγαλύτερη εμπλοκή στην εκπαιδευτική διαδικασία της κοινωνίας των πολιτών και περιορισμό του ρόλου της κεντρικής κρατικής εξουσίας. Η αναγκαία αποκέντρωση και αποσυγκέντρωση της διαδικασίας λήψης των εκπαιδευτικών αποφάσεων θα θίξει και το περιεχόμενο της εκπαίδευσης. Μέρος της εκπόνησης του σχολικού προγράμματος και της παραγωγής του αναγκαίου διδακτικού υλικού θα πρέπει να αναληφθεί από φορείς της περιφέρειας.

5. Ανάγκη αναδιοργάνωσης

του θεσμού του Σχολικού και

Επαγγελματικού Προσανατολισμού

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι επιπτώσεις όλων των πιθανών εξελίξεων που προαναφέρθηκαν στο θεσμό του Σχολι-

κού και Επαγγελματικού Προσανατολισμού θα είναι πάρα πολλές και σημαντικές. Πρώτα πρώτα θα απαιτηθεί να οργανωθεί και να εφαρμοστεί συστηματικότερα ο όλος θεσμός για να μπορέσει να ανταποκριθεί στο έργο του, το οποίο θα γίνεται όλο και μεγαλύτερο και βαρύτερο. Σήμερα η κύρια δράση του θεσμού αυτού, στο χώρο της εκπαίδευσης, έχει το χαρακτήρα της παροχής εκπαιδευτικών και επαγγελματικών πληροφοριών στα εκπαιδευόμενα άτομα. Η δράση του ως συμβουλευτικού θεσμού είναι ανύπαρκτη, αλλά και η αποτελεσματικότητα της πληροφόρησης που παρέχει αμφισβητούμενη, όπως προκύπτει από πολλές σχετικές έρευνες (βλ. Τέττερη Ι. και άλλοι 1989, Ε. Δημητρόπουλος 1986, Κασσωτάκης Μ., 1992, Γ. Παππάς 1994).

Εκτός εκπαίδευσης ο θεσμός του Επαγγελματικού Προσανατολισμού πολύ λίγο έχει συστηματοποιηθεί, παρό το γεγονός ότι οι προσπάθειες για την ανάπτυξη του χρονολογούνται από τη δεκαετία του 1950. Το ειδικευμένο προσωπικό που υπάρχει στον ΟΑΕΔ είναι ελάχιστο και η σχετική υποδομή ανεπαρκής για να ανταποκριθεί στη διαγραφόμενη αύξηση των σχετικών αναγκών.

Οι εξελίξεις που επιφυλάσσει το μέλλον επιβάλλουν την αναδιοργάνωση του θεσμού αυτού, τόσο στην εκπαίδευση όσο και εκτός αυτής, έτσι ώστε να δρα αποτελεσματικά και κατά τη διάρκεια της φοίτησης του ατόμου στο σχολείο, αλλά και μετά την αποφοίτηση από αυτό. Τούτο σημαίνει ότι είναι ανάγκη να ιδρυθούν Κέντρα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού εκτός της Εκπαίδευσης, τα οποία θα συνεργάζονται στενά με τις υπηρεσίες του αντίστοιχου θεσμού στα σχολεία. Για τη στελέχωση των Κέντρων αυτών πρέπει να υπάρξουν ειδικευμένα άτομα υψηλού επιπέδου.

Όσον αφορά την εφαρμογή του

Σ.Ε.Π. στα σχολεία πρέπει να πούμε ότι είναι επιτακτική ανάγκη να πάρει ο Σ.Ε.Π. να θεωρείται μάθημα και μάλιστα δεύτερης ή και τρίτης κατηγορίας. Πρέπει να αντιμετωπιστεί ως πολυδιάστατος θεσμός, ο οποίος οφείλει να τύχει ιδιαίτερης προσοχής από μέρους όλων των παραγόντων της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Πέρα από τις πληροφορίες που παρέχονται στους μαθητές σε θέματα σπουδών και επαγγελμάτων κατά τη διάρκεια του χρόνου, ο οποίος στα πλαίσια των επίσημων αναλυτικών προγραμμάτων, έχει δοθεί στο Σ.Ε.Π. είναι ανάγκη:

α. Να υπάρξουν και άλλες δραστηριότητες (επισκέψεις σε χώρους εργασίας, συζητήσεις με επαγγελματίες, διοργάνωση εκθέσεων στο σχολείο σχετικών με επαγγελματικές δραστηριότητες κ.λπ.) που θα συμβάλουν στην καλύτερη ενημέρωση των μαθητών σε θέματα σπουδών και αγοράς εργασίας. Μέρος των δραστηριοτήτων αυτών μπορεί να γίνεται και στα πλαίσια του ήδη διαθέσιμου χρόνου. Η ανάγκη ωστόσο αύξησής του είναι υπαρκτή.

β. Να αναθεωρηθούν όλα τα προγράμματα και το διαθέσιμο υποστηρικτικό υλικό που αφορά στον Σ.Ε.Π.

γ. Να ενταχθούν σε όλα τα διδασκόμενα μαθήματα, στοιχεία σχετικά με τις συναφείς προς τα μαθήματα αυτά επαγγελματικές δραστηριότητες και να ενημερωθούν όλοι οι διδάσκοντες σε θέματα Σ.Ε.Π. Για το σκοπό αυτό πρέπει να ενταχθούν στα προγράμματα αρχικής και συνεχιζόμενης κατάρτισης των εκπαιδευτικών στοιχεία μεθοδολογίας της επαγγελματικής διαπαιδαγώγησης.

δ. Να αξιοποιηθούν οι σύγχρονες δυνατότητες των νέων τεχνολογιών τόσο για την ενημέρωση όσο και για τη συμβουλευτική των μαθητών. Με την ενίσχυση της πολιτείας και των αρμόδιων επιστημονικών φορέων επιβάλλεται να δημι-

ουρηθούν βάσεις επαγγελματικών πληροφοριών και κατάλληλο για τα ελληνικά δεδομένα λογισμικό συμβουλευτικής.

ε. Να προβλεφθεί η δημιουργία σε κάθε σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης Γραφείο Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Το γραφείο αυτό θα χρησιμοποιείται για ατομικές συνεντεύξεις με μαθητές και γονείς καθώς και για παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών σ' όσους τις έχουν ανάγκη. Στο ίδιο γραφείο μπορεί να υπάρχει πληροφοριακό υλικό καθώς και άλλα υποστηρικτικά μέσα εφαρμογής του Σ.Ε.Π.

στ. Να ενισχυθεί και να αναβαθμιστεί ο ρόλος των υπεύθυνων Σ.Ε.Π. σε κάθε νομό και να δημιουργηθεί, στο επίπεδο αυτό, υπηρεσία συντονισμού και υποστήριξης των δραστηριοτήτων Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού που πραγματοποιούνται στα σχολεία.

Επιβάλλεται ακόμη να επεκταθεί ο θεσμός του Σ.Ε.Π. στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Οι συνθήκες που διαμορφώνονται ήδη στην αγορά εργασίας, καθώς επίσης και η συνεχής διόγκωση του προβλήματος της ανεργίας των πτυχιούχων καθιστούν αναγκαία και στη χώρα μας τη λειτουργία Κέντρων Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού σε όλα τα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα. Το Κέντρο Σ.Ε.Π. που λειτουργεί ήδη στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών προσφέρει κάποιο πρότυπο.

Στοιχεία επαγγελματικής διαπαιδαγώγησης πρέπει ίσως να υπάρξουν και στο Δημοτικό Σχολείο. Όσο νωρίτερα αρχίζει η συστηματική διαπαιδαγώγηση στον τομέα αυτό τόσο καλύτερα υποβοηθείται το άτομο να ωριμάσει επαγγελματικά και να επιλέξει με επίγνωση όλων των συνεπειών της πράξης του κάποια σχολική ή επαγγελματική κατεύθυνση, έχοντας υπόψη του ότι ίσως θα χρειαστεί

να την αλλάξει μετά από κάμποσο καιρό ή να την τροποποιήσει.

Η ταχύτητα των εξελίξεων στο μέλλον και το πλήθος των πληροφοριών που θα πρέπει να τίθενται στη διάθεση των ενδιαφερομένων θα είναι τόσο μεγάλα ώστε η παρακολούθησή τους ή η συλλογή τους να μην είναι δυνατές αν δε δημιουργηθεί Εθνικός Φορέας Πληροφόρησης και Επαγγελματικού Προσανατολισμού που θα αναλάβει το έργο αυτό. Παράλληλα απαιτείται να αναβαθμιστεί ο ρόλος του Τομέα Σ.Ε.Π. του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και η στελέχωσή του με το κατάλληλο επιστημονικό προσωπικό για να μπορεί να ανταποκριθεί στο ιδιαίτερα βαρύ έργο που καλείται να αναλάβει.

Η ιδιαίτερη σημασία που δίδεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στον Επαγγελματικό Προσανατολισμό, κάτω από την πίεση των διεθνών εξελίξεων που σκιαγραφήσαμε προηγουμένως, ευνοεί τις κοινοτικές χρηματοδοτήσεις προγραμμάτων ανάπτυξής του. Το γεγονός αυτό συνιστά μια άλλη πτυχή της πρόκλησης για την αναμόρφωση και τον εκσυγχρονισμό του Σ.Ε.Π. στη χώρα μας.

Η συνεργασία τέλος με άλλες ευρωπαϊκές χώρες που διαθέτουν μεγαλύτερη εμπειρία στον τομέα αυτό θα βοηθήσει την όλη προσπάθεια.

6. Η κατάρτιση των λειτουργών του σχολικού και επαγγελματικού προσανατολισμού

Η κρισιμότητα του ρόλου που καλείται να διαδραματίσει ο Σ.Ε.Π. μέσα στο πλαίσιο των εξελίξεων, οι οποίες διαγράφονται κατά το εγγύς μέλλον και η ανάγκη αναμόρφωσης του ίδιου απαιτούν τη συστηματοποίηση της κατάρτισης των ατόμων που ασχολούνται με την εφαρμογή του. Ο θεσμός αυτός δεν μπορεί να επαφίεται σε άτομα που δε διαθέτουν καμία σχετική εξειδίκευση ή σε άτομα που

παρακολούθησαν κάποια ολιγόωρα ενημερωτικά σεμινάρια. Τα άτομα αυτά δεν αναζητούν συνήθως την επαγγελματική ή επιστημονική τους ταυτότητα στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. Νιώθουν περισσότερο ως φιλόλογοι, μαθηματικοί, φυσικοί, χημικοί, δάσκαλοι ξένων γλωσσών κτλ. που όταν τους ανατίθεται το μάθημα του Σ.Ε.Π. θεωρούν ότι αναλαμβάνουν ένα πρόσθετο βάρος και αντιμετωπίζουν το ρόλο του δασκάλου ή λειτουργού προσανατολισμού ως πάρεργο. Η στάση αυτή ενισχύεται στη χώρα μας και από το γεγονός ότι το «μάθημα» του Σ.Ε.Π. ανατίθεται συχνά σε διδάσκοντες που δε συμπληρώνουν ωράριο, χωρίς συχνά να λαμβάνεται υπόψη το αν διαθέτουν κάποια, στοιχειώδη έστω, κατάρτιση στα ζητήματα αυτά. Δεν απουσιάζουν μάλιστα και περιπτώσεις, κατά τις οποίες το μάθημα του Σ.Ε.Π. χρησιμοποιείται από αναρμόδιους εκπαιδευτικούς ως προέκταση του μαθήματος της ειδικότητάς τους. Η κατάσταση αυτή δεν μπορεί να συνεχιστεί άλλο. Κάτι τέτοιο θα αυξήσει ακόμη περισσότερο την αδυναμία του ελληνικού σχολείου να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των καιρών. Ο Σ.Ε.Π. στο σχολείο σήμερα δεν είναι πολυτέλεια, αλλά αναγκαιότητα, ίσως μάλιστα μεγαλύτερη από εκείνη πολλών παραδοσιακών σχολικών μαθημάτων. Οι εξελίξεις που προδιαγράψαμε παραπάνω θα αυξήσουν ακόμη περισσότερο την αναγκαιότητά του και θα μας εκδικηθούν αμελλικτα, αν εξακολουθήσουμε να παραβλέπουμε τόσο ζωτικά για την επιβίωσή μας ως οργανωμένη κοινωνία θέματα και να εμπιστευόμαστε σε «άσχετους ή ημιάσχετους» το χειρισμό τους.

Αξίζει να δούμε στο σημείο αυτό ποια είναι η σχετική εμπειρία των υπόλοιπων ευρωπαϊκών χωρών και ποιες τάσεις επικρατούν σ' αυτές. Σύμφωνα με την πρόσφατη έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτρο-

πής για τον Εκπαιδευτικό και Επαγγελματικό Προσανατολισμό στην Ενωμένη Ευρώπη (βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή 1993) υπάρχει σοβαρή διαφοροποίηση μεταξύ των χωρών μελών ως προς την κατάρτιση του προσωπικού που στελεχώνει τις υπηρεσίες προσανατολισμού. Η διαφοροποίηση αυτή οφείλεται τόσο στην ανομοιομορφία της δομής των εκπαιδευτικών συστημάτων όσο και στις διαφορές του τρόπου εφαρμογής του ίδιου του Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Σε γενικές πάντως γραμμές μπορούμε να πούμε ότι, αν και σε πολλές περιπτώσεις (Γαλλία, Βέλγιο, Λουξεμβούργο, Πορτογαλία) το έργο αυτό αναλαμβάνουν ειδικευμένοι ψυχολόγοι ή Σύμβουλοι Προσανατολισμού, στις περισσότερες χώρες υπάρχουν μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα οι σύμβουλοι ή δάσκαλοι σταδιοδρομίας. Η κατάρτισή τους διαφοροποιείται από χώρα σε χώρα και κυμαίνεται από την παρακολούθηση ειδικού διευτούς ή ετήσιου προγράμματος ειδίκευσης (Γερμανία, Δανία, Ιρλανδία) μέχρι τη στοιχειώδη ενημέρωσή τους με βραχύχρονα σεμινάρια. Ως γενικές τάσεις θα μπορούσαμε ακόμη να αναφέρουμε τη συστηματικοποίηση της κατάρτισης των λειτουργών προσανατολισμού και την προσέγγιση του Σ.Ε.Π. περισσότερο ως διαδικασία διαπαιδαγώγησης, μέσα στην οποία το σχολείο διαδραματίζει σημαίνοντα ρόλο, παρά ως διαδικασία διάγνωσης ικανοτήτων και κλίσεων με ψυχοτεχνικά μέσα, και στατικής συμβουλευτικής καθοδήγησης. Παρ' όλα αυτά σε πολλές χώρες πέρα από τους εκπαιδευτικούς λειτουργούς του Προσανατολισμού στις υπηρεσίες του απασχολούνται και άλλοι επιστήμονες με περισσότεροι ειδίκευση, όπως ειδικοί Ψυχολόγοι ή Σύμβουλοι Επαγγελματικού Προσανατολισμού.

Το πρόβλημα της κατάρτισης των λειτουργών Σ.Ε.Π. στη χώρα μας, που απο-

τελεί ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα του θεσμού θα λυθεί στα πλαίσια της δημιουργίας πολυδύναμων εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καινοτομία η οποία και για άλλους λόγους, είναι απαραίτητη για την ελληνική εκπαίδευση. Ο πολυδύναμος εκπαιδευτικός θα μπορεί να καλύπτει μαθήματα δύο τουλάχιστον συγγενών ειδικοτήτων. Μερίδα των πολυδύναμων αυτών εκπαιδευτικών θα έχει εξειδίκευση στη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό. Θα δημιουργηθεί έτσι ένας ειδικός κλάδος εκπαιδευτικών, ο οποίος θα έχει ως κύριο έργο του την εφαρμογή της Συμβουλευτικής και του Προσανατολισμού στο σχολείο. Για τη διατήρηση της επαφής με τη σχολική πραγματικότητα, η οποία θεωρείται σημαντική και για την άσκηση της σχολικής συμβουλευτικής, το ωράριο του λειτουργού Σ.Ε.Π. μπορεί να συμπληρώνεται με την ανάθεση μερικών ωρών διδασκαλίας στο μάθημα της άλλης του ειδίκευσης, οι οποίες δε θα ξεπερνούν όμως το 1/3 των ωρών της εβδομαδιαίας απασχόλησής του στο σχολείο.

Η ειδίκευση αυτή μπορεί να αποκτηθεί με την παρακολούθηση πανεπιστημιακών προγραμμάτων ειδίκευσης ετήσιας τουλάχιστον διάρκειας μετά την απόκτηση κάποιου πανεπιστημιακού πτυχίου ή

παράλληλα με τις σπουδές σε κάποια άλλη ειδικότητα. Το πρόγραμμα αυτό οφείλει να περιλαμβάνει τόσο θεωρητικά όσο και πρακτικά ζητήματα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού καθώς και πρακτική άσκηση. Τα Τμήματα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας μπορούν να αναπτύξουν σε συνεργασία και με άλλα πανεπιστημιακά τμήματα (Παιδαγωγικά, Οικονομικών Επιστημών, Κοινωνιολογίας κτλ) παρόμοια προγράμματα.

Η κάλυψη των αναγκών σε προσωπικό μεγαλύτερης εξειδίκευσης μπορεί να προέλθει από μεγαλύτερης διάρκειας και υψηλότερων απαιτήσεων μεταπτυχιακά προγράμματα ειδίκευσης στη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό. Ένα τέτοιο πρόγραμμα έχει ήδη αρχίσει να λειτουργεί από το 1993 στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Τελειώνοντας επιθυμώ να υπογραμμίσω ότι ποτέ μέχρι σήμερα συγκυρία δεν ήταν ούτε τόσο πιεστική ούτε και τόσο ευνοϊκή για να συστηματοποιηθεί, επιτέλους, και στη χώρα μας και να αναπτυχθεί ο Σχολικός και Επαγγελματικός Προσανατολισμός. Η συγκυρία ωστόσο δε φτάνει. Απαιτείται και η συντονισμένη προσπάθεια και ο αγώνας όλων όσοι έχουμε την ευθύνη για την προώθησή του.

Βιβλιογραφία

- Attali, Z. Πως θα αλλάξει ο πολιτικός και οικονομικός χάρτης της υφελίου, Εφ. ΤΟ ΒΗΜΑ, 11-2-1990.
- Βαϊτσος, Κ. & Γιαννίτης, Τ., Τεχνολογικός μετασχηματισμός και οικονομική ανάπτυξη: Ελληνική εμπειρία και διεθνείς προοπτικές, Αθήνα, Gutenberg, 1987.
- Braudel, F. Civilisation matérielle, économie et capitalisme, Paris Arm. Colin, vol. 1-3, 1979.
- Δημητρόπουλος, Ε. Συμβουλευτική - Προσανατολισμός στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Μια πρώτη προσπάθεια αξιολόγησης του θεσμού, Αθήνα Εκδ. Καραμερόπουλος, 1986.
- Ε.Σ.Υ.Ε. Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1987, Αθήνα, 1988.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Εκπαιδευτικός και επαγγελματικός προσανατολισμός στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα (συντ. Watts A.C. & άλλοι), Βρυξέλλες, 1994.

- Fontaine, P. *Δέκα μαθήματα για την Ευρώπη*, Λουξεμβούργο, Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992.
- Hall, S. & Jacques, M. (Eds.) *New Times: The Changing Face of Politics in the 1990s*, London, Lawrence & Wishart, 1988.
- Hand, Ch. *The Future of Work*, Oxford, Basic Blackwell, 1984.
- Heinz, W. *Το μέλλον της Εργασίας. Τέλος η Κρίση της Κοινωνίας*, CEDEFOP, 1987, 1.
- Ηλιάδης, «Ν. Παιδεία και Απασχόληση: Εκπαίδευση - Κατάρτιση και Αντιμετώπιση της Απασχόλησης στο Πλαίσιο της Σύγχρονης Κοινωνίας και των Προοπτικών που Διαγράφονται», *Τεχνικά*, Απρίλιος 1994, 16-18.
- Ιονική Τράπεζα (Επιμ. Π. Καζάκος), *Η Εξέλιξη της Εσωτερικής Αγοράς στην Ευρώπη και στην Ελλάδα*, Αθήνα, 1989.
- Ιωακείμης, Π.Κ. *Η Ευρώπη σε Αναζήτηση Νέας Αρχιτεκτονικής*, Αθήνα, Θεμέλιο, 1992.
- Ιωακείμης, Π.Κ. *Η Πόλη και η Ευρωπαϊκή Ενοποίηση*, Αθήνα, Θεμέλιο 1994.
- Jaikumar, R. «Postindustrial Manufacturing», *Harvard Business Review*, 1986, 6, 69-76.
- Καζαίμης, Α. & Κασσωτάκης, Μ. *Η Ελληνική Εκπαίδευση στα Πλαίσια της Νέας Ευρώπης, Επάγγελμα και Εκπαίδευση, Εκπαίδευση και Επάγγελμα*, 1990, 3.
- Καζαίμης, Α., Κασσωτάκης, Μ. & Κλάδης Δ., *Προβληματισμοί Γύρω από τη Βασική Κατάρτιση του Διδακτικού Προσωπικού της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Ηλέσχη των Εκπαιδευτικών*, 1993, 3, 7-11.
- Kanter, R. M., *When Giants Learn to Dance: Mastering the Challenge of Strategy, Management and Careers in the 1990s*, New York, Simon and Schuster, 1989.
- Κασμάτη, Κ. «Η εργασία στο μέλλον: Κοινωνικές Διαστάσεις και Πρακτικές», *Εκπαίδευση και Επάγγελμα*, 1990, 3, 231-236.
- Κασσωτάκης, Μ., «Ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός των Μαθητών και το ΕΠΛ. Μια Προσπάθεια Αξιολόγησής του», *Εκπαίδευση και Επάγγελμα*, 1992 2,3 102-127.
- Κασσωτάκης, Μ., «Οι πολιτικές Διαστάσεις του Θεσμού του Σχολικού και Επαγγελματικού Προσανατολισμού», *Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 1983, 3, 118-130.
- Κασσωτάκης, Μ., «Η Ενημερωτική και Συμβουλευτική Λειτουργία του Σ.Ε.Π.: Μια Προσπάθεια Αξιολόγησής τους», *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 1992, 20-21, 79-80.
- Κασσωτάκης, Μ. & Σιδηροπούλου-Δημακάκου Δ. «Ο Προσανατολισμός των Ελληνίδων Μαθητριών προς τη Μέση Τεχνική Εκπαίδευση», *Εκπαίδευση και Επάγγελμα*, 1992 2,3 159-180.
- Launglo, J. & Lillis, K. *Vocationalizing Education*, Oxford, Pergamon Press, 1988.
- Lipietz, A. *Towards a New Economic Order: Postfordism, Ecology and Democracy*, (translated by Slater M.), Oxford, Oxford University Press, 1992.
- Παλαιохρασάς, Στ. «Νέα Τεχνολογία και Κινητικότητα Επαγγελματιών», *Δελτίο Διοικήσεως Επιχειρήσεων*, 1984, 23 56-63.
- Robertson, J., *Future Work: Jobs, Self, Employment and Leisure After the Industrial Age*, Gower/Maurice Temple Smith, 1985.
- Τέττερ, Ι. και άλλοι, *Αξιολόγηση του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού από τους Μαθητές της Γ' Γυμνασίου. Ανάγκες και Προσδοκίες τους*, Αθήνα, Ο.Ε.Δ.Β. 1989.
- Toffler, A. *Previews and Premises*, New York, Will Morrow and Co. Inc. 1983.
- Φακιολάς, Ρ. «Επαγγελματική Διάθρωση του Εργατικού Δυναμικού: Διαχρονική Εξέλιξη και Προοπτικές για το 2000», *Εκπαίδευση και επάγγελμα*, 1990, 3, 195-198.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ *

* Καταχωρίζονται με αλφαβητική σειρά επωνύμου των εισηγητών.

Παρμενίων Βαλταδώρος *

ΤΕΤΡΑΗΜΕΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΕΠ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Το τετραήμερο αυτό οργανώθηκε από τους υπεύθυνους εφαρμογής ΣΕΠ της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Θεσσαλονίκης με τη συνεργασία και οικονομική ενίσχυση του Δήμου Θεσσαλονίκης.

Οι στόχοι του προγράμματος ήταν: 1) Να δώσει τη δυνατότητα σε μαθητές, καθηγητές και γονείς να έχουν άμεση πληροφόρηση από αρμόδιους φορείς σχετικά με τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές διεξόδους μετά το Λύκειο. 2) Να δώσει την ευκαιρία στους μαθητές της Β' τάξης Λυκείου να διευρύνουν το φάσμα των επιλογών τους. 3) Να συνδέσει τους κόσμους της εκπαίδευσης και της εργασίας. 4) Να προωθήσει το θεσμό του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού.

Περιγραφή του Προγράμματος

Το πρόγραμμα λειτούργησε στις 7,8,9,10 Δεκεμβρίου 1993 κατά τις ώρες 9-1,30 π.μ. στο περίπτερο 16 της Διεθνούς Έκθεσης Θεσ/νίκης.

Στο πρόγραμμα συμμετείχαν: 1)

Εκπαιδευτικοί φορείς (ΑΕΙ, ΤΕΙ, Στρατιωτικές Σχολές, ΕΛΑΣ, Πυροσβεστική Υπηρεσία, Λιμενικό Σώμα). 2) Οργανισμοί (ΟΑΕΔ, ΕΛΚΕΠΑ, ΟΕΕΚ). 3) Επαγγελματίες διαφόρων ειδικοτήτων. Το σύνολο των εκπροσώπων που πήραν μέρος στο πρόγραμμα αυτό, ήταν περίπου 75 άτομα κάθε ημέρα (βλ. Παράρτημα και υποσ. 1). Οι εκπρόσωποι κάθονταν σε τραπεζάκια-γραφεία και παρείχαν εκπαιδευτική ή επαγγελματική πληροφόρηση σε όσους τους ερωτούσαν, με βάση ερωτηματολόγια που τους δόθηκαν από το κέντρο ΣΕΠ σε μία σύσκεψη που προηγήθηκε. Η παροχή πληροφόρησης δεν είχε τη μορφή διαλέξεων αλλά απαντήσεων σε ερωτήσεις των επισκεπτών. Το πρόγραμμα ήταν ανοικτό για κάθε ενδιαφερόμενο (μαθητή, γονέα, καθηγητή) γι' αυτό και έγινε και καμπάνια ενημέρωσης του κοινού της Θεσ/νίκης, μέσω των Μ.Μ.Ε. (Ραδιόφωνο, Τύπος, Τηλεόραση). Μετά το τέλος της επισκέψεως κάθε Λυκείου, εδίδετο στο συνοδευόντα καθηγητή, ένας φάκελος για τη βιβλιοθήκη ΣΕΠ του

(1) Η επιλογή των φορέων έγινε αφού ελήφθησαν υπόψη τα ενδιαφέροντα των μαθητών και το μέλλον στην αγορά εργασίας των επαγγελματιών που εκπροσωπούσαν οι φορείς.

* Ο Π. Β. είναι υπεύθυνος ΣΕΠ Νομού Θεσσαλονίκης μαζί με τους Γκίνη Αθηνά, Κορτσάρη Κων/νο, Κότσια Ελένη, Πεπελίδη Σταύρο. *Επικοινωνία* τηλ. 031/546-506.

σχολείου του στον οποίο υπήρχαν ενημερωτικά δισέλιδα των φορέων που συμμετείχαν στο πρόγραμμα².

Κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του προγράμματος, οργανωμένα επισκέφτηκαν το χώρο οι μαθητές της Β' τάξεως όλων των Λυκείων του Νομού Θεσσαλονίκης (13.000 περίπου) σύμφωνα με πρόγραμμα που καταρτίστηκε από τους υπεύθυνους ΣΕΠ (800 μαθητές περίπου ανά ώρα σε 4 περιόδους ημερησίως) και είχε σταλεί από

τη Δ/ση Β/βάθμιας Εκπαίδευσης Θεσσαλονίκης στα Λύκεια του Νομού.

Τέτοιας μορφής πρόγραμμα οργανώθηκε για πέμπτη φορά στη Θεσσαλονίκη από το 1985, και ευελπιστούμε να πραγματοποιείται τουλάχιστον μια φορά κάθε χρόνο, γιατί όλοι οι φορείς που συμμετείχαν (μαθητές, γονείς, καθηγητές, ιδιώτες) τόνισαν με έμφαση τη μεγάλη επιτυχία αλλά και την αναγκαιότητα του προγράμματος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ:

Πίνακας Εκπροσώπων Εκπαιδευτικών και Επαγγελματικών Χώρων*

A. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

1. Ι.Ε.Κ. - Ο.Ε.Ε.Κ.
2. ΟΑΕΔ
3. ΕΛΚΕΠΑ

B. ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

4. Τεχνικός Ψυκτικός (ΤΕΛ)
5. Τμήμα Οχημάτων (Α.Τ.Ε.Ι.Θ.)
6. Τμήμα Πολιτικών Εργων Υποδομής (Α.Τ.Ε.Ι.Θ.)
7. Τμήμα Αυτοματισμού (Α.Τ.Ε.Ι.Θ.)
8. Τεχνικός Ηλεκτρονικών Υπολογιστών (ΤΕΛ)
9. Τμήμα Ηλεκτρονικής (Α.Τ.Ε.Ι.Θ.)
10. Τμήμα Πληροφορικής (Α.Τ.Ε.Ι.Θ.)
11. Τμήμα Πληροφορικής (Α.Π.Θ.)
12. Διπλωματούχος Ηλεκτρολόγος Μηχανικός (ΑΕΙ) (ΤΕΕ)
13. « Μηχανολόγος Μηχανικός »
14. « Χημικός Μηχανικός »
15. « Πολιτικός Μηχανικός »
16. « Αρχιτέκτονας Μηχανικός »
17. « Τοπογράφος Μηχανικός »

(2) Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί ότι πρέπει να γίνει δέσμευση των φορέων για την παρουσία τους γιατί κάποιες ημέρες μερικοί εκπρόσωποι φορέων απουσίασαν προς μεγάλη απογοήτευση των μαθητών.

Γ. ΓΕΩΤΕΧΝΙΚΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

18. Γεωπόνος (ΑΕΙ)
19. Τμήμα Γεωπονίας (ΑΠΘ)
20. Τμήμα Φυτ. Παραγωγής (Α.Τ.Ε.Ι.Θ.)
21. Τμήμα Ζωικής Παραγωγής (Α.Τ.Ε.Ι.Θ.)
22. Τμήμα Τεχνολογίας τροφίμων (Α.Τ.Ε.Ι.Θ.)
23. Οινοποιία - Οινολόγος
24. Τμήμα Δ/σης Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων (Α.Τ.Ε.Ι.Θ.)
25. Τμήμα Διατροφής (Α.Τ.Ε.Ι.Θ.)
26. Ιχθυολόγος
27. Περιβαλλοντολόγος
28. Τμήμα Δασολογίας και Φυσ. Περιβάλλοντος (ΑΠΘ)

Δ. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ

29. Συντηρητής αρχαιοτήτων και έργων τέχνης
30. Αρχαιολόγος
31. Τμήμα Φιλολογίας (ΑΠΘ)
32. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης (ΑΠΘ)
33. Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών (ΑΠΘ)
34. Τμήμα Νομικής (ΑΠΘ)
35. Δημοσιογράφος
36. Τμήμα Δημοσιογραφίας και Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας (ΑΠΘ)
37. Αθλητισμός
38. ΤΕΦΑΑ (ΑΠΘ)

Ε. ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ

39. Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών (ΑΠΘ)
40. Τμήμα Μουσικών Σπουδών (ΑΠΘ)
41. Τμήμα Θεάτρου (ΑΠΘ)
42. Ηθοποιός
43. Μουσικός
44. Διακοσμητής
45. Μοντελίστ
46. Γραφίστας
47. Designer

ΣΤ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΑ

48. Τμήμα Μάρκετινγκ (Α.Τ.Ε.Ι.Θ.)
49. Ασφαλιστής
50. Σύμβουλος Δημοσίων Σχέσεων
51. Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων (Παν/μιο Μακεδονίας)
52. Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής (Παν/μιο Μακεδονίας)
53. Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής (Παν/μιο Μακεδονίας)
54. Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σπουδών (Παν/μιο Μακεδονίας)

55. Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων (Α.Τ.Ε.Ι.Θ.) 56. Ολυμπιακή Αεροπορία 57. Ανώτερες Δημόσιες Σχολές Εμπορικής Ναυτιλίας (ΑΔΣΕΝ)
Ζ. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ 58. Στρατός Ψηράς 59. Πολεμικό Ναυτικό 60. Πολεμική Αεροπορία 61. Αστυνομικός 62. Πυροσβέστης 63. Λιμενικός
Η. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ 64. Τμήμα Ιατρικής (ΑΠΘ) 65. Τμήμα Οδοντιατρικής (ΑΠΘ) 66. Τμήμα Φυσικοθεραπείας (ΑΤΕΙΘ) 67. Τμήμα Νοσηλευτικής (ΑΤΕΙΘ) 68. Εργοθεραπευτής 69. Τμήμα Βρεφονηπιοκόμος (ΑΤΕΙΘ) 70. Αισθητικός 71. Οπτικός 72. Τμήμα Μαιευτικής (ΑΤΕΙΘ) 73. Τμήμα Αισθητικής (ΑΤΕΙΘ)
Θ. ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΑ 74. Ψυχολόγος 75. Κοινωνικός λειτουργός 76. Λογοθεραπευτής

* Σημείωση:

ΑΕΙ: Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

ΑΠΘ: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΤΕΙΘ: Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης

ΤΕΑ: Τεχνικό Επαγγελματικό Λύκειο

Κασσάνδρα Ζαννή-Τελιοπούλου και Πηνελόπη Σταθακοπούλου *

ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟ «ΠΡΟΦΙΛ» ΤΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της μελέτης που έγινε ήταν η αναλυτική περιγραφή του επαγγελματικού προφίλ των λειτουργών του επαγγελματικού προσανατολισμού (ΕΠ) στην Ελλάδα. Ως λειτουργούς ΕΠ θεωρήσαμε - όπως εξάλλου είχε συμφωνηθεί - όλους τους επαγγελματίες που ασχολούνται με κάποια όψη του ΕΠ (εκλογή επαγγέλματος, εκπαιδευτική και επαγγελματική πληροφόρηση, τοποθέτηση σ' εργασία κτλ). Από το ίδιο το θέμα αυτής της μελέτης αντιμετωπίσαμε ένα πρόβλημα. Η έννοια του επαγγέλματος ή του επαγγελματία του ΕΠ είναι αμφισβητήσιμη στον ελληνικό χώρο για τους εξής λόγους: πρώτον, είναι πολύ περιορισμένη έως ανύπαρκτη η νομική υπόσταση αυτών των επαγγελματιών· δεύτερον, είναι πολύ περιορισμένη και ανεπίστημη η εκπαίδευση, τόσο η αρχική όσο και η συνεχής, που παρέχεται σ' αυτούς τους επαγγελματίες και τρίτον, με εξαίρεση τον Σύμβουλο ΕΠ που υπηρετεί στον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ), όλοι οι άλλοι λειτουργοί του ΕΠ δεν έχουν ως κύρια απασχόλησή τους τον ΕΠ.

Απόρροια αυτών των προβλημάτων είναι η έλλειψη στατιστικών στοιχείων σχετικά με αυτούς τους επαγγελματίες και το κοινό το οποίο εξυπηρετούν, η ανομοιομορφία του έργου τους, οι αλλα-

γές στους στόχους, στο περιεχόμενο και στη διάρκεια της εκπαίδευσης που τους παρέχεται και τέλος η ασάφεια και αβεβαιότητα για τις διαγραφόμενες προοπτικές εξέλιξης.

Όλες αυτές τις δυσκολίες προσπαθήσαμε να καλύψουμε με ποιοτικές παρατηρήσεις και λεπτομερείς περιγραφές της κατάστασης που επικρατεί.

Η απόφαση των υπευθύνων της μελέτης ήταν ν' αναλυθεί εκτενώς το επαγγελματικό προφίλ τριών λειτουργών: του καθηγητή Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΣΕΠ), του Συμβούλου ΕΠ και του Στελέχους της Τοποθέτησης. Εντούτοις, μετά από συζητήσεις με τους υπεύθυνους της απασχόλησης, καταλήξαμε ότι ο Τοποθετητής είναι, προς το παρόν, ένας διοικητικός υπάλληλος ο οποίος περιστασιακά ασκεί το έργο της τοποθέτησης. Για το λόγο αυτό η περιγραφή του επαγγελματικού προφίλ του Τοποθετητή δεν είναι δυνατόν να είναι το ίδιο λεπτομερής και πλήρης μ' εκείνη των άλλων λειτουργών ΕΠ.

Σχετικά με τη μεθοδολογία που ακολουθήσαμε, πρέπει να σημειωθούν τα εξής:

- Πρώτον, συνεργαστήκαμε με δύο καθηγητές ΣΕΠ, δύο Συμβούλους ΕΠ και δύο στελέχη της απασχόλησης του ΟΑΕΔ. Όλοι ήταν στελέχη με πολύχρονη εμπειρία και γνώση στον τομέα τους.

* ΙΕΚΕΠ. Επικοινωνία: Γεωργαντά 29, Κηφισιά, τηλ. 8017116.

Η μελέτη έγινε για λογαριασμό του CEDEFOP.

Η συνεργασία μας συνίστατο σε συζήτηση μαζί τους και παρατηρήσεις εκ μέρους τους επί των σχεδίων της αναφοράς μας. Δεν επεκταθήκαμε σε περισσότερες συνεντεύξεις γιατί οι συντάκτες έχουν 20ετή εμπειρία στο αντικείμενο του ΕΠ (Η δε κα Ζαννή-Τελιοπούλου ήταν επί 17 χρόνια στέλεχος των Υπηρεσιών ΕΠ του ΟΑΕΔ ενώ έχει παρακολουθήσει από κοντά την εξέλιξη του ΣΕΠ).

- Δεύτερον, αξιοποιήσαμε όλη τη σχετική βιβλιογραφία την οποία και αναφέρουμε στο τέλος της έκθεσης.

- Τρίτον, κάναμε επαφές και με άλλους χώρους συγγενείς με τον ΕΠ όπως τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς (ΓΓΝΓ), την Χριστιανική Ένωση Νεανίδων (ΧΕΝ), το Πανεπιστήμιο Αθηνών κτλ. και συζητήσαμε με άτομα υπεύθυνα τομέων που έχουν άμεση ή έμμεση σχέση με τον ΕΠ.

- Τέταρτον, οι απόψεις που διατυπώνονται στο κεφάλαιο πέντε, [Τάσεις], έχουν υποκειμενικό χαρακτήρα γιατί είναι μια σύνθεση των προσωπικών μας απόψεων και εκείνων, των άλλων λειτουργών ΕΠ με τους οποίους συζητήσαμε.

Η δομή της αναφοράς είναι αυτή που συμφωνήθηκε με τους υπεύθυνους της μελέτης, Gesa Chome και Tony Watts.

Τέλος, θέλουμε να ευχαριστήσουμε για την πολύτιμη βοήθειά τους όλα τα στελέχη του ΟΑΕΔ και του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου που συνεργάστηκαν μαζί μας. Συγκεκριμένα, στον ΟΑΕΔ ευχαριστούμε ιδιαίτερα τα στελέχη Άννα Παπαδημητρίου, Αλεξάνδρα Κρασά, Αλεξάνδρα Μπούκα και Ευαγγελία Παναγιωτοπούλου. Στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ευχαριστούμε πολύ τους καθηγητές ΣΕΠ και μέλη της ομάδας ΣΕΠ Αρχάγγελο Γαβριήλ και Παναγιώτη Σαμούλη.

2. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ

Στον πίνακα 1 φαίνονται αδρά οι διοικητικές δομές σε σχέση με τον Προσανατολισμό στη χώρα μας.

α. Νομοθετικό και Οργανωτικό

Πλαίσιο

ι. Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός (ΣΕΠ)

Ο ΣΕΠ άρχισε να εφαρμόζεται στην Ελλάδα πρώτη φορά το 1978, σύμφωνα με το νόμο, 307/76. Η εφαρμογή του ήταν πειραματική και έγινε σε λίγα μόνο σχολεία της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, σε μία τάξη μόνο του πρώτου κύκλου της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Έκτοτε εξελίχθηκε σταδιακά και επεκτάθηκε και σε άλλες τάξεις της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Από το 1985 γενικεύθηκε και εφαρμόζεται σε όλες τις τάξεις του πρώτου κύκλου της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, στις Α' και Β' τάξεις του Γενικού Λυκείου και στην Α' τάξη των Τεχνικών Επαγγελματικών Λυκείων και των Ενιαίων Πολυκλαδικών Λυκείων.

Η σημερινή εφαρμογή του ΣΕΠ στα σχολεία της χώρας γίνεται σύμφωνα με το νόμο 1566/85 (άρθρα 37-39). Ο νόμος αυτός προσδιορίζει:

- τους γενικούς στόχους της εφαρμογής του ΣΕΠ που είναι η ανάπτυξη της προσωπικότητας των μαθητών, η πληροφόρησή τους για τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές διεξόδους και η επαγγελματική ένταξή τους στην κοινωνία

- τους τρόπους εφαρμογής του ΣΕΠ, που είναι η ομαδική συνεργασία μαθητών και καθηγητών μέσα στην τάξη, η παροχή εκπαιδευτικών και επαγγελματικών πληροφοριών στους μαθητές, οι επισκέψεις σε χώρους εργασίας και εκπαίδευσης, η έκδοση εντύπων για μαθητές, καθηγητές και γονείς,

Πίνακας 1. Οι Υπηρεσίες στις Οποίες Προσφέρεται Προσανατολισμός

Υπηρεσίες	Διοικητικό πλαίσιο	Ομάδες - Στόχος	Επαγγέλματα	Αριθμός Επαγγελματιών
- Διεύθυνση ΕΠ* - Κέντρα ΕΠ* - Υπηρεσίες ΕΠ - Υπηρεσίες Νομού - Γραφεία Εργασίας - Γραφεία επαγγελματικής αποκατάστασης ατόμων με ειδικές ανάγκες.	- ΟΑΕΔ	- Νέοι-ες 15 ετών και πάνω μετά την υποχρεωτική εκπαίδευση - Ενήλικες αιτούντες εργασία - Άτομα με ειδικές ανάγκες	Σύμβουλος ΕΠ (σε όλες τις υπηρεσίες) Ψυχολόγος (στις υπηρεσίες με αστερίσκο)	25 6
- Υπηρεσίες Νομού - Γραφεία Εργασίας - Τοπικές Υπηρεσίες - Γραφεία επαγγελματικής αποκατάστασης ατόμων με ειδικές ανάγκες.	- ΟΑΕΔ	- Αιτούντες εργασία όλων ηλικιών - Άτομα με ειδικές ανάγκες	Τοποθετητής	500 περίπου (κατ' εκτίμηση)
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο - Διευθύνσεις δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης - Σχολεία Δημόσια	- Υπουργείο Παιδείας (ΥΠΕΠΘ)	- Μαθητές-τριες 12-18 ετών που φοιτούν στη μέση εκπαίδευση	Καθηγητής ΣΕΠ	8.000 περίπου (κατ' εκτίμηση)
- Ιδιωτικά Γραφεία - Ιδιωτικά Σχολεία	- Ιδιωτικός τομέας	- Μαθητές-τριες της μέσης εκπαίδευσης - Ενήλικες	Ψυχολόγος (κατά κανόνα)	Πολύ μικρός αριθμός

- την οργάνωση της εφαρμογής του σε κάθε διεύθυνση ή γραφείο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και σε κάθε σχολική μονάδα,

- το εκπαιδευτικό προσωπικό που θα το εφαρμόζει και που είναι καθηγητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης όλων των ειδικοτήτων που έχουν τύχει ειδικής επιμόρφωσης.

Όπως προκύπτει, ο ΣΕΠ είναι οργανωμένος σε τρεις βαθμίδες:

Η πρώτη βαθμίδα είναι όλα τα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Εκεί ο ΣΕΠ εφαρμόζεται σύμφωνα με τα ωρολόγια και αναλυτικά προγράμματα. Τα προγράμματα αυτά εκπονούνται από μία επιστημονική ομάδα, την ομάδα ΣΕΠ, η οποία εδρεύει στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, το επιτελικό εκπαιδευτικό και επιστημονικό όργανο του Ελληνικού Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Σε κάθε σχολείο οργανώνεται και τηρείται αρχείο εκπαιδευτικής και επαγγελματικής πληροφόρησης με ευθύνη των καθηγητών που εφαρμόζουν τον ΣΕΠ στην τάξη.

Η δεύτερη βαθμίδα είναι οι Διευθύνσεις ή τα Γραφεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίες είναι υπηρεσίες που εδρεύουν σε κάθε νομό και είναι αρμόδιες για τη διοίκηση και τον έλεγχο λειτουργίας όλων των σχολείων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της περιοχής τους. Στις υπηρεσίες αυτές, με απόφαση του Νομάρχη, είναι αποσπασμένος εκπαιδευτικός - κατά προτεραιότητα μετεκπαιδευμένος στο εξωτερικό, σε θέματα Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΕΠ) - ως υπεύθυνος του ΣΕΠ.

Το έργο του υπεύθυνου ΣΕΠ είναι ο σχεδιασμός της εφαρμογής του ΣΕΠ στα σχολεία της περιοχής.

Η τρίτη βαθμίδα είναι το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο το οποίο είναι το κύριο επιτελικό και επιστημονικό όργανο του

Υπουργείου Παιδείας. Στο άρθρο 26 του νόμου 1566/85 προβλέπεται τομέας με αρμοδιότητες ΣΕΠ στο τμήμα δευτεροβάθμιας τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Επειδή ο τομέας ΣΕΠ δεν ενεργοποιήθηκε μέχρι σήμερα, το έργο του ουσιαστικά επιτελείται από ομάδα εργασίας αποτελούμενη από εκπαιδευτικούς (καθηγητές ΣΕΠ) με σοβαρή επιμόρφωση στον ΕΠ.

Πρέπει να αναφερθεί ότι στο σχετικό νόμο, ο τίτλος του λειτουργού που εφαρμόζει τον ΣΕΠ στην τάξη - καθηγητής ΣΕΠ - δεν αναφέρεται πουθενά ρητά στο νόμο. Ο μόνος επαγγελματικός τίτλος που αναφέρεται στο νόμο είναι αυτός του υπευθύνου ΣΕΠ.

Ο ρόλος άλλων φορέων ή των κοινωνικών εταίρων είναι πολύ περιορισμένος σε όλα τα επίπεδα εφαρμογής του ΣΕΠ. Ο ίδιος νόμος (στο άρθρο 48) προβλέπει τη σύσταση Εθνικού Συμβουλίου Παιδείας (ΕΣΥΠ) αποτελούμενου από 26 μέλη μεταξύ των οποίων ένας εκπρόσωπος εργοδοτών και εργαζομένων. Το ΕΣΥΠ που προεδρεύεται από τον Υπουργό Παιδείας, είναι κεντρικό όργανο λαϊκής συμμετοχής το οποίο εισηγείται στην κυβέρνηση θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής για όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Μεταξύ των θεμάτων για τα οποία εισηγείται είναι το περιεχόμενο και ο τρόπος εφαρμογής του ΣΕΠ. Το ΕΣΥΠ δε συγκροτήθηκε και δε λειτουργήσε ποτέ μέχρι σήμερα.

Η συμβολή των άλλων φορέων στο ΣΕΠ περιορίζεται στη συνεργασία του υπεύθυνου ΣΕΠ με τους τοπικούς φορείς - όπως Νομαρχία, Επιμελητήρια, Οργανισμό Απασχόλησης εργατικού δυναμικού, συνεταιριστικές οργανώσεις κ.λπ. - για ανταλλαγή απόψεων και συλλογή στοιχείων για τη διευκόλυνση της εφαρμογής του ΣΕΠ.

Όπως προαναφέρθηκε, η εφαρμογή του ΣΕΠ έχει γενικευτεί από το 1985 και μπορεί να υποστηριχθεί με βεβαιότητα ότι δεν υπάρχουν σημαντικές αποκλίσεις στην εφαρμογή του ΣΕΠ από τα προβλεπόμενα από τη σχετική νομοθεσία. Σε μία πρόσφατη έρευνα (1988) που εκπονήθηκε από ερευνητές του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου σε 192 Γυμνάσια φαίνεται ότι ο ΣΕΠ εφαρμόζεται σε ποσοστό 100% των σχολείων του δείγματος. Στην ίδια έρευνα όμως φαίνεται ότι μόνο το 16% των καθηγητών που αναλαμβάνουν την εφαρμογή του ΣΕΠ είναι επιμορφωμένοι σε σεμινάρια 5μηνης διάρκειας. Μπορεί επίσης να υποστηριχθεί ότι δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές στην εφαρμογή του ΣΕΠ μεταξύ αγροτικών και αστικών περιοχών και τούτο γιατί η εφαρμογή των προγραμμάτων ΣΕΠ γίνεται με βάση τα εγχειρίδια και τις οδηγίες, που στέλνονται στους καθηγητές ΣΕΠ όλης της χώρας. Οι όποιες αποκλίσεις και διαφορές υπάρχουν, αν και σημαντικές, δεν έχουν αξιολογηθεί επειδή είναι ποιοτικές και οφείλονται κυρίως στο αν ο καθηγητής ΣΕΠ έχει επιμορφωθεί ή όχι στον ΕΠ. Πρέπει να τονιστεί ότι στην προαναφερθείσα μελέτη αξιολόγησης του ΣΕΠ, βρέθηκε ότι οι μαθητές-τριες των αγροτικών περιοχών βρίσκουν τον ΣΕΠ πιο χρήσιμο και πιο ενδιαφέροντα απ' ότι οι μαθητές-τριες των αστικών περιοχών.

Επίσημα στατιστικά στοιχεία για τον ακριβή αριθμό των καθηγητών που εφαρμόζουν τον ΣΕΠ στα σχολεία δεν υπάρχουν. Κατ' εκτίμηση όμως μπορεί να υπολογιστεί ότι είναι της τάξεως των 8.000, δεδομένου ότι υπάρχουν 3.300 εκπαιδευτικές μονάδες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και σε κάθε μονάδα 2-3 καθηγητές ΣΕΠ κατά μέσο όρο κάθε χρόνο. Η δε αναλογία καθηγητών ΣΕΠ/μαθητών, εκτιμάται ότι είναι περίπου 1/100 (αν λά-

βουμε υπόψη μας ότι περίπου 800.000 μαθητές ηλικίας 13-18 ετών εγγράφησαν φέτος στα σχολεία της μέσης εκπαίδευσης).

Τέλος σημειώνουμε ότι ο ΣΕΠ στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση δεν έχει διαφοροποιηθεί καθόλου από την κατάσταση που έχει αναλυτικά περιγραφεί στη μελέτη της Ελλάδας που αναφέρεται στις Υπηρεσίες Εκπαιδευτικού και Επαγγελματικού Προσανατολισμού για τις ομάδες 14-25 ετών, που έγινε υπό την αιγίδα της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

ii. Επαγγελματικός Προσανατολισμός Εργατικού Δυναμικού

Ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ), είναι ο φορέας ο αρμόδιος για τον ΕΠ του εργατικού δυναμικού καθώς και για την τοποθέτησή του σ' εργασία (ή άλλη βασική δραστηριότητα του ΟΑΕΔ είναι η επαγγελματική κατάρτιση του εργατικού δυναμικού). Το άρθρο 1 του Νομοθετικού Διατάγματος (ΝΔ) 212/1969 που αφορά στην οργάνωση και διοίκηση του ΟΑΕΔ προβλέπει μεταξύ άλλων, ότι ο ΟΑΕΔ είναι αρμόδιος για τον ΕΠ του εργατικού δυναμικού και επίσης για τη σύζευξη προσφοράς και ζήτησης εργασίας με σκοπό την πρόσφορη απασχόληση του εργατικού δυναμικού της χώρας.

Για την εκτέλεση της αρμοδιότητας του ΕΠ, το Βασιλικό Διάταγμα (ΒΔ) 405/1971, που αναφέρεται στην οργάνωση, συγκρότηση και λειτουργία των Υπηρεσιών του ΟΑΕΔ, προβλέπει τη σύσταση και λειτουργία των απαραίτητων κεντρικών περιφερειακών και τοπικών Υπηρεσιών. Συγκεκριμένα το άρθρο 8 του ΒΔ 405/1971 προβλέπει τη συγκρότηση:

1. Στη Διοίκηση του ΟΑΕΔ, Διεύθυνσης ΕΠ, η οποία διαρθρώνεται σε 4 τμήματα:

α. Στο τμήμα ανάλυσης επαγγελματιών και πληροφοριών

β. Στο τμήμα ψυχοτεχνικών μελετών και ερευνών

γ. Στο τμήμα εφαρμογών ΕΠ

δ. Στο τμήμα επαγγελματικής επιλογής

2. Στο άρθρο 14 προβλέπεται η συγκρότηση Προτύπου κέντρου ΕΠ στην περιοχή της πρωτεύουσας με τα εξής τμήματα:

- το τμήμα μελετών και ερευνών
- το τμήμα επιλογής
- το τμήμα ΕΠ και απασχόλησεως νέων

- το τμήμα Γραμματείας

Παρόμοια κέντρα ΕΠ δημιουργήθηκαν πρόσφατα, ένα στην Θεσσαλονίκη (1986) και ένα στο Ηράκλειο Κρήτης (1988).

3. Στις άλλες περιφέρειες, το άρθρο 15 του ΒΔ 405, προβλέπει την ύπαρξη τμημάτων ΕΠ στις Υπηρεσίες εργατικού δυναμικού των περιφερειών.

4. Σε επίπεδο νομού δεν προβλέπεται ειδική Υπηρεσία ΕΠ, αλλά το Γραφείο Απασχόλησης που προβλέπει το άρθρο 16 έχει αρμοδιότητες ΕΠ και επαγγελματικής επιλογής του εργατικού δυναμικού που αναφέρονται στο άρθρο 40.

Οι κύριες δραστηριότητες των Υπηρεσιών ΕΠ όπως αυτές περιγράφονται στο άρθρο 38 του ΒΔ 405 είναι οι εξής:

Ο ΕΠ και η τοποθέτηση σε εργασία νέων, η ανάπτυξη ευκαιριών απασχόλησης για τους νέους με την κατάλληλη ενημέρωση των εργοδοτών, η εφαρμογή προγραμμάτων ενημέρωσης νέων για τις δυνατότητες επαγγελματικής εκπαίδευσης, η επιλογή με ψυχοτεχνικά κριτήρια των υποψηφίων των σχολών μαθητείας και επαγγελματικής κατάρτισης ενηλίκων του ΟΑΕΔ, η επιλογή με ψυχοτεχνικά τεστ προσωπικού επιχειρήσεων (αυτή η αρμοδιότητα δεν εφαρμό-

στηκε σχεδόν ποτέ), η εξέταση με ψυχοτεχνικά τεστ επαγγελματιών οδηγών (έχει σταματήσει με νομοθετική πράξη από το 1986). Πρέπει να σημειωθεί ότι η ενδεχόμενη σύγκρουση μεταξύ των ρόλων - ΕΠ και επιλογής - αποφεύγεται, επειδή το κοινό στις δύο περιπτώσεις είναι διαφορετικό.

Εκτός από το ΒΔ 405, νεότερος νόμος επεξέτεινε την εφαρμογή του ΕΠ, αναπτύσσοντας νέες δραστηριότητες και προγράμματα. Συγκεκριμένα ο νόμος 1346/1983 (άρθρο 15) προβλέπει τη δημιουργία προγραμμάτων ενεργού ΕΠ. Αυτά είναι προγράμματα ομαδικού ΕΠ που απευθύνονται σε νέους 15-18 ετών που έχουν εγκαταλείψει ή ολοκληρώσει την 9ετή υποχρεωτική εκπαίδευση.

Ο νόμος 1837 που αφορά στην προστασία της απασχόλησης των ανηλίκων, με το άρθρο 4, προβλέπει ότι οι ανήλικοι πριν απασχοληθούν σε οποιαδήποτε εργασία πρέπει να παρακολουθήσουν προγράμματα εξωσχολικού ΕΠ, για την εφαρμογή των οποίων αρμόδιος είναι ο ΟΑΕΔ. Μέχρι σήμερα δεν έχει τεθεί σ' εφαρμογή το άρθρο 4 του νόμου 1837.

Πρέπει να επισημανθεί ότι ο ΕΠ του ΟΑΕΔ, απευθύνεται κυρίως σε νέους νέες ηλικίας 14-22 ετών, οι οποίοι είτε έχουν σταματήσει τη γενική εκπαίδευση, είτε την έχουν ολοκληρώσει και συνεχίζουν στο δεύτερο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Πρέπει να επισημανθεί ότι αν και αυτή είναι η σημαντικότερη ομάδα-στόχος του ΕΠ του ΟΑΕΔ, εντούτοις, οι Σύμβουλοι ΕΠ παρέχουν υπηρεσίες ΕΠ και σε άλλες ομάδες του πληθυσμού (ανέργους, ενήλικες, άτομα με ειδικές ανάγκες κ.λπ.) ανάλογα με την Υπηρεσία στην οποία εργάζονται.

Οι υπηρεσίες ΕΠ παρέχονται από ειδικά εκπαιδευμένα άτομα, τους Συμβούλους ΕΠ. Οι Σύμβουλοι ΕΠ αποτελούν ειδικό κλάδο του προσωπικού του

ΟΑΕΔ που αναφέρεται στο ΒΔ 404/1971 ο αριθμός τους είναι πάρα πολύ μικρός όπως φαίνεται στον πίνακα 1. Η αναλογία Συμβούλων-πελατών, δεν είναι δυνατόν να εκτιμηθεί ούτε κατά προσέγγιση γιατί ποικίλλει σε σημαντικό βαθμό, ανάλογα με τη δραστηριότητα ΕΠ. Είναι φανερό ότι λόγω του μικρού αριθμού Συμβούλων, υπάρχουν τεράστιες διαφορές ως προς την ποιότητα και ποσότητα των υπηρεσιών ΕΠ μεταξυ αστικών και αγροτικών περιοχών. Ο ΕΠ στην πλήρη του μορφή παρέχεται μόνο στα μεγάλα αστικά κέντρα - στα κέντρα ΕΠ - ενώ στις ημιαστικές και αγροτικές περιοχές έχουν αναπτυχθεί ελάχιστες από τις δραστηριότητες του ΕΠ και αυτές παρέχονται από ένα μικρό αριθμό τμημάτων ΕΠ, Υπηρεσιών Νομού, Γραφείων Εργασίας και Γραφείων Εργασίας Επαγγελματικής Αποκατάστασης Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες που είναι στελεχωμένα με Συμβούλους ΕΠ. Οι μόνες δραστηριότητες ΕΠ που παρέχονται σ' όλη σχεδόν τη χώρα είναι τα προγράμματα ενεργού ΕΠ και οι επιλογές υποψηφίων των σχολών επαγγελματικής κατάρτισης του ΟΑΕΔ, για την εκτέλεση των οποίων μετακινούνται προσωρινά οι Σύμβουλοι ΕΠ από τα αστικά κέντρα στην περιφέρεια.

Γενικά πρέπει να αναφερθεί ότι έχουν γίνει ορισμένες αλλαγές στην εφαρμογή του ΕΠ στο πλαίσιο του ΟΑΕΔ στο χρονικό διάστημα που μεσολάβησε από τη μελέτη που αφορούσε στις Υπηρεσίες εκπαιδευτικού και ΕΠ, για την ομάδα 14-25 ετών στην Ελλάδα. Οι σημαντικότερες αλλαγές είναι:

- η μείωση του αριθμού των Συμβούλων ΕΠ
- η νομοθέτηση του ΕΠ για όλους τους ανήλικους νέους πριν την απασχόλησή τους (που δεν εφαρμόζεται)
- και η επέκταση των υπηρεσιών ΕΠ

προς άλλες ηλικιακές ομάδες, πέραν των νέων 14-25 ετών που όπως φαίνεται στην προαναφερθείσα μελέτη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, ήταν η κύρια ηλικιακή ομάδα-στόχος στην οποία απευθύνονταν.

Αυτή η διάσταση που παρουσιάζεται - δηλαδή ενώ ο αριθμός των συμβούλων μειώνεται, οι υπηρεσίες ΕΠ προς άλλες ηλικιακές ομάδες επεκτείνονται - αντανακλά την κρίση που ο θεσμός του ΕΠ περνά την τελευταία δεκαετία. Συγκεκριμένα αν και έχουν διαπιστωθεί οι ανάγκες που υπάρχουν για προσανατολισμό, καθοδήγηση και πληροφόρηση και έχει νομοθετηθεί η παροχή υπηρεσιών επαγγελματικού προσανατολισμού σε διάφορες ομάδες του πληθυσμού, εντούτοις, στην πράξη οι ανάγκες αυτές για λόγους τους οποίους έχουμε αναλύσει στο κεφ. 5 της έκθεσης, αντιμετωπίζονται συγκυριακά και δε λαμβάνονται μέτρα για μια ορθολογική και μακροχρόνια αντιμετώπισή τους.

iii. Τοποθέτηση σε Εργασία

Ο ΟΑΕΔ για να υλοποιήσει την αρμοδιότητά του που αφορά στη σύζευξη προσφοράς και ζήτησης εργασίας καθώς και πρόσφορης απασχόλησης του εργατικού δυναμικού έχει συστήσει - σύμφωνα με το ΒΔ 405/1971 άρθρο 8 - στη διοίκηση του ΟΑΕΔ, Διεύθυνση Απασχόλησης, η οποία διευθύνει και συντονίζει το έργο των περιφερειακών, νομαρχιακών και τοπικών της υπηρεσιών που προβλέπεται από τα άρθρα 15 και 16 του ίδιου ΒΔ και αποτελείται από τρία τμήματα. Συγκεκριμένα σε επίπεδο περιφέρειας έχει συγκροτήσει Υπηρεσίες Εργατικού Δυναμικού αποτελούμενες από τα εξής τμήματα: τμήμα ΕΠ, τμήμα επαγγελματικής κατάρτισης, τμήμα απασχόλησης, τμήμα ασφάλισης.

Σε επίπεδο νομού προβλέπει τις

Υπηρεσίες Νομού, οι οποίες αποτελούνται από 4 γραφεία και είναι αρμόδιες και για τον ΕΠ του εργατικού δυναμικού της περιοχής τους. Παρόμοιες υπηρεσίες μπορεί να ιδρυθούν σε τοπικό επίπεδο σύμφωνα πάντα με τις τοπικές ανάγκες.

Υπηρεσίες όπως οι προαναφερθείσες ιδρύθηκαν και λειτουργούν σ' όλη τη χώρα. Επειδή όμως αυτές είναι επιβαρυνμένες με διοικητικά καθήκοντα (επιδόματα ανεργίας, οικογενειακά επιδόματα, κ.λπ.) δεν κατάφεραν να ανταποκριθούν στην αποστολή τους που αφορά στην τοποθέτηση σ' εργασία των ανέργων. Για το λόγο αυτό μετά το 1982, ιδρύθηκαν νέες υπηρεσίες, τα Γραφεία Εργασίας. Έχουν ιδρυθεί 17 Γραφεία Εργασίας μέχρι σήμερα. Η αποστολή των Γραφείων αυτών όπως περιγράφεται σε σχετική εγκύκλιο είναι πρώτον η αποτύπωση της προσφοράς και ζήτησης εργασίας και η σωστή σύζευξη αυτών και δεύτερον η παροχή επαγγελματικής πληροφόρησης και συμβουλής των ανέργων από ειδικούς επαγγελματικούς Συμβούλους που πρέπει να γνωρίζουν τις συνθήκες της αγοράς εργασίας.

Στην ίδια εγκύκλιο προβλέπεται ότι για ν' αναπτυχθεί η λειτουργία της τοποθέτησης, οι κυριότερες εργασίες του τοποθετητή είναι η συνέντευξη με τον άνεργο και οι επισκέψεις στις επιχειρήσεις. Ως προς τη συνέντευξη με τον άνεργο, η σχετική εγκύκλιος προβλέπει ότι σκοπός της είναι η παροχή και συγκέντρωση πληροφοριών, ότι πρέπει να γίνεται σε ειδικό χώρο, να είναι εμπιστευτική και ο τοποθετητής να επιδεικνύει τη συμπεριφορά την κατάλληλη για τη δημιουργία καλών σχέσεων με τον άνεργο. Ως προς τις επισκέψεις στις επιχειρήσεις, προβλέπεται ότι αποσκοπούν στην ανάπτυξη καλών σχέσεων μεταξύ εργοδότη και Γραφείου Εργασίας. Κατά τις επισκέψεις αυτές που γίνονται προγραμ-

ματισμένα, ο τοποθετητής συλλέγει πληροφορίες για τη δραστηριότητα της επιχείρησης και τις θέσεις εργασίας και ενημερώνει την επιχείρηση για τα προγράμματα απασχόλησης του ΟΑΕΔ. Για να πραγματοποιήσει αυτές τις εργασίες ο τοποθετητής πρέπει να έχει ορισμένες γνώσεις και προσόντα που θα τ' αποκτήσει σε ειδική εκπαίδευση.

Επίσης από το 1985 μέχρι σήμερα ο ΟΑΕΔ για την καλύτερη εξυπηρέτηση των ατόμων με ειδικές ανάγκες έχει ιδρύσει 7 Γραφεία Επαγγελματικής Αποκατάστασης Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες. Οι δραστηριότητες αυτών των Γραφείων - όπως περιγράφονται στις σχετικές ιδρυτικές αποφάσεις - είναι η τοποθέτηση σε εργασία των ατόμων με ειδικές ανάγκες, η παραπομπή τους - ανάλογα με τις ικανότητές τους - σε εκπαιδευτικές μονάδες του ΟΑΕΔ ή άλλων φορέων και η φροντίδα για την προσαρμογή των αναπήρων στην εργασία.

Ως προς τα Γραφεία Εργασίας και τα Γραφεία Επαγγελματικής Αποκατάστασης Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες, πρέπει να επισημανθεί ότι δεν ανταποκρίνονται απόλυτα στην αποστολή τους για τους εξής λόγους:

- Εξυπηρετούν μόνο τις ανάγκες ορισμένων αστικών περιοχών.

- Δεν είναι στελεχωμένα με προσωπικό επιμορφωμένο στα καθήκοντα της τοποθέτησης. Τα στελέχη τοποθέτησης, σημειωτέον δεν αποτελούν ειδικό κλάδο του προσωπικού του ΟΑΕΔ αλλά είναι διοικητικοί υπάλληλοι.

- Δεν είναι στελεχωμένα - παρά μικρός αριθμός από αυτά - με Συμβούλους ΕΠ.

- Παρά την προσπάθεια που έγινε και γίνεται, έχουν μεγάλο φόρτο διοικητικών καθηκόντων διότι έχουν αναλάβει τη διοίκηση και διαχείριση των προγραμμάτων απασχόλησης.

Τέλος ως προς το ρόλο των κοινωνικών εταίρων, το ΒΔ 803/70 προβλέπει την σε τοπικό επίπεδο σύσταση Συμβουλευτικών Επιτροπών των Υπηρεσιών απασχόλησης στην οποία συμμετέχει ένα στέλεχος των Υπηρεσιών Απασχόλησης και εκπρόσωπος εργοδοτών και εργαζομένων. Οι Επιτροπές αυτές, λαμβάνοντας υπόψη τις επικρατούσες τοπικές συνθήκες, εισηγούνται μέτρα για τη βελτίωση της λειτουργίας των Υπηρεσιών Απασχόλησης.

Τα μέτρα αυτά αφορούν σε θέματα απασχόλησης και επαγγελματικής κατάρτισης του εργατικού δυναμικού. Προς το σκοπό αυτό και υποβάλλουν μια φορά το χρόνο, έκθεση με παρατηρήσεις και προτάσεις σχετικά με τη διερεύνηση της αγοράς εργασίας της περιοχής τους και τα εφαρμοζόμενα προγράμματα ΕΠ και επαγγελματικής κατάρτισης.

iv. Άλλα Συναφή Επαγγέλματα

Στο χώρο της εκπαίδευσης δεν υπάρχουν άλλα συγγενή επαγγέλματα με τα οποία ο καθηγητής ΣΕΠ να συνεργάζεται. Συνεργάζεται κυρίως με τον υπεύθυνο ΣΕΠ της περιοχής του και τους καθηγητές όλων των ειδικοτήτων του σχολείου του. Σπανίως, μπορεί να συνεργαστεί με το Σύμβουλο ΕΠ του ΟΑΕΔ για να οργανώσει επίσκεψη της τάξης του στο κέντρο ΕΠ του ΟΑΕΔ και ενημέρωσή της από το Σύμβουλο ΕΠ.

Στο χώρο του ΟΑΕΔ, ο επαγγελματίας ο οποίος ασκεί παρόμοιο έργο με αυτό του Συμβούλου ΕΠ και με τον οποίο ο Σύμβουλος ΕΠ συνεργάζεται είναι ο Ψυχολόγος. Ο Ψυχολόγος έχει σε μεγάλο βαθμό καθήκοντα παρόμοια με εκείνα του Συμβούλου ΕΠ επειδή όμως έχει καλύτερο θεωρητικό υπόβαθρο από εκείνο του Συμβούλου, συμπληρώνει το έργο του Συμβούλου σε τομείς

που απαιτούν εξειδικευμένη γνώση όπως τα ψυχοτεχνικά τεστ, τα άτομα με ψυχολογικά ή άλλα προβλήματα, τη μελέτη και την επεξεργασία υλικού ΕΠ (παιδαγωγικού και ψυχοτεχνικού), την εκπαίδευση Συμβούλων ΕΠ και άλλα.

Άλλοι επαγγελματίες με συναφή καθήκοντα και με τους οποίους ο Σύμβουλος συνεργάζεται είναι οι εκπαιδευτικοί της επαγγελματικής κατάρτισης του ΟΑΕΔ, τα στελέχη τοποθέτησης και οι καθηγητές ΣΕΠ. Ο εκπαιδευτικός της επαγγελματικής κατάρτισης του ΟΑΕΔ, αν και έχει διαφορετικά καθήκοντα από εκείνα του Συμβούλου, συνεργάζεται με το Σύμβουλο σε δύο δραστηριότητες: πρώτον, στην επιλογή των υποψηφίων των σχολών επαγγελματικής κατάρτισης του ΟΑΕΔ και δεύτερον στην εφαρμογή των προγραμμάτων ενεργού ΕΠ. Η συνεργασία τους στην πρώτη περίπτωση συνίσταται στο να συνεκτιμήσουν κάποια κοινωνικο-οικονομικά στοιχεία και προσωπικά χαρακτηριστικά του υποψήφιου και να αποφασίσουν για το αν είναι κατάλληλος για την εκπαίδευση του ΟΑΕΔ. Η συνεργασία τους στα προγράμματα ενεργού ΕΠ συνίσταται στο να βοηθήσουν από κοινού, τους νέους στον επαγγελματικό τους προσανατολισμό, χρησιμοποιώντας ο κάθε επαγγελματίας διαφορετικό τρόπο. Η βοήθεια που προσφέρει ο εκπαιδευτικός είναι ότι καθοδηγεί τους νέους-ες που συμμετέχουν στα προγράμματα του ενεργού ΕΠ στην εκτέλεση πρακτικών ασκήσεων μέσα στα εργαστήρια των σχολών επαγγελματικής κατάρτισης του ΟΑΕΔ.

Ο Σύμβουλος που υπηρετεί στα Γραφεία Εργασίας του ΟΑΕΔ συνεργάζεται με τους τοποθετητές για την τοποθέτηση κάποιου πελάτη του σε μία θέση εργασίας και άλλοτε - σε ειδικές περιπτώσεις όπως στα Γραφεία Επαγγελματικής Αποκατάστασης απόρων με ειδικές ανά-

γκες - κάνει και ο ίδιος τοποθετήσεις.

Τέλος ο Σύμβουλος συνεργάζεται με τους καθηγητές ΣΕΠ. Η συνεργασία αυτή τις περισσότερες φορές είναι περιορισμένη και αφορά κυρίως τις ομαδικές επισκέψεις των μαθητών-τριών στα κέντρα ΕΠ του ΟΑΕΔ (προετοιμασία, οργάνωση αυτών των επισκέψεων). Άλλοτε πάλι, και σε μεμονωμένες περιπτώσεις μπορεί να είναι πιο ουσιαστική όπως η συλλογή και η προετοιμασία πληροφοριακού υλικού για τους νέους και η σχεδίαση, οργάνωση και εφαρμογή πρωτότυπων προγραμμάτων ΕΠ που προϋποθέτει τη συνεργασία πολλών φορέων. Αυτή είναι η περίπτωση ενός πιλοτικού προγράμματος ΕΠ για το σχεδιασμό και την υλοποίηση του οποίου συνεργάζονται το ΥΠΕΠΘ, ο ΟΑΕΔ και η ΓΓΝΓ και το οποίο χρηματοδοτείται από το PETRA I.

Ως προς τον τοποθετητή, στα Γραφεία Εργασίας όπου υπηρετεί και Σύμβουλος ΕΠ, συνεργάζεται με το Σύμβουλο για την τοποθέτηση σε κατάλληλη εργασία των ανέργων που λόγω ειδικών προβλημάτων έχουν παραπεμφθεί στο Σύμβουλο για ΕΠ.

Εκτός από τις υπηρεσίες που αναφέρονται στον πίνακα 2.1. πρέπει επίσης ν' αναφερθούν και άλλες υπηρεσίες και δραστηριότητες του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα που αναπτύχθηκαν τα τελευταία χρόνια και που έχουν αναπτύξει συναφείς, δραστηριότητες, με τον ΕΠ. Στο δημόσιο τομέα με το Προεδρικό Διάταγμα (ΠΔ) 274/1989 οργανώθηκαν οι Υπηρεσίες της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς (ΓΓΝΓ) στα αντικείμενα των οποίων υπάρχει πρόβλεψη για τον ΕΠ. Ειδικότερα η Διεύθυνση Αναπτυξιακών Πρωτοβουλιών Απασχόλησης, «ασχολείται με θέματα που αφορούν την ένταξη της νέας γενιάς στην παραγωγική και αναπτυξιακή διαδικασία του τό-

που» και μια από τις αρμοδιότητές της είναι η «προώθηση προγραμμάτων ΕΠ και επιμόρφωσης...». Επίσης μια άλλη Διεύθυνση, η Διεύθυνση Πληροφόρησης, Εκδηλώσεων και Διεθνούς Συνεργασίας, έχει ένα ειδικό τμήμα Πληροφόρησης Νεότητας που ασχολείται «με τη συλλογή πληροφοριών στα θέματα Νεολαίας από φορείς της Ελλάδας και του εξωτερικού, με την επεξεργασία αυτών καθώς και με την παροχή τους στους νέους με όλα τα απαραίτητα μέσα». Για το σκοπό αυτό λειτουργούν Κέντρα Πληροφόρησης Νεότητας. Σκοπός των Κέντρων αυτών είναι να ενημερώνουν τους νέους-ες για θέματα του ενδιαφέροντός τους. Τέτοια θέματα είναι οι δυνατότητες εκπαίδευσης-επιμόρφωσης, οι πολιτιστικές δραστηριότητες, τα ειδικά προγράμματα νεολαίας (τόσο τα ελληνικά όσο και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας). Για ειδικότερα θέματα ΕΠ και εργασίας τα Κέντρα αυτά παραπέμπουν τους νέους-ες στις Υπηρεσίες του ΟΑΕΔ. Μέχρι στιγμής λειτουργούν τέσσερα τέτοια Κέντρα, τρία στην περιοχή Αθηνών και ένα στη Θεσσαλονίκη. Τα Κέντρα Πληροφόρησης Νεότητας δεν είναι στελεχωμένα με προσωπικό ειδικά επιμορφωμένο στο αντικείμενο της εργασίας τους.

Στον ιδιωτικό τομέα υπάρχει ένας μικρός αριθμός ιδιωτικών γραφείων που παρέχουν υπηρεσίες ΕΠ σε νέους-ες και αυτά βρίσκονται στα μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα, Θεσσαλονίκη). Στα γραφεία αυτά οι επαγγελματίες που ασχολούνται με το αντικείμενο αυτό είναι Ψυχολόγοι, ειδικευμένοι στον ΕΠ ή σε συναφείς ειδικότητες όπως Συμβουλευτική Ψυχολογία, Ψυχολογία της Εργασίας κ.λπ.

Μια άλλη μορφή υπηρεσιών πληροφόρησης/ενημέρωσης, προσφέρεται από τη Χριστιανική Ένωση Νεανίδων (ΧΕΝ) σε γυναίκες όλων των ηλικιών.

Οι υπηρεσίες αυτές παρέχονται από μη επιμορφωμένους υπαλλήλους. Για ειδικές όμως κατηγορίες γυναικών - όπως τις γυναίκες οι οποίες επιθυμούν να εργαστούν και είτε δεν έχουν εργαστεί ποτέ είτε έχουν αφήσει την εργασία τους για πολλά χρόνια - η ΧΕΝ εφαρμόζει, κατά διαστήματα, ειδικά προγράμματα ομαδικής πληροφόρησης και καθοδήγησης. Τα προγράμματα αυτά εμψυχώνονται από άτομα που έχουν επιμορφωθεί στο αντικείμενο αυτό στη Γαλλία στο Κέντρο RETRAVAILLER.

Τέλος, πολύ πρόσφατα, ορισμένοι φορείς επαγγελματικής κατάρτισης και επιμόρφωσης - όπως το Ελληνικό Κέντρο Παραγωγικότητας (ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ.) - έχουν αρχίσει να εντάσσουν σε όλα τα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης ανέργων νέων, ένα πρόγραμμα ομαδικού ΕΠ. Για την εκτέλεση αυτών των προγραμμάτων οι Οργανισμοί αυτοί συνεργάζονται με ιδιωτικά γραφεία.

Όλες οι υπηρεσίες του ιδιωτικού κυρίως τομέα που αναφέρθηκαν κάνουν μεμονωμένες και περιορισμένες προσπάθειες με ασημαντο αποτέλεσμα σε σχέση με τις υπάρχουσες ανάγκες.

3. Δραστηριότητες και Εργασίες στο Πλαίσιο του Προσανατολισμού

Μια συγκεντρωτική πινακοποίηση των βασικών λειτουργιών και δραστηριοτήτων στο πλαίσιο του Προσανατολισμού γίνεται στον πίνακα 2.

α. Σχολιασμός - Παρατηρήσεις (πίνακας 2)

Οι καθηγητές ΣΕΠ ασκούν τα καθήκοντά τους σε τρεις βαθμίδες: στη σχολική τάξη, στις Διευθύνσεις Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, στην ομάδα ΣΕΠ που εδρεύει στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Τα καθήκοντα και οι εργασίες τους διαφοροποιούνται σημαντικά ανάλογα

με τη βαθμίδα που εργάζονται, οι θέσεις όμως δεν είναι σταθερές αλλά οι καθηγητές μπορεί να εναλλάσσονται σ' αυτούς τους επαγγελματικούς ρόλους ανάλογα με τα προσόντα τους.

Το έργο του καθηγητή ΣΕΠ που είναι μέλος της ομάδας ΣΕΠ του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, είναι κυρίως να σχεδιάζει και να εκπονεί το πρόγραμμα ΣΕΠ που θα εφαρμόσει ο καθηγητής στην τάξη, να δίνει αναλυτικές οδηγίες για την εφαρμογή του, να συγκεντρώνει και να επεξεργάζεται το εκπαιδευτικό και πληροφοριακό υλικό που είναι αναγκαίο για την εφαρμογή του ΣΕΠ, να συντονίζει την εφαρμογή του ΣΕΠ και να εκπονεί έρευνες για την αξιολόγηση της εφαρμογής του ΣΕΠ.

Μέσα στα καθήκοντά του επίσης είναι να καταρτίζει προγράμματα επιμόρφωσης των καθηγητών ΣΕΠ, να οργανώνει και να διευθύνει την εφαρμογή τους και να διδάσκει σ' αυτά.

Το έργο του καθηγητή ΣΕΠ που είναι υπεύθυνος ΣΕΠ στις Διευθύνσεις ή στα Γραφεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, εκτείνεται σε μία ορισμένη περιοχή και είναι να σχεδιάζει και να συντονίζει την εφαρμογή του ΣΕΠ στα σχολεία της περιοχής.

Για το σκοπό αυτό συνεργάζεται με την ομάδα ΣΕΠ του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, οργανώνει σύντομα επιμορφωτικά-ενημερωτικά σεμινάρια για τους καθηγητές ΣΕΠ, συνεργάζεται και ενεργοποιεί τους φορείς που μπορεί να βοηθήσουν στην εφαρμογή του ΣΕΠ, συνεργάζεται και καθοδηγεί τους καθηγητές ΣΕΠ και οργανώνει εκδηλώσεις-ομιλίες, συζητήσεις γονέων. Επίσης συγκεντρώνει πληροφοριακό υλικό για τις τοπικές ανάγκες του ΣΕΠ και εφαρμόζει τον ΣΕΠ στην τάξη, υπό μορφή υποδειγματική. Τέλος συνεργαζόμενος με τους καθηγητές ΣΕΠ αξιολογεί την

εφαρμογή του ΣΕΠ και υποβάλλει προτάσεις στην ομάδα ΣΕΠ του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

Το μεγαλύτερο μέρος του έργου του καθηγητή ΣΕΠ που είναι τοποθετημένος σε σχολείο, γίνεται μέσα στην τάξη και είναι η ερμηνεία (διδασκαλία) των βασικών εννοιών του ΕΠ και η μετάδοση πληροφοριών σχετικά με το εκπαιδευτικό σύστημα και τις εκπαιδευτικές διεξόδους στην Ελλάδα καθώς και με τα επαγγέλματα. Έργο επίσης του καθηγητή ΣΕΠ στο σχολείο είναι η οργάνωση επισκέψεων επαγγελματιών στο σχολείο με σκοπό την ενημέρωση των μαθητών για τα επαγγέλματα και την αγορά εργασίας και η οργάνωση επισκέψεων των μαθητών σε χώρους εργασίας. Αν και είναι μέσα στα καθήκοντά του, σε ελάχιστα μόνο σχολεία ο καθηγητής ΣΕΠ συλλέγει πληροφορίες για τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές διεξόδους και οργανώνει αρχείο εκπαιδευτικής και επαγγελματικής πληροφόρησης.

Το έργο του Συμβούλου ΕΠ δεν είναι καθόλου τυποποιημένο, αντίθετα παρουσιάζει μία σημαντική πολυμέρεια, που είναι αποτέλεσμα των νέων αναγκών που καθημερινά αναφέρονται στο πλαίσιο της απασχόλησης και του πολύ μικρού αριθμού Συμβούλων ΕΠ. Άλλα χαρακτηριστικά της εργασίας των Συμβούλων ΕΠ είναι πρώτον ότι απευθύνονται σε διάφορες ομάδες του πληθυσμού (μαθητές-τριες της Μέσης Εκπαίδευσης, νέοι-ες που έχουν σταματήσει τη γενική εκπαίδευση, άνεργοι νέοι, άνεργοι ενήλικες, άτομα με ειδικές ανάγκες), δεύτερον ότι ασκείται σε διάφορα οργανωτικά πλαίσια (κέντρα ΕΠ, Γραφεία Εργασίας, Γραφεία Επαγγελματικής αποκατάστασης ατόμων με ειδικές ανάγκες κ.λπ.) και τρίτον ότι η παρέμβαση του Συμβούλου ΕΠ γίνεται σε περιόδους «κρίσης» του πελάτη δηλαδή

σε περιόδους που ο πελάτης αντιμετωπίζει κάποιο πρόβλημα (εκλογή σπουδών και επαγγέλματος, δυσκολία εύρεσης εργασίας, ανεργία κ.λπ.).

Όπως φαίνεται και στον πίνακα 3.1. οι κυριότερες εργασίες του Συμβούλου ΕΠ είναι:

- Πρώτον, η ατομική συνέντευξη και συμβουλευτική με τον πελάτη, η αξιολόγηση των ατομικών του χαρακτηριστικών τόσο μέσα από τη συνέντευξη όσο και χρησιμοποιώντας τεστ και ερωτηματολόγια (κυρίως ενδιαφερόντων) και η παροχή πληροφοριών για τα επαγγέλματα, τις δυνατότητες εκπαίδευσης, κατάρτισης και την αγορά εργασίας.

- Δεύτερον, η επιλογή των υποψηφίων των Σχολών Μαθητείας (νέοι) και επαγγελματικής κατάρτισης (ενήλικες) του ΟΑΕΔ. Η επιλογή των υποψηφίων των Σχολών Μαθητείας γίνεται από τον Σύμβουλο με τεστ ειδικών ικανοτήτων.

- Τρίτον, πιο πρόσφατη εξέλιξη της εργασίας του Συμβούλου είναι η εργασία του με ομάδες. Σε ομάδες, ο Σύμβουλος συνήθως εφαρμόζει ένα πρόγραμμα ΕΠ που έχει εκπονηθεί από τη Διεύθυνση ΕΠ του ΟΑΕΔ και που στοχεύει στην αυτογνωσία και την πληροφόρηση των μελών της ομάδας καθώς και στην στήριξή τους στη διαδικασία αναζήτησης εργασίας.

- Τέταρτον, η τοποθέτηση σε εργασία είναι έργο ελαχίστων Συμβούλων (2-3) και κυρίως μόνον εκείνων οι οποίοι προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στα Γραφεία Επαγγελματικής Αποκατάστασης Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες.

Άλλες δραστηριότητες του Συμβούλου που έχουν αναπτυχθεί πρόσφατα είναι η σχεδίαση και εφαρμογή προγραμμάτων ΕΠ σε χώρους έξω από τις Υπηρεσίες του ΟΑΕΔ και σε συνεργασία με άλλους φορείς (φυλακές ανηλίκων, στρατός, κοινότητες που αντιμετωπί-

Πίνακας 2: Συγγενρωτικός Πίνακας Δραστηριοτήτων και Λειτουργιών

Δραστηριότητες	Λειτουργίες ΕΠ	Δημόσιος τομέας				Ιδιωτικός τομέας
		Εκπαίδευση		Απασχόληση		
		Καθηγητής ΣΣΕΠ	Τοποθετητής	Ψυχολόγος ΟΑΕΔ	Σύμβουλος ΕΠ	
Διαχείριση Πληροφοριών	A. Εκπαίδευση και Κατάρτιση	••	•	•	••	
	B. Επαγγέλματα	•	•	•	••	
	Γ. Αγορά Εργασίας	•	•	•	•	
Ατομική εργασία	Δ. Υποστηρικτικές Υπηρεσίες			•	•	
	E. Αξιολόγηση – Assessment			••	••	
	ΣΤ. Παροχή Πληροφοριών		•	•	••	
	Z. Συμβουλευτική			••	•	
Εργασία με ομάδες	H. Διδασκαλία ΕΠ	••		•	•	
	Θ. Ομαδική Συμβουλευτική			••	•	
	I. Συμβουλευτική αυτοβοηθουμένων ομάδων					
Τοποθέτηση	K. Επαφή με προμηθευτές		•		•	
	Λ. Προσωπικό μάρκετινγκ			•	•	
	M. Ενταξη-τοποθέτηση σ' εργασία		•		•	
Παρακολούθηση	N. Παρακολούθηση -Follow-up					
Διατύπωση	Ξ. Στήριξη ανεπίσημων πηγών π.χ. γονείς-καθηγητές	•		•		
	Ο. Μεσολάβηση - Διαπραγμάτευση με φορείς	•	•	•	•	
	Π. Feedback στους προμηθευτές					
Διοίκηση Διαχείριση	P. Εσωτερικός σχεδιασμός και αξιολόγηση προγραμμάτων	•		•		
	Σ. Εξωτερικές σχέσεις	•				
Άλλοι τομείς	T. Έρευνα και αξιολόγηση	•				
	Υ. Ανάπτυξη υλικού	•		••	•	
	Φ. Επιμόρφωση Λειτουργών ΕΠ	•		••	••	

Σημείωση: • = περιορισμένη δραστηριότητα, •• = κρίσιμη δραστηριότητα

ζουν ιδιαίτερα κοινωνικο-οικονομικά προβλήματα). Σ' αυτές τις περιπτώσεις η εργασία του Συμβούλου είναι πιο σύνθετη γιατί πέρα από την εφαρμογή του προγράμματος, η οποία είναι κυρίως εργασία με ομάδες αλλά και με άτομα (συνέντευξη), περιλαμβάνει τη συνεργασία και διαπραγμάτευση με τους άλλους φορείς καθώς και την οργάνωση και διοίκηση του προγράμματος.

Τέλος οι Σύμβουλοι ΕΠ που είναι τοποθετημένοι στις Υπηρεσίες της Διεύθυνσης ΕΠ, ασχολούνται επιπλέον με την ανάπτυξη του πληροφοριακού και παιδαγωγικού υλικού του ΕΠ, τη σχεδίαση και ανάπτυξη προτύπων προγραμμάτων ΕΠ, καθώς και με τη σχεδίαση και οργάνωση προγραμμάτων επιμόρφωσης των υπηρετούντων Συμβούλων ΕΠ.

Οι Σύμβουλοι ΕΠ που είναι τοποθετημένοι σε περιφερειακές Υπηρεσίες ΕΠ, ασκούν το έργο τους σύμφωνα με τις οδηγίες και κατευθύνσεις που εκδίδονται από τη Διεύθυνση ΕΠ και χρησιμοποιώντας το υλικό που αποστέλλεται από τη Διεύθυνση ΕΠ. Ειδικότερα όμως ως προς το πληροφοριακό υλικό, οι περισσότεροι Σύμβουλοι ΕΠ, συλλέγουν, οργανώνουν και ταξινομούν το τοπικό πληροφοριακό τους υλικό.

Γενικά οι εργασίες των Συμβούλων ΕΠ στο πλαίσιο του ΟΑΕΔ δεν επηρεάζονται πολύ σημαντικά από την Υπηρεσία και τη διοικητική βαθμίδα στην οποία είναι τοποθετημένοι. Μπορεί να υποστηριχθεί ότι όλοι οι Σύμβουλοι ασκούν σε κάποιο βαθμό και κατά περιόδους τις διάφορες εργασίες ΕΠ που έχουν σημειωθεί στο συγκεντρωτικό πίνακα 3.1.

Όπως προαναφέρθηκε στο κεφάλαιο iv ο Ψυχολόγος στο χώρο του ΟΑΕΔ ασκεί έργο παρόμοιο μ' εκείνο του Συμβούλου ΕΠ. Γενικά μπορούμε να

πούμε ότι εμπλέκεται λιγότερο απ' ό,τι ο Σύμβουλος ΕΠ σε θέματα πληροφόρησης και τοποθέτησης σ' εργασία και περισσότερο στην αξιολόγηση προσωπικών χαρακτηριστικών, τη συμβουλευτική, την ανάπτυξη ψυχοτεχνικού υλικού και την επιμόρφωση συμβούλων ΕΠ.

Έχει αναφερθεί στην εισαγωγή ότι ο Τοποθετητής, προς το παρόν, είναι περισσότερο ένας διοικητικός υπάλληλος παρά ένα στέλεχος τοποθέτησης, στο δε υποκεφάλαιο iii αναλύονται οι λόγοι για τους οποίους συμβαίνει αυτό. Οι δραστηριότητες που έχουν σημειωθεί στον πίνακα 2 είναι αυτές που προβλέπει η σχετική νομοθεσία και οι οποίες είναι η σύζευξη προσφοράς και ζήτησης εργασίας, η συνέντευξη με τον άνεργο και τηλεφωνική επικοινωνία με τις επιχειρήσεις και οι επισκέψεις σ' αυτές.

Ως προς τους Ψυχολόγους που ασχολούνται με τον ΕΠ, είτε ιδιωτικά είτε ενταγμένοι σε ιδιωτικά σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης, υπάρχει μια μεγάλη πολυμέρεια και ανομοιομορφία στην εργασία τους. Οι πιο σημαντικές όμως δραστηριότητές τους είναι η ατομική συμβουλευτική, η αξιολόγηση των προσωπικών χαρακτηριστικών των πελατών τους με τεστ, η πληροφόρηση για τις σπουδές και τα επαγγέλματα και η συμβουλευτική των γονέων. Μια πρόσφατη εξέλιξη στην εργασία αυτών των επαγγελματιών είναι η εργασία με ομάδες ανέργων και συγκεκριμένα η ομαδική συμβουλευτική, πληροφόρηση και η ανάπτυξη δεξιοτήτων αναζήτησης εργασίας και προσωπικού μάρκετινγκ.

β. Η Επαγγελματική Εικόνα

(Προφίλ) του Καθηγητή ΣΕΠ

Η κύρια δραστηριότητα του καθηγητή ΣΕΠ είναι η διδασκαλία στη σχολική τάξη. Η διδασκαλία του αυτή αποσκοπεί στο να μεταδώσει στους μαθητές τις

βασικές για τον ΕΠ έννοιες, πληροφορίες και δεξιότητες και να προάγει παράλληλα την προσωπική τους ανάπτυξη.

Ένα μέρος των εννοιών που επιδιώκει να μεταδώσει ο καθηγητής ΣΕΠ αναφέρονται στην προσωπικότητα του ατόμου και αναλυτικά είναι οι παρακάτω:

- η προσωπικότητα του ανθρώπου και πώς αναπτύσσεται

- οι ατομικές διαφορές: ικανότητες, δεξιότητες, ενδιαφέροντα, αξίες, επιδόσεις και πώς αναπτύσσονται

- η κοινωνική ομάδα, οι διάφοροι ρόλοι, τρόποι επικοινωνίας, ρόλοι των φύλων, στερεότυπες αντιλήψεις και πώς αναπτύσσονται

- η διαδικασία λήψης απόφασης, τρόποι απόφασης και επιπτώσεις της στη ζωή μας

Άλλες έννοιες και πληροφορίες αφορούν στο κοινωνικό-οικονομικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει και θα ζήσει μελλοντικά ο μαθητής-τρια και είναι:

- το εκπαιδευτικό σύστημα, οι εκπαιδευτικές διεξόδοι που υπάρχουν στο ελληνικό δημόσιο τομέα και τα επαγγέλματα στα οποία οδηγούν

- τα επαγγέλματα, τα κυριότερα χαρακτηριστικά τους, η εξέλιξή τους, οι απαιτήσεις τους από τον άνθρωπο

- βασικές έννοιες για τον κόσμο της εργασίας

- τα κυριότερα χαρακτηριστικά, η δομή και οι τάσεις της ελληνικής αγοράς εργασίας

- οι φορείς που υπάρχουν και έχουν αρμοδιότητες σχετικές με την εργασία, την εκπαίδευση και την επιμόρφωση

Οι δεξιότητες που επιδιώκει να μεταδώσει ο καθηγητής ΣΕΠ στους μαθητές-τριες είναι:

- να συλλέγουν πληροφορίες για τις εκπαιδευτικές διεξόδους, τα επαγγέλματα και την αγορά εργασίας

- να παίρνουν εκπαιδευτικές και

επαγγελματικές αποφάσεις με ένα τρόπο ορθολογικό

- να προγραμματίζουν και να σχεδιάζουν τη σταδιοδρομία τους.

Τέλος, ο καθηγητής ΣΕΠ επιδιώκει να συμβάλει στην προσωπική ανάπτυξη του μαθητή ως εξής:

- διευκολύνει την προσαρμογή του στο κοινωνικό περιβάλλον του σχολείου

- ενισχύει τη θετική εικόνα που ο μαθητής διαμορφώνει για τον εαυτό του

- ενθαρρύνει την ενεργητική συμμετοχή του στη διαδικασία των εκπαιδευτικών και επαγγελματικών του αποφάσεων.

Τα μέσα και οι μέθοδοι που ο καθηγητής ΣΕΠ χρησιμοποιεί στην εργασία του είναι:

- να κάνει σύντομες θεωρητικές επισημήσεις στην τάξη

- διευθύνει (εμπνέει) ομαδικές συζητήσεις μεταξύ των μαθητών σε θέματα όπως η προσφορά κάθε ατόμου στην κοινωνία, τα επαγγελματικά στερεότυπα των φύλων, η διαδικασία λήψης απόφασης κ.λπ.

- να εφαρμόζει και αξιολογεί απλές ασκήσεις αυτογνωσίας και πληροφόρησης

- διευθύνει συζητήσεις με διάφορους επαγγελματίες ή εκπρόσωπος φορέων μέσα στην τάξη

- οργανώνει επισκέψεις των μαθητών σε φορείς ή χώρους εργασίας και εκπαίδευσης

- οργανώνει στο σχολείο αρχείο εκπαιδευτικής και επαγγελματικής πληροφόρησης (σε πολύ περιορισμένη κλίμακα).

Τα προσόντα που πρέπει να έχει ο καθηγητής ΣΕΠ για να επιτύχει στο έργο του μπορεί να ταξινομηθούν σε 3 ομάδες:

Θεωρητικές γνώσεις. Αυτές πρέπει να περιλαμβάνουν:

- στοιχεία των κυριοτέρων θεωριών ΕΠ με έμφαση στις αναπτυξιακές θεωρίες

- στοιχεία της ψυχολογίας του εφήβου

- γνώσεις παιδαγωγικής

- γνώση των ψυχολογικών εννοιών που σχετίζονται με τον ΕΠ (προσωπικότητα, αυτοαντίληψη, ατομικές διαφορές, λήψη απόφασης κ.λπ.)

- γνώσεις κοινωνικής ψυχολογίας με έμφαση στη δυναμική της ομάδας, ρόλοι, επικοινωνία, κοινωνικοποίηση

- γνώση των επαγγελμάτων και της αγοράς εργασίας

- γνώση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος και των εκπαιδευτικών διεξόδων στην Ελλάδα (δημόσια εκπαίδευση)

- γνώση της κοινωνικο-οικονομικής δραστηριότητας του ευρύτερου κοινωνικο-οικονομικού περιβάλλοντος.

Δεξιότητες. Πέρα από τις θεωρητικές γνώσεις, ο καθηγητής ΣΕΠ πρέπει να έχει και ορισμένες πρακτικές δεξιότητες (να ξέρει να κάνει κάποια πράγματα). Συγκεκριμένα πρέπει να είναι ικανός:

- να χρησιμοποιεί ορισμένες παιδαγωγικές τεχνικές (ασκήσεις, παίξιμο ρόλων)

- να επικοινωνεί αποτελεσματικά με άτομα και ομάδες

- να διευθύνει (εμπυχώνει) ομαδικές συζητήσεις

- να συγκεντρώνει πληροφορίες για τα επαγγέλματα και την εκπαίδευση και να είναι σε θέση να συντάξει το επαγγελματικό προφίλ ενός επαγγέλματος

- να οργανώνει και να ταξινομεί πληροφοριακό υλικό (εκπαιδευτικό και επαγγελματικό)

- να προετοιμάζει, να οργανώνει και να διευθύνει επισκέψεις σε χώρους εργασίας ή άλλες παρόμοιες εκδηλώσεις

- να ενθαρρύνει τους μαθητές (τεχνικές ενθάρρυνσης) και να ενισχύει τη θετική εικόνα του εαυτού τους.

Εξίσου σημαντικές με τις θεωρητικές γνώσεις και τις δεξιότητες, είναι οι **αξίες και οι στάσεις** προς τον άνθρωπο που πρέπει να έχει ο καθηγητής για να εφαρμόσει ικανοποιητικά τον ΣΕΠ. Συγκεκριμένα πρέπει:

- να έχει κάποιο βαθμό αυτογνωσίας σε σχέση πρώτον, με τις κυριότερες ανάγκες και κίνητρά του και τον τρόπο που αυτά εκφράζονται μέσα από τον επαγγελματικό του ρόλο και δεύτερον σε σχέση με τις προκαταλήψεις του ώστε αυτά να μην εμπλέκονται κατά την άσκηση των καθηκόντων του

- να μην έχει απόλυτο, αυστηρό και δύσκαμπτο σύστημα ηθικών αξιών

- να έχει μια θετική αντίληψη για τους ανθρώπους και συγκεκριμένα να σεβεται και να εμπιστεύεται τους ανθρώπους και να πιστεύει στη δυνατότητα εξέλιξης και ανόδου όλων των ανθρώπων κάτω από τις κατάλληλες συνθήκες

- να έχει μια θετική στάση και ενδιαφέρον για συνεχή ενημέρωση για τις αλλαγές που συντελούνται στο κοινωνικο-οικονομικό του περιβάλλον.

Πρέπει να επισημανθεί ότι τα προαναφερθέντα επαγγελματικά χαρακτηριστικά και προσόντα είναι εκείνα που πρέπει να έχουν οι καθηγητές ΣΕΠ για να εκτελέσουν ικανοποιητικά το έργο που τους έχει ανατεθεί από την Πολιτεία. Ελάχιστοι όμως καθηγητές ΣΕΠ έχουν αυτά τα προσόντα ενώ πάρα πολλοί δε διαθέτουν - γιατί δεν έχουν επιμορφωθεί σχετικά - ούτε τις παιδαγωγικές γνώσεις και δεξιότητες που απαιτεί γενικά το εκπαιδευτικό τους έργο.

γ. Η Επαγγελματική Εικόνα (Προφίλ) του Συμβούλου ΕΠ

Όπως προαναφέρθηκε, ένα μεγάλο

μέρος της δραστηριότητας του Συμβούλου ΕΠ, αποτελεί η συνέντευξη με τον πελάτη. Ο σκοπός και το περιεχόμενο της συνέντευξης διαφοροποιείται σημαντικά ανάλογα με τον πελάτη (νέοι, ενήλικες, άτομα με ειδικές ανάγκες) και το πρόβλημα που αντιμετωπίζει.

Οι κυριότερες περιπτώσεις συνέντευξης είναι οι εξής:

- συνέντευξη με νέους-ες που έχουν τελειώσει την 9χρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, συνεχίζουν τη γενική τους εκπαίδευση στο Λύκειο και θέλουν βοήθεια για να διαλέξουν τις σπουδές και το επάγγελμα που τους ταιριάζει

- συνέντευξη με ανέργους νέους-ες που ζητούν κατάλληλη γι' αυτούς κατάρτιση και/ή εργασία

- συνέντευξη με ανέργους ενήλικες που ζητούν εργασία

- συνέντευξη με άτομα με ειδικές ανάγκες που ζητούν κατάρτιση και/ή εργασία

Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις το έργο του Συμβούλου ΕΠ είναι να τους βοηθήσει:

- ν' αντιληφθούν αντικειμενικά το πρόβλημά τους

- ν' αξιολογήσουν τα προσωπικά τους χαρακτηριστικά, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της περίπτωσης τους

- να τους δώσει πληροφορίες για την αγορά εργασίας και τα επαγγέλματα

- να τους δώσει πληροφορίες για τις προσφερόμενες εκπαιδευτικές διεξόδους. Η εκπαιδευτική πληροφόρηση που θα τους δώσει ποικίλει ανάλογα με την περίπτωση και μπορεί να αφορά:

- το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και τις εκπαιδευτικές διεξόδους μετά το Γυμνάσιο και το Λύκειο

- τις ευκαιρίες επαγγελματικής κατάρτισης στην Ελλάδα για νέους και ενήλικες

- τις δυνατότητες επαγγελματικής κατάρτισης και τα ειδικά προγράμματα και μέτρα για τα άτομα με ειδικές ανάγκες

- να τους στηρίξει και να τους καθοδηγήσει στη λήψη απόφασης και στο σχεδιασμό και προγραμματισμό των ενεργειών τους

- να τους τοποθετήσει σ' εργασία. Η δραστηριότητα αυτή είναι πολύ περιορισμένη και αφορά μόνο τους Συμβούλους ΕΠ που προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε άτομα με ειδικές ανάγκες

Η εργασία με ομάδες είναι ένα επίσης σημαντικό μέρος των δραστηριοτήτων του Συμβούλου ΕΠ. Οι ομάδες στις οποίες απευθύνεται ο Σύμβουλος είναι είτε ομάδες που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες στην επαγγελματική τους αποκατάσταση (αποφυλακισμένοι νέοι, απολυόμενοι ανεπάγγελτοι στρατιώτες) είτε ομάδες που βρίσκονται σε ένα στάδιο μετάβασης από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις ο Σύμβουλος εφαρμόζει ένα πρόγραμμα ομαδικού ΕΠ που έχει εκπονηθεί από τη Διεύθυνση ΕΠ. Τα προγράμματα αυτά αποσκοπούν στο:

- να βοηθήσουν τα άτομα ν' αναγνωρίσουν τα κυριότερα προσωπικά τους χαρακτηριστικά

- να μεταδώσουν στα άτομα πληροφορίες για την αγορά εργασίας και τα επαγγέλματα

- να τους μεταδώσουν πληροφορίες για τις εκπαιδευτικές διεξόδους

- να τους βοηθήσουν να βάλουν επαγγελματικούς στόχους συνεκτιμώντας τα προσωπικά τους χαρακτηριστικά και τις ευκαιρίες που τους προσφέρει το περιβάλλον

- να τους βοηθήσουν να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους που απαιτούνται για την αναζήτηση εργασίας

Η εργασία του Συμβούλου στα προ-

γράμματα ομαδικού ΕΠ είναι ένα κράμα διδασκαλίας και συμβουλευτικής και περιλαμβάνει τα εξής:

- σύντομες θεωρητικές εισηγήσεις
- ασκήσεις αυτογνωσίας και πληροφορόρησης

- παίζιμο ρόλων

- ομαδικές συζητήσεις

- επισκέψεις σε χώρους εργασίας

Όλα τα προγράμματα ομαδικού ΕΠ που εφαρμόζει ο Σύμβουλος ΕΠ καταλήγουν σε ατομική συνεργασία Συμβούλου και πελάτη κατά την οποία ο πελάτης υποστηρίζεται στη λήψη απόφασης και στο σχεδιασμό της σταδιοδρομίας του.

Επειδή ορισμένα από τα προγράμματα ομαδικού ΕΠ εφαρμόζονται από τους Συμβούλους σε συνεργασία με άλλους φορείς και στους χώρους που βρίσκονται οι ομάδες που αντιμετωπίζουν πρόβλημα ΕΠ, μέσα στα καθήκοντά του Συμβούλου ΕΠ περιλαμβάνονται επίσης η συνεργασία με το φορέα, η οργάνωση και η διοίκηση του προγράμματος.

Στην εργασία με ομάδες εντάσσεται και μία άλλη σημαντική δραστηριότητα του Συμβούλου ΕΠ του ΟΑΕΔ που είναι η επιλογή των υποψηφίων των σχολών μαθητείας του ΟΑΕΔ. Οι υποψήφιοι των σχολών αυτών εξετάζονται ομαδικά με ψυχοτεχνικά τεστ ειδικών ικανοτήτων. Συγκεκριμένα αυτή η δραστηριότητα του Συμβούλου ΕΠ περιλαμβάνει ομαδική διεξαγωγή του τεστ, διόρθωσή τους και εξαγωγή αποτελεσμάτων. Για την τελική εξαγωγή των αποτελεσμάτων ο Σύμβουλος ΕΠ συνεργάζεται με τους εκπαιδευτικούς των σχολών μαθητείας του ΟΑΕΔ, συνεκτιμώντας μ' αυτούς και άλλα κοινωνικο-οικονομικά στοιχεία σχετικά με τους υποψηφίους.

Επειδή η παροχή πληροφοριών τόσο σε άτομα όσο και σε ομάδες είναι μία βασική δραστηριότητα του Συμβούλου

ΕΠ, γι' αυτό και ο Σύμβουλος πρέπει όχι μόνο να παρέχει πληροφορίες αλλά και να συλλέγει πληροφορίες, να συντάσσει πληροφοριακό υλικό, να το οργανώνει και να το ταξινομεί.

Ο σχεδιασμός και η ανάπτυξη προγραμμάτων ΕΠ καθώς και η ανάπτυξη παιδαγωγικού υλικού είναι μία δραστηριότητα κυρίως των Συμβούλων ΕΠ που εργάζονται στη Διεύθυνση ΕΠ της Διοίκησης και όχι των Συμβούλων που εργάζονται στις τοπικές και περιφερειακές Υπηρεσίες. Επίσης οι Σύμβουλοι ΕΠ που είναι τοποθετημένοι στη Διεύθυνση ΕΠ ασχολούνται κατά καιρούς με την ανάπτυξη και οργάνωση προγραμμάτων επιμόρφωσης Συμβούλων ΕΠ.

Τα προσόντα που πρέπει να έχει ο Σύμβουλος ΕΠ για να ασκήσει σωστά το έργο του είναι:

Θεωρητικές γνώσεις

Θα πρέπει δηλαδή να κατέχει:

- τις κυριότερες θεωρίες ΕΠ

- στοιχεία της ψυχολογίας του εφήβου

- στοιχεία της ψυχολογίας του ανέρχου

- καλή γνώση των ψυχολογικών εννοιών που σχετίζονται με τον ΕΠ: προσωπικότητα, ικανότητες, ενδιαφέροντα, αξίες, αυτοαντίληψη, λήψη απόφασης

- στοιχεία παιδαγωγικής

- ατομικές διαφορές και τη μέτρησή τους με τα τεστ

- δυαδική επικοινωνία - ομαδική επικοινωνία

- συμβουλευτική (ατομική και ομαδική)

- επαγγελματική αποκατάσταση απόρων με ειδικές ανάγκες, τρόπους αντιμετώπισής τους, ειδικά μέτρα και προγράμματα

- μελέτη των επαγγελματιών

- εκπαιδευτικό σύστημα και εκπαιδευτικές διεξόδους νέων και ενηλίκων

- οικονομική κατάσταση της χώρας, τάσεις και προοπτικές
- αγορά εργασίας: τρόπους λειτουργίας, δομή, χαρακτηριστικά
- ανεργία, τρόπους αντιμετώπισής της, ειδικά προγράμματα
- γνώση του κοινωνικο-οικονομικού περιβάλλοντος (φορείς που μπορεί να υποστηρίξουν το έργο του)

Δεξιότητες

Πέρα από τις θεωρητικές γνώσεις, ο Σύμβουλος ΕΠ πρέπει να έχει τις εξής δεξιότητες:

- να κάνει συνέντευξη σε άτομα που αντιμετωπίζουν κάποιο πρόβλημα (απομικτή συμβουλευτική)
 - να εμφανώνει ομάδες (ομαδική συμβουλευτική)
 - να διευθύνει συζητήσεις ομάδων
 - να κάνει εισηγήσεις-ομιλίες σε ομάδες
 - να εκπονεί ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα
 - να χρησιμοποιεί ορισμένες παιδαγωγικές τεχνικές συνειδητοποίησης, ενθάρρυνσης και ανάπτυξης του ανθρώπου
 - να εφαρμόζει, να διορθώνει και ν' αξιολογεί τα αποτελέσματα των τεστ
 - να επικοινωνεί αποτελεσματικά και να δημιουργεί καλές σχέσεις με άτομα και φορείς έξω από το χώρο εργασίας του
 - να συγκεντρώνει πληροφορίες για τα επαγγέλματα και να συντάσσει το επαγγελματικό προφίλ ενός επαγγέλματος
 - να οργανώνει και να ταξινομεί το πληροφοριακό του υλικό
- Ως προς τις στάσεις και τις αξίες, ο Σύμβουλος ΕΠ πρέπει:
- να έχει κάποιο βαθμό αυτογνωσίας σε σχέση πρώτον, με τις κυριότερες ανάγκες και κίνητρά του και τον τρόπο που αυτά εκφράζονται μέσα από τον επαγγελματικό του ρόλο και δεύτερον

σε σχέση με τις προκαταλήψεις του ώστε αυτά να μη εμπλέκονται κατά την άσκηση των καθηκόντων του

- να μην έχει απόλυτο, αυστηρό και δύσκαμπτο σύστημα ηθικών αξιών
- να έχει μία θετική αντίληψη για τους ανθρώπους και συγκεκριμένα να σεβεται και να εμπιστεύεται τους ανθρώπους και να πιστεύει στη δυνατότητα εξέλιξης και ανόδου όλων των ανθρώπων κάτω από τις κατάλληλες συνθήκες
- να έχει μία θετική στάση και ενδιαφέρον για συνεχή ενημέρωση για τις αλλαγές που συντελούνται στο κοινωνικο-οικονομικό του περιβάλλον.

δ. Η Επαγγελματική Εικόνα

(Προφίλ) του Τοποθετητή

Οι κυριότερες εργασίες του Τοποθετητή όπως περιγράφονται στη σχετική νομοθεσία είναι:

- η συνομιλία του τοποθετητή με τον άνεργο κατά την οποία ο τοποθετητής πρώτον συγκεντρώνει στοιχεία για την προσωπική κατάσταση του ανέργου, τις προηγούμενες επαγγελματικές του εμπειρίες και κατάρτιση και δεύτερον τον ενημερώνει για τις κενές θέσεις εργασίας, για τα ειδικά προγράμματα δημιουργία θέσεων εργασίας και για τις δυνατότητες επαγγελματικής κατάρτισης στον ΟΑΕΔ.
- η τηλεφωνική επικοινωνία με τις επιχειρήσεις με σκοπό την καταγραφή των κενών θέσεων εργασίας της περιοχής του
- οι επισκέψεις του τοποθετητή σε επιχειρήσεις και η συνεργασία του με τους εργοδότες
- η σύζευξη προσφοράς και ζήτησης εργασίας και η τοποθέτηση των ανέργων σε εργασία.

Τόσο η συνέντευξη με τον άνεργο όσο και οι επισκέψεις στις επιχειρήσεις γίνονται σε πολύ περιορισμένη κλίμακα

γιατί οι τοποθετητές δεν έχουν ούτε χρόνο ούτε ειδική επιμόρφωση γι' αυτό.

Τα προσόντα που θα έπρεπε να έχει ο Τοποθετητής για να εκτελέσει τις παραπάνω εργασίες είναι:

Θεωρητικές γνώσεις

- στοιχεία οικονομίας, χαρακτηριστικά και τάσεις της ελληνικής οικονομίας

- αγορά εργασίας, πολιτικές απασχολήσεις, προγράμματα απασχόλησης

- ανεργία: οικονομική, κοινωνική, ψυχολογική διάσταση

- στοιχεία εργατικού δικαίου: συμβάσεις εργασίας, αμοιβές, εργασιακές σχέσεις

- γνώση των επαγγελματιών

- επαγγελματική κατάρτιση νέων και ενηλίκων

- ιδιωτική επιχείρηση: δομή και οργάνωση, στοιχεία διοίκησης επιχειρήσεων, χαρακτηριστικά της ελληνικής επιχείρησης

- στοιχεία στατιστικής

- διαπροσωπική επικοινωνία

- στοιχεία της θεωρίας των ατομικών διαφορών: προσωπικότητα, ικανότητες, ενδιαφέροντα, επαγγελματικές δεξιότητες

Δεξιότητες

Πέρα από τις θεωρητικές γνώσεις, ο Τοποθετητής πρέπει να έχει τις εξής δεξιότητες:

- να εκτελεί τις διοικητικές εργασίες που απαιτεί η διαδικασία της τοποθέτησης

- να κάνει συνέντευξη σε άτομα που είναι άνεργα

- να επικοινωνεί αποτελεσματικά

- τόσο σε άμεση προσωπική επαφή όσο και τηλεφωνικά - με τις επιχειρήσεις και το κοινό

- να δημιουργεί καλές σχέσεις με το

κοινό και τις επιχειρήσεις

- να οργανώνει και να χρησιμοποιεί το πληροφοριακό του υλικό

- να εργάζεται σε ομάδα

Αξίες - Στάσεις

Εκτός από τις θεωρητικές γνώσεις και δεξιότητες, ο Τοποθετητής πρέπει να έχει και ορισμένα προσωπικά χαρακτηριστικά. Αυτά είναι:

- να έχει θετική στάση απέναντι στους ανθρώπους, να τους σέβεται και να πιστεύει στη δυνατότητα εξέλιξής τους

- να μην έχει αυστηρό και δύσκαμπτο σύστημα ηθικών αξιών

- να έχει ενδιαφέρον για συνεχή και ευρεία πληροφόρηση σε ότι αφορά το κοινωνικό-οικονομικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει και εργάζεται

- να έχει ευρύ πνεύμα, συγκεκριμένα να δέχεται εύκολα νέες ιδέες και δραστηριότητες.

4. Εκπαίδευση και Προσόντα

των Λειτουργών Προσανατολισμού

Στον πίνακα 3 φαίνονται σε μορφή συνεπτυγμένη τα βασικά προσόντα (εκπαίδευση, επιμόρφωση κ.λπ.) του λειτουργού.

α. Σχολιασμός

Τα πρώτα χρόνια εφαρμογής του ΣΕΠ στα σχολεία (1978-1981), οι καθηγητές ενημερώθηκαν στον ΣΕΠ παρακολουθώντας σεμινάρια διάρκειας 2-3 ημερών. Το 1982 οργανώθηκαν σ' όλη τη χώρα 10ήμερα σεμινάρια τα οποία παρακολούθησαν 2.500 καθηγητές. Κατά τα έτη 1983-1986 έγιναν 5/μηνης διάρκειας επιμορφωτικά σεμινάρια. Τα σεμινάρια αυτά που ήταν και η πιο αξιόλογη προσπάθεια επιμόρφωσης των καθηγητών, παρακολούθησαν περίπου 500 καθηγητές. Όλες οι προαναφερθείσες

Πίνακας 3: Εκπαίδευση και Προσόντα Λειτουργών Προσανατολισμού

	Προϋποθέσεις Εισαγωγής	Αρχική Εκπαίδευση στον Προσανατολισμό-Συμβουλευτική	Ενδοϋπηρεσιακή Επιμόρφωση στον Προσανατολισμό - Συμβουλευτική
- Σύμβουλος ΕΠ	Πτυχίο ΑΕΙ ή ΤΕΙ Κοινωνικών Επιστημών	6-9 μήνες εκπαίδευση ΠΩ Πιστοποιητικό ή βεβαίωση	1 εβδ. ΠΩ σε ακανόνιστα χρονικά διαστήματα/ΕΝΥΠ
Ψυχολόγος ΟΑΕΔ	Απολυτήριο Λυκείου	Πτυχίο ΑΕΙ	1 εβδ. ΠΩ σε ακανόνιστα χρονικά διαστήματα/ΕΝΥΠ
Τοποθετητής	Απολυτήριο Λυκείου ή Πτυχίο ΑΕΙ ή ΤΕΙ	Λίγες μέρες ΠΩ	
Καθηγητής ΣΕΠ	Πτυχίο ΑΕΙ ή ΤΕΙ και - 2 έτη διδακτική εμπειρία	*- 1-2 εβδ. ΠΩ (ΕΝΥΠ) ή *- 5 μήνες ΠΩ (ΕΝΥΠ) ή *- 1 έτος ΜΠΤ ΑΕΙ εξ.	* Ολογοήμερες/ΠΩ/ΕΝΥΠ

Πίνακας Συντηρήσεων

- εβδ.= εβδομάδα
- ΠΩ = Πλήρες ωράριο
- εξ. = εξωτερικό
- ΑΕΙ = Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (4-5 έτη σπουδών)
- ΤΕΙ = Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (3 έτη σπουδών)
- ΜΠΤ = Μεταπτυχιακές σπουδές
- ΕΝΥΠ = Ενδοϋπηρεσιακή
- * = Προαιρετική

επιμορφώσεις ήταν ενδοϋπηρεσιακές, συνεχείς με πλήρες ωράριο σχεδιάστηκαν δε και οργανώθηκαν από την ομάδα ΣΕΠ του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (ΠΙ). Προϋπόθεση παρακολούθησης αυτών των σεμιναρίων, πέραν του πανεπιστημιακού πτυχίου της ειδικότητας του καθηγητή, ήταν η διετής τουλάχιστον δι-

δακτική εμπειρία. Άλλα κριτήρια για την επιλογή των υποψηφίων στα 5/μήνα επιμορφωτικά σεμινάρια ήταν το ενδιαφέρον τους για τον ΣΕΠ καθώς και οι μεταπτυχιακές σπουδές στην Παιδαγωγική, Ψυχολογία ή Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης. Εκτός από τις ενδοϋπηρεσιακές επιμορφώσεις ένας αριθμός κα-

θηγητών - που σήμερα έχει φτάσει στον αριθμό των 65-70 περίπου - μετέβησαν σε Πανεπιστήμια της Γαλλίας ή Αγγλίας και παρακολούθησαν εκεί μεταπτυχιακά προγράμματα, διάρκειας ενός έτους και πλέον στον ΕΠ. Ένας μικρός αριθμός (περίπου 12-15 άτομα) από τους καθηγητές με μεταπτυχιακή εκπαίδευση στον ΣΕΠ, έχουν στελεχώσει την ομάδα ΣΕΠ του ΠΙ ή τις Διευθύνσεις δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Μετά τα 5/μηνια σεμινάρια δεν έγινε άλλη σημαντική προσπάθεια επιμόρφωσης των καθηγητών στον ΣΕΠ. Έκτοτε οι υπεύθυνοι ΣΕΠ σχεδιάζουν και οργανώνουν κατά διαστήματα (μία φορά το χρόνο), ολιγοήμερα συνήθως σεμινάρια για τους καθηγητές ΣΕΠ της περιοχής τους.

Οι Σύμβουλοι ΕΠ που υπηρετούν σήμερα στον ΟΑΕΔ έχουν εκπαιδευτεί στο αντικείμενο της εργασίας τους, σε εκπαιδεύσεις που σχεδίασε και οργάνωσε η Διεύθυνση ΕΠ του ΟΑΕΔ. Τέτοιες εκπαιδεύσεις έγιναν το 1971, το 1973 και το 1983. Οι προϋποθέσεις εισόδου σ' αυτές τις εκπαιδεύσεις προσδιορίζονται νομοθετικά. Οι υποψήφιοι πρέπει να έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε μία κοινωνική επιστήμη, να γνωρίζουν ικανοποιητικά μία ξένη γλώσσα και να είναι άνεργοι. Η επιλογή των υποψηφίων για τα εκπαιδευτικά προγράμματα του 1971 και του 1973 έγινε με ψυχοτεχνικά τεστ και συνέντευξη.

Το 1983 οι υποψήφιοι επελέγησαν με γραπτή εξέταση στην έκθεση καθώς και συνέντευξη. Η διάρκεια αυτών των εκπαιδεύσεων ήταν 6-9 μήνες, συνεχούς και πλήρους εκπαίδευσης.

Πέραν της αρχικής εκπαίδευσης στον ΕΠ που έχουν παρακολουθήσει όλοι οι Σύμβουλοι, η Διεύθυνση ΕΠ σχεδιάζει και οργανώνει κατά διαστήματα - συνήθως μία φορά το χρόνο ή κάθε δύο χρόνια - ολιγοήμερα επιμορφωτικά-ενη-

μερωτικά προγράμματα που ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των νέων δραστηριοτήτων των Συμβούλων ΕΠ.

Οι τοποθετητές είναι διοικητικοί υπάλληλοι - με απολυτήριο Λυκείου ή με πτυχίο Πανεπιστημίου - οι οποίοι συνήθως ασκούν το έργο τους εμπειρικά χωρίς προηγούμενη εκπαίδευση στο αντικείμενο της εργασίας τους.

Οι Ψυχολόγοι οι οποίοι ασχολούνται με τον ΕΠ στον ιδιωτικό τομέα έχουν όλοι πανεπιστημιακό πτυχίο Ψυχολογίας καθώς και μεταπτυχιακές σπουδές στην Ψυχολογία σε ένα κλάδο συγγενή με τον ΕΠ όπως η Συμβουλευτική Ψυχολογία, Εκπαιδευτική Ψυχολογία ή Ψυχολογία της Εργασίας.

Ο τρόπος με τον οποίο συνεχίζουν να επιμορφώνονται οι Ψυχολόγοι που εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα, εξαρτάται από το πλαίσιο μέσα στο οποίο εργάζονται και τη δική τους βούληση για ενημέρωση.

β. Αναλυτική Περιγραφή της Επιμόρφωσης των Καθηγητών ΣΕΠ

Στις σελίδες που ακολουθούν θ' αναλυθεί το περιεχόμενο των 5/μηνων επιμορφωτικών προγραμμάτων που έγιναν κατά τα έτη 1983-1986 και σχεδιάστηκαν και οργανώθηκαν από μέλη της ομάδας εργασίας του ΠΙ. Τα προγράμματα αυτά ήταν τμήμα των ελληνικών προτύπων πειραματικών προγραμμάτων που έγιναν στα πλαίσια του προγράμματος δράσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας TRANSITION II (μετάβαση από την εκπαίδευση στην ενεργό ζωή και στον κόσμο της εργασίας).

Ο γενικός στόχος του προγράμματος ήταν να βελτιώσει την εφαρμογή του ΣΕΠ στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ενώ οι ειδικοί στόχοι οι οποίοι και διατυπώθηκαν γραπτά ήταν:

- να κατανοήσει ο καθηγητής τις δια-

δικασίες μέσα από τις οποίες καταλήγει το άτομο στην ελλογή επαγγέλματος

- να κατανοήσει τη διαδικασία ανάπτυξης της προσωπικότητας ώστε να εξηγή τις ατομικές διαφορές που παρατηρεί στους μαθητές του

- να τον εξοπλίσει με τις αναγκαίες δεξιότητες επικοινωνίας

- να τον καταστήσει ικανό να ερμηνεύει τα φαινόμενα τόσο του σχολείου όσο και του ευρύτερου κοινωνικού χώρου

- να γνωρίσει πολύ καλά το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα

Να τον ενημερώσει:

- για την ελληνική και διεθνή οικονομική κατάσταση και το ρόλο της στη σταδιοδρομία των νέων

- για το πώς λειτουργεί και διοικείται ένας οικονομικός οργανισμός που είναι ο χώρος απασχόλησης μεγάλου μέρους του εργατικού δυναμικού

- για τα επαγγέλματα και τις αλλαγές που συντελούνται σ' αυτά

- για τις αρμοδιότητες ορισμένων σημαντικών Υπηρεσιών ώστε να τις αξιοποιεί κατά την εφαρμογή του ΣΕΠ

- να τον καταστήσει ικανό να συγκρίνει πληροφορίες για τις ευκαιρίες εκπαίδευσης και τα επαγγέλματα και ν' αναλύει τα επαγγέλματα.

Το πρόγραμμα περιλάμβανε 4 μήνες θεωρητικής και πρακτικής εκπαίδευσης που έγινε στην Αθήνα και ένα μήνα επιτόπιας πρακτικής άσκησης και ενημέρωσης. Δεδομένου ότι οι καθηγητές που παρακολούθησαν κάθε ένα από τα πέντε σεμινάρια προερχόντουσαν από μία ορισμένη κάθε φορά γεωγραφική περιοχή, η επιτόπια εμπειρία αποσκοπούσε στο να ενημερωθούν οι καθηγητές για τα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά και συνθήκες της περιοχής τους.

Τα μαθήματα που περιλάμβανε το θεωρητικό μέρος της εκπαίδευσης ήταν:

- Στοιχεία Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης ώρες 34

- Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα ώρες 28

- Θέματα Ψυχολογίας ώρες 30

- Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός:

- α. Το άτομο ώρες 30

- β. Σχολείο - Κοινωνία ώρες 50

- γ. Πληροφόρηση ώρες 30

- δ. Εφαρμογές ώρες 90

- Οικονομικά ώρες 34

- Διοίκηση Επιχειρήσεων ώρες 16

- Κοινωνική Πολιτική και Εργασιακές σχέσεις ώρες 22

Τα προαναφερθέντα μαθήματα διδάξαν εκπαιδευτικοί, μέλη της ομάδας εργασίας ΣΕΠ του ΠΙ καθώς και άλλοι εμπειρογνώμονες Οικονομολόγοι, Κοινωνιολόγοι, Στατιστικοί κ.λπ. Η διδακτική μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στην επιμόρφωση ήταν οι θεωρητικές εισηγήσεις στην ομάδα, οι συζητήσεις και εργασία στην ομάδα με σκοπό την αξιοποίηση - ανάλυση και ερμηνεία - των εμπειριών από την τάξη, που κατέθεταν οι ίδιοι οι εκπαιδευόμενοι. Πέρα απ' αυτά στους εκπαιδευόμενους ανετέθησαν εργασίες (μελέτες ή έρευνες). Οι εργασίες αυτές αφορούσαν σε θέματα γενικά εκπαιδευτικά, παιδαγωγικά, ΣΕΠ και οικονομικά.

Είναι αξιοσημείωτο ότι με βάση τις εμπειρίες ορισμένων εκπαιδευτικών από άλλες χώρες της Κοινότητας καθώς και το υλικό των προγραμμάτων TRANSITION I και II συζητήθηκαν τα προβλήματα της μέσης εκπαίδευσης σ' ένα ευρύτερο ευρωπαϊκό πλαίσιο, εντοπίστηκαν τα κοινά σημεία και εξετάστηκε η δυνατότητα ανάπτυξης ενός κοινού προγράμματος δράσης.

Στο τέλος κάθε επιμορφωτικού προγράμματος η ομάδα οργάνωσης του ΠΙ προβαίνει στη συστηματική αξιολόγηση

του. Οι αξιολογήσεις που έγιναν αφορούσαν:

- στο περιεχόμενο του προγράμματος (θεωρητικό και πρακτικό)
- στην οργάνωσή του
- στ' αποτελέσματά του τόσο στο γνωστικό πεδίο όσο και στο πεδίο των στάσεων

Επίσης η ομάδα οργάνωσης του ΠΙ φρόντισε για τη συνέχιση της επαφής και την παρακολούθηση (FOLLOW UP) των καθηγητών που επιμορφώθηκαν αφού αυτοί επέστρεψαν στα σχολεία και ανέλαβαν ξανά διδακτικά καθήκοντα. Ορισμένοι από τους καθηγητές που επιμορφώθηκαν τοποθετήθηκαν ως υπεύθυνοι ΣΕΠ.

Συγκεκριμένα οι 53 από τους 64 υπεύθυνους ΣΕΠ κατά το σχολικό έτος 1986-1987 ήταν καθηγητές που είχαν επιμορφωθεί στα 5/μηνα σεμινάρια. Οι μορφές της επικοινωνίας που ακολουθήθηκαν ήταν ποικίλες: σ' ορισμένες περιπτώσεις οι επιμορφωμένοι έσπελναν εκθέσεις με τις εμπειρίες τους και παρατηρήσεις τους από την εφαρμογή του ΣΕΠ, σ' άλλες περιπτώσεις συναντώντουσαν με μέλη της ομάδας οργάνωσης και συζητούσαν τις εμπειρίες και τα προβλήματά τους από την εφαρμογή του ΣΕΠ, σ' άλλες πάλι γινόντουσαν συναντήσεις επιμορφωμένων καθηγητών διαφόρων περιοχών όπου αντάλλαζαν απόψεις και συζητούσαν τις εμπειρίες τους. Άλλες μορφές επικοινωνίας ήταν η αποστολή στους επιμορφωμένους από την ομάδα ΣΕΠ εντύπου, ενημερωτικού και παιδαγωγικού υλικού, υποβοηθητικού για τη δουλειά τους, καθώς και η συνεργασία μελών της ομάδας ΣΕΠ του ΠΙ με τους επιμορφωμένους για την αξιολόγηση του αναλυτικού προγράμματος του ΣΕΠ.

γ. Αναλυτική Περιγραφή της Επιμόρφωσης των Συμβούλων ΕΠ (ΟΑΕΔ)

Όπως προαναφέρθηκε οι Σύμβουλοι ΕΠ που υπηρετούν σήμερα στον ΟΑΕΔ έχουν εκπαιδευτεί στο αντικείμενο του ΕΠ σε προγράμματα εκπαίδευσης που σχεδίασε, οργάνωσε και διήυθνε η Διεύθυνση ΕΠ του ΟΑΕΔ της Διοίκησης. Ο ΟΑΕΔ έχει πραγματοποιήσει τρία τέτοια προγράμματα. Στο κείμενο που ακολουθεί θα αναλυθεί το τελευταίο πρόγραμμα που έγινε το 1983 και το οποίο σχεδιάστηκε με την ίδια σχεδόν λογική, περιεχόμενο και δομή των προηγούμενων προγραμμάτων.

Οι στόχοι του προγράμματος δεν έχουν διατυπωθεί γραπτά σε κάποιο κείμενο. Οι γενικοί όμως στόχοι του προγράμματος ήταν πρώτον να κάνουν τους εκπαιδευόμενους ικανούς να εκτελούν σε ικανοποιητικό επίπεδο τις βασικές δραστηριότητες του ΕΠ που εκείνη την εποχή ήταν: η ατομική συνέντευξη/συμβουλευτική ΕΠ των νέων (σχεδόν αποκλειστικά 15-18 ετών), η πληροφόρηση - συλλογή, επεξεργασία και παροχή πληροφοριών - για τα επαγγέλματα, τις δυνατότητες εκπαίδευσης και την αγορά εργασίας, η αξιολόγηση των προσωπικών χαρακτηριστικών του πελάτη μέσω ψυχοτεχνικών κριτηρίων. Και δεύτερον να τους δώσουν υψηλό επίπεδο θεωρητικών γνώσεων στο αντικείμενο του ΕΠ και της Ψυχολογίας, ώστε να μπορούν ν' ανταποκρίνονται στις νέες πολυδιάστατες δραστηριότητες που είχαν ήδη αρχίσει να εμφανίζονται.

Το πρόγραμμα αποτελέτο από 900 ώρες πλήρους και συνεχούς εκπαίδευσης εκ των οποίων οι 600 ήταν θεωρητικές και οι 300 πρακτικές και διήρκεσε 180 ημέρες εκπαίδευσης. Οι εκπαιδευόμενοι ήταν 30 νέοι-ες μέχρι 35 ετών, διπλωματούχοι της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (Κοινωνικές επιστήμες, κοινωνική εργασία).

Αναλυτικά το θεωρητικό μέρος της εκπαίδευσης περιλάμβανε τα εξής μαθήματα:

1. Γενική Ψυχολογία 20 ώρες
2. Εξελικτική Ψυχολογία 30 ώρες
3. Φυσιολογία - Ψυχοφυσιολογία 15 ώρες
4. Ψυχοπαθολογία 25 ώρες
5. Ανάπτυξη προσωπικότητας 30 ώρες
6. Κοινωνική Ψυχολογία 20 ώρες
7. Εφηρμοσμένη Ψυχολογία 50 ώρες
 - α. Γενικά περί Βιομ. Ψυχολογίας - Επιλογή 30 ώρες
 - β. Εργονομία 20 ώρες
8. Αρχές και Μέθοδοι ΕΠ 90 ώρες
9. Επαγγελματική αποκατάσταση αναπήρων 30 ώρες
10. Επαγγελματολογία - Πληροφόρηση 50 ώρες
11. Κοινωνιολογία της εργασίας και των επαγγελματιών 30 ώρες
12. Στατιστική 25 ώρες
13. Οικονομικά 45 ώρες
14. Πολιτική Απασχόλησης 50 ώρες
15. Εργατικό Δίκαιο 20 ώρες
16. Διοικητικά θέματα 20 ώρες

Το πρακτικό μέρος της εκπαίδευσης ακολούθησε το θεωρητικό και περιλάμβανε:

1. Επιλογή υποψηφίων 20 ώρες
2. Απασχόληση 10 ώρες
3. Εργασίες ΕΠ 150 ώρες
4. Επαγγελματική Πληροφόρηση 120 ώρες

Αναλυτικά στο πρακτικό μέρος της εκπαίδευσης οι εκπαιδευόμενοι:

- επισκέφθηκαν χώρους εργασίας (επιχειρήσεις, βιομηχανίες και μονάδες εκπαίδευσης)

- ασκήθηκαν στη συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών συντάσσοντας μονογραφίες ομάδων επαγγελματιών

- έκαναν πρακτική άσκηση στη σύνε- ντευξη

- ασκήθηκαν στον τρόπο εφαρμογής, διόρθωσης και αξιολόγησης των τεστ

- συμμετείχαν στην επιλογή υποψηφίων των σχολών επαγγελματικής κατάρτισης του ΟΑΕΔ

- τοποθετήθηκαν σε θέσεις εργασίας των Υπηρεσιών/Κέντρων ΕΠ του ΟΑΕΔ όπου και εργάστηκαν για ένα μικρό διάστημα

- τοποθετήθηκαν για ένα πολύ μικρό διάστημα στα Γραφεία Εργασίας του ΟΑΕΔ

Στο πρόγραμμα αυτό τα θεωρητικά μαθήματα δίδαξαν καθηγητές (βοηθοί - λέκτορες) των Ελληνικών Πανεπιστημίων, εμπειρογνώμονες του ΟΑΕΔ καθώς και άλλων δημόσιων φορέων (Υπουργείο Παιδείας, Κέντρο Επαγγελματικής Αποκατάστασης αναπήρων κ.λπ.). Το πρακτικό μέρος του προγράμματος έγινε υπό την εποπτεία και καθοδήγηση έμπειρων και εξειδικευμένων στελεχών των Υπηρεσιών ΕΠ του ΟΑΕΔ. Στο τέλος της εκπαίδευσης - θεωρητικής και πρακτικής - οι εκπαιδευόμενοι εξετάστηκαν γραπτά σε όλα τα μαθήματα του προγράμματος. Από τους εκπαιδευθέντες ο ΟΑΕΔ προσέλαβε τους μισούς για να καλύψει τις κενές θέσεις εργασίας. Κριτήριο για την πρόσληψή τους ήταν η σειρά επιτυχίας στις τελικές εξετάσεις του σεμιναρίου. Έκτοτε δεν έγινε άλλο πρόγραμμα κατάρτισης Συμβούλων ΕΠ.

Στις εκπαιδεύσεις των Συμβούλων ΕΠ που έχουν γίνει μέχρι σήμερα, δεν έχει δοθεί προσοχή στην ευρωπαϊκή διάσταση του ρόλου τους.

δ. Αναλυτική Περιγραφή της Επιμόρφωσης των Τοποθετητών

Όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο 4.α οι τοποθετητές, τις περισσότερες φορές ασκούν το έργο τους εμπειρικά και χωρίς προηγούμενη εκπαίδευση. Κατά περιόδους όμως έχουν πραγματο-

ποιηθεί διάφορες επιμορφώσεις για τους τοποθετητές. Συγκεκριμένα το 1975 και το 1976, στο πλαίσιο τεχνικής βοήθειας που παρασχέθηκε στον ΟΑΕΔ από τον Οργανισμό Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) δέκα περίπου στελέχη του ΟΑΕΔ επιμορφώθηκαν στη Γαλλία, σε θέματα απασχόλησης.

Συγκεκριμένα παρακολούθησαν ένα πρόγραμμα επιμόρφωσης τετράμηνης διάρκειας στο Πανεπιστήμιο της Τουλούζης. Τα στελέχη αυτά σήμερα είναι τοποθετημένα σε ανώτατες θέσεις στη Διοίκηση του ΟΑΕΔ. Το 1978, οι ίδιοι Γάλλοι εμπειρογνώμονες των προγραμμάτων τεχνικής βοήθειας του 1975 και του 1976 πραγματοποίησαν στην Ελλάδα ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα ολίγων ημερών για στελέχη τοποθέτησης. Το περιεχόμενο αυτού του προγράμματος ήταν:

- αγορά εργασίας και ο ρόλος των υπηρεσιών απασχόλησης

- ανεργία (είδη ανεργίας, τρόποι αντιμετώπισης)

- η επιχείρηση: δομή, λειτουργία
- στοιχεία διαφόρων επαγγέλματων
- καταγραφή προσφοράς και ζήτησης εργασίας και διαδικασία τοποθέτησης

- επαγγελματικός προσανατολισμός
- συνέντευξη με τον άνεργο
- συνδικαλισμός

Μετά από αυτό το επιμορφωτικό πρόγραμμα (για το οποίο υπάρχουν ελάχιστα στοιχεία στην Υπηρεσία) δεν έγινε άλλη ανάλογη επιμόρφωση.

5. Διαφαινόμενες Τάσεις

Είναι προφανές από την προηγηθείσα αναλυτική περιγραφή ότι γενικά ο ΕΠ στην Ελλάδα τόσο στο πλαίσιο της απασχόλησης όσο και της εκπαίδευσης δεν έχει κάνει ουσιαστικά βήματα ανάπτυξης κατά την τελευταία πενταετία. Η παρούσα κατάσταση κοινωνική, οικονο-

μική και πολιτική παρουσιάζει ορισμένα χαρακτηριστικά που δυσχεραίνουν τις προβλέψεις στην εξέλιξη των δραστηριοτήτων του ΕΠ καθώς και στο επαγγελματικό προφίλ των λειτουργών του ΕΠ

- πρώτον η οξυύατη οικονομική κρίση είναι αναμφισβήτητα ένα μεγάλο εμπόδιο στην εξέλιξη του ΕΠ. Η περιστολή των δημόσιων δαπανών που εφαρμόζεται ήδη και η οποία πρόκειται οπωσδήποτε να συνεχιστεί και τα επόμενα 2-3 χρόνια είναι βέβαιο ότι θα επηρεάσει αρνητικά ιδιαίτερα τους τομείς κοινωνικής πολιτικής, οι οποίοι είναι εκείνοι που πλήττονται περισσότερο σ' αυτές τις περιπτώσεις

- δεύτερον είναι γενική διαπίστωση ότι ο δημόσιος τομέας στην Ελλάδα είναι υπερδιογκωμένος και για το λόγο αυτό υπάρχει κυβερνητική απόφαση για τη σημαντική περικοπή των προσλήψεων στο δημόσιο τομέα. Αυτή η απόφαση δυσχεραίνει σε μεγάλο βαθμό τη δημιουργία - πρόσληψη και επιμόρφωση - λειτουργών ΕΠ σ' όλο το δημόσιο τομέα και την ανάπτυξη Υπηρεσιών Προσανατολισμού και Πληροφόρησης

- τρίτον ο χώρος της εκπαίδευσης - ιδιαίτερα της μέσης - αντιμετωπίζει τεράστια προβλήματα στην υλικοτεχνική του υποδομή, στην οργάνωση και λειτουργία των εκπαιδευτικών μονάδων, στο μισθολόγιο των εκπαιδευτικών λειτουργών καθώς και σε θέματα καθαρά εκπαιδευτικά/παιδαγωγικά (προγράμματα σπουδών, διδακτική μεθοδολογία, επιμόρφωση των εκπαιδευτικών λειτουργών, τρόποι εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση).

Τα προβλήματα αυτά οδηγούν κατά καιρούς σε σοβαρές συγκρούσεις μεταξύ των φορέων της εκπαίδευσης (απεργίες, καταλήψεις κ.λπ.). Η κατάσταση αυτή δημιουργεί καθόλου ευνοϊκό κλίμα για την εξέταση και αντιμετώπιση των προβλημά-

των του ΣΕΠ και επίσης τοποθετεί τα σχετικά προβλήματα πολύ χαμηλά στις προτεραιότητες του Υπουργείου Παιδείας

- τέταρτον οι συνεχείς αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα (1976, 1983 και επίκειται νέα αλλαγή) αποτελούν ένα άλλο αρνητικό στοιχείο σε σχέση με την εκπαίδευση. Η κατάσταση αυτή υποβαθμίζει το ρόλο του ΕΠ στην εκπαίδευση δοθέντος ότι ο ορθολογικός και έγκαιρος ΕΠ των νέων ανατρέπεται συχνά από τις αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα

- πέμπτον, ένας άλλος παράγοντας δυσμενής για την εξέλιξη του ΕΠ είναι η έλλειψη ερευνών και μελετών αγοράς εργασίας, η υποβάθμιση της τεχνικής και επαγγελματικής κατάρτισης του Υπουργείου Παιδείας, η μη κατοχύρωση των επαγγελματικών δικαιωμάτων των ειδικοτήτων της τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης

- τέλος είναι αξιοσημείωτο ότι κανένας από τους συντελεστές της εκπαίδευσης, του προσανατολισμού και της απασχόλησης, όπως σύλλογοι γονέων, εκπαιδευτικών και εργαζομένων δεν έχουν προβεί σε κάποιες ενέργειες που θα συνεβάλαν θετικά προς την ανάπτυξη του ΕΠ. Για όλους τους παραπάνω λόγους, οι προοπτικές ανάπτυξης του ΕΠ γενικά αλλά και ιδιαίτερα στο χώρο της μέσης εκπαίδευσης είναι δυσοίωνες.

Παρά τις τόσο δυσμενείς προοπτικές πρέπει ν' αναφερθούν ορισμένα στοιχεία ενδεικτικά των νέων αναγκών στο τομέα της Συμβουλευτικής και του ΕΠ νέων και ενηλίκων τα οποία δεν μπορεί ν' αγνοηθούν:

- Η συνεχώς αυξανόμενη ανεργία (8,2% περίπου το 1991) πλήττει ιδιαίτερα ορισμένες ομάδες πληθυσμού: νέους, γυναίκες, άτομα με ειδικές ανάγκες. Οι ομάδες αυτές έχουν αναμφισβήτητα

ανάγκη ιδιαίτερης αντιμετώπισης και βοήθειας ΕΠ.

- Η μεγάλη προσέλευση προσφύγων ελληνικής καταγωγής από ανατολικές χώρες δημιουργεί προβλήματα επαγγελματικής αποκατάστασης σε ομάδες με ιδιαίτερα πολιτιστικά χαρακτηριστικά.

- Ο μεγάλος αριθμός νέων που αποτυγχάνουν κάθε χρόνο (80.000 περίπου) στις εισαγωγικές εξετάσεις των ανώτατων εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων είναι μία άλλη ομάδα που έχει ανάγκη πληροφόρησης και καθοδήγησης ΕΠ. Η αδυναμία των δημόσιων εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων - Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΕΙ) Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΤΕΙ) και Επαγγελματικές Σχολές - λόγω ανεπαρκούς υποδομής, να παρέχουν εκπαίδευση σ' όσους νέους-ες το επιθυμούν, έχει σαν αποτέλεσμα, πρώτον τη μαζική έξοδο των νέων για σπουδές στο εξωτερικό και δεύτερον τη δημιουργία στην Ελλάδα ενός μεγάλου αριθμού ιδιωτικών σχολών διαφόρων επιπέδων. Έτσι ενώ υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός νέων που έχουν ανάγκη για πληροφόρηση, σχετικά με την ιδιωτική μεταλυκειακή εκπαίδευση στην Ελλάδα καθώς και τη μεταλυκειακή εκπαίδευση στο εξωτερικό δεν υπάρχει επίσημος φορέας που να παρέχει αυτή την πληροφόρηση. Αυτή η έλλειψη θα γίνεται ολοένα και σοβαρότερη καθώς θα συνειδητοποιείται από τους νέους και από τις οικογένειές τους ότι ο ΕΠ τους θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη του τα δεδομένα της εκπαίδευσης και της αγοράς εργασίας όχι μόνο του εθνικού τους χώρου αλλά και τα Ευρωπαϊκά.

Όλα τα ανωτέρω φαίνεται να προδιαγράφουν κάποια προοπτική στον ΕΠ με τα εξής χαρακτηριστικά:

- Έμφαση στην πληροφόρηση για τις δυνατότητες εκπαίδευσης, τα επαγγέλματα, την αγορά εργασίας αλλά και γε-

νικά θέματα που αφορούν στους νέους και που έμμεσα είναι υποβοηθητικά του επαγγελματικού τους προσανατολισμού. Η πληροφόρηση αυτή θα πρέπει να ξεπερνά το εθνικό πλαίσιο και να επεκτείνεται στο ευρωπαϊκό.

- Αν και ο ΕΠ γενικά στο δημόσιο τομέα δε φαίνεται να έχει, προοπτικές ανάπτυξης, εντούτοις στο πλαίσιο της απασχόλησης, θα χρειαστεί ν' αναπτυχθούν ειδικά προγράμματα ΕΠ για ομάδες πληθυσμού που αντιμετωπίζουν σοβαρά κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά προβλήματα. Στα προγράμματα αυτά φαίνεται ότι σημαντικότερο μερίδιο θα έχουν η συμβουλευτική και η μετάδοση δεξιοτήτων αναζήτησης εργασίας και προσωπικού μάρκετινγκ.

Κλείνοντας πρέπει να αναφερθούν ορισμένες θετικές ενέργειες που είναι ήδη σε εξέλιξη και που μπορεί να επηρεάσουν μακροχρόνια την πορεία του ΕΠ. Η πιο σημαντική είναι η απόφαση (της 3.4.1991) του Πανεπιστημίου Αθηνών, να ιδρύσει Κέντρο ΣΕΠ στα πλαίσια του τομέα Παιδαγωγικής του Τμήματος Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής-Ψυχολογίας. Σκοποί του Κέντρου, όπως ορίζεται στη σχετική Πράξη, είναι η συλλογή, επεξεργασία και μετάδοση πληροφοριών, η εκπόνηση παιδαγωγικού και ψυχοτεχνικού υλικού, η έρευνα σε θέματα ΕΠ, η παροχή συμβουλών σε φοιτητές, μαθητές και γενικά κοινό.

Επίσης εξετάζεται σοβαρά, τόσο από το Πανεπιστήμιο Αθηνών όσο και από το

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, η δημιουργία ειδικότητας ΣΕΠ στα τμήματα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής-Ψυχολογίας των δύο Πανεπιστημίων. Η ειδικότητα αυτή, το πρόγραμμα σπουδών της οποίας έχει εκπονηθεί, θ' αρχίζει στο πέμπτο εξάμηνο σπουδών (τρίτο έτος) και θα διαρκεί τέσσερα εξάμηνα. Οι σπουδές σ' αυτή την ειδικότητα θ' αποτελούν την αρχική εκπαίδευση όλων των λειτουργών ΕΠ που αναλαμβάνουν την εφαρμογή του ΕΠ σε οποιοδήποτε πλαίσιο.

Πολύ πρόσφατα, η Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος, σε συνεργασία με το Σύλλογο Ελληνικών Βιομηχανιών, ίδρυσαν το πρώτο για την Ελλάδα Ινστιτούτο Εργασίας. Στο μέτρο που το Ινστιτούτο αυτό θ' αναπτύξει δραστηριότητα στον τομέα της έρευνας της αγοράς εργασίας καθώς και της μελέτης των επαγγελματιών, θα συνέβαλε θετικά στην ανάπτυξη του ΕΠ.

Η Διεύθυνση Απασχόλησης του ΟΑΕΔ σχεδιάζει την οργάνωση και πραγματοποίηση ενός επιμορφωτικού σεμιναρίου για στελέχη της τοποθέτησης που θα είναι ένας αριθμός υπαλλήλων ήδη υπηρετούντων στα Γραφεία Εργασίας.

Τέλος, θεωρείται πολύ πιθανό όλα τα Κοινοτικά προγράμματα που προϋποθέτουν διακρατικές συνεργασίες μεταξύ των αντίστοιχων φορέων εκπαίδευσης - κατάρτισης - ΕΠ των κρατών μελών, να οδηγήσουν σε αλλαγή στάσεων σχετικά με τον ΕΠ και να λειτουργήσουν ως μοχλός ανάπτυξης του ΕΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ζαννή-Τελιοπούλου, Κ. «Οι εμπειρίες από το πρόγραμμα ενεργού Επαγγελματικού Προσανατολισμού στον ΟΑΕΔ», *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, τεύχος 9, σελ. 31-35, 1989.

Τέττερη, Ι. «Educational and Vocational Guidance Services for the 14-25 Age group in

- Greece». *Educational and Vocational Guidance Services for the 14-25 Age group: the United Kingdom, the Republic of Ireland and Greece*, 1987.
- Tzavella, N. Vocational Guidance in Greece, in Bingham W.C. (ed.): *A cross-Cultural Analysis of Transition from School to Work*, ch. 7 p. 120, 1985.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ομάδα εργασίας ΣΕΠ, *Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός Α' τάξη Γυμνασίου*, Βιβλίο καθηγητή, Αθήνα, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1988.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ομάδα εργασίας ΣΕΠ, *Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός Β' τάξη Γυμνασίου*, Βιβλίο καθηγητή, Αθήνα, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1988.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ομάδα εργασίας ΣΕΠ, *Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός Γ' τάξη Γυμνασίου*, Βιβλίο καθηγητή, Αθήνα, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1988.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ομάδα εργασίας ΣΕΠ, *Βιβλίο Καθηγητή Τεχνικού Επαγγελματικού Λυκείου Α' τάξη*, Αθήνα, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1988.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ομάδα εργασίας ΣΕΠ, *Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός Α' τάξη Τεχνικού Επαγγελματικού Λυκείου*, Αθήνα, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1988.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ομάδα εργασίας ΣΕΠ, *Αναλυτικό πρόγραμμα Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού Α' τάξη Ε.Π.Λ. (για τον καθηγητή)*, Αθήνα, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1988.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ομάδα εργασίας ΣΕΠ, *Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός Α' τάξης Γενικού Λυκείου*, Βιβλίο καθηγητή, Αθήνα, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1988.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ομάδα εργασίας ΣΕΠ, *Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός Β' τάξης Γενικού Λυκείου*, Βιβλίο καθηγητή, Αθήνα, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1988.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, *Πρότυπα-Πειραματικά προγράμματα, τελικές εκθέσεις, AGRO SEP LINK*, Αθήνα, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1988.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, *Πρότυπα-Πειραματικά προγράμματα, Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός*, Αθήνα, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1988.
- Υπουργείο Εργασίας, Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού *Διοίκηση, Νομοθεσία Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού*, Αθήνα, Έκδοση Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, 1978.

Λωρέττα Θωμαΐδου*

ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Η διάγνωση και αντιμετώπιση των πολλαπλών αναπτυξιακών προβλημάτων που παρουσιάζουν τα παιδιά με ειδικές ανάγκες απαιτούν όχι μόνο αντικειμενικό έλεγχο των δυνατοτήτων τους σε κάθε τομέα της ανάπτυξής τους, αλλά και συνεργασία ομάδων ειδικών οι οποίοι μετά από προσεκτική εξέταση θα καθορίσουν και θα σχεδιάσουν από κοινού εξατομικευμένο πρόγραμμα παρέμβασης και θα παρακολουθούν το αποτέλεσμα της, τροποποιώντας την, εφόσον και όποτε χρειάζεται.

Εδώ και ένα χρόνο περίπου λειτουργεί στην Α' Παιδιατρική Κλινική του Πανεπιστημίου Αθηνών, ειδικά οργανωμένο και κατάλληλα στελεχωμένο Ιατρείο Αναπτυξιακής Παιδιατρικής, στο οποίο γίνεται αναπτυξιακή εκτίμηση παιδιών με ειδικές ανάγκες. Το Ιατρείο λειτουργεί σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο, που διαθέτει ηχομόνωση (απαραίτητη για τον έλεγχο της ακοής), ειδική οπτικοακουστική εγκατάσταση - καθαρότητα διπλής όψεως (που επιτρέπει την παρακολούθηση της εξέτασης του παιδιού από το διπλανό δωμάτιο χωρίς κανείς να γίνεται αντιληπτός από το παιδί) και κατάλληλο εξοπλισμό.

Το Ιατρείο είναι στελεχωμένο με

μόνιμο και με μερικής απασχόλησης προσωπικό. Το μόνιμο προσωπικό αποτελείται από Παιδιάτρο εξειδικευμένο στην Αναπτυξιακή Παιδιατρική και εκπαιδευμένη Επισκέπτρια αδελφή και το μερικής απασχόλησης προσωπικό αποτελείται από Παιδονευρολόγο, Παιδαγωγό, Ψυχολόγο - Εκπαιδευτικό σύμβουλο, Παθολόγο λόγου και ομιλίας, Φυσιοθεραπευτή και Εργοθεραπευτή. Το μερικής απασχόλησης προσωπικό προσφέρει τις υπηρεσίες του σε προκαθορισμένες ημέρες και ώρες 2-4 φορές την εβδομάδα.

Το Ιατρείο συνεργάζεται στενά με ειδικά τμήματα του Νοσοκομείου όπως την Οφθαλμολογική Κλινική, το Ακουολογικό τμήμα, το τμήμα Γενετικής και το Φυσιοθεραπευτικό τμήμα.

Κάθε παιδί που παραπέμπεται στο Ιατρείο, εξετάζεται πρώτα από τον Παιδιάτρο, ο οποίος το υποβάλλει σε Αναπτυξιακή Παιδιατρική εκτίμηση, που περιλαμβάνει λήψη λεπτομερούς ιστορικού (ατομικού-κληρονομικού), έλεγχο όρασης, ακοής, νόησης, γλώσσας και κινητικότητας, χρησιμοποιώντας ειδικές αναπτυξιακές δοκιμασίες. Στη συνέχεια, ανάλογα με την περίπτωση, καθορίζεται συγκεκριμένος εργα-

* Η Λ.Θ. είναι Παιδιάτρος Αναπτυξιακής Παιδιατρικής, Επιμελήτρια Α' Παιδιατρικής Κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Επικοινωνία: Ιατρείο Αναπτυξιακής Παιδιατρικής, Νοσοκομείο Παιδων Αγία Σοφία, Αθήνα.

στηριακός έλεγχος, εφόσον χρειάζεται, ώστε να τεθεί η διάγνωση και παράλληλα προγραμματίζεται εξέταση από τον ή τους ειδικούς θεραπευτές που θα πρέπει να το εκτιμήσουν. Η εξέταση αυτή είναι κατά κανόνα συνδυασμένη εξέταση (joint assessment), δηλ. παράλληλα οι θεραπευτές και ο Παιδίατρος παρευρίσκονται ή παρακολουθούν από τον καθρέπτη διπλής όψεως την εξέταση του παιδιού για να συζητήσουν όλοι μαζί, μετά το τέλος της εξέτασης, τα αποτελέσματά τους για να καθορίσουν από κοινού και να ιεραρχήσουν το είδος και το χρονικό διάστημα της προτεινόμενης θεραπευτικής παρέμβασης.

Θα επιχειρήσω να σας μεταφέρω την εμπειρία της ομάδας μας από τον 1ο χρόνο, ίσως και λιγότερο, της συνεργασίας μας στο Ιατρείο της Αναπτυξιακής Παιδιατρικής.

Στους 10 περσιτού μήνες εξετάστηκαν 300 παιδιά με ειδικές ανάγκες. Η ηλικία τους κυμαίνεται από 4 μήνες - 15 χρόνια και 45% από αυτά παραπέμφθηκαν από κλινικές του Νοσοκομείου και 55% από ιδιώτες παιδίατρους.

Τα αναπτυξιακά προβλήματα που παρουσίαζαν τα παιδιά που εξετάσαμε, τα ταξινομήσαμε σε 6 μεγάλες κατηγορίες. Το μεγαλύτερο ποσοστό 60% - (181 παιδιά) παρουσίαζαν συνολική αναπτυξιακή καθυστέρηση, δηλαδή η καθυστέρησή τους αφορούσε όλους τους βασικούς τομείς της ανάπτυξής τους - νόηση, λόγο, κίνηση, συμπεριφορά, σε άλλοτε άλλο βαθμό. 22% των παιδιών εμφάνιζε αναπτυξιακά προβλήματα λόγου, δηλ. διαταραχές που αφορούν και περιορίζονται αποκλειστικά στη λειτουργία του λόγου και όχι σε άλλους τομείς της ανάπτυξης.

5% των παιδιών παρουσίαζαν σοβαρές αισθητηριακές διαταραχές (τύφλωση, κώφωση, βαρηκοΐα), 6% το

σύνδρομο του αδέξιου-υπερκινητικού με διάσπαση προσοχής παιδιού, 4% διαταραχές της συμπεριφοράς και 3% ειδικές μαθησιακές δυσκολίες.

Θα αναφερθώ εν συντομία στην αιτιολογία των αναπτυξιακών προβλημάτων που αντιμετωπίσαμε. Η συνολική αναπτυξιακή καθυστέρηση οφείλετο σε νευρολογικά νοσήματα, σε χρωμοσωμικές ανωμαλίες και σύνδρομα, σε μεταβολικά νοσήματα, σε ψυχιατρικά νοσήματα και σε συγγενείς λοιμώξεις. Σε 14 παιδιά, παρά τον εκτεταμένο έλεγχο δεν μπορέσαμε να αποδώσουμε την καθυστέρηση σε κάποιο γνωστό παιδιατρικό αίτιο. Η πνευματική καθυστέρηση που εμφάνιζαν τα 181/300 παιδιά μας, με βάση το νοητικό τους πηλίκο, χαρακτηρίστηκε σαν ήπια (οριακή) με $IQ=70-85$ σε 43 παιδιά, σα μέτρια με $IQ=70-50$ σε 64 παιδιά και σα σοβαρή με $IQ<50$ σε 74 παιδιά.

Η 2η μεγάλη ομάδα αναπτυξιακών προβλημάτων ήταν παιδιά που είχαν αναπτυξιακά προβλήματα λόγου, δηλαδή διαταραχή που αφορά κατά κύριο λόγο τη λειτουργία του λόγου και καθόλου ή ελάχιστα άλλους τομείς της ανάπτυξης. Τα αναπτυξιακά προβλήματα λόγου διακρίνονται σε απλή καθυστέρηση λόγου, σε διαταραχή λόγου και σε προβλήματα στην άρθρωση του λόγου. Η αναπτυξιακή καθυστέρηση του λόγου χαρακτηρίζεται από ομοιόμορφη καθυστέρηση σε όλους τους επιμέρους τομείς του λόγου (κατανόηση, έκφραση, εννοιολογία, σημασιολογία), ενώ η διαταραχή χαρακτηρίζεται από απόκλιση από το φυσιολογικό κάποιου τομέα του λόγου ή από μεγάλη καθυστέρηση λόγου και συγκεκριμένα όταν η γλωσσική ηλικία είναι μικρότερη των 2/3 της μη γλωσσικής (πρακτική αντίληψη) π.χ. όταν ένα παιδί με νοητική ηλικία 6 χρόνων έχει γλωσσική ηλικία < από 4 χρό-

νια. Τα προβλήματα στην άρθρωση περιλαμβάνουν τραυλισμό, στοματική δυσπραξία και αρθρωτικές δυσκολίες.

Θέλω να σημειώσω ότι ενώ τα αναπτυξιακά προβλήματα του λόγου ήταν μόνο 68/300, τα προβλήματα του λόγου που συνοδεύουν άλλες αναπτυξιακές διαταραχές (συνοδές δηλαδή καθυστερήσεις λόγου) ήταν πολύ πιο συχνά στα παιδιά του υλικού μας και παρατηρήθηκαν σε 266/300.

Μια άλλη ομάδα αναπτυξιακών προβλημάτων ήταν οι αισθητηριακές διαταραχές, διαταραχές δηλ. στην όραση και στην ακοή. Έτσι, αμειγρή προβλήματα όρασης (μερική τύφλωση που οφειλετο σε σύγγενή καταρράκτη, ατροφία οπτικού νεύρου, ρετινοβλάστωμα) είχαν 4 παιδιά, ενώ ήπια συνοδά προβλήματα όρασης (στραβισμό, διαθλ. ανωμαλίες) διαγνώστηκαν σε 87 παιδιά. Όσον αφορά την ακοή, πλήρη κώφωση είχαν 4 παιδιά (κληρονομική κώφωση) και σημαντικού βαθμού βαρηκοΐα με απώλεια ήχων > 50 db, 6 παιδιά. Τα συνοδά προβλήματα της ακοής, δηλ. ήπια βαρηκοΐα ή παροδική, τύπου αγωγιμότητας, διαγνώσαμε σε 30 παιδιά.

Μια άλλη ομάδα παιδιών με ειδικές ανάγκες που αντιμετωπίσαμε στο Ιατρείο, ήταν τα παιδιά με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες (δυσλεξία-δυσλεκτικού τύπου διαταραχές) που χαρακτηρίζονται από ανικανότητα ή δυσκολία απόκτησης όλων των βασικών λειτουργικών επιδεξιοτήτων της ανάγνωσης, γραφής, ορθογραφίας και μπορεί να συνοδεύονται από διαταραχές της αντίληψης του χώρου, χρόνου, της ειδικής μνήμης (αισθητικής, κινητικής, χρονικής και χωριακής), διαταραχής της μάθησης της γραμματικής κ.λπ. που αναγνωρίζεται στα πρώτα χρόνια της σχολικής εκπαίδευσης σε παιδιά με φυσιολογικές τις λειτουργίες της όρασης,

ακοής, κινητικότητας, με φυσιολογική ή άνω του μέσου νοημοσύνη και με ίσες ευκαιρίες για κοινωνική και εκπαιδευτική αγωγή. Ο διαχωρισμός σε δυσλεξία και δυσλεκτικού τύπου διαταραχές, έγινε γιατί στη δυσλεξία τα παθολογικά κριτήρια είναι πολλά και η πρόγνωση είναι προβληματική, παρά τη θεραπευτική αγωγή (καθυστέρηση του γραπτού λόγου κατά 2 χρόνια σε σχέση με τα φυσιολογικά παιδιά της αυτής ηλικίας). Στις διαταραχές δυσλεκτικού τύπου, τα παθολογικά κριτήρια είναι λιγότερα και συνήθως υποχωρούν με τη σωστή αντιμετώπιση.

Να προχωρήσω στην επόμενη ομάδα που περιλαμβάνει παιδιά με συνεχή υπερκινητικότητα - διάσπαση προσοχής - αδεξιότητα στις κινήσεις. Τα παιδιά αυτά, έχουν συνήθως οριακή νοημοσύνη και εμφανίζουν ήπια νευρολογικά σημεία κατά τη νευρολογική εξέταση.

Είναι αδέξια στην αδρή και λεπτή κινητικότητα και εμφανίζουν καθυστέρηση λόγου, αυξημένη συχνότητα μαθησιακών δυσκολιών (μη ειδικού τύπου) και διαταραχές συμπεριφοράς. Συχνά το σύνδρομο του αδέξιου- υπερκινητικού με διάσπαση προσοχής παιδιού, παρατηρείται σε παιδιά που γεννήθηκαν με μικρό βάρος ή πρόωρα.

Τέλος, 11 παιδιά παρουσίαζαν διαταραχές συμπεριφοράς που αποδόθηκαν σε περιβαλλοντικά αίτια, όπως συναισθηματική ή φυσική απουσία γονέων, φτωχό και στερημένο ερεθισμάτων οικογενειακό περιβάλλον, κακοποίηση σωματική και υπερπροστατευτικό περιβάλλον.

Πολλάπλά προβλήματα ανάπτυξης είχαν τα περισσότερα, 82% των παιδιών, ενώ μεμονωμένα όπως τραυλισμός, ειδικές μαθησιακές δυσκολίες, είχαν πολύ λιγότερα, 18%. Βέβαια, ο διαχωρισμός αυτός σε μεμονωμένα ή πολ-

λαπλά προβλήματα έχει σαφώς το στοιχείο της υποκειμενικότητας μια και ο τραυλισμός π.χ. που θεωρήθηκε σα μεμονωμένη διαταραχή, κατά κανόνα συνοδεύεται και από διαταραχές συμπεριφοράς ή μειωμένη σχολική επίδοση. Παρ' όλα αυτά όμως και επιχειρώντας την παραπάνω διάκριση, γίνεται εμφάνισης η υπεροχή της πολλαπλότητας των προβλημάτων που εμφανίζουν τα παιδιά με ειδικές ανάγκες.

Και τώρα θα αναφερθώ στη θεραπευτική παρέμβαση που συστήσαμε στα παιδιά που εκτιμήσαμε.

Μεμονωμένη παρέμβαση, δηλ. αντιμετώπιση από 1 μόνο ειδικό θεραπευτή, συστήσαμε σε 93/300 παιδιά (31% των περιπτώσεων). Ο θεραπευτής που ανέλαβε την αντιμετώπιση των παιδιών ήταν Ειδικός παιδαγωγός σε 38 περιπτώσεις, Λογοθεραπευτής σε 33, Φυσιοθεραπευτής σε 10, Ειδικός εκπαιδευτικός σε 9 και Εργοθεραπευτής σε 3. Στο πλείστο βέβαια των περιπτώσεων απαιτήθηκε πολλαπλή παρέμβαση από 2 ή περισσότερους θεραπευτές. Τέλος, 68 παιδιά με σοβαρή πνευματική καθυστέρηση και συνοδές αναπηρίες, παρατέμφθηκαν σε ειδικά σχολεία ή κέντρα αποκατάστασης.

Μολονότι το Ιατρείο Αναπτυξιακής Παιδιατρικής λειτουργεί κατά κύριο λόγο σαν Τριτοβάθμιο κέντρο εκτίμησης και παρακολούθησης παιδιών με ειδικές ανάγκες και όχι σαν κέντρο αποκατάστασης, εντούτοις κρίναμε σκόπιμο και αναγκαίο να παρέχουμε και θεραπεία, σε περιορισμένο βέβαια αριθμό παιδιών. Έτσι τους τελευταίους 4 μήνες εφαρμόζουμε, κατά τις απογευματινές ώρες, το πρόγραμμα πρώιμης παρέμβασης «PORTAGE» που γίνεται από ειδικά εκπαιδευμένη παιδαγωγό και πλαισιώνεται από την ομάδα ειδικών του Ιατρείου. Το «PORTAGE» είναι σύστημα

που υποστηρίζει επιστημονικά και αποτελεσματικά τους γονείς να βοηθήσουν τα προσχολικής ηλικίας παιδιά τους να αντιμετωπίσουν αναπτυξιακές δυσκολίες. Η δασκάλα του «PORTAGE» συναντά τους γονείς 1 φορά την εβδομάδα και τους βοηθά με συγκεκριμένο πρόγραμμα το τι θα διδάξουν, το πώς θα διδάξουν και πώς θα καταγράψουν την πρόοδο του παιδιού τους.

Στα πλαίσια της παρακολούθησης, επανεξετάσαμε 66 παιδιά και από αυτά, πρόοδο παρουσίασαν τα 63, ενώ επιδείνωση τα 3 παιδιά (τα οποία έπασχαν από εξελισσόμενα εκφυλιστικά νοσήματα όπως λευκοδυστροφία, Krabbe, οξώδη σκληρυνση, μυοκλονική εγκεφαλοπάθεια). Τροποποίηση της παρέμβασης, με την έννοια της προσθήκης και άλλου θεραπευτή ή τροποποίηση του προγράμματος, κάναμε σε 30/66 παιδιά.

Πριν τελειώσω θα ήθελα να αναφερθώ εν συντομία στο τρίπτυχο φυλλάδιο «Η ανάπτυξη του παιδιού», που επιμελήθηκε και κυκλοφόρησε η ομάδα του Ιατρείου μας. Με το φυλλάδιο αυτό επιτυγχάνεται προληπτικός έλεγχος της ανάπτυξης των παιδιών σε προκαθορισμένες «ηλικίες-κλειδιά» που είναι οι 6 εβδομάδες, οι 8 μήνες, ο 1 χρόνος, οι 18 μήνες, τα 2,5 χρόνια, τα 3 χρόνια, τα 4 χρόνια και τα 5 χρόνια.

Σε κάθε «ηλικία-κλειδί» ελέγχουμε ξεχωριστά συγκεκριμένες δεξιότητες σε κάθε ένα ξεχωριστά από τους 4 βασικούς τομείς της ανάπτυξης (Κοιν. συμπεριφορά, Ακοή και Γλώσσα, Όραση και Λεπτοί χειρισμοί, Αδρή κινητικότητα). Δίπλα από κάθε δεξιότητα υπάρχει η ένδειξη Ι και Ε που σημαίνει ότι η συγκεκριμένη δεξιότητα θεωρείται ότι έχει κατακτηθεί από το παιδί είτε από το ιστορικό που δίνει η μητέρα (Ι) είτε θα πρέπει να ελεγχθεί από τον παιδίατρο (Ε). Εάν το παιδί αποτύχει έστω και

σε μία δεξιότητα, συνιστάται επανεξέταση μετά από 1 μήνα και εάν πάλι αποτύχει, τότε θα πρέπει να παραπεμφθεί για λεπτομερή αναπτυξιακή εκτίμηση.

Με αυτή την ανιχνευτική αναπτυξιακή δοκιμασία εξετάσαμε 72 φυσιολογικά παιδιά που επισκέπτοντο το Ιατρείο του ΠΙΚΠΑ για να κάνουν τα εμβόλιά τους. Στην 1η εξέταση απέτυχαν 29 παιδιά, τα οποία επανεξετάστηκαν 1 μήνα αργότερα με τον ίδιο τρόπο και από αυτά, τη δεύτερη φορά απέτυχαν 11. Τα 11 αυτά παιδιά υποβλήθηκαν σε λεπτομερή έλεγχο και βρέθηκαν ότι παρουσίαζαν πράγματι σοβαρά προβλήματα.

Η προτεινόμενη ανιχνευτική δοκιμασία πιστεύουμε ότι αποτελεί ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο στην καθημερινή παιδιατρική πράξη, γιατί είναι απλή και σύντομη διαδικασία, διαθέτει σαφή κριτήρια παραπομπής και η συστηματική εφαρμογή της σε όλα τα φυσιολογικά παιδιά στις προκαθορισμένες «ηλικίες-κλειδιά» εξασφαλίζει την υψηλή ευαισθησία της στην πρώιμη ανίχνευση αναπτυξιακών προβλημάτων, η διάγνωση των οποίων τίθεται βέβαια μετά από λεπτομερή αναπτυξιακό έλεγχο.

Θέλω να τονίσω ότι για την ουσιαστική χρησιμοποίηση του μικρού αριθμού των παρεχομένων ειδικών υπηρεσιών στη χώρα μας και την αποφυγή σπατάλης εξειδικευμένων θεραπειών, θα πρέπει να προηγείται λεπτομερής αναπτυξιακή εκτίμηση των παιδιών με ειδικές ανάγκες και συντονισμός ομάδας ειδικών, για να καθορίζεται και ιεραρχείται το είδος και το χρονικό διάστημα της προτεινόμενης θεραπευτικής παρέμβασης και να εκτιμάται το αποτέλεσμά της.

Τελειώνοντας, θα αναφερθώ στην ερευνητική δραστηριότητα του Ιατρείου, η οποία περιλαμβάνει τα παρακάτω

ερευνητικά προγράμματα:

α. Προσαρμογή και στάθμιση στα Ελληνικά της ανιχνευτικής αναπτυξιακής δοκιμασίας Lingam που επιτρέπει στο γενικό παιδίατρο την πρώιμη ανίχνευση αναπτυξιακών προβλημάτων σε παιδιά προσχολικής ηλικίας.

β. Έλεγχος της συμπεριφοράς 2000 παιδιών προσχολικής ηλικίας που φοιτούν σε όλους τους βρεφονηπιακούς σταθμούς του Δήμου Αθηναίων με τη δοκιμασία «Behaviour Checklist for preschool children» για τον προσδιορισμό της συχνότητας και του είδους των διαταραχών της συμπεριφοράς, καθώς και το συσχετισμό τους με τους παράγοντες που τις προκαλούν.

γ. Στάθμιση στα Ελληνικά της αναπτυξιακής δοκιμασίας «Reynell Mental Developmental Scales», μετά από ειδική έγκριση και σε συνεργασία με το ερευνητικό κέντρο παραγωγής της NFER-NELSON, Μ. Βρετανία. Η δοκιμασία ελέγχει αντικειμενικά την ανάπτυξη και εξέλιξη του λόγου μέχρι την ηλικία των 7 χρόνων.

δ. Ερευνητική εφαρμογή του αναπτυξιακού προγράμματος πρώιμης παρέμβασης «Portage», που αφορά την εκπαίδευση και συμμετοχή των γονέων στα θεραπευτικά προγράμματα παρέμβασης παιδιών με ειδικές ανάγκες.

ε. Μελέτη των απόψεων μαθητών ηλικίας 13-18 χρόνων, σχετικά με το επαγγελματικό και κοινωνικό τους μέλλον.

ζ. Βιβλιοθήκη παιχνιδιών (Toy Library) για παιδιά με ειδικές ανάγκες. Παιχνίδια ειδικής κατασκευής χρησιμοποιούνται ως μέσον εκμάθησης βασικών αναπτυξιακών εννοιών, σε παιδιά με ειδικά προβλήματα.

στ. Σύγκριση αποτελεσματικότητας εντατικού σχήματος εργοθεραπείας, σε σχέση με τα συνήθη μακροχρόνια σχήματα.

Παν. Κοτσιώνης*

Ο ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΩΣ ΦΟΡΕΑΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Ο Σχολικός Σύμβουλος, ύστερα από 10ετή παρουσία στην ελληνική εκπαίδευση, φαίνεται ότι δεν έχει αποκτήσει ακόμη μία σταθερή κι απ' όλους αναγνωρίσιμη ταυτότητα.

Ο νέος θεσμός του σχολικού συμβούλου, που θεσπίστηκε ύστερα από το διαχωρισμό των διοικητικών καθηκόντων από εκείνα της παιδαγωγικής καθοδήγησης, με το νόμο 1304/82, δε θα είχε άλλο λόγο ύπαρξης αν δεν αποτελούσε την καρδιά της εκπαίδευσης και δεν ενσάρκωνε το πνεύμα της μεταρρύθμισης του 1982-1985, για τον εκδημοκρατισμό και τον εκσυγχρονισμό της Παιδείας μας.

Σήμερα, ύστερα από μακρόχρονη εμπειρία στη λειτουργία του θεσμού του σχολικού συμβούλου και εκτιμώντας με αντικειμενικότητα τα πεπραγμένα του θεσμού, μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι αν και ο θεσμός κατακυρώθηκε στη συνείδηση των εκπαιδευτικών, δεν απόκτησε, ωστόσο, τ' απαραίτητο κύρος για να σφραγίσει τα εκπαιδευτικά μας πράγματα.

Η ευθύνη, όμως, γι' αυτό δεν ανήκει στους λειτουργούς της επιστημονικής-παιδαγωγικής καθοδήγησης, οι οποίοι στη συντριπτική πλειοψηφία τους διέθεταν αυξημένα τυπικά και ουσιαστικά προσόντα, και είχαν ισχυρή και ολοκληρωμένη προσωπικότητα. Ανήκει κατεξοχήν στην πολιτική

ηγεσία του ΥΠΕΠΘ, διαχρονικά, η οποία δεν παραχώρησε στους Συμβούλους ουσιαστικές αρμοδιότητες για την αποτελεσματική άσκηση του έργου τους και δε φρόντισε να εκδόσει τα προβλεπόμενα από το νόμο διατάγματα για να υλοποιηθεί στην πράξη η μεταρρύθμιση.

Στο σχολικό σύμβουλο ανατέθηκε το δύσκολο έργο της επιστημονικής-παιδαγωγικής καθοδήγησης των εκπαιδευτικών και των άλλων συντελεστών της εκπαίδευσης. Ως φορέας της συμβουλευτικής επίσημης ο Σχ. Σύμβουλος όφειλε να ενδιαφερθεί κατεξοχήν για την ποιοτική αναβάθμιση της παιδείας, για την ουσιαστική επικοινωνία μεταξύ των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας και για τη διάδοση του νέου μεταρρυθμιστικού πνεύματος στο ελληνικό σχολείο.

Στο ρόλο του αυτό όμως ο Σχολικός Σύμβουλος δε βρήκε συμπαραστάτες, λόγω έλλειψης συντονισμού των φορέων της εκπαίδευσης και λόγω της αδράνειας του ΥΠΕΠΘ. Τα όργανα λαϊκής συμμετοχής έμειναν ανενεργά, η εκπαιδευτική κοινότητα έμεινε απαθής και η διοίκηση έγινε η τροχοπέδη στο έργο του Σχολικού Συμβούλου.

Ο Σχολικός Σύμβουλος, λοιπόν, ως κατεξοχήν αποκεντρωτικός και ανανεωτικός θεσμός, παγιδεύτηκε και απονεκρώθηκε

* Ο Π. Κ. είναι Σχολικός Σύμβουλος Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Επικοινωνία: Σαλαμίνος 60, 15235 Βριλήσσια. Τηλ. 8042218

μέσα στις παλιές δομές του απολιθωμένου και αναχρονιστικού εκπαιδευτικού συστήματος, που είχε αλλάξει μόνο στις διακηρύξεις και τα συνθήματα.

Οι ίδιοι οι Σχολικοί Σύμβουλοι από τα πρώτα τους βήματα και με τη λήξη της πρώτης θητείας τους το 1988-1989, αντιλήφθηκαν τις αδύνατες πλευρές του θεσμού, και επισήμαναν εγκαίρως τις δυσλειτουργίες της μεταρρύθμισης. Επισήμαναν, ειδικότερα, το γεγονός ότι έμειναν χωρίς επισημονική καθοδήγηση και χωρίς ανατροφοδότηση του έργου τους από το Π.Ι. και ότι ενισχύθηκαν στην εκπαίδευση οι γραφειοκρατικές λειτουργίες σε βάρος του παιδαγωγικού λόγου. Ενημέρωσαν, μέσω της Συντονιστικής τους Επιτροπής, το ΥΠΕΠΘ και την εκπαιδευτική Κοινότητα, για την αναγκαιότητα να εκδοθούν, χωρίς άλλη χρονοτριβή, τα βασικά Π.Δ. για την οργάνωση και λειτουργία των νηπιαγωγείων και των δημοτικών σχολείων, για τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα του Δ/ντή του σχολείου και των συλλόγων των διδασκόντων, για την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού και του έργου του κ.α. Και υπέβαλαν στο ΥΠΕΠΘ για τα παραπάνω επεξεργασμένα από τους ίδιους σχέδια Π.Δ.

Επίσης, υπέβαλαν ολοκληρωμένες προτάσεις για τη ρύθμιση νομικών κενών στο θεσμό του Σχολικού Συμβούλου.

Σύμφωνα δε με τις προτάσεις αυτές ρυθμίζονται υπηρεσιακά ζητήματα, που αφορούσαν:

- στην οργανική σύνδεση των Σ.Σ. με το Π.Ι. και το συντονισμό και την αξιολόγηση του καθοδηγητικού τους έργου από παρεδρους ενός ανασυγκροτημένου Π.Ι.

- στην αποσαφήνιση του περιεχομένου της συνεργασίας τους με τους εκπροσώπους της διοίκησης και στον προσδιορισμό της θέσης τους στην ιεραρχία της εκπαίδευσης.

- στον υποχρεωτικό χαρακτήρα των εισηγήσεων τους για τη διοίκηση, σε σειρά

από υπηρεσιακά θέματα, όπως οι αποσπάσεις και οι τοποθετήσεις των εκπαιδευτικών, η ανάθεση σ' αυτούς διδακτικού έργου σε Φροντιστηριακά Τμήματα, Τάξεις Υποδοχής, Τάξεις Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών Εργαζόμενων Γονέων, κ.λπ.

- στην Οικονομική, γραμματειακή και τεχνολογική στήριξη του έργου τους

- στη συμμετοχή εκπροσώπων τους στα Υπηρεσιακά Συμβούλια

- στον προσδιορισμό του χρόνου πραγματοποίησης των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων τους με τους εκπαιδευτικούς

- στην επιμόρφωση και μετεκπαίδευσή τους στο εξωτερικό και το εσωτερικό και τη συμμετοχή τους σε δίκτυα εκπαιδευτικών ανταλλαγών και

- στην παροχή κινήτρων, όπως η συνταξιοδότησή τους, με το βαθμό και το μισθό που έχουν στη θέση του σχολικού συμβούλου.

Καμία από τις παραπάνω προτάσεις δεν υλοποιήθηκε. Αντιθέτως, ο θεσμός αφέθηκε στη τύχη του ν' ακολουθεί την κατιούσα και οι λειτουργοί του, ύστερα από μια 10ετία προσφοράς στο θεσμό, συνεχίζουν να παραμένουν μετέωροι. Στο μεταξύ με την κατάργηση των διατάξεων του Ν. 1304/82 περί επανάνκρισης των σχολικών συμβούλων και ύστερα από την εκ νέου προκήρυξη όλων των θέσεων σχολικών συμβούλων από την προηγούμενη κυβέρνηση, εκδιώχτηκαν με εύσχημο τρόπο από το σώμα των συμβούλων, πολλοί άξιοι συνάδελφοι που ενσάρκωσαν το θεσμό στα πρώτα του βήματα, με αποτέλεσμα ν' αντιμετωπίζουν σήμερα την ηθική μείωση και την επαγγελματική υποβάθμισή τους.

Είναι, δε βέβαιο, ότι αν δε ληφθούν γενναία μέτρα για την αναβάθμιση των Σχολικών Συμβούλων και αν δεν ολοκληρωθεί η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση με την προώθηση ρυθμίσεων για τον εκσυγχρονισμό του σχολείου, ο θεσμός θα συνεχίσει να καρκινοβατεί και να συρρικνώνει-

ται συνεχώς μέχρι να καταστεί ανενεργός.

Ο θεσμός του σχολικού συμβούλου ξεκίνησε την πορεία του με καλούς ωιωνούς. Ενισχύθηκε στην αρχή από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και από το Υπουργείο Παιδείας με αξιολογικά επιμορφωτικά προγράμματα, που οργάνωσαν από κοινού με την Ουνέσκο. Η πρώτη 4ετία υπήρξε ασφαλώς η πιο δημιουργική περίοδος του θεσμού. Στη συνέχεια, στη δεύτερη 4ετία και ειδικότερα στο διάστημα από το 1989 μέχρι το 1990 ο θεσμός εγκαταλείφθηκε στην τύχη του, αλλά οι σχολικοί σύμβουλοι συνέχισαν τις προσπάθειες να εδραιώσουν τις καινοτομίες στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Η τελευταία περίοδος, από το 1990 μέχρι το 1992 υπήρξε η πιο δραματική και άγονη για το θεσμό. Στο ανωτέρω διάστημα η πολιτική ηγεσία του ΥΠΕΠΘ αγνόησε συστηματικά τους σχολικούς συμβούλους και συνεργάστηκε αποκλειστικά με τους εκπροσώπους της διοίκησης.

Η ηγεσία του ΥΠΕΠΘ επιδίωξε με το νόμο που κατέθεσε στη Βουλή να καταργήσει τους σχολικούς συμβούλους πριν τη λήξη της θητείας τους. Δεν το πέτυχε, αλλά πέτυχε να τους παροπλίσει για δύο ολόκληρα χρόνια.

Παρότι τα πεπραγμένα των σχολικών συμβούλων είναι καταγεγραμμένα στις ετήσιες εκθέσεις τους προς το ΥΠΕΠΘ και το Π.Ι. και έχουν γνωστοποιηθεί με ανακοινώσεις στον τύπο, με εκδόσεις τους, καθώς και με σειρά υπομνημάτων τους στο ΥΠΕΠΘ, τις Ομοσπονδίες των Εκπαιδευτικών και το Π.Ι., θα αναφέρω, για την ιστορία του θεσμού, συνοπτικά, μερικές μόνο από τις δραστηριότητες των Σχολικών Συμβούλων της χώρας, που σηματοδοτούν τη συμβουλευτική τους πράξη:

- Οι Σχολικοί Σύμβουλοι από τα πρώτα τους βήματα καθοδήγησαν τους εκπαιδευτικούς και τους βοήθησαν να κατανοήσουν τα νέα αναλυτικά προγράμματα και διδακτικά βιβλία και να εφαρμόσουν στη

συνέχεια στη διδασκαλία τους τις νέες μεθοδολογικές προσεγγίσεις.

- Επιμόρφωσαν τους εκπαιδευτικούς, οργάνωνοντας σεμινάρια, παιδαγωγικά εργαστήρια και ημερίδες, αναπληρώνοντας σε ικανοποιητικό βαθμό τα ΠΕΚ, που άρχισαν να λειτουργούν μόλις το 1992.

- Στήριξαν τις εκπαιδευτικές καινοτομίες στην εκπαίδευση, όπως τα νέα προγράμματα στα Σχολεία Δοκιμαστικής Εφαρμογής Νέων Προγραμμάτων και στα τμήματα ενισχυτικής διδασκαλίας, παλιννοστούντων μαθητών, δημιουργικής απασχόλησης κ.λπ.

- Εφάρμοσαν συστηματικά και σε πανελλαδική κλίμακα, από το σχολ. έτος 1986-1987, τον προγραμματισμό και την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου σε επίπεδο τάξης, σχολείου και περιφέρειας.

- Συνέβαλαν στη δημιουργία του σωστού παιδαγωγικού κλίματος και στην ανάπτυξη αρμονικών διαπροσωπικών σχέσεων δασκάλων-μαθητών και δασκάλων-γονέων.

- Συνεργάστηκαν με τους συλλόγους των γονέων, την τοπική αυτοδιοίκηση, τις ΝΕΛΕ και άλλους κοινωνικούς και πολιτικούς φορείς, με στόχο ν' ανοίξει το σχολείο τις πύλες του στην κοινωνία και να συνδεθεί άμεσα με τη ζωή.

- Πραγματοποίησαν παιδαγωγικές έρευνες και δειγματικές διδασκαλίες στα σχολεία της αρμοδιότητάς τους.

- Εκπόνησαν ακόμη διαφοροποιημένα εκπαιδευτικά προγράμματα για τις ανάγκες των παιδιών με μαθησιακά προβλήματα και των παλιννοστούντων μαθητών.

Με λίγα λόγια οι σχολικοί σύμβουλοι, παρά τις αντίξοες συνθήκες που προαναφέραμε, πέτυχαν, ως ένα βαθμό, να τονώσουν το δημιουργικό ρόλο των εκπαιδευτικών και το μεταρρυθμιστικό πνεύμα στο σχολείο, ιδιαίτερα στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Παρόλα αυτά, δεν ήταν δυνατό οι σχο-

λικοί σύμβουλοι, με μοναδικά μέσα τον παιδαγωγικό λόγο, την πειθώ και το παράδειγμά τους, να εμποδίσουν τις αρνητικές εξελίξεις και να αποτρέψουν τα εκφυλιστικά φαινόμενα και την κρίση στην παιδεία μας.

Η θέση αυτή είναι κατανοητή σήμερα από όλους, θέλω να πιστεύω, τους παράγοντες της εκπαίδευσης, οι οποίοι αρχίζουν να συνειδητοποιούν ότι η αναβάθμιση στην παιδεία μας δεν μπορεί να επιτευχθεί με την υποβάθμιση του ρόλου των συμβούλων.

Είναι λοιπόν απαραίτητο να γίνει ο επαναπροσδιορισμός της φυσιογνωμίας του θεσμού των σχολικών συμβούλων με βάση τις αποκτημένες από τη λειτουργία του εμπειρίες.

Για το σκοπό αυτό μας είναι απαραίτητες οι μαρτυρίες των ίδιων των συμβούλων και των άλλων παραγόντων της εκπαίδευσης.

Ο παιδαγωγός Θ. Γέρου – εισηγητής του νέου θεσμού – σε άρθρο του που δημοσιεύτηκε το 1989, παρατηρεί ότι οι σύμβουλοι τέθηκαν στο περιθώριο, γιατί ενώ γίνονταν δεκτοί από τους δασκάλους στη συμβουλευτική λειτουργία τους, δεν έπαιζαν κανέναν απολύτως ρόλο, στη συνέχεια, στις αποφάσεις και μεταθέσεις που πρωτίστως ενδιέφεραν τους εκπαιδευτικούς. Κρίνει ακόμη ως αντιφατικές τις συμπεριφορές και νοοτροπίες τους, γιατί ενώ απέρριπταν το θεσμό του επιθεωρητή, δεν ήταν έτοιμοι να δεχτούν το νέο θεσμό του συμβούλου.

Καυτηριάζει, ακόμη, ο κ. Γέρου την αρνητική στάση των ΕΑΜΕ απέναντι στο θεσμό, γιατί έγιναν ο μοναδικός ρυθμιστής των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, απαγορεύοντας ακόμη και την είσοδο των σχολικών συμβούλων Δ.Ε., στη σχολική τάξη.

Μία άλλη μαρτυρία σχολικού συμβούλου, που κατατέθηκε στο Α' Παιδαγωγικό Συνέδριο των σχολικών συμβούλων Π.Ε. στις 1-2 Ιουνίου 1991, μία μορφή αυτοκρι-

τικής, έχει ως εξής:

«Πνιγμένοι εμείς οι Σ.Σ. στην καθημερινή προσπάθεια, απορροφημένοι από την καθημερινή μέριμνα ν' ανταποκριθούμε στο ρόλο μας, χαμένοι στις ιδέες, τους προγραμματισμούς και τις εκστρατείες στα σχολεία, δεν είχαμε περιθώρια ν' αντιδράσουμε, όταν μας καταδίκαιζε το ίδιο το συνδικαλιστικό μας όργανο, που απομόνωνσε το θεσμό σε κάποια περιθώρια των σελίδων του Διδ. Βήματος».

Και άλλη μαρτυρία Σχολ. Συμβούλου: «Η κεντρική διοίκηση αποτελεί τον πιο ανασταλτικό παράγοντα για την επιτυχία της μεταρρύθμισης. Γραφειοκρατικός και αρτηριοσκληρωτικός οργανισμός, όπως είναι, αδυνατεί να αφομοιώσει το νέο πνεύμα της μεταρρύθμισης... Στο κέντρο υπερισχύουν οι διοικητικοί και οι τεχνοκράτες που έχουν στεγνώσει από ιδέες και φαντασία.

Στην περιφέρεια αντίθετα βρίσκονται οι νέοι άνθρωποι της πράξης, οι οραματιστές, οι δημιουργοί, που όμως πέφτουν κι αυτοί στα πλοκάμια της περιφερειακής διοίκησης.

Τέλος, σημαντικές είναι οι μαρτυρίες της συντονιστικής επιτροπής των σχολικών συμβούλων που έχουν καταχωρηθεί στο φυλλάδιο με τις θέσεις και τις προτάσεις τους, για την ολοκλήρωση της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, που εκδόθηκε το 1989.

Οι σχολικοί σύμβουλοι όλης της χώρας καταμαρτυρούν στην πολιτική ηγεσία του ΥΠΕΠΘ την έλλειψη πολιτικής βούλησης να καταπιαστεί με τα ουσιαστά της παιδείας, καλούν τις ομοσπονδίες των εκπαιδευτικών να αρθούν πάνω από τις παραταξιακές σκοπιμότητες και να συνεργαστούν εποικοδομητικά με το ΥΠΕΠΘ, εισηγούνται στην εκπαιδευτική κοινότητα να αποδεχτεί την καθιέρωση της αξιολόγησης του εκπαιδευτικού, ως μέσου και κινήτρου για τη συνεχή βελτίωσή του, την υπηρεσιακή του εξέλιξη και την κοινωνική αναγνώρι-

ση του έργου του. Και απαιτούν από την πολιτεία ν' αναβαθμίσει, κοινωνικά και επαγγελματικά το δάσκαλο και να αναδείξει το σχολικό σύμβουλο σε εμπνευστή και ανατροφοδότη των εκπαιδευτικών.

Από πολιτική και εκπαιδευτική σκοπιά, θα είναι βαρύ σφάλμα ν' αφηθεί ο θεσμός του σχολικού συμβούλου ν' αχρηστευθεί, γιατί στην εποχή μας τα εκπαιδευτικά προβλήματα είναι πιο σύνθετα. Έτσι οι προσδοκίες της κοινωνίας από τους εκπαιδευτικούς είναι μεγαλύτερες και οι εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών κατά πολύ αυξημένες. Κατά συνέπεια έχει αλλάξει και ο ρόλος των εκπαιδευτικών, που έχει καταστεί πλέον πολυδύναμος και πολυσχιδής.

Γι' αυτό, όσοι ξέρουν τα εκπαιδευτικά μας πράγματα από την πράξη κατανοούν τους λόγους για τους οποίους οι σχολικοί σύμβουλοι πρέπει να ενισχυθούν πολύπλευρα από την Πολιτεία, η οποία πρώτα απ' όλα οφείλει να διευρύνει το ρόλο τους με την ανάθεση σ' αυτούς και νέων αρμοδιοτήτων.

Η εκπαιδευτική κρίση, τροφοδοτούμενη από την οικονομική κάμψη και την κοινωνική αλλοτρίωση των Νεοελλήνων, τείνει να γίνει ενδημική στη χώρα μας.

Οι μαθητές με μαθησιακά προβλήματα και διαταραχές στη συμπεριφορά πληθύνονται και οι μαθητές με διαφορετική εθνική και πολιτιστική ταυτότητα και προέλευση είναι οι παρίες του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Ενώ οι δάσκαλοι που βρίσκονται σε κρίση με το σχολικό περιβάλλον, αυξάνονται δραστικά.

Ο Έλληνας εκπαιδευτικός για ν' απαντήσει ικανοποιητικά στις νέες προκλήσεις της εποχής και να μπορέσει να συμβάλει θετικά στην προσπάθεια για την αναζωογόνηση της παιδείας μας έχει ανάγκη, εκτός από την επαγγελματική και οικονομική του αναβάθμιση, από την επιστημονική καθοδήγησή του στο παιδαγωγικό-διδασκαλικό έργο και το σωστό προσανατολισμό του από το φορέα της συμβουλευτικής, που

δεν είναι άλλος από το σχολικό σύμβουλο.

Ο σχολικός σύμβουλος λοιπόν, ασκώντας αποτελεσματικά τη συμβουλευτική λειτουργία θα μπορέσει: α) να εμπνεύσει και να δραστηριοποιήσει τους εκπαιδευτικούς, τους μαθητές, τους γονείς, τις επιτροπές και τα συμβούλια της εκπαίδευσης, β) να προσφέρει ηθική και ψυχολογική στήριξη στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας, αναπληρώνοντας, ως ένα βαθμό, τον κοινωνικό παιδαγωγό και το σχολικό ψυχολόγο, ειδικότητες που δεν έχουν ακόμη εισαχθεί στο εκπαιδευτικό μας σύστημα, γ) ν' αξιοποιήσει τους ταλαντούχους δασκάλους και ν' αναθέσει σ' αυτούς τη διδασκαλία και τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες, ανάλογα με την κλίση και την ειδικότητά τους και δ) να συντονίζει το έργο του εκπαιδευτικού σχεδιασμού και της αξιολόγησης στην εκπαίδευση και να πετύχει την ανατροφοδότηση του εκπαιδευτικού έργου, σ' όλα τα επίπεδα.

Κλείνοντας τη σύντομη αυτή ανακοίνωση για το σχολικό σύμβουλο και το ρόλο του στην ελληνική εκπαίδευση, τονίζω ακόμη μία φορά, ότι αν η Πολιτεία θέλει να εκσυγχρονίσει το εκπαιδευτικό μας σύστημα, να δώσει νέα πνοή στο ελληνικό σχολείο και να αμβλύνει τις οξύτερες εκπαιδευτικές ανισότητες, οφείλει πρώτα απ' όλα να μελετήσει και να εκτιμήσει τα πεπραγμένα των σχολικών συμβούλων.

Εάν το Υπουργείο Παιδείας χρειάζεται ένα σχολικό σύμβουλο που θα είναι επιστημονικός σύμβουλος και συνεργάτης των εκπαιδευτικών οφείλει: α) να εντάξει οργανικά τους σχολικούς συμβούλους σ' ένα νέο παιδαγωγικό Ινστιτούτο με διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια β) να αναδείξει το ΠΕΚ σε θεσμικό σπίτι των σχολικών συμβούλων και γ) να προσδώσει στους σχολικούς συμβούλους επιστημονικό κύρος και επιστημονική ταυτότητα με σειρά μέτρων που θα αποβλέπουν στην κατόχρωση της επαγγελματικής τους θέσης.

Σταματία Μακρή*

ΑΠΟΦΕΙΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΗΛΙΚΙΑΣ 13-18 ΕΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΟΥΣ ΜΕΛΛΟΝ

1. Εισαγωγή

Ο θεσμός του Επαγγελματικού Προσανατολισμού εισήχθη στον τόπο μας πριν 25 περίπου χρόνια. Αρχικά εφαρμόστηκε από το Υπουργείο Εργασίας και συγκεκριμένα στον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) για την αποκατάσταση των ενηλίκων ανέργων.

Πρόκειται για μια κοινωνικο-οικονομική δραστηριότητα που αποβλέπει στο να βοηθήσει το άτομο να επιλέξει το κατάλληλο επάγγελμα, να ετοιμαστεί σωστά και να σταδιοδρομήσει σ' αυτό με επιτυχία.

Ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός σαν ιδέα, αφού πέρασε από διάφορες φάσεις εξέλιξης, κατέληξε σε μια ευρύτερη ψυχολογική και παιδαγωγική θεώρηση που αποβλέπει στην ανάπτυξη της προσωπικότητας και τη λύση των ατομικών προβλημάτων, που είναι συνυφασμένα με την επαγγελματική αποκατάσταση.

Έτσι, σταδιακά κατέληξε στο πλαίσιο που ορίστηκε από το συμβούλιο της Ευρώπης το Μάιο του

1975 στο Στρασβούργο, σύμφωνα με το οποίο: «Ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός των μαθητών αποβλέπει στο να διευκολύνει την πλήρη άνθηση των διαστάσεων της προσωπικότητάς τους με στόχο να αναζητούν τον τύπο σπουδών και στη συνέχεια το επάγγελμα που ταιριάζει καλύτερα στις ικανότητές τους. Παράλληλα διευκολύνει την προσαρμογή όλων των παιδιών στο σχολείο, ώστε το καθένα να επωφεληθεί από τις ευκαιρίες που του προσφέρονται. Με τον τρόπο αυτό του εξασφαλίζει μια απασχόληση με την οποία θα είναι περισσότερο χρήσιμος στην κοινωνία. Με άλλα λόγια, αποβλέπει στο να τοποθετήσει τον κατάλληλο άνθρωπο στην κατάλληλη θέση».

Μετά από νομοθετική ρύθμιση το 1978 άρχισε να εφαρμόζεται ο θεσμός του επαγγελματικού προσανατολισμού (Σ.Ε.Π.) σ' όλα τα Γυμνάσια και τα Λύκεια της χώρας μας, επειδή έγινε αποδεκτό ότι αποτελεί μέρος της εκπαιδευτικής αγωγής, εφόσον είναι μια παιδαγωγική και αναπτυξιακή διαδικασία, μια διαδικασία μάθησης. Έτσι ο Επαγγελμα-

* Η Σ. Μ. είναι Σύμβουλος Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Επικοινωνία: Γρανικού 16, 17456 Καλαμάκι, τηλ. 9843500

τικός Προσανατολισμός ονομάστηκε Επαγγελματική διαπαιδαγώγηση. Η διαδικασία αυτή αποβλέπει στην αυτογνωσία με αποτέλεσμα την ανάπτυξη της προσωπικότητας. Αναμφίβολα, μ' αυτόν τον τρόπο παρέχεται η δυνατότητα στον έφηβο να απαντήσει στα ερωτήματα: «Ποιος είμαι;», «Τι θα γίνω;», «Τι προσδοκώ από τη ζωή;», «Πού κατευθύνομαι;».

Ο άλλος στόχος της επαγγελματικής διαπαιδαγώγησης είναι η επίγνωση του «κόσμου της εργασίας» και των ευκαιριών που παρέχει. Έτσι ο νέος ενημερώνεται έγκαιρα για τα διάφορα επαγγέλματα, πώς ασκούνται, κάτω από ποιες συνθήκες ασκούνται και πώς τελικά επηρεάζουν τη ζωή μας και την ευτυχία μας. Με την αυτογνωσία και την ενημέρωση γύρω από την αγορά των επαγγελματιών σταδιακά διαμορφώνεται η ατομική ωριμότητα που προαπαιτείται, προκειμένου ο έφηβος να προβληματιστεί και να απαντήσει στα υπαρκτά θέματα της κοινωνικής του ένταξης και του ρόλου του στη ζωή.

Ο θεσμός του Επαγγελματικού Προσανατολισμού αποτελεί πλέον πραγματικότητα και για τη χώρα μας. Διδάσκεται υποχρεωτικά στα Γυμνάσια και στα Λύκεια σε όλες τις τάξεις, από μία ώρα την εβδομάδα, από τους ίδιους τους καθηγητές όλων των ειδικοτήτων που ενδέχεται να έχουν παρακολουθήσει σχετικά επιμορφωτικά σεμινάρια.

Παράλληλα, στην πρωτεύουσα του κάθε νομού υπάρχουν στη Μέση Εκπαίδευση Ειδικοί Σύμβουλοι Επαγγελματικού Προσανατολισμού.

2. Σκοπός της Μελέτης

Η εργασία αυτή αποσκοπεί στην αποτύπωση και καταγραφή της θεώρησης που έχουν οι μαθητές που φοιτούν στα Γυμνάσια και τα Λύκεια της περιοχής Καλαμπάκας, γύρω από την επιλογή του επαγγέλματός τους.

Παρά το περιορισμένο αριθμητικά και επιλεγμένο πλήθος των παιδιών που μελετήθηκε, τα ευρήματά μας μπορούν να χρησιμοποιηθούν σαν οδηγός για την επέκταση της διερεύνησης του προβλήματος στη χώρα μας.

3. Συζήτηση

Ο πολιτισμός του ανθρώπου είναι κατά ένα μεγάλο μέρος πολιτισμός της εργασίας. Μέσα από την εργασία αναπτύσσεται η προσωπικότητα και αποκτά νόημα και αξία η ζωή. Την εκλογή λοιπόν του επαγγέλματος πρέπει να την εντάξουμε σ' αυτό που λέγεται «σχήμα ζωής» και γι' αυτό η επιλογή του αποτελεί κατά βάση επιλογή τρόπου ζωής. Όσο περισσότερες πληροφορίες παίρνει κανείς από το περιβάλλον του σχολείου και της εκπαίδευσης τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα να διαλέξει ένα τρόπο ζωής που να ταιριάζει καλύτερα στις ικανότητές του, στις επιθυμίες του, στις ανάγκες και στις πεποιθήσεις του. Βασικές προϋποθέσεις για την ορθή επιλογή του επαγγέλματος αποτελούν η σωστή αυτοαξιολόγηση των ικανοτήτων που διαθέτουμε, η γνώση δηλαδή του εαυτού μας, η επιθυμία μας να ασχοληθούμε μ' αυτό, καθώς και η γνώση της αγοράς των επαγγελμάτων στην

περιοχή που θέλουμε να το εξασκήσουμε. Με τη γνώση του εαυτού μας (αυτογνωσία) και της αγοράς των επαγγελματιών υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα επιτυχίας και ικανοποίησης από τη δουλειά που θα επιλέξουμε μ' έναν ελεύθερο τρόπο.

Ο έφηβος με την κατάλληλη αγωγή γίνεται ικανός να κατανοήσει τον εαυτό του και να τον αξιολογήσει σωστά. Έτσι μπορεί και πρέπει να συμμετέχει ο ίδιος ενεργά στη διαδικασία της επιλογής και λήψης των αποφάσεων που αφορούν την επαγγελματική του αποκατάσταση.

Τα παιδιά της μελέτης μας είναι μαθητές που φοιτούν στα Δημοσία Γυμνάσια και Λύκεια της Καλαμπάκας και κατοικούν στην πόλη της Καλαμπάκας καθώς και στα γύρω χωριά. Παρόλο που η περιοχή θεωρείται τουριστική λόγω της γειτνιάσεώς της με τα Μετέωρα, εντούτοις οι κάτοικοί της δεν ασχολούνται με τον τουρισμό αλλά με άλλα επαγγέλματα. Αξιοσημείωτο είναι ότι υψηλό ποσοστό των κατοίκων των γύρω χωριών είναι εργάτες στη Γερμανία. Στη μελέτη μας, ως δείκτης κοινωνικοοικονομικού επιπέδου της περιοχής θεωρήθηκε το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, όπως αυτό καθορίζεται από τα χρόνια εκπαίδευσής τους και όχι το επάγγελμα. Έτσι το 60% των γονέων έχουν τελειώσει το Δημοτικό, το 17% το Γυμνάσιο, το 11% το Λύκειο και το 10% κάποια Ανώτερη ή Ανώτατη Σχολή.

Ενδιαφέρον είναι ότι ο Νόμος Τριτάτων είναι ο 3ος κατά σειρά Νομός στις επιτυχίες για τις Εισαγωγικές εξετάσεις του Πανεπιστημίου.

Αξιίζει επίσης να σημειωθεί ότι στα Τρίκαλα υπάρχει η Σχολή Μονίμων Υπαξιωματικών (ΣΜΥ) και αυτό πιθανό να συσχετίζεται με την υψηλή προτίμηση των μαθητών για στρατιωτικά επαγγέλματα που βρέθηκε 17% στα παιδιά της μελέτης μας.

Από τα αποτελέσματα της μελέτης μας φαίνεται ότι οι μαθητές δεν έχουν ικανοποιητική πληροφόρηση για τα διάφορα επαγγέλματα, αφού μόνο 30% απαντούν ότι έχουν συγκεκριμένες πληροφορίες για το επάγγελμα που σκέπτονται να ακολουθήσουν. Αυτό επιβεβαιώνεται έμμεσα και από τη διάσταση απόψεών τους μεταξύ του επαγγέλματος που επιλέγουν και του επαγγέλματος που θαυμάζουν περισσότερο.

Η γνώμη τους για τις ικανότητές τους στο γραπτό και προφορικό λόγο είναι καλύτερη απ' ότι για τις ικανότητές τους στην αφηρημένη σκέψη (Μαθηματικά), καθώς και στην ανεύρεση νέων ιδεών, γεγονός που δε συμβαδίζει απόλυτα με την ομάδα επαγγέλματος που θα ήθελαν να ακολουθήσουν ούτε και με την αντικειμενική επίδοσή τους στα μαθήματα. Πάντως, αυτά που αυτοεκτιμούνται ότι διαθέτουν ταυτόχρονα καλές λεκτικές ικανότητες και ικανότητες αφηρημένου λογισμού, έχουν στατιστικά σημαντική τάση να διαλέγουν επιστημονικά επαγγέλματα.

Αξιοσημείωτο είναι ότι 1:3 παιδιά ζητούν τη σιγουριά της ενασχόλησης στο Δημόσιο που τους εξασφαλίζει μονιμότητα, ενώ το ποσοστό των παιδιών που θέλουν να ασχοληθούν στον Ιδιωτικό Τομέα είναι χαμηλό (17%). Ενδιαφέρον επί-

σης είναι ότι σε μια αγροτική περιοχή, μόνο το 1% των παιδιών θα ήθελαν να ασχοληθούν με εργασίες υπαίθρου. Αντίθετα, τα περισσότερα θα ήθελαν να ασχοληθούν με επισημονικά (24%) και κοινωνικά (20%) επαγγέλματα.

Ωστόσο, το 74% των παιδιών γνωρίζει σωστά το ρόλο και τη σημασία της επαγγελματικής διαπαιδαγώγησης, γεγονός που σημαίνει ότι έχουν έντονη την ανάγκη για σωστή επαγγελματική πληροφόρηση και βοήθεια για τη λήψη επαγγελματικής απόφασης. Αυτό δεν πρέπει να εκληφθεί σαν αποτυχία του θεσμού της επαγγελματικής διαπαιδαγώγησης στα Σχολεία, αλλά αντίθετα σαν ανάγκη εντονότερης δραστηριοποίησης του θεσμού.

Οι απόψεις τους για τα κοινωνικά παραπτώματα ιεραρχούνται αναμενόμενα αν και κάνει εντύπωση ότι το ψέμα αξιολογείται περισσότερο σαν κοινωνικό παράπτωμα από την κλοπή. Η γνώμη τους για τους χρήστες ναρκωτικών ουσιών, τους οποίους οι περισσότεροι τους θεωρούν

θύματα και όχι αρρώστους, όπως πράγματι είναι, πιθανό να οφείλεται στην αγωγή που τους δίδεται από την Ελληνική οικογένεια. Πάντως, είναι σημαντικό ότι μόνο 10% των παιδιών τους καταδικάζει κοινωνικά θεωρώντας τους εγκληματίες ή επικίνδυνους.

Συμπερασματικά, από την αρχική ανάλυση των αποτελεσμάτων αυτής της πρόδρομης μελέτης, μπορεί να υποστηριχθεί η άποψη ότι, αν και ο σπόρος της Επαγγελματικής Διαπαιδαγώγησης αρχίζει να αποδίδει, παραμένει ευρύ πεδίο για κατάλληλη αγωγή. Μ' αυτόν τον τρόπο οι νέοι μας θα αντιληφθούν ότι θα αποδώσουν καλύτερα στη ζωή τους αν ασχοληθούν με κάτι που το κάνουν με ευχαρίστηση και κάνουν με ευχαρίστηση εκείνο στο οποίο θα είναι καλύτεροι.

Σχεδιάζεται η επέκτασή τους και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας, προκειμένου να επισημανθούν ενδεχόμενες διαφοροποιήσεις που θα σχετίζονται με οικονομικούς και πολιτισμικούς παράγοντες.*

* Η έρευνα δημοσιεύεται ολόκληρη στο περιοδικό της Παιδιατρικής Εταιρείας «Παιδιατρική».

Μαρία Μαλικιώση-Λοίζου*

Ο ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ-ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ: ΡΟΛΟΣ-ΣΤΟΧΟΙ-ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ-ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

1. Εισαγωγή

Το πρώτο και βασικό ερώτημα στο οποίο πρέπει να απαντήσουμε πριν αναπτύξουμε το ρόλο του λειτουργού της συμβουλευτικής στην προσχολική εκπαίδευση είναι το «αν είναι σκόπιμο να εργάζεται με παιδιά προσχολικής ηλικίας». Γνωρίζουμε όλοι πολύ καλά πως σ' αυτές τις μικρές ηλικίες η οικογένεια παίζει πρωταρχικό ρόλο στη ζωή του παιδιού. Το επιχείρημα, λοιπόν, εκείνων που αντιτίθενται στην ιδέα του συμβουλευτικού ψυχολόγου στην προσχολική εκπαίδευση, στηρίζεται στο γεγονός ακριβώς ότι τα μικρά παιδιά της προσχολικής ηλικίας δεν είναι τόσο ανεξάρτητα όσο οι ενήλικες και επηρεάζονται πολύ περισσότερο από τους γονείς και το οικογενειακό τους, γενικά, περιβάλλον παρά από άλλα πρόσωπα, έτσι ώστε ο σύμβουλος - ψυχολόγος δεν παίζει και τόσο σπουδαίο ρόλο στην αλλαγή κάποιας συμπεριφοράς τους όσο η οικογένεια.

Γεγονός όμως είναι πως, από τη στιγμή που το παιδί βρίσκεται σ' ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον αρκετές ώρες της ημέρας, ένα πρόβλημα της συμπεριφοράς του μπορεί να εμφανιστεί και στην οικογένεια αλλά και στο σχολείο. Επομένως, όχι μόνο οι γονείς αλλά και οι παιδαγωγοί επωμίζονται το ρόλο της διαπαιδαγώγησης και καθοδήγησης του παιδιού αφού βρίσκονται

σε καθημερινή επαφή μαζί του. Επειδή όμως οι ίδιοι δε διαθέτουν τις ειδικές γνώσεις για να βοηθήσουν στην πρόληψη αλλά και στην τροποποίηση μιας προβληματικής συμπεριφοράς, ο ρόλος του συμβούλου - ψυχολόγου κρίνεται απαραίτητος και αποκατά ακόμη μεγαλύτερη σπουδαιότητα.

Τελικά, δηλαδή, αποδεικνύεται πως ο λειτουργός της συμβουλευτικής μπορεί να προσφέρει πολλά και να βοηθήσει ουσιαστικά το μικρό παιδί στην κοινωνική, συναισθηματική, προσωπική, αλλά και στην ακαδημαϊκή του ακόμη εξέλιξη.

Ποιος είναι λοιπόν ο ρόλος του λειτουργού της συμβουλευτικής στο νηπιαγωγείο και ποια είναι εκείνα τα χαρακτηριστικά προσωπικά του γνωρίσματα που αν τα διαθέτει αυξάνει τις πιθανότητες να επιτύχει στο έργο του;

2. Ρόλος του λειτουργού συμβουλευτικής - προσανατολισμού

Ο ρόλος του λειτουργού συμβουλευτικής-προσανατολισμού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (στην οποία είναι ενταγμένη δια Νόμου και η προσχολική) συνίσταται σε: 1) πρόσωπο-με-πρόσωπο (ατομική) συμβουλευτική, 2) σε παροχή πληροφοριών, 3) σε συντονισμό δραστηριοτήτων, και 4) σε αξιολόγηση.

Τις λειτουργίες αυτές τις εκτελεί με τα

* Η Μ. Μ.-Λ. είναι Επ. Καθηγήτρια στο Π.Δ.Π.Α. Αθηνών. Επικοινωνία: Βασιλέως Αλεξάνδρου 21, 14561 Κηφισιά, τηλ. 8001551

παιδιά, τους εκπαιδευτικούς, τη διοίκηση και τους γονείς, σε συνδυασμό ή χωριστά με στόχο την ψυχική υγεία του παιδιού.

Ο πρωταρχικός του ρόλος είναι να βοηθάει τα παιδιά και στις τρέχουσες δυσκολίες, που μπορεί να αντιμετωπίζουν ατομικά ή σε σχέση με τους άλλους, αλλά και στη θεμελίωση μιας υγιούς προσωπικότητας που θα τα προετοιμάσει για τη μελλοντική τους ζωή. Στα πλαίσια αυτού του ρόλου εντάσσεται η πρόσωπο με πρόσωπο ατομική εργασία ή εργασία σε μικρές ομάδες* για εξελικτικές, προληπτικές ή θεραπευτικές ανάγκες, η παροχή δραστηριοτήτων προσανατολισμού επικεντρωμένων σε θυμικά στοιχεία της προσωπικότητας, και η αναγνώριση και εκτίμηση προβλημάτων συμπεριφοράς, ειδικών αναγκών, έλλειψης ικανοτήτων και άλλων αδυναμιών ή μειονεκτημάτων ώστε να παραπεμφθούν τα παιδιά αυτά σε άλλες ειδικότητες που θα τα βοηθήσουν καλύτερα (Cottingham, 1969q, Faust, 1968q Patterson, 1969).

Οι συσκέψεις και η συμβουλευτική με τους δασκάλους και το εκπαιδευτικό, γενικά, προσωπικό στοχεύουν στο να τους βοηθήσουν να εργάζονται πιο θετικά και αποτελεσματικά με τα παιδιά σε ατομικό αλλά και ομαδικό επίπεδο. Η βοήθεια αυ-

τή (προς τους δασκάλους) συνίσταται σε παροχή πληροφοριών, ενημέρωση, και στην ανάπτυξη κατάλληλων δεξιοτήτων για την αποτελεσματική χρησιμοποίηση μεθόδων και τεχνικών που απασκοπούν στην ορθότερη αντιμετώπιση των παιδιών.

Οι συμβουλευτικοί ψυχολόγοι οργάνωνουν επίσης ατομικές και ομαδικές συναντήσεις με τους γονείς με στόχο να τους βοηθήσουν στα προβλήματα που συναντούν με τα παιδιά τους, παρέχοντάς τους συγχρόνως την απαραίτητη πληροφόρηση για το ρόλο της συμβουλευτικής και του προσανατολισμού στο σχολείο και ενημερώνοντάς τους για άλλες συμβουλευτικές υπηρεσίες που υπάρχουν και που μπορούν να χρησιμοποιήσουν.

Οι συναντήσεις των συμβουλευτικών ψυχολόγων με τους γονείς των μικρών παιδιών στοχεύουν επιπρόσθετα στο να διευρύνουν τις γνώσεις τους γύρω από θέματα παιδικής ανάπτυξης και εξέλιξης έτσι ώστε να μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά τους καλύτερα στην προετοιμασία για το σχολείο και τη ζωή. Εξάλλου, πολλές οικογένειες χρησιμοποιούν το συμβουλευτικό ψυχολόγο για να επιλύσουν οικογενειακές συγκρούσεις και να βελτιώσουν τους ενδοοικογενειακούς τρόπους επικοινωνίας τους.

* Η ομαδική συμβουλευτική είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική με μικρά παιδιά γιατί στα παιδιά αρέσει να συμμετέχουν σε ομάδες, είναι κοινωνικά και ενδιαφέρονται για την αλληλεπίδρασή τους με άλλα πρόσωπα. Εξάλλου, η ομάδα αποτελεί ένα τρόπο ζωής για το μικρό παιδί. Σε ομάδες διδάσκεται, παίζει, τρώει και συχνά καταλαβαίνει την αξία του μέσα από την αλληλεπίδραση της ομάδας.

Στην ομάδα, το μικρό παιδί μπορεί να ψάξει για τις ελπίδες, τους φόβους και την επιρροή που μπορεί να εξασκήσει στους άλλους. Μαθαίνει να καθυστερεί ή να αναβάλλει την άμεση ικανοποίηση των αναγκών ή επιθυμιών του, να ελέγχει τις συναισθηματικές του αντιδράσεις, να διαμορφώνει αξίες και να προσφέρει στους άλλους (Havighurst, 1963).

Η ομάδα βοηθάει επίσης, στην καλύτερη αντιμετώπιση προβλημάτων που αντιμετωπίζει το μικρό παιδί. Το παιδί μαθαίνει μέσα από την ομάδα ότι δεν είναι μόνο του στην αντιμετώπιση κάποιου προβλήματος και ότι η ομάδα θα το βοηθήσει να το αντιμετωπίσει υποστηρίζοντάς το συναισθηματικά, ηθικά, πρακτικά. Οποιοδήποτε βοηθιέται μέσα από την ομάδα στην ανάπτυξη αλτροϊστικών αισθημάτων και κοινωνικού ενδιαφέροντος (τη σημασία του οποίου τόσο έχει τονίσει ο Alfred Adler). Επίσης, του δίνεται η ευκαιρία να αποκτήσει αυτογνωσία και ενσυναίσθηση για τους άλλους όμοιούς του.

Τέλος, η δυνατότητα άμεσης ανατροφοδότησης και το γεγονός ότι η ομάδα αποτελεί πράγματι ένα χώρο όπου μπορεί το παιδί να δοκιμάσει νέες συμπεριφορές, κάνει την ομαδική συμβουλευτική ακόμη πιο επιθυμητή για τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας (Dinkmeyer and Muro, 1971).

Τέλος, οι σύμβουλοι-ψυχολόγοι συνεργάζονται και συσκέπτονται με τη διοίκηση του σχολείου ξεχωριστά ή και σε συνδυασμό με τους παιδαγωγούς και τους γονείς με στόχο καταρχή, την καλύτερη και πληρέστερη αντιμετώπιση των προβλημάτων του παιδιού και τη θεραπεία του. Επιπρόσθετα, οι συνεργασίες και οι συσκέψεις αυτές στοχεύουν στην ενημέρωση και την παροχή πληροφοριών για την καλύτερη οργάνωση και λειτουργία των συμβουλευτικών και άλλων υπηρεσιών προσανατολισμού και αξιολόγησης στον εκπαιδευτικό χώρο.

Πολλές φορές κρίνεται απαραίτητη η συλλογική αντιμετώπιση του παιδιού για να βοηθηθεί στη δυσκολία που αντιμετωπίζει ή για να προληφθεί η εμφάνιση δυσκολιών. Στο πλαίσιο αυτό μπορεί να εφαρμοστεί κάτι ανάλογο με τη θεραπεία του «Δικτύου». Η θεραπευτική προσέγγιση του «Δικτύου» (network therapy) πρωτοπαρουσιάστηκε από την Carolyn Attneave (1969) ως ένας καλύτερος τρόπος αντιμετώπισης ατόμων με διαφορετική πολιτιστική κληρονομιά.

Η θεραπεία του «δικτύου» απευθύνεται πρώτα στο άτομο και κατόπιν στην οικογένειά του, ενδιαφέρεται όμως και για άλλα πρόσωπα ή καταστάσεις που συνδέονται με αυτό. Έτσι προσεγγίζει, καταρχήν μεν το άτομο, συγχρόνως όμως και όλους τους άλλους που το επηρεάζουν και το υποστηρίζουν.

Στην περίπτωση ενός μικρού παιδιού, και ανάλογα με το πρόβλημα, εκτός από ατομική πρόσωπο με πρόσωπο θεραπεία, μπορεί να γίνεται παράλληλα και ομαδική θεραπευτική εργασία, παρατήρηση στην τάξη και συσκέψεις με τον παιδαγωγό και τη διοίκηση, οικογενειακή συμβουλευτική και ενδεχομένως παρεμβάσεις από το κοινοτικό περιβάλλον του παιδιού (π.χ. κοινωνική λειτουργός, ιατρικό προσωπικό κ.λπ.). Είναι πολύ σημαντικό, όλες αυτές οι παράλληλες ενέργειες να είναι καλά «δικτυομένες», καλά συντονισμένες.

3. Στόχοι

Βασικός στόχος του συμβουλευτικού ψυχολόγου - που διαφαίνεται εξάλλου καθαρά μέσα από όλους αυτούς τους ρόλους και συνεργασίες - είναι να βοηθήσει το παιδί στην απόκτηση της ταυτότητάς του που δεν είναι τίποτε άλλο από το πώς βλέπει και φαντάζεται τον εαυτό του σε σχέση με τον κόσμο γύρω του και πώς πιστεύει ότι το κρίνουν οι άλλοι (Erikson, 1968). Η διαμόρφωση της ταυτότητας είναι μια εξελικτική διαδικασία που αρχίζει ασυνείδητα στη βρεφική και παιδική ηλικία και ολοκληρώνεται με το τέλος της εφηβείας και την είσοδο στον κόσμο των ενηλίκων. Μέσα από την αναζήτηση και ολοκλήρωση της ταυτότητάς του, ο νέος πλέον ενήλικας, θα βρει λύσεις και για τα άλλα εκπαιδευτικά και επαγγελματικά ζητήματα που τον απασχολούν. Για την επίτευξη του τελικού στόχου της απόκτησης της ταυτότητας ο λειτουργός συμβουλευτικής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενδιαφέρεται διαδικαστικά και για την προσωπική, ψυχολογική και κοινωνική εξέλιξη του παιδιού, και για την προσαρμογή του στο σχολικό περιβάλλον αλλά και για τη σωστή επαγγελματική του επιλογή μελλοντικά. Επομένως, παρέχει βοήθεια στους τομείς της εκπαιδευτικής, επαγγελματικής και προσωπικής εξέλιξης του παιδιού.

Έχοντας υπόψη τους στόχους αυτούς, το ερώτημα τίθεται ποια είναι τα χαρακτηριστικά εκείνα γνωρίσματα στην προσωπικότητα και τη συμπεριφορά του συμβουλευτικού ψυχολόγου που θα εγγυηθούν μια επιτυχημένη και αποτελεσματική συμβουλευτική προσέγγιση.

4. Προσωπικά χαρακτηριστικά λειτουργού συμβουλευτικής - προσανατολισμού

Σχεδόν όλες οι συμβουλευτικές θεωρίες και προσεγγίσεις συμφωνούν ως προς τη σπουδαιότητα της ενσυναίσθησης, της

μη-κτητικής ξεστασιάς και της γνησιότητας του συμβουλευτικού ψυχολόγου ως απαραίτητες για μια επιτυχημένη και αποτελεσματική συμβουλευτική σχέση. Πρώτος ο Carl Rogers είχε δηλώσει ότι: «η ικανότητα του συμβούλου να μεταδίδει ενσυναίσθητη κατανόηση και ανεξάρτητη θετική εκτίμηση για το βοηθούμενο καθώς και η ικανότητά του να είναι ένα γνήσιο και συγκροτημένο άτομο στη συμβουλευτική σχέση, αποτελούν τους απαραίτητους και επαρκείς όρους για μια επιτυχημένη συμβουλευτική». Με τη δήλωσή του αυτή ο Rogers πυροδότησε μια ολόκληρη νέα κατεύθυνση στην επιστημονική σκέψη και έρευνα. Τα χαρακτηριστικά αυτά γνωρίσματα του λειτουργού της συμβουλευτικής έχουν αποδειχθεί και μέσα από πάρα πολλές έρευνες ότι συνδέονται άμεσα με την επιτυχημένη συμβουλευτική και ψυχοθεραπεία (Carkhuff και Berenson, 1967· Truax και Carkhuff 1967· Cohen, 1975). Όμως δεν είναι και τα μόνα: Έρευνες αποδεικνύουν ότι υπάρχουν και άλλα χαρακτηριστικά, πέρα από αυτά τα τρία, που συμβάλλουν σημαντικά στην επιτυχημένη συμβουλευτική. Για παράδειγμα, μπορούμε να αναφέρουμε το σεβασμό, την αμεσότητα, την κατανόηση (Carkhuff 1969), την προσεκτική παρακολούθηση (Kagan et al., 1967), την ευφύια, το ενδιαφέρον του συμβούλου να εργάζεται με ανθρώπους - και στη συγκεκριμένη περίπτωση με παιδιά - την αυτο-αποδοχή, την ανοχή για ασαφείς ή διαφορούμενες καταστάσεις (Polmantier, 1966), τον αυθορμητισμό, την ειλικρίνεια (Carkhuff και Berenson, 1967) και άλλες.

Γεγονός είναι πως δεν υπάρχει ένα και μοναδικό πρότυπο του ιδανικού λειτουργού συμβουλευτικής και προσανατολισμού, αφού σύμβουλοι με διαφορετικές προσωπικότητες μπορούν να προσεγγίσουν τον ίδιο συμβουλευόμενο με διαφορετικούς τρόπους και να καταλήξουν σε εξίσου ευνοϊκά αποτελέσματα (Hill και Green, 1960· Tyler, 1961).

5. Δεξιότητες

Διαθέτοντας αυτά τα χαρακτηριστικά προσωπικά γνωρίσματα που προαναφέρθηκαν και έχοντας να αντιμετωπίσει προβλήματα σαν αυτά που απαριθμήστηκαν, πώς θα προσεγγίσει ο σύμβουλος καλύτερα το μικρό παιδί για να κερδίσει την εμπιστοσύνη και συνεργασία του;

Για την αντιμετώπιση των μικρών παιδιών της προσχολικής ηλικίας ο σύμβουλος ψυχολόγος πρέπει να έχει υπόψη του μερικές αρχές που διέπουν τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η σκέψη τους. Πρέπει να γνωρίζει πως οι γνωστικές διαδικασίες των μικρών παιδιών διαφέρουν από αυτές των ενηλίκων και αυτό σημαίνει πως ο σύμβουλος θα πρέπει να ξέρει να μιλάει στη γλώσσα και στο γνωστικό τους επίπεδο. Για να είναι επιτυχής η επικοινωνία με τα μικρά παιδιά θα πρέπει ο σύμβουλος να κερδίσει καταρχήν την εμπιστοσύνη τους εκδηλώνοντας ειλικρίνη, θερμά αισθήματα.

Τα παιδιά όσο πιο μικρά είναι τόσο περισσότερο χρειάζονται βοήθεια από το σύμβουλο-ψυχολόγο για να αρχίσουν να μοιράζονται μαζί του αυτά που τα απασχολούν. Ένας άνθρωπος που είναι ομιλητικός, που αγαπά και δέχεται τα παιδιά όπως είναι, θα μπορέσει να τους αποσπάσει λόγια πιο εύκολα. Οι MacFarlane και Feldmeth (1988, σελ. 8-9) περιγράφουν κάποιους χρήσιμους τρόπους που στοχεύουν στην καλύτερη επικοινωνία με τα μικρά παιδιά και οι οποίοι είναι:

1. Χρήση σύντομων προτάσεων και απλών λέξεων.

2. Χρήση συγκεκριμένης γλώσσας και αποφυγή αφηρημένων εννοιών. Π.χ. Είναι σαφέστερο να ρωτήσουμε το παιδί ευθέως: «Σε άγγιξε;» παρά να ρωτήσουμε πλάγως: «Έκανε κάτι άσεμνο (ή άρρεπο);» Κάποιες φορές και η έννοια «άγγιξε» πρέπει να γίνει πιο σαφής δείχνοντας στο σώμα μιας κούκλας που ακριβώς εννοούμε.

3. Αποφυγή διπλών αργήσεων. Είναι καλύτερο να πούμε «Σου είπε η δασκάλα να μη το κάνεις αυτό;» από το να πούμε: «Δεν σου είπε η δασκάλα να μη το κάνεις αυτό;».

4. Τυχαίες ή υποθετικές λογικές ερμηνείες μπορεί να δυσκολέψουν το μικρό παιδί, να μη του γίνουν απόλυτα κατανοητές.

Καλύτερα να πούμε «Μη το κάνεις αυτό. Θα βρεις τον μπελά σου» παρά να πούμε «Αν το κάνεις αυτό, τότε θα βρεις τον μπελά σου». Ο συλλογισμός «αν/τότε» των λογικών συνεπειών απαιτεί προχωρημένη σκέψη συγκεκριμένων νοητικών πράξεων που πολλά μικρά παιδιά δεν μπορούν ακόμη να προσεγγίσουν.

5. Χρήση ουσιαστικών ονομάτων παρ'ά αντωνυμιών. Μικρά παιδιά (αλλά και ενήλικες) που βρίσκονται κάτω από πίεση μπορεί να μπερδέψουν άτομα και καταστάσεις.

6. Χρειάζεται προσοχή με τις κλειστές ερωτήσεις που μπορούν να απαντηθούν με ένα «ναι» ή με ένα «όχι». Οι κλειστές ερωτήσεις είναι μια πρόκληση για οποιονδήποτε συνομιλεί με μικρά παιδιά μια και οι λεκτικές ικανότητες των μικρών παιδιών είναι περιορισμένες. Αν πρέπει να κάνει ο σύμβουλος τέτοιες ερωτήσεις καλύτερα να συνεχίσει και να τις συμπληρώσει με παραφράσεις και ενθαρρύνσεις του τύπου «πες μου περισσότερα» για να διευκολυνθεί η συνομιλία.

Έχοντας υπόψη του όλους αυτούς τους τρόπους καλύτερης επικοινωνίας με το μικρό παιδί, μπορεί ο σύμβουλος ψυχολόγος να οργανώσει τη συνέντευξη σε πέντε στάδια (και επέκταση της θεωρίας των χαρακτηριστικών και των παραγόντων) (Ivey, Bradford-Ivey, Simek- Morgan, 1993)*

Πρώτο στάδιο: Δημιουργία μιας καλής επαφής και δομής της συνέντευξης («Γεια σου» και «Ναι, με τι θα ασχοληθούμε σήμερα»)

Δεύτερο στάδιο: Συλλογή στοιχείων και πληροφοριών και αναγνώριση προσόντων (Ποιο είναι το πρόβλημα; Ποια είναι τα προσόντα του;)

Τρίτο στάδιο: Προσδιορισμός εκβάσεων (αποτελεσμάτων) (Τι επιθυμεί, το ίδιο το βοηθούμενο άτομο, να γίνει;)

Τέταρτο στάδιο: Παραγωγή εναλλακτικών λύσεων (Τι μπορούμε να κάνουμε για να βρούμε εναλλακτικές λύσεις;)

Πέμπτο στάδιο: Γενίκευση και μεταβίβαση μάθησης («Θα το κάνεις;»)

Το μοντέλο αυτό προτείνεται ως μία δυνατότητα επιτυχούς προσέγγισης του μικρού παιδιού, επειδή αποτελείται από συγκεκριμένα στάδια, πλησιάζει το παιδί με συγκεκριμένους τρόπους που είναι και για το ίδιο πιο κατανοητοί. Τα πέντε στάδια στα οποία αναφέρεται ανταποκρίνονται στο επίπεδο κατανόησης του μικρού παιδιού. Επειδή η σκέψη του μικρού παιδιού είναι συχνά τυχαία και συγκεχυμένη, με το μοντέλο αυτό μπορεί ο σύμβουλος να την οργανώσει και να τη δομήσει καλύτερα.

Πιο συγκεκριμένα, για τη δημιουργία μιας καλής πρώτης επαφής βοηθούν τα παιχνίδια, ο πηλός ή η αφήγηση, εκ μέρους του συμβούλου, μιας ενδιαφέρουσας και διασκεδαστικής ιστορίας. Ο Dinkmeyer (1983) προτείνει ένα πρόγραμμα (DUSO-R=Developing Understanding of Self and Others) όπου χρησιμοποιείται μία σύντομη ή μια ατελείωτη ιστορία για να ξεκινήσει ο διάλογος. Η μέθοδος αυτή θεωρείται ιδιαίτερα αποτελεσματική σε ομαδική συμβουλευτική με μικρά παιδιά.

Επειδή στα μικρά παιδιά αρέσει να

* Η θεωρία των χαρακτηριστικών και των παραγόντων εφαρμοσμένη στη συμβουλευτική, χαρακτηρίζεται από λογικές αποφάσεις, όπου ο ρόλος του συμβούλου έγκειται στο να βοηθήσει τον πελάτη του να κάνει καλύτερες επιλογές για να ζει πιο εποικοδομητικά.

απασχολούν με κάτι τα χέρια τους όταν μιλούν, γι' αυτό προτείνονται τα παιχνίδια, ο πηλός, χαρτί και μαρκαδόροι για να μπορεί το παιδί να διαλέξει κάτι από αυτά. Μια ζωγραφιά μπορεί επίσης να αποδειχθεί πολύ χρήσιμη για το ξεκίνημα της συζήτησης. Τα ιχνογραφήματα συχνά φανερώνουν τα συναισθήματα του μικρού παιδιού. Σημαντικό επίσης είναι το φυσικό περιβάλλον. Έπιπλα στο μέγεθος του μικρού παιδιού θα το κάνουν να αισθανθεί πιο άνετα και θα διευκολύνουν την όλη συμβουλευτική διαδικασία.

Για τη συλλογή πληροφοριών και την αναγνώριση προσόντων είναι βασικό να αφήσουμε το παιδί να μιλήσει ελεύθερα, με το δικό του τρόπο και να μην προσπαθούμε να το καθοδηγήσουμε με δικές μας ερωτήσεις. Μπορούμε όμως να το βοηθήσουμε να οργανώσει καλύτερα τη σκέψη του χρησιμοποιώντας την «αντανάκλαση συναισθημάτων» την «παράφραση» και την «περίληψη». (Ivey et al. 1992).

Για να προσδιορίσουμε κάποιους στόχους προς τους οποίους θα επιθυμούσε να προχωρήσει το παιδί μπορούμε να του ζητήσουμε να μας μιλήσει για ένα ιδανικό κόσμο, όπως θα τον ήθελε το ίδιο, και μέσα από την αφήγησή του να ανακαλύψουμε τις επιθυμίες του.

Η παραγωγή εναλλακτικών λύσεων μπορεί να βοηθηθεί με τη μέθοδο του «καταιγισμού ιδεών» (brainstorming).

Η ανακάλυψη εναλλακτικών λύσεων μπορεί να βοηθηθεί πολύ το παιδί να ξεπεράσει τη δυσκολία στην οποία βρίσκεται.

Τέλος, θεωρείται απαραίτητο, όλα αυτά τα οποία συζητήθηκαν στη βοηθητική συνέντευξη να μπορεί το μικρό παιδί να τα εφαρμόσει και έμπρακτα. Γι' αυτό πρέπει να του ανατεθεί κάποια συγκεκριμένη δραστηριότητα την οποία θα υποσχεθεί το παιδί να εκτελέσει φεύγοντας από το σύμβουλο ψυχολόγο.

6. Συμπερασματικά

Είναι γεγονός ότι η αποδοχή των συμβουλευτικών υπηρεσιών όλο και αυξάνεται. Καθώς αυξάνονται οι ευκαιρίες για συμβουλευτική και προσανατολισμό, οι ομάδες που μπορούν να ωφεληθούν από τέτοιου είδους υπηρεσίες, όλο και πληθαίνουν. Έτσι, γίνεται σιγά-σιγά αποδεκτή και η ύπαρξη ενός λειτουργού συμβουλευτικής και στο νηπιαγωγείο.

Ο σύμβουλος στο πρώτο αυτό επίπεδο της εκπαίδευσης αναγνωρίζει απόλυτα τη σπουδαιότητα των εμπειριών που οδηγούν σε επιτυχία, για όλα τα παιδιά. Πιστεύει πως κάθε παιδί πρέπει να αποκτήσει εμπιστοσύνη στον εαυτό του, να νιώσει ότι αξίζει και ότι και οι άλλοι το εκτιμούν, προκειμένου να γίνει ένας ώριμος και σωστά προσαρμοσμένος άνθρωπος στην κοινωνία.

Η ανάπτυξη μιας θετικής και επαρκούς εικόνας για τον εαυτό τους μπορεί να βοηθηθεί μέσα από την εργασία του ψυχολογικού συμβούλου μαζί τους - ατομικά ή και σε συνεργασία με την οικογένειά τους και τους δασκάλους τους. Όλα τα παιδιά, όχι μόνο εκείνα με μαθησιακές ή συναισθηματικές δυσκολίες, μπορούν να ωφεληθούν μαθαίνοντας περισσότερα για τον εαυτό τους και τους άλλους.

Πολλές από τις συμβουλευτικές διαδικασίες που χρησιμοποιούνται με μικρά παιδιά περιλαμβάνουν οργανωμένες δραστηριότητες που θα τους αποδώσουν επιτυχείς εμπειρίες.

Η συμβουλευτική με παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας αποτελεί ένα επιτυχή τρόπο εργασίας μαζί τους κατά τρόπο θετικό, που συνδέεται αναπτυξιακά με την παρούσα αλλά και τη μελλοντική ψυχική τους υγεία. Πολλές ανησυχίες που βγαίνουν στην επιφάνεια όταν ο άνθρωπος ενηλικιωθεί θα μπορούσαν κάλλιστα να αναγνωριστούν και να αντιμετωπιστούν στις νεότερες αυτές ηλικίες με διάφορες συμβουλευτικές δραστηριό-

ητες. Τα μικρά παιδιά έχουν ίδια δικαιώματα, αν όχι περισσότερα, στη συμβουλευτική όπως κάθε άλλη ομάδα ηλικίας της κοινωνίας μας.

Η συμβουλευτική και ο προσανατολισμός στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση πρέπει να χαρακτηρίζεται από ενδιαφέρον για τον άνθρωπο (ως μια ολότητα), απο μια έμφαση που θα πρέπει να προσδίδει

στη συνεργασία, και από μία σπουδαιότητα στην ανθρώπινη εξέλιξη.

Στοχεύει στην απόκτηση της ταυτότητας μέσα από μια προσφορά βοήθειας για εκπαιδευτική, προσωπική και επαγγελματική εξέλιξη. Γι' αυτό και η εργασία του συμβούλου επεκτείνεται και πέρα από το σχολείο, στο σπίτι και στη ζωή μέσα στην κοινότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Attneave, C. «Therapy in Tribal Settings and Urban Network Interventions». *Family Process*, 8, (1969), 192-210.
- Carkhuff, R.R. *Helping and Human Relations: A primer for Lay and Professional Helpers*. Two Vols. New York: Holt, Rinehart and Winston, (1969).
- Carkhuff, R.R. and B.G. Berenson. *Beyond Counselling and Therapy*. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc, (1967).
- Cohen, J. A Factor Analytic Study of Counselor Variables Related to Therapeutic Outcome. *Dissertation Abstracts International*, (Mar), Vol. 35 (9-A), 5809, (1975).
- Cottingham, H.F. «Conceptualizing the Guidance Function in the Elementary School». *Elementary School Guidance and Counselling* 4 (2), 112-119, (1969).
- Dinkmeyer, Donald. *Developing Understanding of Self and Others* Rev. ed. Circle Pines. Minn. American Guidance Service, Inc, (1983)
- Dinkmeyer, D.C. and Muro, J.J. *Group Counselling: Theory and Practice*. Illinois: F.E. Peacock, Pub. Inc, (1971)
- Erikson, E. *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton, (1968)
- Faust, Verne. *History of Elementary School Counselling Boston: Houghton Mifflin*, (1968)
- Havinghurst, R.J. *Human Development and Education*. New York Longman Green, (1953)
- Hill, G.E. and D.A. Green. «The selection, preparation and professionalization of guidance and personnel workers». *Review of Educational Research*, 30, (1960), σ.σ. 115-130.
- Ivey, A.E., N.B. Gluckstern, and M. Bradford Ivey. *Συμβουλευτική: Μέθοδος πρακτικής προσέγγισης*. Μετάφραση-επιμέλεια Μ. Μαλιωύση-Λοΐζου. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, (1992)
- Ivey, A.E., M. Bradford-Ivey, and L. Simek-Morgan. *Counselling and Psychotherapy A Multicultural Perspective* Third Edition. Boston: Allyn and Bacon, (1993).
- Kagan, N., D.R. Krathwohl et al. *Studies in Hhuman Interaction. Interpersonal Process Recall Stimulated by Videotape*. Educational Publication Services. College of Education, Michigan State University, East Lansing, Michigan December, (1967).
- McFarlane, K. and Feldmeth, J. *Child Sexual Abuse: The Clinical Interview*. New York: Guilford, (1988).
- Patterson, C.H. «The Counselor in the Elementary School». *Personnel and Guidance Journal*, 47 (10), σ.σ. 979-987, (1969).
- Polmantiier, P.C. «The Personality of the Counselor». *Vocational Guidance Quarterly*, 5, 95-100, (1966)
- Tyler, Leaona E. *The Work of the Counselor* New York: Appleton - Century Crotts, (1961).
- Truax, C.B. and Carkhuff R.R. *Toward Effective Counselling and Psychotherapy: Training and practice*. Chicago: Aldine Pub. Co., (1967).

Θεμιστοκλής Μίχος*

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ/ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΓΙΑ ΑΝΑΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟ

Όλοι μας γνωρίζουμε ότι η ΕΛΕΣΥΠ έχει προσφέρει μέχρι σήμερα ένα πλούσιο επιστημονικό έργο στο χώρο της συμβουλευτικής και του επαγγελματικού προσανατολισμού στις ηλικίες της μέσης και πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, χωρίς να παραβλέψουμε βέβαια τις πολύ αξιόλογες ημερίδες για το ανθρώπινο δυναμικό και τη διάθρωση της Ελληνικής οικονομίας.

Η δική μου σημερινή προσέγγιση είναι στον εργασιακό χώρο της βιομηχανίας και βιοτεχνίας σε σχέση πάντα με τον επαγγελματικό επαναπροσανατολισμό, αφού όπως σας είναι γνωστό (γνωστοποιήθηκε στο τελευταίο διεθνές συνέδριο του επαγγελματικού προσανατολισμού στην Αθήνα 13-11-1992) η επανειδίκευση ή ακόμη και αλλαγή επαγγέλματος στον παραγωγικό πληθυσμό θα είναι μέχρι τρεις φορές ανάλογα με την ηλικία και το μορφωτικό επίπεδο.

Ας δούμε πρώτα ποιοι κάνουν επαγγελματικό προσανατολισμό στους ενήλικες. Επιγραμματικά αναφέρω τον ΟΑΕΔ. Ο ΟΑΕΔ έπαιξε και παίζει έναν σημαντικό ρόλο στην επαγ-

γελματική κατάρτιση με αξιόλογο έργο. Όμως το σύστημα προσαρμογής στον επαγγελματικό προσανατολισμό διέπεται από μεθόδους λίγο-πολύ του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού λαμβάνοντας υπόψη τα διεθνή πρότυπα αντίστοιχων οργανισμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης προσαρμοζόμενα στην Ελληνική εργασιακή κουλτούρα, χωρίς όμως τον προγραμματισμό τους.

Υπάρχουν τρεις-τέσσερις ιδιωτικοί οργανισμοί όπου εφαρμόζουν την παρεμβατική μέθοδο επαγγελματικού προσανατολισμού αφού αντικειμενικός τους σκοπός είναι η άμεση ανταποδοτικότητα πληροφόρησης και αμοιβής.

Υπάρχουν κάποιοι Δήμοι που ο επαγγελματικός προσανατολισμός (μυλάμε πάντα για ενήλικες) γίνεται από τους κοινωνικούς λειτουργούς.

Επίσης υπάρχουν και πολλοί συνάδελφοι εκπαιδευτές μέλη ή όχι της ΕΛΕΣΥΠ που έχουν ιδιωτικούς χώρους υποδοχής όλων όσων θέλουν να κάνουν (case study) επαγγελματικό προσανατολισμό.

* Ο Θ. Μ. είναι Τεχνικός Ναυπηγός, Εκπαιδευτικός, Σύμβουλος Προσανατολισμού. Επικοινωνία: Βάκχου 8, 10558 Αθήνα. Τηλ. 3242990, 5535352

Τα αναφέρω όλα τα παραπάνω για να επισημάνω ότι η ΕΛΕΣΥΠ μία επισημονική μη κερδοσκοπική εταιρεία μπορεί και νομιμοποιείται να παρέμβει στον παρθένο αυτό χώρο αφού πρώτα αναπτύξει επισημονική ενημέρωση επ' αυτού. Πώς μπορεί να γίνει αυτό. Μαζεύοντας όλη την ερευνητική δουλειά αξιολογών επισημονών (υπάρχουν τέτοιες εργασίες δημοσιευμένες και στο περιοδικό της ΕΛΕΣΥΠ). Να δημιουργήσει ένα ιδιαίτερο τμήμα που θα κωδικοποιήσει έννοιες και μεθόδους και να προχωρήσει σε συνεργασία με τα Ινστιτούτα εργασίας της ΓΣΕΕ της ΟΤΟΕ της ΔΕΗ και του ΣΕΒ στη δημιουργία κέντρου επαγγελματικού επαναπροσανατολισμού, τόσο των ανέργων που είναι έξω από την παραγωγή για μεγάλο χρονικό διάστημα όσο και για την εσωτερική εργοστασιακή μετακίνηση των εργαζομένων μέσω της ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης - επιμόρφωσης που συνήθως γίνεται.

Έκανα την παραπάνω εισαγωγή, για να οριοθετήσω τον άλλο χώρο της άλλης εννοιολογικής προσέγγισης συμβουλευτικής και επαγγελματικού επαναπροσανατολισμού.

Είναι ολοφάνερο - και σ' αυτό οι πάντες συμφωνούν - ότι σήμερα περνούμε μια συνεχή περίοδο κρίσιμων αναπροσαρμογών σ' όλα τα επίπεδα, κοινωνικό, επιχειρησιακό, εκπαιδευτικό, ανθρώπινης επικοινωνίας κ.λπ.).

Είναι επίσης βέβαιο ότι η σημερινή εποχή χαρακτηρίζεται από ταχύτερες και συχνά απροσδόκητες αλλαγές του μορφωτικού, εργασιακού και τεχνολογικού περιβάλλοντος. Οι αλλαγές αυτές πρέπει να μας υποχρεώνουν σε αντίστοιχη αλλαγή των στόχων όχι μόνον των επιχειρήσεων και των συνδι-

κάτων μα και των ατόμων ξεχωριστά, αφού αποτελούν και τον αποκλειστικό κρίκο της αλυσίδας παραγωγής-παραγωγικότητας.

Ο σημερινός τρόπος εργασίας αλλά και διαχείρισης της επιχείρησης κάτω από τις πιεστικές ανάγκες για προσαρμογή στις μεταβαλλόμενες συνθήκες του ανταγωνιστικού περιβάλλοντος επιβάλλουν σ' όλους τους εργαζόμενους από τη διοίκηση μέχρι και τον τελευταίο εργάτη «καινούργιους τρόπους εργασίας», διαφορετικές ικανότητες, νέους προσανατολισμούς, αλλά κύρια τελείως διαφορετικές νοοτροπίες και συμπεριφορές που θα προετοιμάζουν και θα διευκολύνουν τη διαδικασία των αλλαγών. Αυτό όμως δεν είναι τίποτε άλλο παρά υιοθέτηση ενός υποστηρικτικού κλίματος για συνεχή και αμφίδρομο διάλογο για μάθηση και ανάπτυξη επιχείρησης ανθρώπινου δυναμικού.

Η κάλυψη της μεγάλης απόστασης μεταξύ των Ελληνικών επιχειρήσεων και των άλλων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης προϋποθέτει τη προώθηση με γρήγορους ρυθμούς όλων των διαδικασιών του εκσυγχρονισμού και της ανάπτυξης. Βασικός μοχλός όμως και συντελεστής μιας τέτοιας εξέλιξης είναι η επαγγελματική εκπαίδευση. Είναι η σωστή αξιοποίηση του υφιστάμενου ειδικευμένου εργατικού δυναμικού και η κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού απαραίτητη για την αποτελεσματική προώθηση εφαρμογής της νέας τεχνολογίας. Επομένως η διαμόρφωση ενός οργανωτικού κλίματος που θα παρέχει τις ευκαιρίες στους εργαζόμενους να αναπτύσσονται αποτελεί ένα κι αν θέλετε τον κυρίαρχο και καθοριστικό

παράγοντα επιβίωσης μιας επιχείρησης εφόσον αναγνωρίζεται ότι η ικανότητα της ανταπόκρισης των εργαζομένων στις επερχόμενες αλλαγές θα πρέπει να γίνεται με ταχύτερους ρυθμούς από αυτές τις ίδιες τις αλλαγές.

Εδώ όμως ίσως πρέπει να αναφερθούμε και σε κάποιες διαφορές που υπάρχουν σε φιλοσοφικό επίπεδο όσον αφορά τους σκοπούς που εξυπηρετούν οι αλλαγές αυτές. Υπάρχουν τρεις κύριες σχολές με διαφορετικές προσεγγίσεις όσον αφορά τη μάθηση, «τους τεχνοκράτες Μάνατζερς» τους «Κοινωνικούς αρνητές» και τους λεγόμενους «Μεταρρυθμιστές».

Για τους πρώτους τους «Τεχνοκράτες Μάνατζερς» ο στόχος της μάθησης είναι η ανάπτυξη ενός ευέλικτου, αποτελεσματικού και πειθαρχημένου εργατικού δυναμικού. Είναι υπέρμαχοι επομένως μιας διαδικασίας μάθησης στενά συνδεδεμένης με την εργασία έτσι ώστε να επιτυγχάνεται λιγότερο κόστος παραγωγής και λιγότερο αποδοτικός συναγωνισμός. Το περιεχόμενο μιας τέτοιας μάθησης θα πρέπει να επικεντρώνεται κύρια στην κάλυψη των αναγκών της εργασίας και της επιχείρησης και να είναι λειτουργικά πρακτικό παρά θεωρητικό.

Οι κοινωνικοί αρνητές βλέπουν την εκπαίδευση ως μια διαδικασία που αποβλέπει αυτονόητα στην αλλαγή της κοινωνίας, λιγότερη άγνοια, συνειδητοποίηση και πολιτικοποίηση, είναι μερικά από τα κριτήρια επιτυχίας μιας τέτοιας μάθησης για την εργασία. Το περιεχόμενο μιας τέτοιας μάθησης για τους «κοινωνικούς αρνητές», δε θα πρέπει να επικεντρώνεται αποκλειστικά και μόνο στην απόκτηση επαγγελματικών δεξιοτήτων αλλά να είναι πα-

ράλληλα αναλυτικό και επεξηγηματικό σε γνώσεις όσον αφορά το ευρύτερο περιβάλλον της εργασίας.

Για τους «Μεταρρυθμιστές» η μάθηση για την ανάληψη εργασίας είναι ένα μέσο για την επίτευξη του στόχου για μια δίκαιη κοινωνία μέσα από τις συμμετοχικές διαδικασίες ελέγχου των ατόμων σε οικονομικές-παραγωγικές και κοινωνικές δραστηριότητες.

Για να κατανοήσουμε καλύτερα τη δυνατότητα Συμβουλευτικής και Επαγγελματοπροσανατολισμού στο Βιομηχανικό και Βιοτεχνικό χώρο θα δώσω την εννοιολογική ερμηνεία της επιχειρησιακής εκπαίδευσης/κατάρτισης επιμόρφωσης ανάπτυξης.

Με τον όρο εκπαίδευση/κατάρτιση εννοούμε την εξειδίκευση του ήδη απασχολούμενου ή νεοπροσληφθέντος εργαζόμενου σε θέματα γνωστικού, τεχνικού ή συμπεριφοριακού περιεχομένου που αφορούν την ορθή εκτέλεση μιας συγκεκριμένης εργασίας. Στόχος της εξειδικευμένης κατάρτισης είναι η βελτίωση της απόδοσης του εργαζόμενου μέσα στα πλαίσια των καθηκόντων και υπευθυνότητων του. Η μορφή αυτή της εκπαίδευσης μπορεί να χορηγηθεί με τη μορφή σεμιναρίων μέσα ή έξω από την επιχείρηση και στο βαθμό που καλύπτει πραγματικές ανάγκες των εργαζομένων, χαρακτηρίζεται αποτελεσματική ή μη.

Ο όρος Επιμόρφωση σχετίζεται με τη διαδικασία απόκτησης ευρύτερης μόρφωσης που θα βοηθήσει κάποιο άτομο να καταλάβει καλύτερα το επιχειρησιακό περιβάλλον στο οποίο εργάζεται ή να το προετοιμάσει να αναλάβει διοικητικές θέσεις. Ο στόχος της επιμόρφωσης δε σχετίζεται αποκλειστικά με τις εξειδικευμένες απαιτή-

σεις κάποιας εργασίας αλλά έχει ένα πολύπλευρο και πολύμορφο μαθησιακό προσανατολισμό. Η επιμόρφωση μπορεί να γίνει μέσα κι έξω από την επιχείρηση, βιοτεχνία.

Με τον όρο Ανάπτυξη προχωρούμε ακόμη ένα βήμα μπροστά και ενδιαφερόμαστε για τη συνολική ποιοτική μετεξέλιξη των εργαζομένων όσον αφορά την πνευματική, συναισθηματική και φυσική κατάστασή των. Στόχος της ανάπτυξης είναι η προετοιμασία των εργαζομένων να λειτουργήσουν σε διαφορετικό εργασιακό περιβάλλον, από το συνηθισμένο. Ειδικότερα δε να εννοήσουν, να αποδεχθούν, να κάνουν πράξη την αλλαγή. Η ανάπτυξη δεν αποτελεί τίποτε άλλο από την προετοιμασία των εργαζομένων να μαθαίνουν να προσαρμόζονται στις επιβαλλόμενες από το εξωτερικό περιβάλλον αλλαγές. Επομένως ο όρος ανάπτυξη έχει να κάνει περισσότερο με τον ποιοτικό μετασχηματισμό των συνολικών ικανοτήτων των εργαζομένων για να αντιμετωπίσουν μελλοντικά προβλήματα.

Μπορούν όμως οι Μάνατζερς να προσανατολίσουν για δεύτερη φορά έναν ενήλικο για εκλογή μιας δεύτερης ειδικότητας; Η μέχρι σήμερα πείρα έδειξε όχι. Κι είναι πλέον επιτακτικό να υπάρχει εκπαιδευτικός επαγγελματικός σύμβουλος μέσα στις μεγάλες επιχειρήσεις, στο Δήμο, στη συνοικία, στο Ινστιτούτο εργασίας της ΓΣΕΕ, στα Εργατικά κέντρα. Καλείται η ΕΛΕΣΥΠ σε συνεργασία με το Ινστιτούτο εργασίας της ΓΣΕΕ να κάνει δυναμική παρέμβαση όχι μόνο στην αλλαγή νοοτροπίας προσέγγισης στην επαγγελματική εκπαίδευση/κατάρτιση, επιμόρφωση, ανάπτυξη μα

και στον επαγγελματικό επαναπροσανατολισμό στην ειδικότητα, ώστε τουλάχιστον στη δεύτερη και τρίτη επιλογή να προσεγγίσει την επιθυμητή εργασία.

Κλείνοντας, αυτή την πρώτη προσέγγιση πάνω στην άτυπη επαγγελματική εκπαίδευση/κατάρτιση, επιμόρφωση, ανάπτυξη και συμβουλευτική επαναπροσανατολισμού για την ΕΛΕΣΥΠ και το Ινστιτούτο εργασίας, είναι μια πρόκληση είναι ένα στοίχημα στο κατά πόσο ουσιαστικά μπορούν να παρέμβουν. Οι Μάνατζερς δεν μπορούν γιατί βλέπουν τον εργαζόμενο σε στρατιωτάκι.

Οι κοινωνικοί αρνητές περιμένουν το σύστημα να στήσει τους δικούς του μηχανισμούς, να σκεφτεί και να προγραμματίσει αυτό για αυτούς.

Μόνο με τη συμμετοχική δημιουργία και την εφαρμογή λειτουργικών θεσμών μπορεί να δοθεί διέξοδος στο κοινωνικό αυτό ρεύμα της άτυπης επαγγελματικής εκπαίδευσης-επιμόρφωσης.

Η συνεργασία ΕΛΕΣΥΠ και Ινστιτούτου της ΓΣΕΕ με την παράλληλη συμμετοχή και του ΟΑΕΔ και των άλλων φορέων μέσα όμως από κανόνες είναι η ασφαλιστική δικλείδα δημιουργικού έργου αλλά και ελέγχου των τεράστιων κονδυλίων που πρόκειται να δοθούν από το πακέτο ΝΤΕΛΟΡ II.

Η ΕΛΕΣΥΠ πρέπει να προχωρήσει σ' ένα σεμινάριο εκπαίδευσης τουλάχιστον 400 ωρών πάνω στην επιμόρφωση των ήδη υπαρχόντων μα και νέων ανθρώπων στις μεθόδους συμβουλευτικής στον εργασιακό χώρο. Το πρόγραμμα αυτό ας είναι η αρχή της συνεργασίας της ΕΛΕΣΥΠ με το ινστιτούτο εργασίας της ΓΣΕΕ.

Ειρήνη Μοράβα*

ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΡΟΔΟΥ

Θα προσπαθήσω να αναφερθώ στα προγράμματα που κάνουμε στη Ρόδο όσο μπορώ πιο συνοπτικά.

Κατ' αρχήν τα προγράμματα αφορούν δύο χώρους, ο ένας είναι καθαρά ιδιωτικός και ο άλλος είναι Δημοτικός. Οι λόγοι μιας τέτοιας επιλογής, ίσως για κάποιους να είναι προφανείς και για άλλους όχι, όμως δεν υπάρχει χρόνος να αναλυθούν.

Επιφυλάσσομαι.

Ο ιδιωτικός χώρος είναι το γραφείο Επαγγελματικού προσανατολισμού ΡΟΗ στο οποίο τον ενάμισο χρόνο που προηγήθηκε έγιναν μια σειρά από προγράμματα σε διαφορετικές ηλικίες παιδιών και σε γονείς με στόχο να μελετηθεί τόσο το περιεχόμενο όσο και η δομή των προγραμμάτων τα οποία μπορούν να εφαρμοστούν για τις ηλικίες αυτές και να υπηρετήσουν τους στόχους που θέσαμε στις διαφορετικές ομάδες. Επίσης ενδιαφέρον έχουν και οι παρατηρήσεις που μπορεί να κάνει κάποιος στη συμπεριφορά και την αντιμετώπιση από την πλευρά των γονιών. Φυσικά τα προγράμματα ήταν αμειβόμενα. Ανεξάρτητα όμως από το χαμηλό κόστος αφορούν ειδική κατηγορία πολιτών. Ως εκ τούτου τα συμπεράσματα έχουν περιορισμένη αξία είναι όμως χαρακτηριστικά και σε συνδυασμό με άλλα στοιχεία της Ελληνικής κοινωνίας νομίζω πως παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες για τη θέση στην οποία στέκονται σήμερα οι γονείς απέναντι σε ένα καθαρό πρόγραμμα Επαγγελματικού

προσανατολισμού, αν και πριν εκφράσω ξεκάθαρα τις απόψεις μου καθώς και τα τελικά συμπεράσματα θέλω να κάνω ένα νέο σύντομο πρόγραμμα που να συμπληρώνει ό,τι έχει πραγματοποιηθεί μέχρι στιγμής.

Επιτυχία θεωρώ ότι είχε το πρόγραμμα συμβουλευτικής που πραγματοποιήσαμε με τη συνεργασία του συναδέλφου κ.Γ. Τσατσά και το οποίο εξακολουθεί να πραγματοποιείται με αργούς βέβαια ρυθμούς. Η διαφορά στην διαφορετική αντιμετώπιση των δύο προγραμμάτων είναι η αίσθηση που έχουν γονείς κυρίως και μαθητές της άμεσης αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων συμβουλευτικής έναντι των προγραμμάτων προεπαγγελματικού προσανατολισμού καθώς και του χρόνου που διατίθεται και του κόστους. Τέλος πολύ θετικά έγιναν δεκτά τα σεμινάρια γονιών που πραγματοποιήσαμε και που δυστυχώς δεν είναι δυνατόν ακόμα να είναι σε μόνιμη βάση.

Στο Κέντρο πληροφόρησης του Δήμου τώρα, του οποίου ο εξοπλισμός και η οργάνωση ολοκληρώνεται την 31 η Δεκεμβρίου του 1993, μπήκε ήδη σε λειτουργία παρά τις ατέλειες του χρησιμοποιώντας κυρίως το προσωπικό μου αρχείο και τις προσωπικές μου επαφές. Άλλωστε για αρκετό καιρό θα λειτουργεί ακριβώς με αυτό τον τρόπο. Σημασία έχει το γεγονός πως όλο και μεγαλύτερος αριθμός νέων ανθρώπων απευθύνεται στο κέντρο για να ζητήσει πληροφορίες. Φυσικά σε αυτό βοήθησε και το γεγονός

* Η Ε. Μ. είναι επιστημονική Σύμβουλος του Κέντρου. Επικοινωνία: Διαγοριδών 1, 85100 Ρόδος, τηλ. 0241-75314, 36090

πως για 10 περίπου χρόνια τώρα μέσα από όλα τα μέσα μαζικής ενημέρωσης τους τελευταίους μήνες και από την τοπική τηλεόραση, υπάρχει στο νησί συνεχής ροή πληροφοριών για την εκπαίδευση και τα επαγγέλματα με αποτέλεσμα να έχει αρχίσει πια να γίνεται συνείδηση. Αν σε αυτό το γεγονός προσθέσουμε και τη συνεχώς αυξανόμενη πίεση από την πλευρά της αγοράς εργασίας στην οποία έχει επέλθει κορεσμός των παραδοσιακών επαγγελμάτων αλλά και σε ορισμένα νέα έχει παρατηρηθεί ομαδική στροφή π.χ. Η/Υ, σε συνδυασμό με τη μέτρια έως κακή και ανύπαρκτη για πολλούς επαγγελματικούς τομείς Εκπ/ση και ούγουρα σπάνια καλή, καταλαβαίνουμε τη σημερινή έκφραση ενδιαφέροντος για προσανατολισμό.

Το Κέντρο πληροφόρησης του Δήμου Ρόδου έχει ενταχθεί διοικητικά στον ΔΟΝΑ (Δημοτικός Οργανισμός Νεολαίας και Αθλησης). Το γεγονός βέβαια ότι δεν είναι ανεξάρτητο δημιουργεί προβλήματα. Παρά ταύτα όμως όπως ήδη αναφέραμε έχει μπει σε λειτουργία και έχει αρχίσει η ροή της πληροφορίας προς το Κέντρο από το Κέντρο το οποίο έχει θέσει από την αρχή μια σειρά από άξονες δράσης. Έτσι έχουμε ξεκινήσει α) την έκδοση ενημερωτικού εντύπου το οποίο θα κυκλοφορήσει σύντομα σε 40.000 αντίτυπα στην πόλη και το οποίο έχει χρηματοδοτήσει Ροδιακή ποτοποιία, β) την έρευνα στα σχολεία της περιοχής μας για να καταγράψουμε τις προτιμήσεις των μαθητών για τα επαγγέλματα προκειμένου να σχεδιάσουμε και να πραγματοποιήσουμε την ενημέρωσή τους σε ομάδες ομοιογενούς ενδιαφέροντος, γ) τη συνεργασία με την ΕΕΦ (Ένωση Ελλήνων Φυσικών) για πολλαπλή δραστηριότητα μεταξύ των οποίων και τη δυνατότητα πραγματοποίησης μεταπτυχιακών σπουδών στην πόλη μας για όσους το επιθυμούν και οι συνθήκες ζωής δεν τους επιτρέπουν να φύγουν από το νησί. Άλλωστε υπάρχουν υπηρεσίες οι οποίες έχουν επιτύχει για τους υπαλλήλους τους

κάτι τέτοιο, δ) εκπόνηση προγραμμάτων της κοινότητας για κατάρτιση ομάδων πολιτών όπως Δημοσιογραφία, Οργανικές καλλιέργειες, Περιβαλλοντική εκπ/ση, Ομαδικός αθλητισμός, ε) οργάνωση ετήσιου Φεστιβάλ πληροφόρησης, στ) συνέδρια, σεμινάρια, ζ) προγράμματα δημιουργικής δραστηριότητας των νέων η) τη λέσχη φίλων του κέντρου και θ) ένα τρίμηνο έντυπο με νέα και άρθρα, μελέτες και έρευνες γύρω από την εκπ/ση την αγορά εργασίας και τον πολιτισμό.

Τη στιγμή αυτή δυστυχώς είμαι μόνη μου σε αυτό το γραφείο και ελπίζω πως αυτό δε θα διαρκέσει πολύ ακόμα.

Ο εξοπλισμός του κέντρου πρέπει να ολοκληρωθεί μέχρι το τέλος Δεκεμβρίου 1993 σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα του προγράμματος της ΕΟΚ και κάποια από τα προγράμματα που ανέφερα πιο πάνω θα πραγματοποιηθούν. Ελπίζω στο άμεσο μέλλον και μέχρι το επόμενο συνέδριο της ΕΛΕΣΥΠ να έχουν γίνει αρκετά ώστε να μπορώ να δώσω και στοιχεία από την εφαρμογή τους που ελπίζω πως θα είναι χρήσιμα για όλους. Προς το παρόν θα τονίσω μόνο πως ό,τι έγινε είναι αποτέλεσμα προσφοράς της εργασίας της επιμονής και της σοβαρότητας με την οποία έχει αντιμετωπιστεί η διατυπωμένη άποψη πως ο επαγγελματικός προσανατολισμός στις μέρες μας πρέπει να προηγείται της απόφασης κάθε νέου για την επαγγελματική του αποκατάσταση.

Θέλω να ευχαριστήσω από τη θέση αυτή όλους όσους με βοήθησαν όλα αυτά τα χρόνια σε αυτή την προσπάθεια με κάθε τρόπο. Επίσης θέλω δημόσια να ζητήσω συγγνώμη από την κόρη μου Λήδα για τις ώρες της μητρικής παρουσίας που της στέρησα και που αντίστοιχα τις απορρόφησε ο αγώνας για τη διάδοση του θεσμού. Ελπίζω για εκείνη να μην αποτιμηθεί στο τέλος σε ζημιογόνα αυτή μου η επιλογή.

Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω την ΕΛΕΣΥΠ για τη φιλοξενία και εσάς για την υπομονή σας.

Ιουλία Τέττερη*

ΔΥΟ ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟΝ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟ

Ολοκληρώθηκε η εκπόνηση δύο μελετών που έχουν σχέση με τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό και την προετοιμασία των νέων για τον κόσμο της εργασίας.

1. Η πρώτη έχει τίτλο «Educational and Vocational Guidance Services in Greece» στην Αγγλική γλώσσα. (Υπηρεσία Σχολικού και Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην Ελλάδα).

Η μελέτη εκπονήθηκε από την Ιουλία Τέττερη σε συνεργασία με τον A.G. Watts του Εθνικού Ινστιτούτου Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Συμβουλευτικής του Cambridge, Αγγλίας (NICEC), το 1993, σσ. 82, υπό έκδοση.

Η εργασία αυτή αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης μελέτης στα πλαίσια της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Task Force for Human Resources, Education, Training and Youth) με συντονιστές τους: A.G. Watts, T. Guichard, P. Plant και L. Rodriguez.

Αποτελεί συνέχεια προηγούμενης μελέτης που είχε εκπονηθεί το 1986-87 με τίτλο: «Educational and Vocational Guidance Services for the 14-25 age-group in Greece», μέρος της ευρύτερης μελέτης με τίτλο «Educational and Vocational Guidance Services for the 14-25 age-group in the European Community», Synthesis Report, Social Europe, Supplement 4/87.

Τα επιμέρους κεφάλαια της παρούσας μελέτης** έχουν τους τίτλους:

Εισαγωγή

Η δομή και η εξέλιξη των υπηρεσιών Επαγγελματικού Προσανατολισμού

Οι βασικές υπηρεσίες Επαγγελματικού προσανατολισμού

Διασυνδέσεις μεταξύ των υπηρεσιών Επαγγελματικού Προσανατολισμού

Η Ευρωπαϊκή διάσταση στον Επαγγελματικό Προσανατολισμό

Θέματα αξιολόγησης των υπηρεσιών Επαγγελματικού Προσανατολισμού

Σύγχρονες τάσεις στον Επαγγελματικό Προσανατολισμό

Βιβλιογραφία

2. Η δεύτερη μελέτη, με τίτλο «Γενικό Λύκειο και το ερώτημα της προετοιμασίας των νέων για τον κόσμο της εργασίας», διενεργήθηκε από τους Σκανδή Δημήτρα, Ρουσέα Παναγιώτη, Τέττερη Ιουλία και θα εκδοθεί σύντομα.

Η μελέτη αυτή έχει ως γενικό στόχο τη διερεύνηση των απόψεων των καθηγητών για το ρόλο του Γενικού Λυκείου ως προς την προετοιμασία των νέων για τον κόσμο της εργασίας και βασίζεται σε εμπειρική έρευνα (επισκόπηση με ερωτηματολόγιο), που έγινε το σχολικό έτος 1990/91 σε αντιπροσωπευτικό δείγμα 643 καθηγητών από όλη τη χώρα.

* Η Ι. Τ. είναι Καθηγήτρια Φιλόλογος, Ψυχολόγος της Εκπαίδευσης απασχολούμενη στον Τομέα ΣΕΠ του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Τηλέφωνο εργασίας: 6014214.

** Εφόσον υπάρξουν οι προϋποθέσεις, η μελέτη θα μεταφραστεί και θα εκδοθεί στην Ελληνική γλώσσα.

Οι κύριοι άξονες της έρευνας εντοπίστηκαν στα παρακάτω ερωτήματα:

- Ποιους στόχους αντιλαμβάνονται οι καθηγητές ότι υπηρετεί η εργασία τους στο Γενικό Λύκειο;

- Τι ανάγκες αισθάνονται ότι έχουν οι μαθητές τους σε σχέση με το σχολείο και τη βοήθεια προσδοκούν από το Γενικό Λύκειο;

- Ποιο είναι το σχολικό κλίμα που επικρατεί στο εσωτερικό του Γενικού Λυκείου;

- Τι συνιστά προετοιμασία για τη μετάβαση στον κόσμο των ενηλίκων και την επιτυχία στην επαγγελματική αποκατάσταση;

- Ποιους στόχους νομίζουν ότι πρέπει να υπηρετεί το Γενικό Λύκειο;

- Ποιες κοινωνικές ομάδες «νομιμοποιούνται» να έχουν λόγο για το περιεχόμενο και τις μεθόδους σπουδών στο Γενικό Λύκειο;

Τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν ότι:

1. Το Γενικό Λύκειο έχει προσαρμόσει τους στόχους της εργασίας του στο σκοπό της εισαγωγής των μαθητών στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.

Υπ' αυτούς τους όρους, το Γενικό Λύκειο λειτουργεί ως παρατεταμένη προετοιμασία για τις εξετάσεις στα ΑΕΙ.

2. Κατά την αντίληψη των καθηγητών, η προσδοκία των μαθητών και των γονέων τους συγκεντρώνεται στην προσφορά βοήθειας εκ μέρους του Γενικού Λυκείου για την εισαγωγή των νέων στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Το γεγονός, ωστόσο, της προσαρμογής της εργασίας του Γενικού Λυκείου σ' αυτό το στόχο δε φαίνεται να παρουσιάζεται ως ανταπόκριση στην προσδοκία αυτή, εφόσον οι καθηγητές θεωρούν ότι ελάχιστα είναι αποδεκτό να έχουν λόγο οι μαθητές και οι γονείς στη διαμόρφωση των προγραμμάτων του Γενικού Λυκείου. Τα δύο αυτά ευρήματα φαίνονται μάλλον να περιγράφουν την αντίληψη των καθηγητών για μια ανατροφοδοτούμενη κατάσταση «εκτροπής» από τη θεωρούμενη για τους

ίδιους «σωστή» κατεύθυνση.

3. Η ατμόσφαιρα στο εσωτερικό του Γενικού Λυκείου, ως σύστημα αξιών που μεταφέρεται στους μαθητές αλλά και ως καθημερινή σχολική πρακτική, ενισχύει και αναπαράγει την αντίληψη ότι ο λόγος φοίτησης σ' αυτό είναι άμεσα συνδεδεμένος με την προσδοκία αλλά και την προσπάθεια εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.

4. Επιθυμητή, κατά την άποψη των καθηγητών, αλλαγή στη φυσιογνωμία του Γενικού Λυκείου θα ήταν η αναπροσαρμογή των στόχων της εργασίας του με κυρίαρχη κατεύθυνση τη μέριμνα για διάπλωση της προσωπικότητας των μαθητών.

5. Δεν ανήκει στις αρμοδιότητες του Γενικού Λυκείου η φροντίδα για την προετοιμασία των νέων για την εργασία. Πρόκλημα, ωστόσο, της επαγγελματικής επιτυχίας ενός νέου είναι η επίδοσή του κατά τη διαδρομή του μέσα στο Γενικό Λύκειο. Το θέμα της προετοιμασίας, δηλαδή, παραπέμπεται ευθέως στο πεδίο των ακαδημαϊκών επιδόσεων, ενώ προστίθεται ο παράγοντας της κοινωνικής διασύνδεσης της οικογένειας.

Επιπλέον διαπιστώθηκε ότι οι καθηγητές του Γενικού Λυκείου:

1. Αισθάνονται παγιδευμένοι σε ένα ετεροκαθοριζόμενο ρόλο, απογυμνωμένο από «ηθικοπλαστικό» περιεχόμενο και υποταγμένο στις εισαγωγικές εξετάσεις για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.

2. Θεωρούν ότι είναι οι κατεξοχήν αρμόδιοι να έχουν λόγο για πιθανή αναμόρφωση του προγράμματος του Γενικού Λυκείου.

3. Δίνουν προτεραιότητα στη γνωστική πλευρά της εργασίας τους.

4. Θεωρούν την επίδοση των μαθητών κεντρικό στοιχείο της εκπαιδευτικής διαδικασίας αλλά και στοιχείο πρόβλεψης για την επαγγελματική επιτυχία.

5. Θέλουν να πάψει το Γενικό Λύκειο να είναι προθάλαμος των ΑΕΙ και προκρίνουν ως βασικό στόχο της λειτουργίας του τη διάπλωση της προσωπικότητας των μαθητών.

Δημήτρης Τσουκνίδας*

Η ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ

Θεωρώ σκόπιμο να επισημάνω την ιδιαιτερότητα της Συμβουλευτικής στην Πολεμική Αεροπορία και κατ' επέκταση στις Ένοπλες Δυνάμεις, διότι πρέπει να τη διαχωρίσουμε σε εφηρμοσμένη Συμβουλευτική, στο Διοικητικό τομέα και σε Συμβουλευτική του Συμβούλου-Παιδαγωγού, στην εκπαίδευση.

Η εφηρμοσμένη Συμβουλευτική τέχνη στον τομέα της Διοίκησης, είναι ένα από τα πλέον απαραίτητα εφόδια του κάθε ηγέτη-προϊσταμένου, για να φέρει σε πέρας την αποστολή, που του έχει ανατεθεί. Ο αντικειμενικός σκοπός της Συμβουλευτικής αυτής είναι να βοηθήσει ένα άτομο να ξεπεράσει πιθανά ψυχολογικά και πρακτικά προβλήματα, τα οποία είναι δυνατόν να παρεμβαίνουν και να δημιουργούν πρόβλημα κατά την εκτέλεση του υπηρεσιακού έργου.

Η Συμβουλευτική του Συμβούλου-Παιδαγωγού έχει σα σκοπό την ψυχική υγιεινή των μαθητών των Παραγωγικών Σχολών της Πολεμικής Αεροπορίας. Αποβλέπει στο να βοηθήσει στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου-μαθητή και να παράσχει σ' αυτό ένα ασφαλές συναισθηματικό υπόβαθρο, για τη μάθηση γενικώς και την εκπλήρωση των σκοπών της αγωγής, καθότι

κατά την περίοδο αυτή εμφανίζεται η μεγαλύτερη κρίση στη ζωή του νέου. Νέες ενέργειες και νέες δυνάμεις εμφανίζονται, οι οποίες ανησυχούν τον νέο. Νέα ενδιαφέροντα δημιουργούνται, τα οποία καταμαρτυρούν τη διάθεση για επέκταση του ορίζοντα της ζωής. Είναι η περίοδος εκείνη κατά την οποία η προσωπικότητα αρχίζει να λαβαίνει την τελική της μορφή. Ο νέος πρέπει να σχηματίσει την προσωπικότητά του διαμέσου εμπειριών, όλων των ειδών, ακολουθώντας την εσωτερική γραμμή της ανάπτυξής του. Κάθε αδικαιολόγητη παρεμπόδιση, κάθε πίεση να τον διαπλάσουν αναλόγως των απόψεων και των επιθυμιών των άλλων χαρακτηρίζονται, από τον νέο, ως παραβάσεις και απειλές για τον ελεύθερο και αυθόρμητο μετασχηματισμό του. Κατά συνέπεια και οι αντιδράσεις του, προς αυτές τις παραβάσεις, είναι συχνά σκληρές και υπερβολικές.

Συγκρίνοντας όμως τη Συμβουλευτική του ηγέτη-Προϊσταμένου με τη Συμβουλευτική του Συμβούλου-Παιδαγωγού θα διαπιστώσουμε ότι η πρώτη είναι ιδεοκεντρική ενώ η δεύτερη προσωποκεντρική.

Υποστηρίζω ότι η Συμβουλευτική

* Ο Δ. Τ. είναι Σμήναρχος στην Πολεμική Αεροπορία, Εκπαιδευτικός, Σημιοθέτης και Λογοτέχνης. Επικοινωνία: τηλ. 8047304

του ηγέτη-Προϊσταμένου είναι ιδεοκεντρική, διότι απορρέει από ένα σύστημα με σημείο αναφοράς την υπηρεσιακή αποστολή. Εδώ επιδιώκουμε να βοηθήσουμε το άτομο να ενταχθεί, να προσαρμοστεί και να εργαστεί αποτελεσματικά και συνειδητά στο χώρο της αποστολής.

Αντίθετα η Συμβουλευτική του Συμβούλου-Παιδαγωγού έχει σα σκοπό να βοηθήσει το μαθητή να επιλύσει τα προβλήματά του και να αναπτύξει την προσωπικότητά του. Ο Σύμβουλος-Παιδαγωγός διευκολύνει τις διεργασίες εκείνες, που ωριμάζουν την προσωπικότητα και αναπτύσσουν το ήθος του μαθητή. Προσπαθεί να συνδυάσει το κάλλιστο συμφέρον της Πολεμικής Αεροπορίας και το συμφέρον του μαθητή. Η Συμβουλευτική του Συμβούλου- Παιδαγωγού απευθύνεται στους μαθητές των Παραγωγικών Σχολών και θεωρείται προσωποκεντρική, διότι τοποθετεί στο επίκεντρό της το μαθητή. Τείνει δηλαδή να υπηρετήσει το πρόσωπο, που είναι κάτω από δοσμένο κοινωνικό ρόλο.

Η Πολεμική Αεροπορία επιθυμεί να αποκτήσει στελέχη, όχι μόνο επαγγελματικά καταρτισμένα, αλλά ολοκληρωμένα και ώριμα. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για την αγωγή των μαθητών των Παραγωγικών Σχολών, όπου ο θεσμός του Συμβούλου-Παιδαγωγού, θεσπίστηκε να υπηρετήσει αυτόν ακριβώς το σκοπό.

Ο θεσμός του Συμβούλου-Παιδαγωγού, σαν ιδέα, παρουσιάστηκε στην Πολεμική Αεροπορία, με προσωπική μου επιτελική μελέτη, στις 24 Αυγούστου 1974, με πλήρη αιτιολόγηση και προγράμματα εφαρμογής. Μετά δέμηνο τέθηκε σε εφαρμογή στη Σχολή Τεχνικών Υπαξιωματικών Αεροπορίας (ΣΤΥΑ), όπου ανέλαβα συντονιστής του θεσμού.

Τα αποτελέσματα υπήρξαν θαυμαστικά, καίτοι δεν υπήρχε προηγούμενη πείρα και εκπαιδευμένοι Σύμβουλοι-Παιδαγωγοί. Με την παρέλευση δύο μηνών, από της ενάρξεως, διεκόπει ο θεσμός για άγνωστους λόγους τότε.

Το έτος 1979 αποφασίστηκε από τη Διοίκηση Αεροπορικής Εκπαίδευσης, επίσημα πλέον, ο θεσμός της Συμβουλευτικής στις Παραγωγικές Σχολές και με επέκταση στη Διοίκηση των Μονάδων της Πολεμικής Αεροπορίας.

Για το σκοπό αυτό ορίστηκε συντονιστής Αξιωματικός ψυχίατρος, ο οποίος παρακολούθησε σχετική εκπαίδευση στις ΗΠΑ. Με την επιστροφή του, στη Διοίκηση Αεροπορικής Εκπαίδευσης, οργανώθηκαν σεμινάρια επιμόρφωσης βαθμοφόρων, οι οποίοι ανέλαβαν το έργο του Συμβούλου-Παιδαγωγού στις Παραγωγικές Σχολές της Πολεμικής Αεροπορίας. Για την εκπαίδευση, των Συμβούλων χρησιμοποιήθηκε η υπάρχουσα βιβλιογραφία, όσον αφορά το θεωρητικό μέρος και κασσέτες βίντεο για την πρακτική εκπαίδευση.

Ο θεσμός του Συμβούλου-Παιδαγωγού λειτούργησε αποτελεσματικά μέχρι το έτος 1987. Από τον Απρίλιο του αυτού έτους, και με τη διάλυση της διοίκησης Αεροπορικής Εκπαίδευσης, ατόνισε η επίβλεψη και κατεύθυνση με αποτέλεσμα, χωρίς να καταργηθεί ο θεσμός, να μην προσφέρει τα αναμενόμενα.

Με την πάροδο επτά, περίπου, ετών έγινε αισθητή η απουσία της κατεύθυνσης και ελέγχου της εκπαίδευσης και επανασυγκροτήθηκε η Διοίκηση Αεροπορικής Εκπαίδευσης. Είναι παρήγορο όμως, για το καλό της Πολεμικής Αεροπορίας και της πατρίδας μας, ότι υπάρχουν πολλοί βαθμοφόροι εραστές της

Συμβουλευτικής και προσπαθείται ανα-
συγκρότηση του θεσμού.

Η Πολεμική Αεροπορία είναι χώ-
ρος με μεγάλες δυνατότητες και έχει
μεγάλη ανάγκη εφαρμογής της Συμβου-
λευτικής τόσο στην εκπαίδευση όσο και
στη Διοίκηση. Σε άλλες χώρες υπάρχει
από πληροφορίες, μεγάλη εμπειρία,
ενώ στη δική μας χώρα έχουν γίνει με-
μονωμένες προσπάθειες στις Ένοπλες
Δυνάμεις. Ειδικότερα ο θεσμός της
Συμβουλευτικής συμβάλλει:

- Στο σωστό τρόπο αντιμετώπισης
των προβλημάτων
- Στην εύκολη προσαρμογή στο πε-
ριβάλλον και στις απαιτήσεις
- Στην εύκολη κατανομή των ειδικο-
τήτων και την αποδοχή από τους μονί-
μους και τους στρατεύσιμους.
- Στην αύξηση της παραγωγικότητας
στους χώρους εργασίας των Μονάδων
- Στην ανύψωση της ποιότητας της
εκπαίδευσης
- Στη δημιουργία καλών σχέσεων
μεταξύ στρατεύσιμων και βαθμοφόρων
- Στη δημιουργία υγιούς φιλοσο-

φίας για την υπηρετήση των στρατευσί-
μων και των υποχρεώσεων των μονίμων
στελεχών.

- Στην ψυχολογική-συναισθηματική
στήριξη των ατόμων.

Συνοπτικά θα πρέπει να επισημάνω
ότι τα άτομα που θα επιλεγούν για να
υπηρετήσουν το θεσμό της Συμβουλευ-
τικής πρέπει να είναι μεταξύ εκείνων
που διακρίνονται για:

- Τη συνεργατική διάθεση, ευγένεια
και ενδιαφέρον για το άτομο.
 - Την υπομονή και τα πλατιά ενδια-
φέροντα.
 - Την ευχάριστη προσωπική εμφάνιση
και τους τρόπους καλής συμπεριφοράς.
 - Το ενδιαφέρον για τα προβλήματα
του ατόμου.
 - Την ευλυγισία της σκέψης.
- Πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι το έργο
της Συμβουλευτικής, μέσα σε καθορι-
σμένο χώρο, θα πρέπει να είναι εξελι-
κτικό και να προσαρμόζεται ανάλογα
με την πρόοδο των ατόμων και τις εκά-
στοτε παρουσιαζόμενες καταστάσεις
και προβλήματα.

Μια Νέα Επιστημονική Σειρά με Τίτλο:

«ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ – ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ»

Κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις Γρηγόρη, Σόλωνος 71 και 73, η νέα και πρώτη για την Ελλάδα ,σειρά «Συμβουλευτική – Προσανατολισμός». Σκοπός της σειράς είναι να συμβάλει στον εμπλουτισμό της ελληνικής βιβλιογραφίας με καινούρια θεωρητικά και ερευνητικά δεδομένα στον τομέα αυτόν και γενικά στην προώθηση και επιστημονικοποίηση του θεσμού «Συμβουλευτική – Προσανατολισμός» στη χώρα μας.

Α. Ήδη κυκλοφορούν τέσσερις εργασίες:

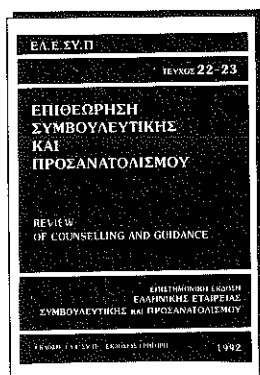
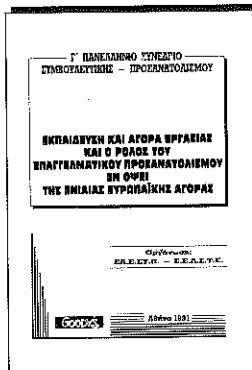
1. *Σχολικός Εκπαιδευτικός – Επαγγελματικός Προσανατολισμός και Συμβουλευτική* (σελ. 333) σε Ε' έκδοση.
2. *Συμβουλευτική και Συμβουλευτική Ψυχολογία: η Θεωρία της, η Πράξη της, οι Εφαρμογές της* (σελ. 310) σε Β' Έκδοση.
3. *Οι Επιλογές των Μαθητών για Σπουδές και Επάγγελμα: Υπόθεση Κοινωνικής Τάξης; (Εμπειρική Έρευνα)* (σελ. 165) σε Β' Έκδοση.
4. *Συμβουλευτική – Προσανατολισμός στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: Μια Πρώτη Προσπάθεια Αξιολόγησης του Θεσμού (Εμπειρική Έρευνα)* (σελ. 222).

Β. Ετοιμάζονται:

5. *Γλωσσάριο Όρων Συμβουλευτικής – Προσανατολισμού* (σε 4 γλώσσες).
6. *Η Ικανοποίηση των Εκπαιδευτικών από το Επάγγελμά τους (Εμπειρική Έρευνα).*

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.

Πρακτικά
Γ' Πανελλήνιου Συνεδρίου Συμβουλευτικής
και Προσανατολισμού
**ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
ΕΝΟΦΕΙ ΤΗΣ ΕΝΙΑΙΑΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ**
Αθήνα, 1991.

**ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**
*Τρίτηρη Επιστημονική Έκδοση
της ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.*

Πρακτικά
Διεθνούς Συνεδρίου
Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού
**ΕΥΡΩΠΗ 2000:
ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ
ΣΤΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ
ΤΟΝ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟ**
Αθήνα, 1993.

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ & ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
(ΕΛ.Ε.ΣΥ.Π.)**

Επιστημονική μη κερδοσκοπική Εταιρεία

Διεύθυνση: Τ.Θ. 60077, 15301 ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, Τηλ.: 63.90.497, FAX: 60.11.253

